יוסף ק—ר

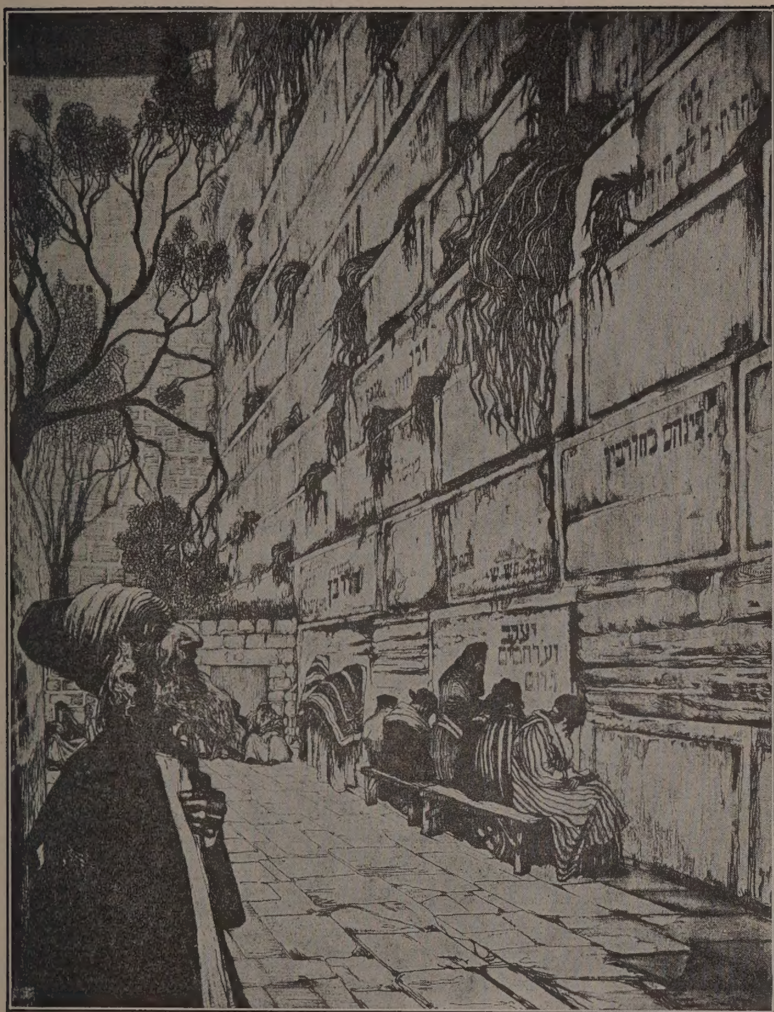
הסטוריה עברית

חלק שני

סוכנים ראשים

REZNICK, MENSCHEL & CO.

40 CANAL ST., NEW YORK

הַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי

Div. Sch.
296.09
K84
H673
1925
v. 2

יוסף קָ–ר

הִסְטוֹרְיָה עִבְרִית

Historyah 'Ivrit

קורס אלמנטרי

לבתי הספר העבריים באמריקה ויתר ארצות הגולה

Korchmar, Joseph

חלק שני

1925

Copyright by
JOSEPH KORCHMAR
1925

(All rights reserved)

This book has been set by
THE JEWISH PUBLICATION SOCIETY PRESS
Philadelphia, Penna., U.S.A.

תכן הענינים

רשימת התמונות והמפות

הקדמה לחלק השני

בעריכת החלק השני של „הסטוריה עברית" השתדלתי למלא אחרי העקרים, שהונחו ביסוד החלק הראשון, והם: 1) קלות ודיוק הגיוני בשפה ובסגנון, 2) פשטות וסדר נוח ועקבי בהרצאה, 3) וקביעת כל ענין מרכזי על פסגתו שלו והחיאת האטמוספירה סביב לו – בתיאור המאורעות והאישים. עם כל זאת ימצאו המורים בין החלק הראשון והשני הבדל יסודי, הכרוך, אמנם, בהבדל, הנמצא בטיב התקופות ההסטוריות, שבהן דנים שני הספרים.

בחלק הראשון נמנעתי מטפל הרבה בשאלות רוחניות, כי בתקופת הבית תופסים מקום בראש החיים המדיניים, ומהם ילמד הילד גם את ר ו ח העם, יותר משילמד מפי מאה עדים. אבל מאחרי החרבן ואילך, וביחוד מאחרי מרד בר כוכבא, נעשים המאורעות הרוחניים לציונים היחידים כמעט בדרך תולדות היהודים. אם לא ילמד הילד להכיר בציונים האלה, יפסק אצלו קשר הדברים, וכל מה שילמד על תקופת ימי הבינים ועל התקופות שלאחריה יקבע אצלו דבר, דבר בפני עצמו, וזאת אומרת – ללא קיום, כי מחוץ למסגרתם הפרגמטית אין דברי הסטוריה מתקימים. ועוד: אם לא ילמד הילד לדעת, לפי השגתו, את היסודות, שעליהם העמידו חכמי המשנה והתלמוד את חיי העם, ואת הקשרים שיצרו החכמים האלה בין כל חלקי העם, לא יכיר אחרי כן הכרה נכונה, מה קיים את העם ומה שמר על רוחו, ונמצא מחטיאים את מטרתנו העקרית: ללמד את ילדינו להוקיר ולשמר את אותם היסודות ואותם הקשרים.

ברור הוא, איפה, שאין אנו רשאים לכבש מילדינו את הדברים העקריים בחיי רוח עמם, אלא שצריכים למצא, מ ה הם הדברים העקריים ו א י ך לשימם לפני הילד לפי השגתו. הדברים העקריים, לדעתי, הם אלה, העוברים בתולדותינו כחוט שני, ורשומם נכר עדיין בחיי העם בימינו. כי אל נא נשכח, שתכלית למוד ההסטוריה לילדים היא מעשית ולא מדעית (לכן יוצאים מכלל הדברים העקריים ה א ס י ם, למשל, שלא הזכרתים בחלק הראשון, ואחד המבקרים ראה לו לחובה לתבוע עלבונם; תנאים ואמוראים שניים, מבחינת הערך ההסטורי, שלא הזכרתי בחלק זה, ועתידים אי־אלו מבקרים להרימם על נס, וכדומה). יותר קשה הוא לכוון את הרצאת הענינים המפשטים

האלה לכח השגת הילד ולדרך תפיסתו. יש כאן שאלות טכניות, כמו השפה הסגנון, העקביות וכח התאור (דברים התלויים במדת סיעתא דשמיא הנתנת לאדם זה או אחר), ושאלה פדגוגית בבחירת ד ר ך ההרצאה.

ישנן שתי דרכים: אחת קצרה וארוכה, והיא להעיר מפעם לפעם הערות כלליות, קצרות ומצומצמות, על שאלות החיים הרוחניים, שהתמידו ביסודן והשתנו בפרטיהן מפרק לפרק. ההכללה והצמצום עושות את ההערות האלה למפשטות ביותר, ואין הילד יכול לתפסן למרות קצורן. ואם אין היסוד נהיר לילד, אין הוא מכיר את הענין בהתקלו בו שנית ושלישית, ביחוד אחרי שחלו בו שנויים ידועים, והמורה צריך מדי פעם לבאר את ההערות הקצרות באורים ארכים, אך בלתי מועילים, כל זמן שהדבר נעשה דרך אגב, בקצור. הרי שהדרך הזאת קצרה וארוכה. הדרך השניה ארוכה וקצרה, והיא לבאר לילד בהזדמנות ראשונה, בדרך קלה ונוחה להם, אך באר היטב, באור שיש בו משום הנחת יסוד חזק וקים, את הפרובלימה היסודית של „מולדת נודדת". אחרי שיונח היסוד הזה, ילמד הילד בנקל את כל השנויים שחלו בפרומלימה הזאת, את סבוביה ונטיותיה בדרך התפתחותה, שבאו בעקבות השאלה האחת והיחידה: כיצד לשמר על הכבשה בין שבעים זאבים? איך להיות יהודי למרות כל פגעי הגלות? הרי שהדרך הזאת ארוכה וקצרה, ובה בחרתי, בתקוה, כי המורים המכירים בטיב הענין יראו את בחירתי.

עכשו אין לי אלא לפרט פרטים. לשם הנחת היסוד להכרת הפרובלימה של „מולדת נודדת" הרחבתי את הדבור על רבן יוחנן בן זכאי ועל רבן גמליאל השני, התופס בספרי את הגובה, הראוי לו לפי מעשיו. מהם והלאה הסתפקתי בהערות קצרות לשם הזכרה או הרחבה. לבאור תקנת „יום טוב שני של גליות" תפסתי למשל דוקא את ראש השנה, לשם המחשה יותר נכרת, וחושב אני, כי הטעם ההסטורי של „יומא אריכתא" הנהו, סוף סוף, אותו ההכרח, שגרם לתקנת ר"ג כשהוכשרה השעה. את מקומו של רבי עקיבא לא קבעתי בשורה אחת עם ר' אליעזר ור' יהושע, כי אם סמוך למרד בר כוכבא, שלא להפריד בין הדבקים (והאטמוספירה של „הכרם דיבנה" עודנה מורגשת די צרכה). את האגדה על הסנהדרין בבבל אחרי גזרות אדרינוס הכנסתי לשם המחשת המושג על חשיבות מרכז אחד. וכן עשיתי במקומות אחרים, לפי הכלל: כל דבר הרופף מצד עצמו — עשה לו אחיזה בזכרון הילד על ידי דברי אגדה (מכאן תשובה למבקר אחר, המקשה על האגדות, שהבאתי בחלק הראשון בדבר שמעון הצדיק). וזכות האגדות היא שעמדה לי לתוות את הקוים האופיים של חיי העם, דעותיו ומדותיו בימי התלמוד, ולהעמיד על תכנו וחשיבותו של התלמוד. גם פה לא חפצתי

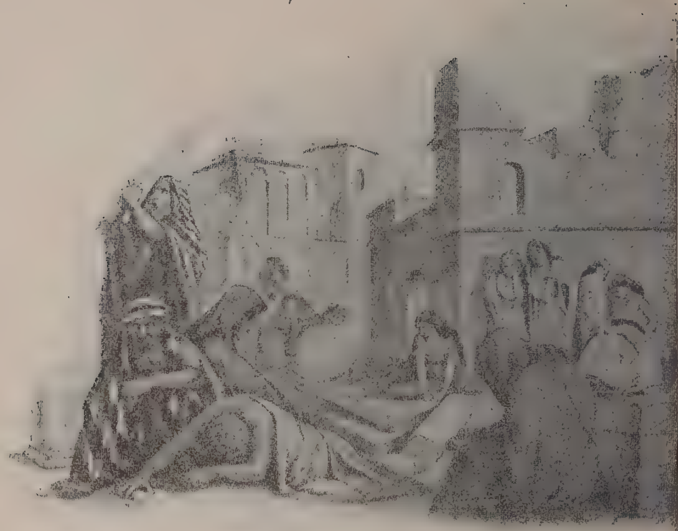
„לצאת ידי חובת" הזכרה בתאור כללי ומפשט, בדעתי, כי תאורים כאלה אינם מובנים לילדים ולכן יהיו עליהם למשא. ולהפך: תאור מפורט, אך ברור ומענין מביא תועלת רבה לענין עצמו, ויש בו משום „שלח לחמך על פני המים"... בנידן דידן, בבוא המורה לבאר לילדים את חיי היהודים בימי הבינים, בפולין, ליטא ורוסיה, יהיה לו על מה להסמך.

המשכתי את החלק הזה עד המאה השלש עשרה (סוף סופו של המרכז בבבל) מבלי לנגע בתולדות היהודים באירופה, לשם שלמות ההרצאה בחלק זה ובחלק הבא. התאריכים והשמות הבלתי חשובים נתונים בחצאי עגול, ויש לבאר לילדים, כי למודם אינו חובה, שאם לא, יבעטו גם בחשובים. המפות לצערי אינן כלל וכלל ב„תכלית השלמות". עשית מפות עבריות מגוונות וערוכות לצרכי למוד ההסטוריה עודנה הלכתא למשיחא, וכל המפות הבאות בתוך הספר הנן, לצערי, „מעשי ידי להתפאר". מקווני, כי בגמרי לערך את כל חלקי הספר, אמצא לי זמן ומרץ פנויים לדאג לתקנת המפות במהדורה הבאה.

יודע אני כי מלבד המפות ישנם בספר עוד דברים הצריכים תקון ושכלול, אך אם בכלל הצליח הספר להצעיד את למוד ההסטוריה העברית אף צעד אחד קדימה, הריהו בן זכות קיום, עד שיצא לאור ספר אחר ויצעד הלאה. ואשר לתקונים—הנה בקשתי הרבה לפני כל חברי המורים, שהם, הם בעלי הדין והגואלים היותר קרובים, לעזר לי לשכלל את המהדורות הבאות בהערותיהם ובתקוניהם, שיקבעו בשם אומריהם בשער מיוחד.

יוסף ק—ר

בוסטון א' אלול תרפ"ה.

אֲבֵלֵי צִיּוֹן

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

אַחֲרֵי הַחֻרְבָּן

עִקְבוֹת הַמִּלְחָמָה

בְּשֶׁבַע שְׁנוֹת הַמִּלְחָמָה בָּרוֹמָאִים (4 לפחב"ש – 3 אחב"ש) נֶהֶרְגוּ יוֹתֵר מִמִּלְיוֹן יְהוּדִים, וּכְמֵאָה אֶלֶף נִמְכְּרוּ לַעֲבָדִים בְּשׁוְּקֵי אַסְיָה, אַפְרִיקָה וְאֵירוֹפָּה. אֵלֶּה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בָּאָרֶץ סָבְלוּ רָעָב וּמַחְסוֹר, כִּי בִשְׁנוֹת הַמִּלְחָמָה לֹא זָרְעוּ וְלֹא קָצְרוּ, וְכָל הָאָרֶץ הָיְתָה לִשְׁמָמָה. עָרִים רַבּוֹת נֶהֶרְסוּ עַד הַיְסוֹד, וְרַק עֲרֵמוֹת הָאֲבָנִים הֵעִידוּ, כִּי לְפָנִים הָיוּ שָׁם עָרִים מְיֻשָּׁבוֹת.

הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים הֶעֱלוּ קוֹצִים וַעֲשָׂבִים רָעִים, וְעַל פְּנֵי הַחֳרָבוֹת הָאֵלֶּה תָּעוּ שְׂרִידֵי הָעָם שְׁבוּרֵי גוּף וּשְׁבוּרֵי נֶפֶשׁ, רְעֵבִים וְכוֹאֲבִים וּמְקוֹנְנִים.

הָעָם חוֹזֵר לַעֲבוֹדָתוֹ

אֲבָל לְהִתְאַבֵּל יָמִים רַבִּים אָסוּר הָיָה. אֵלֶּה שֶׁנִּצְּלוּ מֵחֶרֶב, שְׁבִי וְרָעָב וְנִשְׁאֲרוּ בַחַיִּים, צְרִיכִים הָיוּ לִדְאֹג לְצָרְכֵי הַחַיִּים, לְמִחְיָתָם וּלְמִחְיַת נְשֵׁיהֶם וְטַפָּם. אֲחָדִים, אָמְנָם, חָשְׁבוּ, כִּי מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָסוּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר, וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, וְלִדְאֹג לְעִנְיְנֵי מִשְׁפָּחָה. אַךְ חַכְמֵי הַתּוֹרָה הִתְנַגְּדוּ לְזֹאת וְאָמְרוּ, שֶׁאֵין גּוֹזְרִים גְּזֵרָה, שֶׁאֵין רֹב הַצִּבּוּר יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהּ. וְכַאֲשֶׁר שָׁקְטָה הָאָרֶץ, הִתְחִיל הָעָם לָשׁוּב לְאַט, לְאַט לְסִדְרֵי חַיָּיו הַקּוֹדְמִים, כְּשׁוּב חוֹלֶה לְאֵיתָנוֹ אַחֲרֵי מַחֲלָה אֲנוּשָׁה. שְׂרִידֵי כָל מִשְׁפָּחָה חָזְרוּ וְהִתְאַסְּפוּ יַחַד מִסָּבִיב לְנַחֲלָתָם הַחֲרֵבָה; פֹּה וְשָׁם הִתְחִילוּ לִבְנוֹת אֶת הַבָּתִּים הַהֲרוּסִים, לִזְרֹעַ בַּשָּׂדוֹת, לִנְטֹעַ בַּכְּרָמִים וְכֵן הָלְאָה.

אַדְמַת יְהוּדָה נַחֲלַת רוֹמָא

יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מָעֲטוּ מְאֹד, וַאֲדָמָה פְּנוּיָה הָיְתָה לָרֹב. אַךְ אַדְמַת אֶרֶץ יְהוּדָה חָדְלָה לִהְיוֹת אַדְמַת הַיְּהוּדִים, כִּי הָיְתָה לְנַחֲלַת קֵיסְרֵי רוֹמָא. הַיְּהוּדִים שֶׁחָפְצוּ לַעֲבֹד אֶת אַדְמַת אֲבוֹתֵיהֶם, צְרִיכִים הָיוּ לְשַׁלֵּם בְּעַד זֶה מַס מְיֻחָד. יְגִיעוֹת רַבּוֹת יָגְעוּ אִכָּרֵי יְהוּדָה, עַד שֶׁהִצְלִיחוּ לְהִתְגַּבֵּר עַל הָרָעָב וְהַדַּלּוּת, עַד שֶׁתִּקְּנוּ לָהֶם כְּלֵי עֲבוֹדָה חֲדָשִׁים וְרָכְשׁוּ בְּהֵמוֹת לַעֲבוֹדָה, אַךְ פְּקִידֵי הָרוֹמָאִים לֹא יָדְעוּ רַחֵם. הֵם דָּרְשׁוּ מִן הָעָם מִסִּים רַבִּים וְשׁוֹנִים וְגָבוּ אוֹתָם בַּעֲרִיצוּת רַבָּה. אֶת מַס מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, שֶׁהֶעֱלוּ הַיְּהוּדִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, גָּבוּ הָרוֹמָאִים עַכְשָׁו לְטוֹבַת הַקַּפִּיטוֹלִיוֹן בְּרוֹמָא, הוּא הֵיכַל יֻפִּיטֶר, רֹאשׁ אֱלִילֵי הָרוֹמָאִים. כֵּן נֶאֶנְסוּ הַיְּהוּדִים, שׂוֹנְאֵי הָאֱלִילִים

בְּמָקוֹם הַבַּיִת שֶׁחָרַב

מֵעוֹלָם, לִמְסֹר אֶת פְּרוּטוֹתֵיהֶם הָאַחֲרוֹנוֹת לְטוֹבַת הָאֱלִילִים שֶׁל שׂוֹנְאֵיהֶם הַיּוֹתֵר קָשִׁים. זֶה הָיָה עֹנֶשׁ קָשֶׁה, מַכְאִיב וּמַחְפִּיר כְּאַחַת.

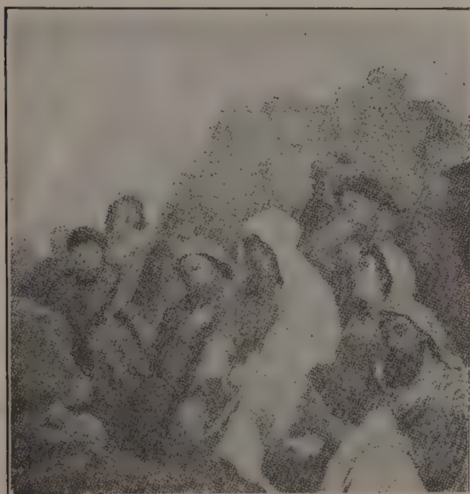
אוּלָם עָבְרוּ שָׁנִים אֲחָדוֹת, רְדִיפוֹת לֹא הָיוּ בָאָרֶץ, וְיוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יְהוּדָה הִתְרַגְּלוּ לְאַט, לְאַט לְמַצָּבָם הֶחָדָשׁ. הָאִכָּרִים עָבְדוּ בְּיָדַיִם חֲרוּצוֹת, וְהָאֲדָמָה הַפּוֹרִיָּה נָתְנָה לְעוֹבְדֶיהָ שָׂכָר טוֹב. הָרָעָב חָדַל; הָאִכָּרִים הִתְחִילוּ שׁוּב לִמְכֹּר אֶת עֹדֶף תְּבוּאָתָם: חִטָּה, שֶׁמֶן, יַיִן, תְּאֵנִים וּתְמָרִים; אֹרְחוֹת גְּמַלִּים נוֹשְׂאֵי כָּל טוּב הִתְחִילוּ שׁוּב לָצֵאת וְלָבוֹא; הַסּוֹחֲרִים

הָאָרֶץ מַחֲלִיפָה כֹּחַ

שָׁבוּ לְמִסְחָרָם, בַּעֲלֵי הַמְּלָאכָה לִמְלַאכְתָּם, וְכָל הָאָרֶץ הֶחֱלִיפָה כֹּחַ.

גְּדוּדֵי הָרוֹמָאִים בְּאֶרֶץ

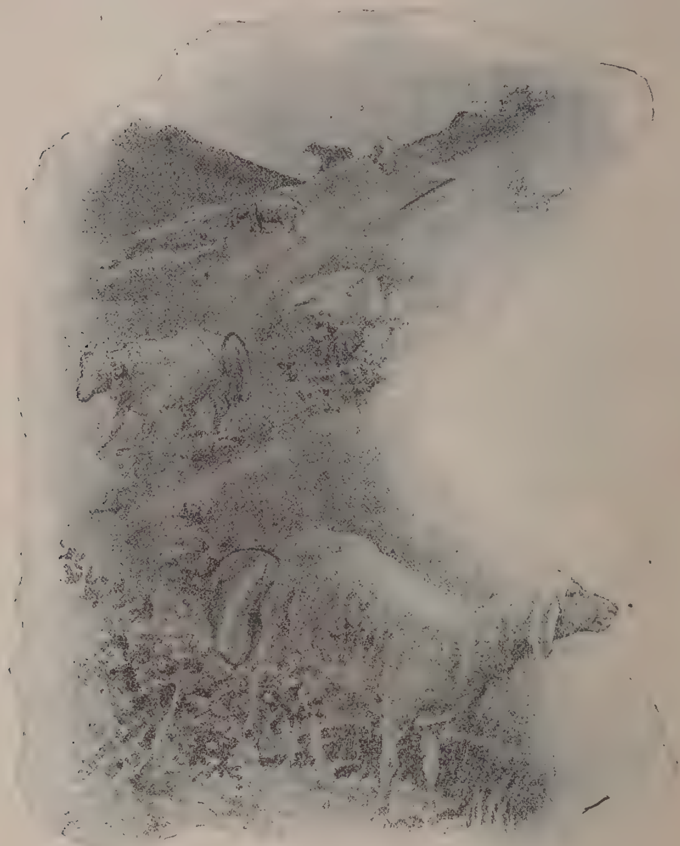
כָּל הַמֶּמְשָׁלָה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה הָיְתָה בִידֵי נְצִיב רוֹמָאִי, שֶׁיָּשַׁב בְּקֵיסַרְיָה. יְרוּשָׁלַיִם הָיְתָה כֻלָּה חֲרֵבָה „וְנוֹסְעִים שֶׁבָּאוּ לִרְאוֹתָהּ לֹא יָכְלוּ לְהַאֲמִין, כִּי שָׁם עָמְדָה לִפְנֵי שָׁנִים אֲחָדוֹת עִיר גְּדוֹלָה וְהוֹמִיָּה" (יוֹסֵף פְלַוְיוּס). בְּכָל זֹאת הֶעֱמִידוּ שָׁם הָרוֹמָאִים לִגְיוֹן שָׁלֵם לִשְׁמֹר אֶת חָרְבוֹתֶיהָ, כְּאִלּוּ יָרְאוּ, פֶּן

שְׂרִידֵי יְהוּדָה בִיגוֹנָם

יָקוּמוּ הַגִּבּוֹרִים הַנּוֹרָאִים גַּם מִקִּבְרָם לְהִלָּחֵם בָּהֶם עַל חֵרוּת עַמָּם. גַּם בְּיֶתֶר הֶעָרִים הַגְּדוֹלוֹת הֶעֱמִידוּ הָרוֹמָאִים גְּדוּדֵי צָבָא, לְהַשְׁגִּיחַ עַל הַיְּהוּדִים, שֶׁלֹּא יִתְכּוֹנְנוּ לְמֶרֶד חָדָשׁ.

אַף הַיְהוּדִים לֹא חָשְׁבוּ לִמְרֹד. יֵאוּשׁ מַר וְנוֹרָא תָּקַף אֶת שְׂרִידֵי יְהוּדָה הַמְעַטִּים, וְרַבִּים מֵהֶם חָשְׁבוּ בִּיגוֹנָם הַגָּדוֹל, כִּי

שֵׁיּוֹת אוֹבְדוֹת

יֵאוּשׁ, וְסַכָּנַת הִתְעָרְבוּת בַּגּוֹיִם

עַם יִשְׂרָאֵל כְּבָר אָבַד וְעָבַר מִן הָעוֹלָם. כִּי אֵיךְ יוּכְלוּ לְהִתְקַיֵּם כְּעָם מְיֻחָד וְלִחְיוֹת עַל פִּי דָתָם וּמִנְהֲגֵיהֶם

הַמְּיֻחָדִים, אִם אֵין לָהֶם אֶרֶץ מְיֻחֶדֶת וְזָרִים מוֹשְׁלִים בָּהֶם? אֵיךְ יוּכְלוּ לַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵי עַמָּם, אִם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׂרָף? מַה יַּבְדִּיל מֵעַכְשָׁו בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, וּמַה יַּעֲצֹר בְּעַד שְׂרִידֵי הָעָם הַדַּלִּים וְהַנּוֹאָשִׁים, שֶׁלֹּא יִתְפַּזְּרוּ כְּשֶׂיּוֹת אוֹבְדוֹת, וְלֹא יִתְעָרְבוּ בֵּין הַגּוֹיִים?

הֲתַצִּיל הַתּוֹרָה מִן הַסַּכָּנָה הַזֹּאת?

רַק דָּבָר אֶחָד נִשְׁאַר לָעָם – הַתּוֹרָה. הֲיוּכַל הַדָּבָר הָאֶחָד הַזֶּה לִשְׁמֹר עַל קִיּוּם הָעָם הַדַּל, הַנָּתוּן בֵּין שׂוֹנְאִים רַבִּים וַעֲצוּמִים? אֶת זֶה צְרִיכִים הָיוּ לְהוֹכִיחַ הַיָּמִים הַבָּאִים. עָלֵינוּ לִזְכֹּר, כִּי עוֹד מִימֵי שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן (רְאֵה חֵלֶק רִאשׁוֹן עָמוּד 147) עָמְלוּ הַחֲכָמִים לַעֲשׂוֹת אֶת הַתּוֹרָה מִבְצָר לָעָם, וְעַכְשָׁו, אַחֲרֵי שֶׁנֶּהֶרְסוּ כָּל מִבְצְרֵי הָאֲבָנִים, הִגִּיעָה הַשָּׁעָה, כִּי מִבְצַר הָרוּחַ הַזֶּה, מִבְצַר הַתּוֹרָה, יַרְאֶה אֶת חֶזְקָתוֹ וְאֶת כֹּחוֹ לְהָגֵן.

פֶּרֶק שֵׁנִי

רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי

מִדּוֹתָיו שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי

רֹאשׁ חַכְמֵי הַתּוֹרָה בַּיָּמִים הָהֵם הָיָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהוּא צָרִיךְ הָיָה לְהוֹצִיא מִלֵּב הָעָם אֶת הַיֵּאוּשׁ הַמַּר, וּלְעוֹרֵר אוֹתוֹ לְחַיִּים חֲדָשִׁים, אֲשֶׁר יֶחֱסוּ בְּצֵל הַתּוֹרָה. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָיָה בִנְעוּרָיו תַּלְמִידוֹ הַנֶּאֱמָן שֶׁל הִלֵּל הַזָּקֵן, וְרַבּוֹ הַגָּדוֹל אָמַר עָלָיו, שֶׁיִּהְיֶה „אָב לְחָכְמָה וְאָב לְדוֹרוֹת". אַחֲרֵי כֵן קָרְאוּ אוֹתוֹ הַחֲכָמִים „נֵר יִשְׂרָאֵל", כִּי הֵאִיר לְעַמּוֹ אֶת דַּרְכּוֹ בַּגָּלוּת. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָיָה חָכָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, עָנָו, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְטוֹב לֵב מֵאֵין כָּמוֹהוּ, מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת וְנִזְהָר בִּכְבוֹדָן. הוּא עַצְמוֹ הָיָה פּוֹתֵחַ אֶת דֶּלֶת בֵּיתוֹ לְתַלְמִידָיו וְתָמִיד הָיָה מְדַבֵּר אֲלֵיהֶם, כְּדַבֵּר חָבֵר אֶל חֲבֵרוֹ.

יְסוֹד הַיְשִׁיבָה בְּיַבְנֶה

בִּימֵי הַמִּלְחָמָה עִם הָרוֹמָאִים רָאָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, כִּי יְרוּשָׁלַיִם עֲתִידָה לְהֵחָרֵב, וְהֶחְלִיט לָצֵאת מִשָּׁם עִם טוֹבֵי תַּלְמִידָיו, כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת הַתּוֹרָה מִן הַחֻרְבָּן. הָאַגָּדָה מְסַפֶּרֶת, כִּי מִיִּרְאָתָם אֶת פְּנֵי הַקַּנָּאִים עָשׂוּ בְעָרְמָה: רַבָּן יוֹחָנָן עָשָׂה אֶת עַצְמוֹ חוֹלֶה, וְאַחֲרֵי כֵן הוֹדִיעוּ תַּלְמִידָיו בָּעִיר, כִּי רַבָּם מֵת, שָׂמוּהוּ בָּאָרוֹן, וְהוֹצִיאוּהוּ אֶל מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם (בֵּית הַקְּבָרוֹת בִּירוּשָׁלַיִם הָיָה מִחוּץ לְחוֹמַת הָעִיר). מִשָּׁם הָלְכוּ אֶל מַחֲנֵה אֶסְפַּסְיָנוּס, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶת „יַבְנֶה וַחֲכָמֶיהָ", זֹאת אוֹמֶרֶת, שֶׁיִּתֵּן לוֹ רְשׁוּת לְיַסֵּד

בְּיַבְנֶה יְשִׁיבָה לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְלֶאֱסֹף אֵלֶיהָ אֶת כָּל הַחֲכָמִים. אַסְפַּסְיָנוּס יָדַע, כִּי חַכְמֵי הַתּוֹרָה הִנָּם אַנְשֵׁי שָׁלוֹם, וְהִסְכִּים. וְהוּא לֹא יָדַע, כִּי מִיַּבְנֶה הַקְּטַנָּה תֵּצֵא תוֹרָה רַבָּה, אֲשֶׁר תָּגֵן עַל עַם יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי כָל הַשּׂוֹנְאִים שֶׁבָּעוֹלָם.

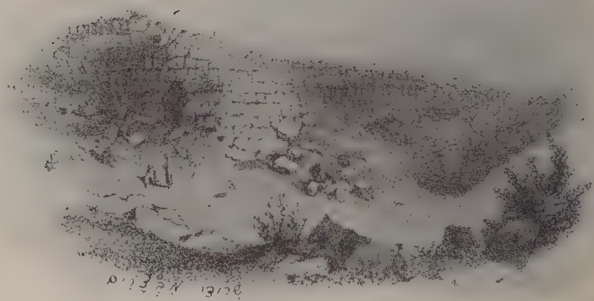

בִּסְבִיבוֹת יָפוֹ

יְסוֹד הַסַּנְהֶדְרִין בְּיַבְנֶה

אָז יִסֵּד רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי יְשִׁיבָה גְדוֹלָה בְּיַבְנֶה (עִיר קְטַנָּה אֵצֶל יָפוֹ), וְשָׁם יָשַׁב עִם תַּלְמִידָיו כָּל יְמֵי הַמִּלְחָמָה. כַּאֲשֶׁר נוֹדַע לָהֶם, כִּי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ נָפְלָה וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׂרַף בָּאֵשׁ, קָרְעוּ כֻלָּם אֶת בִּגְדֵיהֶם וְהִתְאַבְּלוּ מְאֹד יַחַד עִם כָּל הָעָם. אֲבָל כַּאֲשֶׁר שָׁקְטָה הָאָרֶץ

מִמִּלְחָמָה, עָמַד רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאִי וְיִסֵּד בְּיַבְנֶה מִלְּבַד הַיְשִׁיבָה גַּם סַנְהֶדְרִין. בִּשְׁנֵי הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, יְסוּד הַיְשִׁיבָה וִיסוּד הַסַּנְהֶדְרִין, הִשְׁתַּדֵּל הָרַב כַּבִּיר הָרוּחַ לְהַרְאוֹת לָעָם, כִּי אֵין מָקוֹם לְהִתְיָאֵשׁ, כִּי עַם יִשְׂרָאֵל לֹא אָבַד וְלֹא יֹאבַד גַּם בַּגָּלוּת. כִּי אִם יַעַסְקוּ הַיְהוּדִים בַּתּוֹרָה וְיִשְׁמְעוּ בְּקוֹל הַסַּנְהֶדְרִין לִשְׁמֹר אֶת חֻקֵּי הַתּוֹרָה, אֶת מִנְהֲגֵי עַמָּם וְאֶת מִדּוֹתָיו הַמְיֻחָדוֹת, יוּכְלוּ לִהְיוֹת עַם גָּדוֹל וְחָשׁוּב גַּם בְּלִי אֶרֶץ מְיֻחֶדֶת.

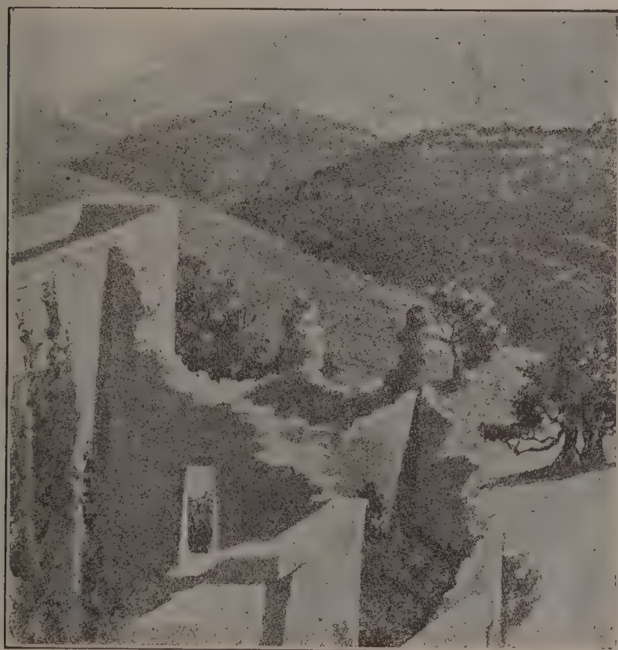

שְׂרִידֵי מִבְצָרִים

מה לִמֵּד רַבָּן יוֹחָנָן אֶת הָעָם

בִּישִׁיבָתוֹ בְּיַבְנֶה לִמֵּד רַבָּן יוֹחָנָן אֶת תַּלְמִידָיו, וְעַל יָדָם גַּם אֶת יֶתֶר הָעָם, כִּי בִּטּוּל הַקָּרְבָּנוֹת לֹא הִפְסִיק אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין הָעָם וּבֵין אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו. כִּי בִּתְפִלָּה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אֶפְשָׁר לַעֲבֹד אֶת ה׳ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּקָרְבָּנוֹת, כִּדְבַר הַנְּבִיאִים: „כִּי חֶסֶד חָפַצְתִּי, וְלֹא זָבַח". וְעוֹד לִמֵּד אֶת הָעָם

לְהָבִין, כִּי מַפַּלְתּוֹ הַנּוֹרָאָה בַּמִּלְחָמָה לֹא הִפְחִיתָה אֶת כְּבוֹדוֹ, כִּי לֹא גְבוּרָה בַמִּלְחָמָה, כִּי אִם „צְדָקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי”. וְכֵן גַּם אֵין לְקַנֵּא בְּהַצְלָחַת הַגּוֹיִם וּבְחַיֵּיהֶם הַנְּעִימִים, כִּי תוֹרָה וּמַעֲשִׂים

שְׂרִידֵי מִבְצָרִים

טוֹבִים עוֹלִים עַל הַכֹּל. כֵּן עָמַל הַמּוֹרֶה הַגָּדוֹל וְהַמְּצַיֵּן הַזֶּה לְהוֹצִיא מִלֵּב הָעָם אֶת רֶגֶשׁ הַצַּעַר וְהַכְּאֵב, לְחַזֵּק אֶת רוּחוֹ, וּלְהַרְאוֹת לוֹ, כִּי כְבוֹדוֹ עוֹדֶנּוּ גָדוֹל וְתִקְוָתוֹ לֶעָתִיד חֲזָקָה וְנֶאֱמָנָה.

הַסַּנְהֶדְרִיָּה בְּיַבְנֶה הוֹעִילָה גַּם הִיא לְחַזֵּק אֶת רוּחַ הָעָם. הָרוֹמָאִים לֹא הִתְעָרְבוּ בְּעִנְיְנֵי הָעָם הַפְּנִימִיִּים, וְהַנְהָגַת הַקְּהִלּוֹת

הַנְהָגַת הַקְּהִלּוֹת

וּבָתֵּי הַמִּשְׁפָּט הָיְתָה בִּידֵי הַיְהוּדִים כְּמִקֹּדֶם. בְּרֹאשׁ כָּל קְהִלָּה עָמְדוּ רָאשֵׁי הָעָם וְחַכְמֵי הַתּוֹרָה. הֵם הִשְׁגִּיחוּ עַל הַסְּדָרִים, הֵקִימוּ בָּתֵּי תְפִלָּה וּבָתֵּי סֵפֶר, שָׁפְטוּ אֶת הָעָם, לִמְּדוּ אוֹתוֹ וְהִדְרִיכוּהוּ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְהָאֱמוּנָה. הַמָּקוֹם הַיָּחִיד לַעֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים הָיוּ בָּתֵּי הַכְּנֶסֶת, שֶׁנִּמְצְאוּ בְּכָל עִיר וָעִיר מִקֹּדֶם, אוֹ שֶׁנִּבְנוּ מֵחָדָשׁ. אֲבָל בְּכָל הַשְּׁאֵלוֹת הַקָּשׁוֹת בִּדְבַר חֹק וּמִשְׁפָּט פָּנוּ הַקְּהִלּוֹת אֶל הַסַּנְהֶדְרִיָּה בְּיַבְנֶה. נִמְצָא שֶׁהַסַּנְהֶדְרִיָּה בְּיַבְנֶה אִחֲדָה אֶת כָּל הַקְּהִלּוֹת וְסִדְּרָה אֶת חַיֵּי כָל הָעָם בְּסֵדֶר אֶחָד עַל פִּי חֻקִּים וּמִנְהָגִים שָׁוִים לַכֹּל.

לָרִאשׁוֹנָה, אָמְנָם, קָשֶׁה הָיָה לָעָם לְהַסְכִּים בְּדַעְתּוֹ, כִּי הַסַּנְהֶדְרִיָּה בְּיַבְנֶה תִּירַשׁ אֶת כְּבוֹד הַסַּנְהֶדְרִיָּה, שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ. אֲבָל חַכְמֵי יַבְנֶה לִמְּדוּ

הַסַּנְהֶדְרִין בְּיַבְנֶה– רְצוֹן הָעָם

אֶת הָעָם, כִּי לֹא הַמָּקוֹם מְקַדֵּשׁ אֶת הַסַּנְהֶדְרִיָּה אֶלָּא הַסַּנְהֶדְרִיָּה מְקַדֶּשֶׁת אֶת הַמָּקוֹם. וְכַעֲבֹר זְמַן מָה נִתְקַדְּשָׁה, אָמְנָם, הַסַּנְהֶדְרִיָּה הַחֲדָשָׁה בְּעֵינֵי כָל הַיְהוּדִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְאַרְצוֹת הַגּוֹלָה, וְכֻלָּם נִשְׁמְעוּ לָהּ כְּאִישׁ אֶחָד. הַדָּבָר נַעֲשָׂה לְפִי רְצוֹנוֹ הַחָפְשִׁי שֶׁל כָּל הָעָם, כִּי אַנְשֵׁי צָבָא הֵן לֹא הָיוּ בִּרְשׁוּת הַסַּנְהֶדְרִיָּה בְּיַבְנֶה, וְהִיא לֹא יָכְלָה לְהַכְרִיחַ אֶת הָעָם לְקַבֵּל אֶת מָרוּתָהּ. עַכְשָׁו, אִם נִזְכֹּר מַה קָּשֶׁה הָיָה לְעֶזְרָא וְלִנְחֶמְיָה לְהַרְגִּיל אֶת הָעָם לִשְׁמִירַת הַשַּׁבָּת, נִרְאֶה מִיָּד, כִּי בִּימֵי הַבַּיִת הַשֵּׁנִי בָּגַר הָעָם וְחָזַק בְּרוּחוֹ עַד לִמְאֹד.

אַךְ אֵין לַחְשֹׁב, כִּי עֲלִיַּת יַבְנֶה הוֹרִידָה בְּעֵינֵי הָעָם אֶת כְּבוֹד יְרוּשָׁלַיִם. לְהֵפֶךְ: חַכְמֵי „הַכֶּרֶם בְּיַבְנֶה" תִּקְּנוּ תַקָּנוֹת רַבּוֹת

זֵכֶר לַחֻרְבָּן

לִקְבֹּעַ אֶת זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם לְכָל הַדּוֹרוֹת. כֵּן תִּקְּנוּ שֶׁאָדָם מְסַיֵּד אֶת בֵּיתוֹ וּמַשְׁאִיר בּוֹ דָבָר מוּעָט—זֵכֶר לַחֻרְבָּן. כַּלָּה עוֹשָׂה אֶת תַּכְשִׁיטֶיהָ וּמַשְׁאִירָה מְעַט—זֵכֶר לַחֻרְבָּן. חָתָן עוֹמֵד תַּחַת חֻפָּתוֹ וְאֵפֶר עַל רֹאשׁוֹ—זֵכֶר לַחֻרְבָּן. הַמִּנְהָגִים הָאֵלֶּה נִשְׁמָרִים בֵּין חֲסִידֵי עַמֵּנוּ עַד הַיּוֹם וּמַרְאִים, כִּי חַיֵּי הַיְהוּדִי אֵינָם מְלֵאִים, וְשִׂמְחָתוֹ אֵינָה שְׁלֵמָה, כָּל עוֹד אַרְצוֹ חֲרֵבָה וְעַמּוֹ בַּגּוֹלָה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

תַּלְמִידֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי

בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂירִית אַחֲרֵי הַחֻרְבָּן מֵת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אֲבָל הוּא הִשְׁאִיר אַחֲרָיו תַּלְמִידִים רַבִּים, שֶׁהוֹסִיפוּ לְהָאִיר לְעַמָּם אֶת דַּרְכּוֹ הַקָּשָׁה, וְ„נֵר יִשְׂרָאֵל" לֹא כָבָה. בֵּין הַתַּלְמִידִים הָאֵלֶּה הִצְטַיְּנוּ בְּיוֹתֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה.

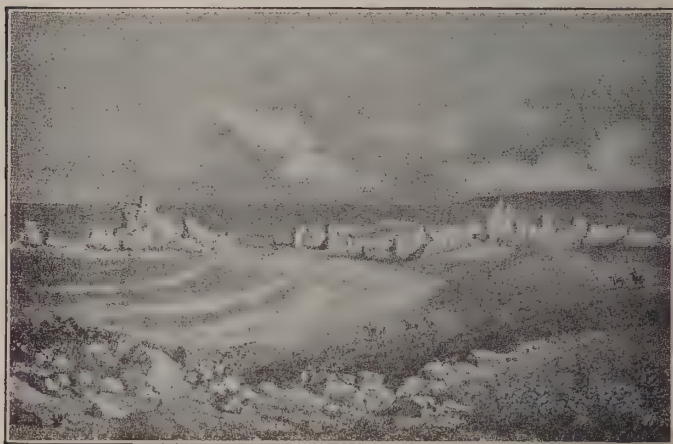
תְּחִלָּתוֹ שֶׁל ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס, מְסַפֶּרֶת הָאַגָּדָה, לֹא לָמַד תּוֹרָה עַד הֱיוֹתוֹ בֶּן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם. פְּעָמִים רַבּוֹת בִּקֵּשׁ מֵאָבִיו הֶעָשִׁיר, כִּי יִשְׁלָחֵהוּ יְרוּשָׁלַיְמָה לִלְמֹד תּוֹרָה, אַךְ אָבִיו לֹא נָתַן לוֹ אֶת בַּקָּשָׁתוֹ. הוּא חָשַׁב, כִּי אִישׁ בֶּן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם לֹא יוּכַל כְּבָר לְהַצְלִיחַ בְּלִמּוּדִים. אָז בָּרַח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִבֵּית אָבִיו יְרוּשָׁלַיְמָה (עוֹד לִפְנֵי הַחֻרְבָּן), וְהִתְחִיל לִלְמֹד תּוֹרָה בֵּין תַּלְמִידֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. יָמִים רַבִּים סָבַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר רָעָב וְחֹסֶר כֹּל, אַךְ לָמַד תּוֹרָה בְּחֵשֶׁק גָּדוֹל. לָמַד וְלָמַד, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה לְחָכָם גָּדוֹל,

וּשְׁמוֹ יָצָא לִתְהִלָּה בְּכָל הָאָרֶץ. גַּם אָבִיו סָלַח לוֹ אָז וַעֲשָׂהוּ לְיוֹרְשׁוֹ הַיְחִידִי.

מִדּוֹתָיו שֶׁל ר' אֱלִיעֶזֶר

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס הִצְטַיֵּן בְּיִחוּד בְּזִכְרוֹנוֹ הַנִּפְלָא. רַבִּי יוֹחָנָן רַבּוֹ אָמַר עָלָיו שֶׁהִנֵּהוּ „בּוֹר סוּד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה", כֵּן שָׁמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּזִכְרוֹנוֹ כָּל מַה שֶּׁלָּמַד וְשָׁמַע מִפִּי רַבּוֹתָיו. אוּלָם הוּא לֹא הוֹסִיף דָּבָר עַל תּוֹרַת רַבּוֹתָיו וְלֹא הִרְחִיב אוֹתָהּ. אִם בָּאָה לְפָנָיו שְׁאֵלָה חֲדָשָׁה, לֹא הִשְׁתַּדֵּל לִמְצֹא תְשׁוּבָה עָלֶיהָ, כִּי אָמַר: „מֵעוֹלָם לֹא אָמַרְתִּי

חֳרָבוֹת עַתִּיקוֹת

דָבָר, שֶׁלֹּא שָׁמַעְתִּי מִפִּי רַבּוֹתַי". מִלְּבַד זֶה הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס אִישׁ קָשֶׁה, קַפְּדָן וְעַקְשָׁן גָּדוֹל. מֵעוֹלָם לֹא וִתֵּר עַל דַּעְתּוֹ וְלֹא שָׂם לֵב לְכָל דִּבְרֵי חֲבֵרָיו. „אֵינֶנִּי זָז מִדְּבָרַי", הָיָה מֵשִׁיב לָהֶם תָּמִיד.

„רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה–אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ", הָיָה רַבּוֹ אוֹמֵר עָלָיו. אַף הוּא הָיָה חָכָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, אַךְ מִלְּבַד זֶה הָיָה גַּם אִישׁ טוֹב וְנֶחְמָד וְחָבִיב לַכֹּל, וְתָמִיד בִּטֵּל אֶת דַּעְתּוֹ מִפְּנֵי דַּעַת הָרַבִּים. כִּי הֶחֱזִיק בִּכְלָל: „אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת". הוּא יָעַץ לַחֲבֵרָיו הַחֲכָמִים, שֶׁלֹּא יָשִׂימוּ עַל הָעָם חֻקִּים קָשִׁים יוֹתֵר מִדַּי, כִּי „אֵין גּוֹזְרִים גְּזֵרָה, שֶׁאֵין רֹב הַצִּבּוּר יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהּ". לָעָם יָעַץ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, אִישׁ, אִישׁ כְּפִי יְכָלְתּוֹ. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אִם „שׁוֹנֶה אָדָם שְׁתֵּי הֲלָכוֹת בְּשַׁחֲרִית וּשְׁתַּיִם בְּעַרְבִית וְעוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ כָּל הַיּוֹם, מַעֲלִים עָלָיו, כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ". בְּיִחוּד נִתְחַבֵּב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל הָעָם בִּמְשָׁלָיו הַיָּפִים וְהַנְּכוֹנִים. בְּעֶזְרַת מְשָׁלָיו הִצְלִיחַ לְבָאֵר כָּל דָּבָר קָשֶׁה, וְהַכֹּל הֵבִינוּ אוֹתוֹ וְקִבְּלוּ אֶת דְּבָרָיו בְּרָצוֹן. גַּם לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים הִצְלִיחַ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְבָאֵר עַל יְדֵי מְשָׁלִים, כִּי ה' יָחִיד, וְעֶלְיוֹן עַל כֹּל, וְשׁוֹמֵר נֶאֱמָן לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. מְסֻפָּר, כִּי פַּעַם אַחַת אָמַר לוֹ קֵיסַר רוֹמָא: כַּמָּה גְּדוֹלָה הַכִּבְשָׂה שֶׁעוֹמֶדֶת בֵּין שִׁבְעִים זְאֵבִים"! עָנָה לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: „כַּמָּה גָּדוֹל הָרוֹעֶה שֶׁמַּצִּילָהּ מִכֻּלָּם".

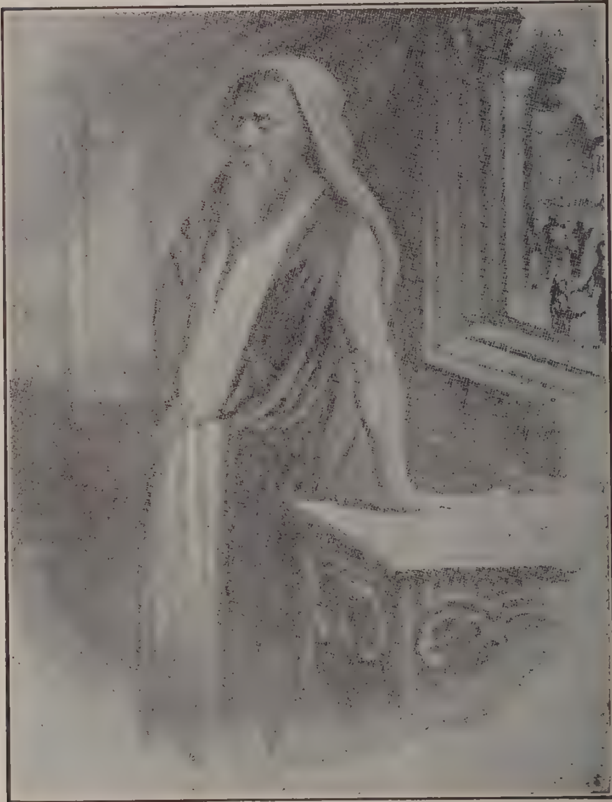
מִדּוֹתָיו שֶׁל ר' יְהוֹשֻׁעַ

תַּלְמִידֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי יִסְּדוּ יְשִׁיבוֹת בְּעָרִים שׁוֹנוֹת וְעָמְלוּ לְהָפִיץ אֶת הַתּוֹרָה בֵּין כָּל הָעָם. גַּם בָּתֵּי הַסֵּפֶר לִילָדִים הָלְכוּ וְרַבּוּ. יְלָדִים קְטַנִּים בְּנֵי שֵׁשׁ וְשֶׁבַע הָיוּ מִתְיַשְּׁבִים עַל הָאָרֶץ מִסָּבִיב לְרַבָּם (מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, מְלַמֵּד דַּרְדְּקֵי) וְלוֹמְדִים מִפִּיו לִקְרֹא וּלְהִתְפַּלֵּל, וְאַחֲרֵי כֵן גַּם תּוֹרָה וְדִבְרֵי נְבִיאִים, בַּבַּיִת הָיוּ מְחַנְּכִים אֶת הַיְלָדִים בְּמִצְווֹת וּמוֹסְרִים לָהֶם אֶת מִנְהֲגֵי הַשַּׁבָּת וְהַחַגִּים, דִּינֵי מַאֲכָלִים אֲסוּרִים, דִּינֵי בָּשָׂר

חִנּוּךְ הַיְלָדִים

י. ק–ר

וְחָלָב וְעוֹד. בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נַעֲשָׂה הַיֶּלֶד לְבַר מִצְוָה, זֹאת אוֹמֶרֶת, לִיהוּדִי הַחַיָּב בְּכָל הַמִּצְווֹת כְּגָדוֹל.

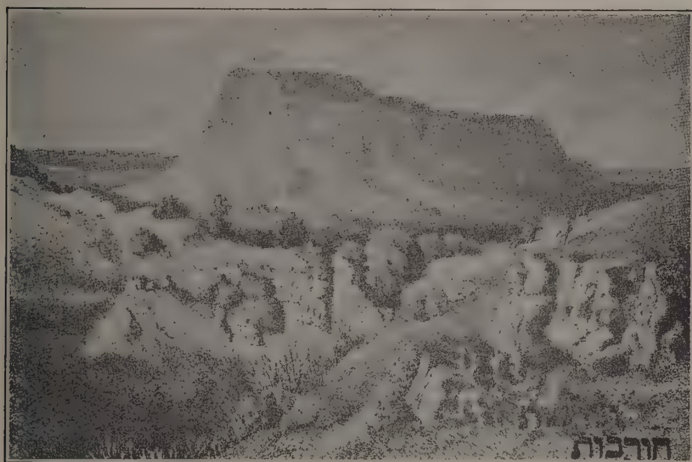

...שׁוֹנֶה אָדָם שְׁתֵּי הֲלָכוֹת

הַנְּעָרִים שֶׁחָפְצוּ לְהַרְחִיב אֶת יְדִיעוֹתֵיהֶם בַּתּוֹרָה, הָלְכוּ אֶל יְשִׁיבוֹת שׁוֹנוֹת, וּבְיִחוּד אֶל הַיְשִׁיבָה הַגְּדוֹלָה בְּיַבְנֶה. בַּיְשִׁיבוֹת

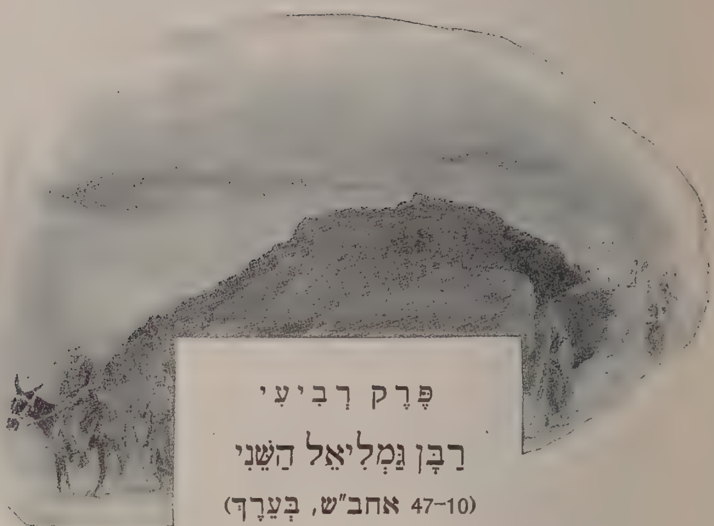
הַלִּמּוּד בַּיְשִׁיבוֹת, „סְמִיכָה", וּכְבוֹד הָרַבָּנִים

לָמְדוּ עוֹד הַפַּעַם אֶת סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאֶת סִפְרֵי הַנְּבִיאִים (תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב), וְגַם אֶת פֵּרוּשֵׁי הַחֲכָמִים, הַהֲלָכוֹת שֶׁעוֹד לֹא נֶאֶסְפוּ אֶל סֵפֶר, כִּי אִם נִלְמְדוּ עַל פֶּה (תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה). הַהֲלָכוֹת שֶׁבְּעַל פֶּה רַבּוּ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, וְרַק תַּלְמִידִים בַּעֲלֵי כִּשְׁרוֹנוֹת וְזִכָּרוֹן טוֹב יָכְלוּ לִלְמֹד וְלִזְכֹּר אֶת כֻּלָּן. תַּלְמִידִים מְצֻיָּנִים כָּאֵלֶּה נַעֲשׂוּ גַּם הֵם

חֻרְבוֹת עַתִּיקוֹת

לְרַבָּנִים בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן. אֶת שֵׁם הַכָּבוֹד „רַבִּי" קִבֵּל הַתַּלְמִיד הָרָאוּי לְכָךְ עַל יְדֵי „סְמִיכָה". רַבּוֹ שֶׁל הַתַּלְמִיד סָמַךְ אֶת יָדָיו עַל רֹאשׁ הַתַּלְמִיד לְעֵינֵי שְׁנֵי רַבָּנִים אֲחֵרִים, וּבֵרַךְ אוֹתוֹ לִהְיוֹת „רַבִּי". הָרַבָּנִים קִבְּלוּ כָּבוֹד גָּדוֹל מֵאֵת כָּל הָעָם, וּבְכָל מָקוֹם בּוֹאָם הָיוּ הַכֹּל קָמִים לִפְנֵיהֶם. לְעִתִּים קְרוֹבוֹת הָיוּ הַחֲכָמִים מִתְאַסְּפִים אֶל הַסַּנְהֶדְרִין בְּיַבְנֶה, לְהִוָּעֵץ יַחַד וּלְהַחְלִיט בִּדְבַר שְׁאֵלוֹת שׁוֹנוֹת.

פֶּרֶק רְבִיעִי

רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי

(10–47 אחב"ש, בְּעֵרֶךְ)

אַחֲרֵי מוֹת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי עָבְרָה הַנְּשִׂיאוּת בַּסַּנְהֶדְרִין לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי בֶּן רַבָּן שִׁמְעוֹן הַשֵּׁנִי, שֶׁנֶּהֱרַג בִּימֵי מְצוֹר יְרוּשָׁלַיִם. לִפְנֵי מוֹתוֹ בֵּרַךְ רַבָּן יוֹחָנָן אֶת תַּלְמִידָיו וְאָמַר לָהֶם:

צַוָּאַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי

„יְהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר־וָדָם". בַּדְּבָרִים הַמְּעַטִּים הָאֵלֶּה הִגִּיד הַמּוֹרֶה הַגָּדוֹל לְתַלְמִידָיו, כִּי אִם יִשְׁמֹר הָעָם אֶת חֻקֵּי תּוֹרַת ה' כְּאֶת חֻקֵּי הַמֶּלֶךְ, תִּהְיֶה לוֹ מְלוּכָה מִשֶּׁלּוֹ. לַעֲשׂוֹת אֶת הַמְּלוּכָה הַזֹּאת וּלְסַדֵּר אֶת מֶמְשֶׁלֶת חֻקֵּי הַתּוֹרָה צָרִיךְ הָיָה הַנָּשִׂיא הַצָּעִיר רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי הָיָה חָכָם בַּתּוֹרָה וְיָדַע הֵיטֵב גַּם יְוָנִית וְרוֹמָאִית. מִזְּמַן לִזְמַן הָיָה צָרִיךְ לָבוֹא בִּדְבָרִים עִם גְּדוֹלֵי

מִדּוֹתָיו שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי

הָרוֹמָאִים וּלְהִשְׁתַּדֵּל לִפְנֵיהֶם בְּעַד עַמּוֹ, וְלָכֵן לָמַד לְדַבֵּר בִּשְׂפָתָם. הוּא הָיָה גַם אִישׁ עָשִׁיר, כִּי הָרוֹמָאִים הֵשִׁיבוּ לוֹ אֶת נַחֲלוֹת אֲבוֹתָיו, אֲבָל עֲשִׁירוּתוֹ לֹא קִלְקְלָה אֶת מִדּוֹתָיו הַטּוֹבוֹת. אֶת אַדְמָתוֹ הָיָה מוֹסֵר לַאֲרִיסִים עֲנִיִּים וְהָיָה מַלְוֶה לָהֶם גַּם חִטִּים לִזְרִיעָה עַד יְמֵי הַקָּצִיר. וְהָיָה, אִם יָרַד מְחִיר הַחִטִּים בִּימֵי הַקָּצִיר אוֹ עָלָה,—תָּמִיד לָקַח רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֶת חוֹבוֹ לְפִי הַמְּחִיר הַנָּמוּךְ. בִּכְלָל הָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי אִישׁ טוֹב וְיָשָׁר וּמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, וַאֲפִילוּ עִם עֲבָדָיו הִתְנַהֵג בְּאַהֲבָה וּבְרַחֲמִים.

תַּקָּנַת הַנָּשִׂיא בִּדְבַר קְבִיעוּת הַחֹק

אוּלָם אֶת נְשִׂיאוּתוֹ בַּסַּנְהֶדְרִין נָהַג רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיָד חֲזָקָה. לֹא מִפְּנֵי שֶׁאָהַב כָּבוֹד וּמֶמְשָׁלָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׁעָה הָיְתָה צְרִיכָה לְכַךְ. בְּעָרִים שׁוֹנוֹת הָיוּ יְשִׁיבוֹת שׁוֹנוֹת, וּבְכָל יְשִׁיבָה בֵּאֲרוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּאֹפֶן אַחֵר. אֵלֶּה אָסְרוּ וְאֵלֶּה הִתִּירוּ, אֵלֶּה הוֹרוּ כְּבֵית הִלֵּל וְאֵלֶּה כְּבֵית שַׁמַּאי. רָאָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כִּי הַמַּחְלֹקֶת בֵּין בֵּית הִלֵּל וּבֵית שַׁמַּאי הוֹלֶכֶת וַחֲזָקָה, וְעוֹד מְעַט וְתִהְיֶה הַתּוֹרָה לִשְׁתֵּי תוֹרוֹת, עָמַד וְתִקֵּן תַּקָּנָה כָּזֹאת: חַכְמֵי בֵּית־הַדִּין־הַגָּדוֹל (הַסַּנְהֶדְרִין) קוֹבְעִים כָּל הֲלָכָה עַל פִּי רֹב דֵּעוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן אֵין לְשׁוּם „רַבִּי" רְשׁוּת לְהוֹרוֹת אַחֶרֶת. כָּל הַחֲכָמִים נִכְנְעוּ לַנָּשִׂיא וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַתַּקָּנָה הַזֹּאת, אַךְ הָיוּ גַם כָּאֵלֶּה, שֶׁלֹּא חָפְצוּ לְבַטֵּל אֶת דַּעְתָּם מִפְּנֵי דַעַת הָרַבִּים. אֶת הַחֲכָמִים הָאֵלֶּה הֶעֱנִישׁ הַנָּשִׂיא בַּעֲנָשִׁים קָשִׁים: מֵהֶם הוֹצִיא מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ וּמֵהֶם נִדָּה (שָׂם עֲלֵיהֶם חֵרֶם). הָאִישׁ הַמְּנֻדֶּה צָרִיךְ הָיָה לִלְבֹּשׁ תָּמִיד שְׁחוֹרִים וְלָשֶׁבֶת בּוֹדֵד וְנִבְדָּל מִן הָעוֹלָם, כִּי אָסוּר הָיָה לְאִישׁ לַעֲמֹד בְּד' אַמּוֹתָיו. אִם חָזַר הַמְּנֻדֶּה בִּתְשׁוּבָה, הֵסִירוּ מֵעָלָיו אֶת הַנִּדּוּי, וְאִם מֵת בְּלִי תְשׁוּבָה, שָׂמוּ אֶבֶן עַל אֲרוֹנוֹ וְכֵן קְבָרוּהוּ.

חַכְמֵי הַתּוֹרָה

בְּעֹנֶשׁ חָמוּר שֶׁכָּזֶה נֶעֱנַשׁ גַּם גִּיסוֹ שֶׁל הַנָּשִׂיא, הֶחָכָם הַגָּדוֹל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס. פְּעָמִים רַבּוֹת קָרָה, שֶׁהַנָּשִׂיא וְרֹב הַחֲכָמִים אָמְרוּ כַּךְ, וְר׳ אֱלִיעֶזֶר אָמַר אַחֶרֶת, וּמִדְּבָרָיו לֹא זָז בְּשׁוּם אֹפֶן, כְּדַרְכּוֹ. הַחֲכָמִים הִשְׁתַּדְּלוּ לְהוֹכִיחַ לוֹ, כִּי „יָחִיד וְרַבִּים–הֲלָכָה כָּרַבִּים", גַּם הִזְכִּירוּ לוֹ, כִּי הַתּוֹרָה אָמְרָה: „אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת", אַךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא נִכְנַע. אָז נִדָּה אוֹתוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְכָל הַחֲכָמִים בָּדְלוּ מִמֶּנּוּ עַד יוֹם מוֹתוֹ.

הַנָּשִׂיא מְנַדֶּה אֶת ר׳ אֱלִיעֶזֶר

גַּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה סָבַל לִפְעָמִים מִיָּדוֹ הַחֲזָקָה שֶׁל הַנָּשִׂיא. פַּעַם אַחַת, מְסֻפָּר בַּתַּלְמוּד, נִרְאָה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כִּי הַנָּשִׂיא קִדֵּשׁ אֶת הַחֹדֶשׁ (קָבַע אֶת יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ) לֹא בְּיוֹמוֹ הַנָּכוֹן, וְלָכֵן יָחוּל גַּם יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא בְּיוֹמוֹ הַנָּכוֹן. חָשַׁב ר׳ יְהוֹשֻׁעַ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים לְפִי חֶשְׁבּוֹנוֹ הוּא. שָׁלַח אֵלָיו הַנָּשִׂיא לֵאמֹר: „גּוֹזְרַנִי עָלֶיךָ שֶׁתָּבוֹא אֶצְלִי בְּמַקֶלְךָ וּבִמְעוֹתֶיךָ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחֶשְׁבּוֹנְךָ" רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בָּכָה, וְהִתְאוֹנֵן לִפְנֵי חֲבֵרָיו, כִּי הַנָּשִׂיא מַכְרִיחוֹ לְחַלֵּל אֶת הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ, אַךְ הַחֲכָמִים יְעָצוּהוּ לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר הַנָּשִׂיא, כִּי כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה הַנָּשִׂיא–עָשׂוּי. נָטַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶת מַקְלוֹ וְאֶת מְעוֹתָיו וְהָלַךְ לְיַבְנֶה אֵצֶל רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחֶשְׁבּוֹנוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, עָמַד מִכִּסְאוֹ, נְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְאָמַר: „שָׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וְתַלְמִידִי –רַבִּי בְּחָכְמָה, וְתַלְמִידִי, שֶׁקִּבַּלְתָּ אֶת דְּבָרַי.

הַנָּשִׂיא גּוֹזֵר וְר׳ יְהוֹשֻׁעַ מְקַיֵּם

בְּפַעַם אַחֶרֶת, מוֹסִיף הַתַּלְמוּד לְסַפֵּר, עָנַשׁ הַנָּשִׂיא אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה גַּם עַל הַדָּבָר הַזֶּה: רַבָּן גַּמְלִיאֵל תִּקֵּן, כִּי כָּל

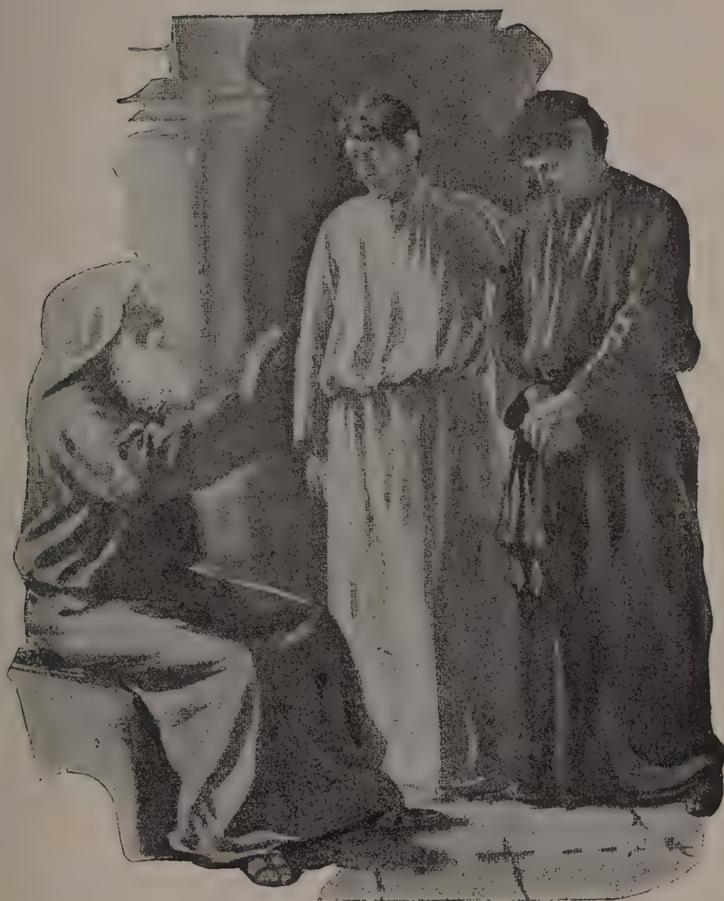
ר' יְהוֹשֻׁעַ נֶעֱנַשׁ שֵׁנִית, וְהַנָּשִׂיא מוּרָד מִכִּסְאוֹ

יְהוּדִי חַיָּב לְהִתְפַּלֵּל שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּיּוֹם: שַׁחֲרִית, מִנְחָה וְעַרְבִית. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִתְנַגֵּד לְדִבְרֵי הַנָּשִׂיא בְּפָנָיו, אַךְ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו הוֹרָה, כִּי תְפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת וְלֹא חוֹבָה. כַּאֲשֶׁר נוֹדַע הַדָּבָר לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל עָנַשׁ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְעֵינֵי כָּל בָּאֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ. הוּא צִוָּה לוֹ לָקוּם וְלַעֲמֹד עַל רַגְלָיו כָּל שְׁעַת הַדְּרָשָׁה. אֲבָל הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה הִרְגִּיז אֶת כָּל הַחֲכָמִים, וְהֵם הוֹרִידוּ אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִכִּסֵּא הַנְּשִׂיאוּת, וְהוֹשִׁיבוּ בִּמְקוֹמוֹ חָכָם אַחֵר (ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה).

שִׁיבַת רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְכִסֵּא הַנְּשִׂיאוּת

אָז הֶרְאָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֶת כָּל טַהֲרַת רוּחוֹ וְגֹדֶל נַפְשׁוֹ. הוּא לֹא קָצַף וְלֹא נִלְחַם לְהָשִׁיב אֵלָיו אֵת כִּסֵּא אֲבוֹתָיו, אֶלָּא נִכְנַע לִפְנֵי חֲבֵרָיו וְלִפְנֵי הַנָּשִׂיא הֶחָדָשׁ, וְלֹא עָזַב אֶת בֵּית הַמִּדְרָשׁ אֲפִילוּ לְשָׁעָה אַחַת. יֶתֶר עַל כֵּן: הוּא עַצְמוֹ הָלַךְ לְבֵית רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ סְלִיחָה. כַּאֲשֶׁר הִשְׁלִים רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עִם רַבָּן גַּמְלִיאֵל, הִשְׁלִימוּ אִתּוֹ גַּם יֶתֶר הַחֲכָמִים וְהֵשִׁיבוּ אוֹתוֹ עַל כִּסֵּא הַנְּשִׂיאוּת.

אָמְנָם, קָשָׁה הָיְתָה מִלְחֶמֶת הַנָּשִׂיא עִם מִתְנַגְּדָיו, אַךְ הוּא יָצָא מִמֶּנָּה בְּשָׁלוֹם וּבְכָבוֹד, וְהַכֹּל הִכִּירוּ, כִּי לֹא לִכְבוֹדוֹ נִלְחַם, כִּי אִם לְטוֹבַת הָעָם. וְכֵן גַּם מְסַפֶּרֶת הָאַגָּדָה: „רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה בָא בִסְפִינָה. עָמַד עָלָיו נַחְשׁוֹל לְטַבְּעוֹ. אָמַר: כִּמְדֻמֶּה לִי, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא בִּשְׁבִיל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס. עָמַד עַל רַגְלָיו וְאָמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ, שֶׁלֹּא לִכְבוֹדִי עָשִׂיתִי, וְלֹא לִכְבוֹד בֵּית אַבָּא עָשִׂיתִי, אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ, שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחְלְקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. נָח הַיָּם מִזַּעְפּוֹ."

שְׁנֵי גֵּרִים לִפְנֵי רַב יְהוּדִי

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

הַגֵּרִים וְהַמִּינִים

הַגֵּרִים בִּימֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי

כְּבוֹד הַתּוֹרָה הָלַךְ וְגָדַל לֹא רַק אֵצֶל הַיְהוּדִים, כִּי אִם גַּם בְּקֶרֶב הָעַמִּים הָאֲחֵרִים. נָכְרִים רַבִּים נִמְשְׁכוּ אַחֲרֵי רוּחַ הַצֶּדֶק הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּתוֹרַת יִשְׂרָאֵל וְהִתְגַּיְּרוּ. הָאֱמוּנָה בָּאֱלִילִים הָלְכָה וְרָפְתָה, וּמִדּוֹר לְדוֹר רַבּוּ הַנָּכְרִים שֶׁהִכִּירוּ, כִּי פְּסִילֵי הָאֱלִילִים טוֹבִים אוּלַי לְמִשְׂחַק יְלָדִים, אַךְ לֹא יוֹתֵר. הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הִתְחִילוּ לְבַקֵּשׁ לָהֶם אֱמוּנָה אַחֶרֶת, יוֹתֵר טוֹבָה וְיוֹתֵר נַעֲלָה. רַבִּים מֵהֶם הָלְכוּ אַחֲרֵי תּוֹרַת הַנּוֹצְרִים הַחֲדָשָׁה, אַךְ הָיוּ גַּם רַבִּים, שֶׁבָּחֲרוּ לִלְמֹד תְּחִלָּה אֶת הַדָּת הַיְהוּדִית, אֵם כָּל הַדָּתוֹת. הֵם הִתְחִילוּ לִקְרֹא בְּתוֹרַת מֹשֶׁה בְּתַרְגּוּמָהּ הַיְוָנִי, תַּרְגּוּם הַשִּׁבְעִים (רְאֵה חֵלֶק רִאשׁוֹן עָמוּד 66), בְּסִפְרֵי פִילוֹן הָאֲלֶכְּסַנְדְּרוֹנִי (רְאֵה חֵלֶק רִאשׁוֹן עָמוּד 166) וְיֶתֶר חַכְמֵי הַיְהוּדִים, שֶׁכָּתְבוּ אֶת דִּבְרֵיהֶם יְוָנִית, וּמִתּוֹךְ הַקְּרִיאָה הַזֹּאת נִתְבָּרֵר לָהֶם, כִּי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֵל הַיָּחִיד וּמְקוֹר הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק. בְּדֶרֶךְ כָּזֹאת חָדְרָה תּוֹרַת הַיְהוּדִים גַּם אֶל בָּתֵּי גְּדוֹלֵי הָרוֹמָאִים וְהַיְוָנִים, וְרַבִּים מֵהֶם הִתְחִילוּ לְהִתְגַּיֵּר בְּגָלוּי וּבַסֵּתֶר.

בֵּין הַגֵּרִים הָאֵלֶּה הִצְטַיֵּן בְּיוֹתֵר הַשַּׂר הַיְוָנִי עֲקִילַס, הַנִּקְרָא בְּפִי הַיְהוּדִים בְּשֵׁם „אֻנְקְלוֹס הַגֵּר". הוּא תִּרְגֵּם אֶת הַתּוֹרָה תַּרְגּוּם

גֵּר עוֹזֵב אֶת חַיֵּי הַהוֹלֵלוּת

תַּרְגּוּם אֻנְקְלוֹס הַגֵּר

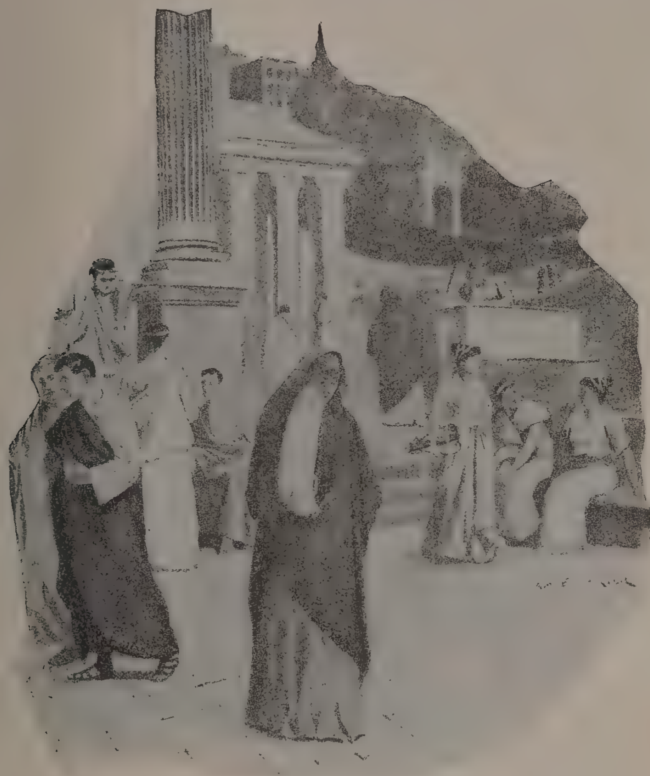
חָדָשׁ לַיְוָנִית, וּמִמֶּנּוּ תִרְגְּמוּ אַחֲרֵי כֵן גַּם תַּרְגּוּם אֲרָמִי. תַּרְגּוּם הַשִּׁבְעִים נִשְׁתַּבֵּשׁ הַרְבֵּה בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמָן וּמִפְּנֵי הַשְּׁגִיאוֹת הַנִּסּוֹת טָעוּ בוֹ הַקּוֹרְאִים טְעוּיוֹת רַבּוֹת. אַךְ אֻנְקְלוֹס הַגֵּר עָשָׂה אֶת עֲבוֹדָתוֹ בְּהַשְׁגָּחַת גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים, וְהַתַּרְגּוּם יָצָא נָכוֹן וּמְדֻיָּק, וְהֵבִיא תּוֹעֶלֶת רַבָּה לְכָל הַנָּכְרִים (וְגַם לִיהוּדֵי הַגָּלֻיּוֹת שֶׁלֹּא יָדְעוּ עִבְרִית), שֶׁחָפְצוּ לָדַעַת אֶת תּוֹרַת הַיְּהוּדִים יְדִיעָה נְכוֹנָה. תַּרְגּוּמוֹ הַיְּוָנִי אָבַד וְאֵינֶנּוּ, אַךְ „תַּרְגּוּם אֻנְקְלוֹס" הָאֲרָמִי נִמְצָא בְּיָדֵינוּ עַד עַכְשָׁו, וְהוּא נִדְפָּס בְּרֹב הַחוּמָשִׁים בְּצַד הַמָּקוֹר הָעִבְרִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

אֻנְקְלוֹס הַגֵּר וַחֲבֵרָיו זָכוּ גַּם הֵם לְהִקָּרֵא בְּפִי הַיְּהוּדִים בְּשֵׁם „גֵּרֵי הַצֶּדֶק" (בִּדְבַר גֵּרֵי הַצֶּדֶק הַקּוֹדְמִים רְאֵה חֵלֶק רִאשׁוֹן עָמוּד 188), כִּי רַק לְשֵׁם תּוֹרַת הַצֶּדֶק עָזְבוּ אֶת חַיֵּי הַהוֹלֵלוּת שֶׁל הָרוֹדְפִים וְעָבְרוּ לְצַד הַנִּרְדָּפִים.

דוֹמִיצִיַּנּוּס רוֹדֵף אֶת הַגֵּרִים וְהַיְּהוּדִים

דוֹמִיצִיַּנּוּס, מֶלֶךְ רוֹמָא בַּיָּמִים הָהֵם, שָׂנֵא אֶת הַגֵּרִים תַּכְלִית שִׂנְאָה וְצִוָּה לְרָדְפָם רְדִיפוֹת קָשׁוֹת. מֵהֶם נִשְׁפְּטוּ מִשְׁפַּט מָוֶת, מֵהֶם נִגְלוּ מִנַּחֲלַת אֲבוֹתֵיהֶם וְהָאֲחֵרִים נֶאֶנְסוּ לַעֲבֹד אֶת הָאֱלִילִים בְּגָלוּי, וְלִשְׁמֹר אֶת תּוֹרַת הַיְּהוּדִים בַּסֵּתֶר. מִפְּנֵי שִׂנְאָתוֹ הָעַזָּה לַגֵּרִים צִוָּה דוֹמִיצִיַּנּוּס לִרְדֹּף וְלִלְחֹץ גַּם אֶת הַיְּהוּדִים בְּמִסִּים כְּבֵדִים וּבִגְזֵרוֹת קָשׁוֹת, וְכָל הַיְּהוּדִים הָיוּ בְּסַכָּנָה גְדוֹלָה. פַּעַם אַחַת, מְסַפֶּרֶת הָאַגָּדָה, גָּזַר דוֹמִיצִיאַנוּס לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים לְסוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם. מִהֲרוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וַחֲבֵרָיו לְרוֹמָא, וּפָנוּ לְסֶנַטוֹר אֶחָד, שֶׁהוּא וְאִשְׁתּוֹ נָטוּ לְדַת הַיְּהוּדִים, וּבִקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ, כִּי יִשְׁתַּדֵּל לְבַטֵּל אֶת הַגְּזֵרָה. הַסֶּנַטוֹר וְאִשְׁתּוֹ הִשְׁתַּדְּלוּ, אַךְ לֹא הוֹעִילוּ, וְכָל שְׁלֹשִׁים הַיּוֹם הָיוּ בְּצַעַר גָּדוֹל. אָז הֶחְלִיט הַסֶּנַטוֹר בַּעֲצַת אִשְׁתּוֹ

לְהַקְרִיב אֶת חַיָּיו לְטוֹבַת הַיְהוּדִים. וּמִנְהָג הָיָה בְּרוֹמָא, לְפִי הָאֲגָדָה הַזֹּאת, כִּי אִם הַסֶּנַט גּוֹזֵר גְּזֵרָה וְאַחַד הַסֶּנָטוֹרִים מֵת

הַגֵּרִים בְּצַעַר

בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַגְּזֵרָה, הַגְּזֵרָה בְּטֵלָה. לָכֵן שָׁתָה הַסֶּנָטוֹר רַעַל (לִפְנֵי זֶה הִתְגַּיֵּר) וּמֵת, וְהַגְּזֵרָה בָּטְלָה.

הַמִּינִים, וּוִכּוּחֵי הַחֲכָמִים עִמָּהֶם

מִתּוֹךְ הָאֲגָדָה הַזֹּאת אָנוּ רוֹאִים, כִּי הַגֵּרִים וְגַם הַנּוֹטִים לְהִתְגַּיֵּר הָיוּ מְסוּרִים לְתוֹרַת יִשְׂרָאֵל וּלְעַם יִשְׂרָאֵל בְּכָל נַפְשָׁם וּבְכָל מְאֹדָם. אַךְ לְעוּמַּת הַגֵּרִים הָאֵלֶּה הָיוּ בֵּין הַיְהוּדִים אֲנָשִׁים שִׁפְלֵי נֶפֶשׁ, שֶׁבָּגְדוּ בְעַמָּם וּבְדָתָם, כְּדֵי לָשֵׂאת חֵן וְחֶסֶד מִלִּפְנֵי הָרוֹמָאִים. הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה נִקְרְאוּ בְּשֵׁם „מִינִים", זֹאת אוֹמֶרֶת, כּוֹפְרִים, בִּלְתִּי מַאֲמִינִים בְּאַחְדוּת הָאֱלֹהִים. הַמִּינִים הָאֵלֶּה הָיוּ מַלְשִׁינִים עַל הַיְהוּדִים אֲחֵיהֶם לִפְנֵי פְּקִידֵי הָרוֹמָאִים, וּמַעֲלִילִים עַל תּוֹרָתָם עֲלִילוֹת שׁוֹנוֹת, כְּדֵי לְהַשְׁפִּיל אֶת כְּבוֹדָהּ בְּעֵינֵי הַכֹּל. עַל הַמִּינִים נוֹסְפוּ גַּם רַבִּים מֵעוֹבְדֵי הָאֱלִילִים, וְכֻלָּם יַחַד הִשְׁתַּדְּלוּ לְנַצֵּחַ אֶת חַכְמֵי הַתּוֹרָה בִּשְׁאֵלוֹת שׁוֹנוֹת עַל אֱמוּנַת יִשְׂרָאֵל. אַךְ חַכְמֵי הַיְהוּדִים יָדְעוּ לְהָגֵן עַל תּוֹרַת עַמָּם וְתָמִיד מָצְאוּ אֶת הַתְּשׁוּבָה הַנְּכוֹנָה. בַּתַּלְמוּד נִשְׁאֲרוּ הַרְבֵּה אֲגָדוֹת עַל וִכּוּחֵי הַחֲכָמִים עִם גְּדוֹלֵי הָרוֹמָאִים, וְהִנֵּה שְׁתַּיִם מֵהֶן:

„יְאַבֵּד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים?"

„שָׁאֲלוּ פִילוֹסוֹפִים אֶת הַזְּקֵנִים (אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וַחֲבֵרָיו) בְּרוֹמִי: אִם אֱלֹהֵיכֶם אֵין רְצוֹנוֹ בַעֲבוֹדָה זָרָה, מִפְּנֵי מַה אֵינוֹ מְבַטְּלָהּ? אָמְרוּ לָהֶם: אִלּוּ הָיוּ עוֹבְדִים לְדָבָר שֶׁאֵין הָעוֹלָם צָרִיךְ לוֹ, הָיָה מְבַטְּלָהּ; הֲרֵי הֵם עוֹבְדִים לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה, יְאַבֵּד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים?! אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ עֲתִידִים לִתֵּן אֶת הַדִּין".

„יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מַה שֶּׁפִּיךָ מְדַבֵּר"

„שָׁאַל קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: לָמָּה אֵין אֱלֹהֵיכֶם נִגְלֶה שְׁתֵּי פְעָמִים בַּשָּׁנָה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַבְּרִיּוֹת, וּתְהֵא אֵימָתוֹ עֲלֵיהֶן? אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד בְּזִיווֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: „כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי". אָמַר לוֹ: אִם אֵינְךָ מַרְאֶה לִי, אֵינִי מַאֲמִינְךָ. בַּחֲצִי הַיּוֹם הֶעֱמִידוֹ כְּנֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ

וִכּוּחַ

וְאָמַר לוֹ: הִסְתַּכֵּל בַּשֶּׁמֶשׁ וְאַתָּה רוֹאֵהוּ. אָמַר לוֹ: וּמִי יָכוֹל לְהִסְתַּכֵּל בַּשֶּׁמֶשׁ? אָמַר לוֹ: וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךּ מַה שֶּׁפִּיךּ מְדַבֵּר? וּמָה הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהוּא אֶחָד מֵאֶלֶף אֲלָפִים מְשַׁמְּשִׁים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁים לְפָנָיו, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ–הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁזִּיווֹ מָלֵא עוֹלָם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

רָאִינוּ, אֵיפוֹא, בַּפֶּרֶק הַזֶּה, כִּי הַמִּלְחָמָה בֵּין הַיְהוּדִים וְעַמֵּי הַנֵּכָר לֹא נִפְסְקָה, אֶלָּא שֶׁלִּפְנֵי הַחֻרְבָּן נִלְחֲמוּ הַיְהוּדִים בְּעַד אַרְצָם, וְאַחֲרֵי הַחֻרְבָּן נִלְחֲמוּ בְּעַד תּוֹרָתָם וּבְעַד ר וּ חַ הָעָם הָעִבְרִי.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

תַּקָּנוֹת רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי

בַּפֶּרֶק הָרְבִיעִי הִזְכַּרְנוּ, כִּי רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי תִּקֵּן, שֶׁכָּל יְהוּדִי יִתְפַּלֵּל שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּיּוֹם: שַׁחֲרִית, מִנְחָה וְעַרְבִית. הַתַּקָּנָה הַזֹּאת חֲשׁוּבָה מְאֹד, וּכְדַאי לַעֲמֹד עָלֶיהָ מְעַט יוֹתֵר.

הַתְּפִלָּה עַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל

הַתְּפִלָּה הָיְתָה נְהוּגָה בְּיִשְׂרָאֵל עוֹד מִשָּׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת. בָּתֵּי הַתְּפִלָּה (בָּתֵּי כְנֶסֶת) הָרִאשׁוֹנִים נִסְדְּרוּ בְּבָבֶל עַל יְדֵי הַגּוֹלִים, שֶׁחָפְצוּ לִשְׁפֹּךְ בִּתְפִלָּה לַה' אֶת גַּעֲגוּעֵיהֶם הָרַבִּים לְאֶרֶץ הַמּוֹלֶדֶת. מִימֵי אַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה הִתְחִילוּ לְסַדֵּר בָּתֵּי כְנֶסֶת כָּאֵלֶּה גַּם בִּיהוּדָה, וְגַם תְּפִלּוֹת קְבוּעוֹת נִסְדְּרוּ בִּשְׁבִיל כָּל הָעָם, כְּמוֹ תְּפִלַּת „שְׁמַע" וְעוֹד. בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה הַתְּפִלָּה רַק כְּעֵין הוֹסָפָה לַקָּרְבָּנוֹת (רְאֵה חֵלֶק רִאשׁוֹן עָמוּד 126), אַךְ בְּעָרֵי הַשָּׂדֶה הָיְתָה הַתְּפִלָּה עִקַּר עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים.

בְּעָרֵי הַשָּׂדֶה נָהֲגוּ לְהִתְפַּלֵּל שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּיוֹם: שַׁחֲרִית–כְּנֶגֶד הַקְרָבַת קָרְבַּן הַתָּמִיד שֶׁל שַׁחֲרִית, מִנְחָה–כְּנֶגֶד הַקְרָבַת הַתָּמִיד וְהַמִּנְחָה שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְעַרְבִית–כְּנֶגֶד נְעִילַת הַשְּׁעָרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. אֲבָל כָּל הַתְּפִלּוֹת הָאֵלֶּה הָיוּ רְשׁוּת וְלֹא חוֹבָה. כָּל יְהוּדִי הִתְפַּלֵּל בְּשָׁעָה שֶׁחָפֵץ וְכַמָּה שֶׁחָפֵץ, וְחַכְמֵי הַדּוֹר הַהוּא לֹא הִקְפִּידוּ. הָעָם הָיָה חָזָק לְמַדַּי וְקָשׁוּר לְדָתוֹ בְּהַרְבֵּה דְבָרִים אֲחֵרִים מִלְּבַד הַתְּפִלָּה.

אֲבָל כַּאֲשֶׁר בָּטְלָה הָעֲבוֹדָה בַּמִּקְדָּשׁ, וּפָסְקָה עֲלִיַּת הָרְגָלִים וְכַדּוֹמֶה, צְרִיכִים הָיוּ לְקַשֵּׁר אֶת הָעָם אֶל דָּתוֹ בִּדְבָרִים אֲחֵרִים.

תַּקָּנַת רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְתוֹעַלְתָּהּ

לְשֵׁם זֶה תִּקֵּן רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כִּי תְפִלָּה סְדוּרָה וּקְבוּעָה תִּהְיֶה לְחוֹבָה לְכָל יְהוּדִי. הַנָּשִׂיא וְכָל הַחֲכָמִים קִוּוּ, כִּי אִם יִתְפַּלְּלוּ הַיְהוּדִים שֶׁבְּכָל הָאֲרָצוֹת בְּסֵדֶר קָבוּעַ אֶחָד וּבִזְמַן קָבוּעַ אֶחָד, יִהְיוּ לְעָם אֶחָד, שֶׁכָּל בָּנָיו מִתְכַּוְּנִים לְדָבָר אֶחָד. וְכֵן אֲנַחְנוּ מוֹצְאִים גַּם בַּתַּלְמוּד: „עוֹמֵד בְּחוּץ לָאָרֶץ, יְכַוֵּן לִבּוֹ (בִּתְפִלָּתוֹ) כְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; עוֹמֵד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יְכַוֵּן לִבּוֹ כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם; עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם, יְכַוֵּן לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ; עוֹמֵד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, יְכַוֵּן לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים. נִמְצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מְכַוְּנִים אֶת לִבָּם לְמָקוֹם אֶחָד".

כֵּן נִסְדְּרָה בִּימֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל תְּפִלַּת „שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה" (עַל שֵׁם שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה הַבְּרָכוֹת הַנִּמְצָאוֹת בָּהּ) הַנְּהוּגָה אֶצְלֵנוּ עַד הַיּוֹם.

תֹּכֶן הַתְּפִלָּה „שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה"

בִּתְפִלַּת „שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה" מִתְפַּלֵּל הַיְהוּדִי לֹא לִשְׁלוֹם עַצְמוֹ, כִּי אִם לִשְׁלוֹם הָעָם. וְהִנֵּה לְדֻגְמָה קְטָעִים אֲחָדִים*: רְאֵה, ה׳, בְּעָנְיֵנוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ, וּגְאָלֵנוּ גְּאוּלָּה שְׁלֵמָה

* טוב להשתמש בשעת כשר זו ולבאר לילדים את תפלת „שמנה עשרה" בשלמותה.

מְהֵרָה.״ „תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ, וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלוּיוֹתֵינוּ... מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ.״ „הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה... וּמְלֹךְ עָלֵינוּ מְהֵרָה, אַתָּה, ה׳, לְבַדְּךָ... וְצַדְּקֵנוּ בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט, מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט״. „וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב... וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם״. „וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה, ה׳, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן.״ בֵּין יֶתֶר הַתְּפִלּוֹת יֵשׁ גַּם אַחַת לִשְׁלוֹם גֵּרֵי הַצֶּדֶק, הַנִּזְכָּרִים בְּשׁוּרָה אַחַת עִם הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים וְכָל זִקְנֵי הָעָם. אַךְ לַמִּינִים „וְלַמַּלְשִׁינִים אַל תְּהִי תִקְוָה, וְכָל הָרִשְׁעָה כְּרֶגַע תֹּאבֵד״, כִּי רַבּוֹת רָעוֹת שָׂבַע הָעָם מֵהֶם. אֶל תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה וְהַתְּפִלּוֹת מִימֵי אַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה נוֹסְפוּ בְּמֶשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים עוֹד תְּפִלּוֹת אֲחֵרוֹת, עַד שֶׁנִּסְדַּר כָּל הַ„סִּדּוּר״ הַנִּמְצָא בְּיָדֵינוּ עַכְשָׁו*.

גַּם בִּדְבַר הַחַגִּים תִּקֵּן רַבָּן גַּמְלִיאֵל תַּקָּנָה חֲשׁוּבָה מְאֹד, וְגַם הִיא הוֹעִילָה הַרְבֵּה לְחַזֵּק אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין יְהוּדֵי הָאֲרָצוֹת הַשּׁוֹנוֹת.

„יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלוּיוֹת״

וְזֶהוּ דְּבַר הַתַּקָּנָה: בַּיָּמִים הָהֵם אִי אֶפְשָׁר הָיָה לְאִישׁ לָדַעַת מֵעַצְמוֹ אֶת זְמַן הַחַגִּים הַנָּכוֹן. לוּחוֹת שָׁנָה עוֹד לֹא הָיוּ בָּאָרֶץ, וּמִלְּבַד הַחֲכָמִים לֹא יָדַע אִישׁ אֵיזֶה חֹדֶשׁ הוּא בֶּן עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה יוֹם וְאֵיזֶה בֶּן שְׁלֹשִׁים. נְשִׂיא הַסַּנְהֶדְרִין הָיָה מוֹדִיעַ אֶת זְמַן הַחַגִּים לִיהוּדֵי הַגָּלוּיוֹת עַל יְדֵי שְׁלִיחִים מְיֻחָדִים. אַךְ לִפְעָמִים נֶעֶצְרוּ הַשְּׁלִיחִים בְּדַרְכָּם, וְאָז

* יעיר נא המורה לתלמידיו, כי גם ההגדה של פסח נתקנה ברובה על ידי ר״ג.

לֹא יָדְעוּ יְהוּדֵי הַגָּלֻיּוֹת בְּאֵיזֶה יוֹם הֵם צְרִיכִים לָחֹג אֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לְמָשָׁל. אִם יֵשׁ בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל רַק עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה יוֹם, יִהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה, נֹאמַר, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי בַּשָּׁבוּעַ, כַּאֲשֶׁר יֵרָאֶה הַחֵץ הָרִאשׁוֹן בַּלּוּחַ שֶׁלְּפָנֵינוּ.

יוֹם הַשָּׁבוּעַ	חֹדֶשׁ אֱלוּל				שְׁנַת 34 לַחֻרְבָּן	חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי
רִאשׁוֹן	א	ח	טו	כב	כט	
שֵׁנִי	ב	ט	טז	כג	ל	רֹאשׁ הַשָּׁנָה
שְׁלִישִׁי	ג	י	יז	כד		רֹאשׁ הַשָּׁנָה
רְבִיעִי	ד	יא	יח	כה		
חֲמִישִׁי	ה	יב	יט	כו		
שִׁשִּׁי	ו	יג	כ	כז		
שַׁבָּת	ז	יד	כא	כח		

אַךְ אִם יֵשׁ בֶּאֱלוּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, צָרִיךְ יִהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִהְיוֹת בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כְּפִי שֶׁיֵּרָאֶה הַחֵץ הַשֵּׁנִי בַּלּוּחַ שֶׁלְּמַעְלָה. בְּמַצָּב

כָּזֶה הָיְתָה רַק דֶּרֶךְ אַחַת: לָחֹג אֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים, גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְגַם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. לָכֵן תִּקֵּן רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כִּי יְהוּדֵי הַגָּלוּיוֹת יוֹסִיפוּ יוֹם אֶחָד עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, חַג הַפֶּסַח, חַג הַשָּׁבוּעוֹת

דֻּגְמַת בֵּית כְּנֶסֶת עַתִּיק

וְחַג הַסֻּכּוֹת. הַיּוֹם הַנּוֹסָף הַזֶּה נִקְרָא עַד הַיּוֹם „יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלוּיוֹת". (אֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה חָגְגוּ וְחוֹגְגִים גַּם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי יָמִים).

עֵרֶךְ הַתַּקָּנוֹת שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל

אֵיךְ נִמְלְאָה צַוָּאַת רַבָּן יוֹחָנָן

כָּל שָׁלֹשׁ הַתַּקָּנוֹת שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי: 1) קְבִיעַת הַחֻקִּים עַל פִּי רֹב הַדֵּעוֹת בְּסַנְהֶדְרִין, 2) קְבִיעַת הַתְּפִלָּה 3) וּקְבִיעַת זְמַן הַחַגִּים, בָּאוּ לְחַזֵּק אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין כָּל הַיְהוּדִים וְלַעֲשׂוֹתָם לְעַם אֶחָד עִם תּוֹרָה אַחַת וּמִנְהָגִים שָׁוִים לַכֹּל. עַכְשָׁו בָּרוּר לָנוּ, כִּי רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִלֵּא אֶת צַוָּאַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בִּמְלוֹאָהּ. הוּא עָשָׂה אֶת הַסַּנְהֶדְרִין לְמוֹסָד כִּמְעַט מֶמְשַׁלְתִּי, וּבְכֹחַ הַמּוֹסָד הַזֶּה פָּרַשׂ אֶת מֶמְשֶׁלֶת חֻקֵּי הַתּוֹרָה עַל כָּל הָעָם. אָמְנָם, הַתּוֹרָה עַצְמָהּ גַּם הִיא עָזְרָה הַרְבֵּה לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל. כִּי רַק הָאַהֲבָה לַתּוֹרָה נָתְנָה לָעָם אֶת הַכֹּחַ לְהִתְגַּבֵּר עַל אֲסוֹנוֹ הַגָּדוֹל וּלְסַדֵּר לְעַצְמוֹ חַיִּים מְיֻחָדִים גַּם בַּגּוֹלָה; רַק מִפְּנֵי קְדוּשַּׁת הַתּוֹרָה נִתְקַדְּשָׁה הַסַּנְהֶדְרִיָּה בְּיַבְנֶה בְּעֵינֵי כָּל הָעָם, וְרַק מִפְּנֵי כְבוֹד הַתּוֹרָה כִּבֵּד הָעָם אֶת חֲכָמָיו, כְּכַבֵּד עַם אַחֵר אֶת שָׂרֵי מַלְכוּתוֹ.

תַּקָּנַת הַתַּכְרִיכִים

הַמַּעֲשֶׂה הָאַחֲרוֹן שֶׁעָשָׂה רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּחַיָּיו, הָיָה גַּם הוּא תַקָּנָה לְטוֹבַת הָעָם. בַּיָּמִים הָהֵם נָהֲגוּ לִקְבֹּר אֶת הַמֵּתִים בִּבְגָדִים יְקָרִים. וְהָיָה, אִם מֵת אִישׁ עָנִי, וּקְרוֹבָיו לֹא יָכְלוּ לְהַשִּׂיג בִּשְׁבִילוֹ בְּגָדִים יְקָרִים, עָזְבוּ אֶת הַמֵּת וּבָרְחוּ מִן הַבַּיִת. כְּדֵי לְבַטֵּל אֶת הַמִּנְהָג הָרַע הַזֶּה, הֶחְלִיט רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַעֲשׂוֹת אֶת עַצְמוֹ לְמוֹפֵת. הוּא צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ, כִּי יִקְבְּרוּהוּ בְּבִגְדֵי פִשְׁתָּן פְּשׁוּטִים, וּמִמֶּנּוּ רָאוּ וְכֵן עָשׂוּ. מֵאָז וְעַד עַתָּה אֵין הַיְהוּדִים מַבְדִּילִים בֵּין מֵתִים עֲשִׁירִים וַעֲנִיִּים וְקוֹבְרִים אֶת כֻּלָּם בְּתַכְרִיכִים לְבָנִים שֶׁל בַּד פָּשׁוּט.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי מֵת בִּשְׁנַת 47 אחב"ש, בְּעֵרֶךְ, אַחֲרֵי שַׁמְּשׁוֹ בִנְשִׂיאוּת כִּשְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע שָׁנָה. בְּנוֹ רַבָּן שִׁמְעוֹן עוֹד הָיָה צָעִיר, וְלָכֵן הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה לְנָשִׂיא זְמַנִּי. אוּלָם אַחֲרֵי כַּמָּה

שָׁנִים נִפְסְקָה עֲבוֹדַת הַסַּנְהֶדְרִין בְּיַבְנֶה בִּכְלָל, כִּי סַעַר חָדָשׁ שֶׁל מֶרֶד, מִלְחָמָה וְחֻרְבָּן קָרַב וּבָא עַל אֶרֶץ יְהוּדָה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

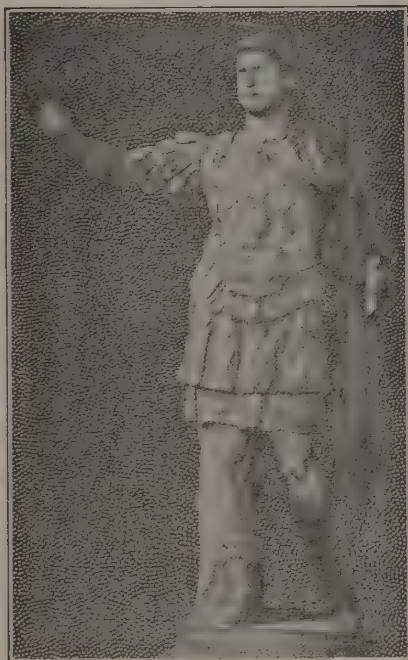
הַמְּבוּכוֹת בְּאַרְצוֹת הַגּוֹלָה וּבִיהוּדָה

הַמְּבוּכוֹת הִתְחִילוּ בְּאַרְצוֹת הַגּוֹלָה עוֹד בִּימֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי, בִּימֵי טְרָיָנוּס מֶלֶךְ רוֹמָא (28–47 אחב"ש). יְהוּדֵי בָּבֶל, מִצְרַיִם וַאֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת שָׂנְאוּ אֶת הָרוֹמָאִים מַחֲרִיבֵי אַרְצָם שִׂנְאָה רַבָּה וְקָשָׁה, וְחָפְצוּ לִנְקֹם בָּהֶם. וַיְהִי, כַּאֲשֶׁר עָלָה טְרָיָנוּס לִכְבֹּשׁ אֶת אֶרֶץ בָּבֶל, הִתְקוֹמְמוּ נֶגְדּוֹ כָּל יְהוּדֵי הָאָרֶץ הַהִיא, וְאַחֲרֵיהֶם מָרְדוּ בָּרוֹמָאִים גַּם יְהוּדֵי מִצְרַיִם וַאֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת. גְּדוּדֵי הָרוֹמָאִים שֶׁיָּצְאוּ לְהַשְׁקִיט אֶת הַמּוֹרְדִים הֻכּוּ מַכָּה רַבָּה, וְסוֹפְרֵי הָרוֹמָאִים מְסַפְּרִים, כִּי הַיְהוּדִים מָרֵי הַנֶּפֶשׁ הִכּוּ אָז בִּבְנֵי הַנֵּכָר כַּחֲצִי מִלְיוֹן אִישׁ. אָז מִהֵר טְרָיָנוּס לִשְׁלֹחַ נֶגֶד הַמּוֹרְדִים מַחֲנֶה גָּדוֹל וְעָצוּם עִם שָׂרֵי צָבָא נִבְחָרִים, וְאַחֲרֵי מִלְחָמוֹת רַבּוֹת וְקָשׁוֹת נִצְּחוּ הָרוֹמָאִים. וְשׁוּב נֶהֶרְגוּ רִבְבוֹת יְהוּדִים עַל חֶפְצָם לְהָסִיר מֵעֲלֵיהֶם אֶת מֶמְשֶׁלֶת הָרוֹמָאִים. הַמְנַצְּחִים נָקְמוּ בַּיְּהוּדִים נְקָמוֹת נוֹרָאוֹת, וְגַם אֶת אַלְפֵי הַשְּׁבוּיִים שֶׁנָּפְלוּ לְיָדָם צִוּוּ לְהַקִּיף וְלִשְׁחֹט עַד אֶחָד. אָז גַּם נִשְׂרַף בֵּית הַתְּפִלָּה הַנֶּהְדָּר שֶׁהָיָה בְּאַלֶּכְּסַנְדְּרִיָּה. אוּלָם גְּבוּרַת הַמּוֹרְדִים הָיְתָה לְמוֹפֵת. עַמִּים רַבִּים הִתְחִילוּ לְהִתְכּוֹנֵן לִמְרֹד בָּרוֹמָאִים, וְגַם בְּאֶרֶץ יְהוּדָה הִתְעוֹרְרָה תְּשׁוּקָה לְמֶרֶד וּלְשִׁחְרוּר.

הַמְּרִידוֹת בִּימֵי טְרָיָנוּס

בֵּינְתַיִם מֵת טְרָיָנוּס (47 אחב"ש, סָמוּךְ לִזְמַן מוֹתוֹ שֶׁל רַבָּן

גַּמְלִיאֵל), וּבִמְקוֹמוֹ מָלַךְ אֶלְיָה אַדְרִיָּנוּס. הוּא לֹא הָיָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה, וְלָכֵן בִּקֵּשׁ לְהַשְׁקִיט אֶת רוּחַ הָעַמִּים בְּעָרְמָה. הוּא

אַדְרִיָּנוּס

הַבְטָחַת אַדְרִיָּנוּס
וְשִׂמְחַת הָעָם

פָּנָה אֶל הַיְהוּדִים בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם, וְהִבְטִיחַ לָהֶם לִבְנוֹת מֵחָדָשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְאֶת עֲקִילַס הַגֵּר הִפְקִיד עַל עֲבוֹדַת הַבִּנְיָן. סַעֲרַת שִׂמְחָה עָבְרָה בֵּין הַיְהוּדִים. הַכֹּל הֶאֱמִינוּ, כִּי יְמֵי זְרֻבָּבֶל חָזְרוּ וּבָאוּ. אַלְפֵי

עוֹלִים מִכָּל הָאֲרָצוֹת נָהֲרוּ אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה, וּבְיָדָם צְרוֹרוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְצָרְכֵי הַבִּנְיָן.

הַתִּקְוָה נִכְזֶבֶת וְהָעָם מִתְקוֹמֵם

אַךְ תִּקְוַת הָעָם לֹא בָאָה. כַּאֲשֶׁר חָזְקָה יַד אַדְרִיָּנוּס עַל כָּל הָעַמִּים מִסָּבִיב, סָר מִמֶּנּוּ גַּם פַּחַד הַיְהוּדִים, וְאָז הֵפֵר אֶת הַבְטָחָתוֹ. הוּא צִוָּה לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא עַל הַר הַבַּיִת, וְלֹא לְפִי תָּכְנִיתוֹ הַקּוֹדֶמֶת, שֶׁכְּבָר נִתְקַדְּשָׁה בְּעֵינֵי הָעָם, כִּי אִם בְּמָקוֹם אַחֵר וְעַל פִּי תָּכְנִית אַחֶרֶת. צַעַר גָּדוֹל וְחֵמָה עַזָּה אָחֲזוּ אֶת כָּל הַיְהוּדִים. אֲלָפִים וּרְבָבוֹת הִתְאַסְּפוּ אֶל בִּקְעַת רִמּוֹן בְּדֵעָה אַחַת וּבְרָצוֹן אֶחָד לִמְרֹד בַּקֵּיסָר הַבּוֹגֵד.

הַמָּשָׁל עַל הָאֲרִי וְהָעָגוּר

חַכְמֵי הַתּוֹרָה יָרְאוּ, כִּי הַמֶּרֶד יָבִיא חֻרְבָּן חָדָשׁ עַל הָאָרֶץ, וְשָׁלְחוּ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה לְהַשְׁקִיט אֶת רוּחַ הָעָם הַסּוֹעֵר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בָּא אֶל בִּקְעַת רִמּוֹן וְדִבֵּר עַל לֵב הַנֶּאֱסָפִים לְהַשְׁלִים עִם הַגּוֹרָל הַמַּר וּלְהִכָּנֵעַ, כִּי מִי יֹאמַר לָרָשָׁע תַּקִּיף: מַה תַּעֲשֶׂה? ר' יְהוֹשֻׁעַ בֵּאֵר אֶת דְּבָרָיו עַל יְדֵי מָשָׁל: „אֲרִי טָרַף טֶרֶף וְעָמְדָה עֶצֶם בִּגְרוֹנוֹ. אָמַר: כָּל מִי שֶׁיָּבוֹא וְיוֹצִיאֶנָּה אֶתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ. בָּא הָעָגוּר, שֶׁמַּקּוֹרוֹ אָרֹךְ וְהוֹצִיא אֶת הָעֶצֶם. אָמַר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי. אָמַר לוֹ הָאֲרִי: לֵךְ וְהִשְׁתַּבַּח שֶׁנִּכְנַסְתָּ אֶל פִּי הָאֲרִי בְּשָׁלוֹם וְיָצָאתָ בְּשָׁלוֹם—וְאֵין לְךָ שָׂכָר גָּדוֹל מִזֶּה. אַף אָנוּ, הוֹסִיף ר' יְהוֹשֻׁעַ, דַּיֵּנוּ שֶׁנִּכְנַסְנוּ לְאֻמָּה זוֹ בְּשָׁלוֹם וְיָצָאנוּ בְּשָׁלוֹם". הַמּוֹרְדִים שָׁמְעוּ בְּקוֹל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְחָזְרוּ לְבָתֵּיהֶם.

אֲבָל הַיְהוּדִים נִכְנְעוּ רַק לְמַרְאִית עַיִן. הַתְּשׁוּקָה לְחַיֵּי חֵרוּת גָּדְלָה מְאֹד, וְהָעָם לֹא יָכוֹל לְהִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ. הָאֱמוּנָה, כִּי מַלְכוּת

הָעָם מִתְכּוֹנֵן חָרֵשׁ לַמִּלְחָמָה

יְהוּדָה תָּשׁוּב לִכְבוֹדָהּ הָרִאשׁוֹן, הָיְתָה נְעִימָה מְאֹד, וְהָעָם לֹא חָפֵץ לְהַרְפּוֹת מִמֶּנָּה. בַּחוּרֵי יְהוּדָה לָבְשׁוּ שֵׁנִית רוּחַ עֹז וְאֹמֶץ לֵב וּבְסֵתֶר הֶהָרִים וְהַיְעָרִים לִמְּדוּ אֶת יְדֵיהֶם לַקְּרָב. אֲחֵרִים הֵכִינוּ בַּמְּעָרוֹת אֹכֶל וָנֶשֶׁק, וְהַכֹּל חִכּוּ לַיּוֹם

הֲכָנַת נֶשֶׁק בִּמְעָרוֹת

הַמְאֻשָּׁר אֲשֶׁר בּוֹ יִהְיוּ עוֹד הַפַּעַם לְעָם חָפְשִׁי. בֵּינְתַיִם מֵת ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה וּבִמְקוֹמוֹ עָמַד בְּרֹאשׁ הָעָם חָכָם אַחֵר, אִישׁ גָּדוֹל, וְנִפְלָא, וּמְצֻיָּן בַּכֹּל. גַּם אַהֲבָתוֹ לְעַמּוֹ הָיְתָה רַבָּה וְנִפְלָאָה, וְהִיא הִמְרִיצָה אוֹתוֹ לַעֲמֹד בְּרֹאשׁ מְכִינֵי הַמֶּרֶד. שֵׁם הָאִישׁ הַזֶּה הָיָה ר׳ עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף.

רוֹעֵה צֹאן

פֶּרֶק שְׁמִינִי

רַבִּי עֲקִיבָא

חַיֵּי ר' עֲקִיבָא נִפְלָאִים כַּאֲגָדָה. הָאֲגָדָה מְסַפֶּרֶת, כִּי בִנְעוּרָיו הָיָה ר' עֲקִיבָא רוֹעֵה צֹאן אֵצֶל אֶחָד מִגְּדוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם, כַּלְבָּא שָׂבוּעַ. רָאֲתָה רָחֵל, בַּת כַּלְבָּא שָׂבוּעַ, שֶׁהוּא צָנוּעַ וּמְעֻלֶּה, וְהִבְטִיחָה לוֹ, כִּי תִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה, אִם יְקַבֵּל עָלָיו לִלְמֹד תּוֹרָה. ר' עֲקִיבָא הָיָה עַד אָז

רָחֵל – מַלְאָכוֹ הַטּוֹב שֶׁל ר' עֲקִיבָא

עַם הָאָרֶץ גָּמוּר וְשׂוֹנֵא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אַךְ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אֶת רְצוֹן רָחֵל, קִבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת גַּם הוּא לְתַלְמִיד חָכָם. כַּאֲשֶׁר נוֹדַע לְכַלְבָּא שָׂבוּעַ, כִּי בִתּוֹ בָּחֲרָה לָהּ לְחָתָן רוֹעֵה צֹאן פָּשׁוּט, גֵּרֵשׁ אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ. אַךְ רָחֵל לֹא הֵפֵרָה אֶת בְּרִיתָהּ עִם ר׳ עֲקִיבָא וְהָיְתָה לוֹ לְאִשָּׁה.

אָז בָּאוּ יָמִים קָשִׁים לְר׳ עֲקִיבָא וּלְרָחֵל הָרַכָּה וְהָעֲדִינָה. אָהֳלָם הַדַּל הָיָה רֵיק מִכֹּל; הֵם יָשְׁנוּ עַל תֶּבֶן, וְלִפְעָמִים לֹא הָיָה לָהֶם גַּם מַה לֶּאֱכֹל. אַךְ רָחֵל לֹא נָפְלָה בְרוּחָהּ. בְּאֹמֶץ לֵב מְצֻיָּן קִבְּלָה עָלֶיהָ לְהִשָּׁאֵר יְחִידָה בַּעֲנִיּוּת כָּזֹאת, וּבִקְשָׁה מֵאֵת ר׳ עֲקִיבָא לַעֲזֹב אוֹתָהּ וְלָלֶכֶת לִלְמֹד תּוֹרָה. ר׳ עֲקִיבָא נִפְרַד מִמֶּנָּה בְּתִקְוָה, שֶׁיָּבוֹא יוֹם, אֲשֶׁר בּוֹ יוּכַל לַעֲשׂוֹת לְאִשְׁתּוֹ הָאֲהוּבָה הַרְבֵּה כָּבוֹד וִיקָר.

איך נַעֲשָׂה עֲקִיבָא הָרוֹעֶה לְ„רַבִּי" גָּדוֹל

הִתְחִיל עֲקִיבָא הָרוֹעֶה לָלֶכֶת מִישִׁיבָה לִישִׁיבָה, וּבְכָל מְקוֹם בּוֹאוֹ לָמַד תּוֹרָה בְּחֵשֶׁק גָּדוֹל. רָחֵל אִשְׁתּוֹ יָשְׁבָה בְּבֵיתָהּ הַדַּל, עָבְדָה עֲבוֹדָה קָשָׁה, וּמִפַּעַם לְפַעַם שָׁלְחָה לוֹ מְעַט כֶּסֶף לַעֲזֹר לוֹ. פַּעַם גַּם גָּזְזָה אֶת שַׂעֲרוֹתֶיהָ הָאֲרֻכּוֹת וְהַיָּפוֹת, מָכְרָה אוֹתָן וְשָׁלְחָה לְבַעְלָהּ אֶת הַכֶּסֶף. עָבְרוּ יָמִים רַבִּים וַעֲקִיבָא הָרוֹעֶה נַעֲשָׂה לְ„רַבִּי". אַלְפֵי תַלְמִידִים בָּאוּ לִלְמֹד תּוֹרָה מִפִּיו, וּשְׁמוֹ יָצָא מִסּוֹף הָאָרֶץ וְעַד סוֹפָהּ. אָז הָלַךְ רַבִּי עֲקִיבָא לָשׁוּב אֶל רָחֵל. כַּאֲשֶׁר נִכְנַס הָעִירָה, יָצְאוּ אַלְפֵי אֲנָשִׁים לְקַבֵּל אֶת פָּנָיו, וּבֵינֵיהֶם נִדְחֲקָה גַּם רָחֵל וְנָפְלָה לְרַגְלָיו. בִּקְשׁוּ הַתַּלְמִידִים לִדְחֹף אֶת הָאִשָּׁה הָעֲנִיָּה, אַךְ ר׳ עֲקִיבָא קָרָא לָהֶם: הַנִּיחוּהָ. תּוֹרָתִי וְתוֹרַתְכֶם—שֶׁלָּהּ הִיא.

אָז נִתְפַּיֵּס גַּם כַּלְבָּא שָׂבוּעַ, וְר׳ עֲקִיבָא וְאִשְׁתּוֹ הִתְחִילוּ לִחְיוֹת בְּעֹשֶׁר וּבְכָבוֹד. ר׳ עֲקִיבָא לֹא שָׁכַח, כִּי אִשְׁתּוֹ מָסְרָה עָלָיו אֶת

כְּבוֹדָהּ שֶׁל רָחֵל

נַפְשָׁהּ, וְכָל יָמָיו עָשָׂה לָהּ כָּבוֹד גָּדוֹל, וְתָמִיד אָמַר: „הַרְבֵּה צַעַר נִצְטַעֲרָה עִמִּי בַּתּוֹרָה". גַּם הַחֲכָמִים הָאֲחֵרִים יָדְעוּ

אִשָּׁה עֲשִׁירָה וּכְבוּדָה

לְהוֹקִיר אֶת אֱמוּנַת לִבָּהּ שֶׁל רָחֵל. מְסֻפָּר, כִּי פַּעַם נָתַן ר' עֲקִיבָא לְאִשְׁתּוֹ „יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל זָהָב" לְמַתָּנָה. רָאֲתָה אֵשֶׁת רַבָּן

גַּמְלִיאֵל וְנִתְקַנְּאָה בָּהּ מְאֹד. אָמַר לָהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: הַאִם גַּם אַתְּ עָשִׂית לִי כְּמוֹ שֶׁעָשְׂתָה רָחֵל לְבַעְלָהּ?

דַּרְכֵי ר' עֲקִיבָא בַּתּוֹרָה

רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה חָכָם גָּדוֹל וּמְצֻיָּן. זִכְרוֹנוֹ הָיָה גָּדוֹל מְאֹד וְשִׂכְלוֹ הָיָה עָמֹק וְחָרִיף. בְּשִׂכְלוֹ הַגָּדוֹל הִצְלִיחַ ר' עֲקִיבָא לְהַרְאוֹת, כִּי כָּל הַתַּקָּנוֹת וְהַהֲלָכוֹת, שֶׁקָּבְעוּ הַחֲכָמִים, נִמְצָאוֹת בֶּאֱמֶת בְּתוֹרַת מֹשֶׁה, אֲבָל הַתּוֹרָה רַק רָמְזָה עֲלֵיהֶן בְּמִלָּה אַחַת אוֹ בְאוֹת מְיֻתֶּרֶת. לְמָשָׁל: הַחֲכָמִים אָמְרוּ, כִּי מִצְוָה לְכַבֵּד אָב וָאֵם חוֹרְגִים, וְר' עֲקִיבָא הוֹכִיחַ, כִּי הַתּוֹרָה מְרַמֶּזֶת עַל מִצְוָה זוֹ עַל יְדֵי הַמִּלִּים הַמְיֻתָּרוֹת „כַּבֵּד אֶ ת אָבִיךָ וְ אֶ ת אִמֶּךָ", שֶׁיָּכְלָה הַתּוֹרָה לֵאמֹר: כַּבֵּד אָבִיךָ וְאִמֶּךָ. ר' עֲקִיבָא דָּרַשׁ כָּל אוֹת וְאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בִּדְרָכִים שׁוֹנוֹת וּבְחָכְמָה רַבָּה, וְהוֹכִיחַ, כִּי הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וְהַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב הֵן דָּבָר אֶחָד וְשָׁווֹת בִּקְדוּשָּׁה. דַּרְכֵי הַדְּרָשָׁה שֶׁל ר' עֲקִיבָא מָשְׁכוּ אֵלָיו אֶת לֵב אַלְפֵי תַלְמִידָיו. פַּעַם, מְסֻפָּר בַּתַּלְמוּד, אֵחַר ר' עֲקִיבָא לָבוֹא אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא יָכוֹל

כְּבוֹדוֹ שֶׁל ר' עֲקִיבָא

לְהִכָּנֵס (וַדַּאי עוֹד בִּהְיוֹתוֹ תַלְמִיד), כִּי הַבַּיִת הָיָה מָלֵא מִפֶּה אֶל פֶּה. יָשַׁב לוֹ מִבַּחוּץ. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה, אָמְרוּ: הֲלָכָה מִבַּחוּץ. חָזְרָה וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה, אָמְרוּ: תּוֹרָה מִבַּחוּץ. חָזְרָה וְנִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה, אָמְרוּ: עֲ קִ י בָ א מִבַּחוּץ. מִיָּד פָּנוּ לוֹ מָקוֹם וְנִכְנַס. גַּם חֲבֵרָיו הַחֲכָמִים אָהֲבוּ אוֹתוֹ מְאֹד, וְאֶחָד מֵהֶם (ר' טַרְפוֹן) אָמַר לוֹ פַּעַם: „עֲקִיבָא, כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִמְּךָ, כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַיִּים".

בְּעֵינֵי כָּל הָעָם הָיָה ר' עֲקִיבָא גָּדוֹל וְנִכְבָּד, אֲבָל בְּעֵינֵי עַצְמוֹ הָיָה שָׁפָל וְעָנָו. פַּעַם מֵת לוֹ בֵּן, וְקָהָל גָּדוֹל בָּא לְנַחֲמוֹ. אֲבָל

כַּמָּה עֲקִיבָא בַּשּׁוּק!

ר' עֲקִיבָא הָיָה בָּטוּחַ, שֶׁכָּל הָאֲנָשִׁים בָּאוּ רַק לִכְבוֹד הַתּוֹרָה וְלֹא לִכְבוֹדוֹ, כִּי „אִם בִּשְׁבִיל עֲקִיבָא בָּאוּ, כַּמָּה עֲקִיבָא בַּשּׁוּק"! פַּעַם אַחֶרֶת חָלָה אֶחָד מִתַּלְמִידָיו הָעֲנִיִּים. נִכְנַס אֵלָיו ר' עֲקִיבָא, נִקָּה אֶת חֶדְרוֹ וְשִׁמֵּשׁ אוֹתוֹ, וְחָיָה הַתַּלְמִיד. (מֵאָז דָּרַשׁ ר' עֲקִיבָא: „כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים").

רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה הָרִאשׁוֹן, שֶׁנָּתַן אֶת לִבּוֹ לְהָקֵל לַתַּלְמִידִים אֶת לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. הַהֲלָכוֹת וְהַדִּינִים הָיוּ רַבִּים מְאֹד

מִשְׁנַת רַבִּי עֲקִיבָא

וּבִלְתִּי סְדוּרִים, וְלָכֵן הָיָה קָשֶׁה מְאֹד לִלְמֹד וְלִזְכֹּר אֶת כֻּלָּם בְּעַל פֶּה. עָמַד ר' עֲקִיבָא, וְהִתְחִיל לְסַדֵּר אֶת הַהֲלָכוֹת הַשּׁוֹנוֹת לְפִי הָעִנְיָנִים: דִּינֵי שַׁבָּת וְחַגִּים לְבַד, דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְבַד, דִּינֵי חֲתֻנָּה לְבַד, וְכֵן הָלְאָה. הַהֲלָכוֹת שֶׁנִּסְדְּרוּ עַל יְדֵי ר' עֲקִיבָא נִקְרְאוּ „מִשְׁנַת רַבִּי עֲקִיבָא". בְּמַעֲשֵׂהוּ זֶה הִנִּיחַ רַבִּי עֲקִיבָא אֶת הַיְסוֹד לְסֵפֶר הַמִּשְׁנָה הַגָּדוֹל, שֶׁנִּסְדַּר כִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה אַחֲרֵי כֵן.

גַּם בְּאַהֲבָתוֹ לְעַמּוֹ וּלְאַרְצוֹ עָלָה רַבִּי עֲקִיבָא עַל כָּל חֲבֵרָיו. אֱמוּנָה עַזָּה וּמְתֻקָּה מָלְאָה אֶת נַפְשׁוֹ, כִּי בְּקָרוֹב יָבוֹא הַגּוֹאֵל

אֱמוּנָתוֹ בִּגְאֻלָּה קְרוֹבָה

הַמָּשִׁיחַ וְיָשִׁיב לְעַמּוֹ אֶת כְּבוֹדוֹ וְחָפְשָׁתוֹ. אַגָּדָה אַחַת מְסַפֶּרֶת, כִּי „פַּעַם הָיוּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, רַבִּי אֶלְעָזָר, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם. הִגִּיעוּ לְהַר הַצּוֹפִים וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת וְרָאוּ שׁוּעָל יוֹצֵא מִבֵּית קָדְשֵׁי־הַקֳּדָשִׁים. הִתְחִילוּ הֵם בּוֹכִים וְר' עֲקִיבָא–מְשַׂחֵק. אָמְרוּ לוֹ: עֲקִיבָא, לְעוֹלָם אַתָּה מַתְמִיהַּ עָלֵינוּ! אָנוּ בּוֹכִים וְאַתָּה מְשַׂחֵק. אָמַר לָהֶם: אַתֶּם–לָמָּה אַתֶּם בּוֹכִים? אָמְרוּ לוֹ: הִנֵּה נִתְקַיֵּם הַפָּסוּק: „עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם–שׁוּעָלִים הִלְּכוּ בוֹ",

וְלֹא נִבְכֶּה? אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לְכַךְ מְשַׂחֵק: כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַיְּמוּ דִּבְרֵי הַנָּבִיא: „כִּי צִיּוֹן שָׂדֶה תֵחָרֵשׁ", כַּךְ עֲתִידִים לְהִתְקַיֵּם דִּבְרֵי זְכַרְיָה הַנָּבִיא: „עוֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחוֹבוֹת יְרוּשָׁלַיִם,

עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם, שׁוּעָלִים הִלְּכוּ בוֹ וְלֹא נִבְכֶּה?

וּרְחוֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וִילָדוֹת מְשַׂחֲקִים". אָמְרוּ לוֹ: עֲקִיבָא, נִחַמְתָּנוּ".

תִּקְוַת ר' עֲקִיבָא הָלְכָה וְחָזְקָה, כִּי רָאָה שֶׁהַמַּצָּב הוֹלֵךְ וָרַע,

מַחְשְׁבוֹת אַדְרִיָּנוּס וְהִתְחַזְּקוּת הַמֶּרֶד

וְעוֹד מְעַט וּמִדַּת הַצָּרוֹת תִּמָּלֵא. אַדְרִיָּנוּס הָרָשָׁע הֶעֱלָה בְדַעְתּוֹ לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי אַנְטִיוֹכֶס אֶפִּיפָנֶס, וּלְהַכְרִיחַ אֶת הַיְהוּדִים לַעֲזֹב אֶת תּוֹרָתָם וּלְהִתְעָרֵב בַּגּוֹיִם. אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה הַזֹּאת גִּלָּה אַדְרִיָּנוּס בָּזֶה, שֶׁצִּוָּה לָצֶקֶת מַטְבְּעוֹת, וְלָחֹק עֲלֵיהֶן אֶת תְּמוּנַת אַדְרִיָּנוּס וּבַת יְהוּדָה, הַמַּקְרִיבִים יַחַד קָרְבָּנוֹת לְאֱלִילֵי הָרוֹמָאִים. אַחֲרֵי כֵן הִתְחִיל אַדְרִיָּנוּס לְהִתְכּוֹנֵן לִבְנוֹת עַל חָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם עִיר אֱלִילִית לִכְבוֹד יְפִּיטֶר. כַּאֲשֶׁר נוֹדַע הַדָּבָר בִּיהוּדָה, רָגְזָה כָּל הָאָרֶץ, וְהַכֹּל הֶחֱלִיטוּ, כִּי שְׁעַת הַמֶּרֶד הִגִּיעָה. רַבִּי עֲקִיבָא עָזַב אֶת יְשִׁיבָתוֹ וְאֶת לִמּוּד הַתּוֹרָה וְעָמַד בְּרֹאשׁ מְסַדְּרֵי הַמֶּרֶד. הוּא עָבַר מֵעִיר לְעִיר, וּבְכָל מְקוֹם בּוֹאוֹ עוֹרֵר אֶת הַיְהוּדִים לְהִתְחַזֵּק, לְהָכִין צֵידָה וָנֶשֶׁק וְלִהְיוֹת נְכוֹנִים לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה הַקְּדוֹשָׁה בְּעַד הַתּוֹרָה וְחֵרוּת הָעָם. הַיְהוּדִים הִתְכּוֹנְנוּ לְמִלְחָמָה חֲזָקָה וַאֲרֻכָּה, וְחִכּוּ רַק לְאִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה רָאוּי לַעֲמֹד בְּרֹאשׁ הַצָּבָא וּלְהָרִים אֶת נֵס הַמֶּרֶד.

אָז הוֹפִיעַ אִישׁ הַפֶּלֶא וְהַגִּבּוֹר הַמְצֻיָּן שִׁמְעוֹן בַּר כּוֹכְבָא.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

מֶרֶד בַּר כּוֹכְבָא (65–62 אחב״ש)

„דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב"

שִׁמְעוֹן בַּר כּוֹכְבָא הָיָה בֶּאֱמֶת אִישׁ־פֶּלֶא. אִישׁ לֹא יָדַע מֵאַיִן בָּא וּמַה מַּעֲשֵׂהוּ, וּבְכָל זֹאת רָאָה בוֹ כָּל הָעָם אֶת הַגִּבּוֹר הַגּוֹאֵל, שֶׁאֵלָיו חִכָּה כָּל הַיָּמִים. הוּא הָיָה גִּבּוֹר נוֹרָא עַל כָּל סְבִיבוֹתָיו, וּבְכֹחַ יְמִינוֹ הֶרְאָה נִפְלָאוֹת. הוֹד

מַלְכוּת הָיָה שָׁפוּךְ עַל פָּנָיו, וּבְאֹמֶץ הָרוּחַ שֶׁבְּעֵינָיו עוֹרֵר גְּבוּרָה וְתִקְוָה בְּלֵב כָּל רוֹאֵהוּ. גַּם רַבִּי עֲקִיבָא קִבֵּל אֶת פָּנָיו בְּכָבוֹד וּבְרָכָה, כְּאֵת פְּנֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וְאָמַר, שֶׁעָלָיו אָמְרָה הַתּוֹרָה „דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב... וְהָיָה (לוֹ) אֱדוֹם יְרֵשָׁה". מֵאָז קָרְאוּ לְשִׁמְעוֹן „בַּר כּוֹכְבָא" (בֶּן הַכּוֹכָב).

גִּבּוֹרֵי בַּר כּוֹכְבָא

בִּזְמַן קָצָר הִתְאַסְּפוּ אֶל תַּחַת דִּגְלוֹ שֶׁל בַּר כּוֹכְבָא אַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף גִּבּוֹרִים נִבְחָרִים, וְהַמִּלְחָמָה הֵחֵלָּה בִּשְׁנַת 62 אחב"ש.

נִצְחוֹנוֹת בַּר כּוֹכְבָא

גְּדוּדֵי הָרוֹמָאִים שֶׁהָיוּ בָּאָרֶץ הִתְאַמְּצוּ בְּכָל כֹּחָם לַעֲמֹד בִּפְנֵי בַּר כּוֹכְבָא, אַךְ כֻּלָּם נָפְלוּ לְפָנָיו אֶחָד

אֶחָד, וּנְצִיב הָרוֹמָאִים בָּרַח מִקֵּיסַרְיָה עִם שְׂרִידֵי חֵילוֹ הַנִּבְהָלִים. פְּעָמִים אֲחָדוֹת שָׁלַח אַדְרִיָּנוּס לְאֶרֶץ יְהוּדָה מַחֲנוֹת חֲדָשִׁים, וּכְפַעַם בְּפַעַם שָׁבוּ מִשָּׁם מֻכִּים וְנִכְלָמִים. שָׂרֵי הַצָּבָא הַיּוֹתֵר טוֹבִים בְּרוֹמָא לֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד בִּפְנֵי בַּר כּוֹכְבָא וְגִבּוֹרָיו מָרֵי הַנֶּפֶשׁ. בְּשָׁנָה אַחַת עָבְרוּ לִידֵי בַּר כּוֹכְבָא כְּתִשְׁעִים מִבְצָרִים וּכְאֶלֶף עָרִים וּכְפָרִים. וְכַאֲשֶׁר כָּבַשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, צִוָּה לָצֶקֶת מַטְבֵּעוֹת עִבְרִיּוֹת וְלָחֹק עֲלֵיהֶן „שִׁמְעוֹן נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל".

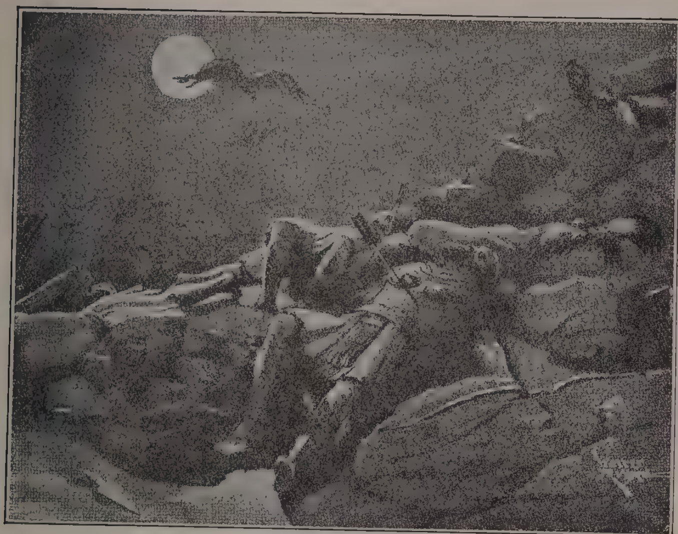
הַמִּלְחָמוֹת נֶגֶד יוּלְיוּס סֶוֶרוּס

אָז נָפַל פַּחַד גָּדוֹל עַל אַדְרִיָּנוּס. הוּא קָרָא מִבְּרִיטַנְיָה אֶת שַׂר צְבָאוֹ הַיּוֹתֵר מְהֻלָּל, יוּלְיוּס סֶוֶרוּס, נָתַן לוֹ חַיִל רַב וְנִבְחָר וּשְׁלָחָהוּ לְאֶרֶץ יְהוּדָה. יוּלְיוּס סֶוֶרוּס רָאָה מִיָּד, כִּי בְּמִלְחָמָה גְלוּיָה יֶחֱזַק בַּר כּוֹכְבָא מִמֶּנּוּ, וּמָצָא לוֹ דֶרֶךְ אַחֶרֶת: הוּא תָּפַשׂ בְּיָדָיו אֶת כָּל הַדְּרָכִים מִסָּבִיב, וּבָזֶה הִכְרִית אֹכֶל מִמַּחֲנֵה הַיְהוּדִים וְהֶחֱלִישׁ אוֹתוֹ בְּמִדָּה מְרֻבָּה. אַחֲרֵי כֵן הִתְחִיל לְהִתְנַפֵּל עַל גְּדוּדֵי הַיְהוּדִים הַנִּפְרָדִים וּלְהַשְׁמִיד אוֹתָם אֶחָד, אֶחָד. אַחֲרֵי חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם מִלְחָמוֹת, שֶׁנִּמְשְׁכוּ שָׁנָה שְׁלֵמָה, עָבְרוּ כָּל הַמִּבְצָרִים עוֹד הַפַּעַם לִידֵי הָרוֹמָאִים, וְרַק הַמִּבְצָר בֵּיתָר נִשְׁאַר בִּידֵי בַּר כּוֹכְבָא.

פֵּרוּד רוּחַ, רָעָב וְצָמָא

שְׂרִידֵי הַגִּבּוֹרִים נִלְחֲמוּ כַּאֲרָיוֹת וְהֵגֵנּוּ עַל בֵּיתָר עוֹד שָׁנָה שְׁלֵמָה, אַף כִּי רוּחָם נָפְלָה עֲלֵיהֶם. הָאַגָּדָה מְסַפֶּרֶת, כִּי בַּר כּוֹכְבָא נֶעֱנַשׁ עַל גְּאוֹן לִבּוֹ. כִּי בִּרְאוֹתוֹ בְּרֵאשִׁית הַמִּלְחָמָה אֶת צִבְאוֹתָיו הָרַבִּים, הֵעֵז לִקְרֹא נֶגֶד ד': „אֵל אֱלֹהִים! אִם אֵינְךָ מוֹשִׁיעַ לָנוּ, אַל נָא תַעֲזֹר גַּם לְאוֹיְבֵנוּ וְאָז תּוֹשִׁיעַ יָדֵנוּ לָנוּ". וְעוֹד מְסֻפָּר, כִּי בַּר כּוֹכְבָא הָרַג בְּלִי מִשְׁפָּט אֶת אַחַד הַחֲכָמִים, כִּי הִלְשִׁינוּ עָלָיו, כִּי בָא בִדְבָרִים עִם

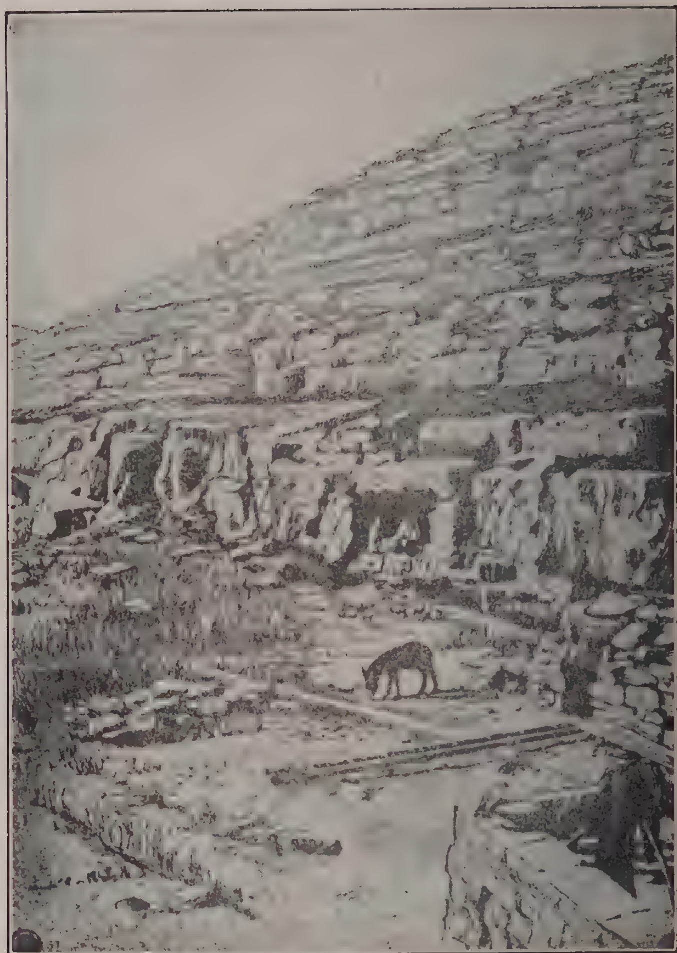
הָרוֹמָאִים. הַמִּקְרִים הָרָעִים הָאֵלֶּה רִפּוּ אֶת יְדֵי הָעָם וְקֵרְבוּ אֶת הַקֵּץ הַנּוֹרָא. גַּם הַצָּמָא וְהָרָעָב הִתְחִילוּ לְעַנּוֹת אֶת הַנְּצוּרִים. שְׁנֵי בוֹגְדִים מִתּוֹךְ הַשּׁוֹמְרוֹנִים גִּלּוּ לָרוֹמָאִים אֶת מְבוֹאוֹת הָעִיר הַנִּסְתָּרִים, וְרִבְבוֹת הַנְּצוּרִים נִשְׁאֲרוּ בְּלִי צֵידָה.

חַלְלֵי מִלְחָמָה בֶּהָרִים

סוֹף מִלְחֶמֶת הַחֵרוּת הָאַחֲרוֹנָה

בְּסוֹף הַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לַמֶּרֶד (65 אחב"ש), בְּיוֹם תִּשְׁעָה בְּאָב, הִתְפָּרְצוּ הָרוֹמָאִים אֶל בֵּיתָר וְהָרְגוּ בָהּ אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים, הַנָּשִׁים וְהַטָּף. עַל דְּבַר אַכְזְרִיּוּת הָרוֹמָאִים סִפְּרוּ אַחֲרֵי כֵן נוֹרָאוֹת. סִפְּרוּ, כִּי הַדָּם שָׁטַף בִּרְחוֹבוֹת הָעִיר כְּמֵי הַנַּחַל, וְכִי עַל אֶבֶן אַחַת מָצְאוּ 300 רָאשֵׁי יְלָדִים. גַּם אֵלֶּה

הָרֵי בֵיתָר הַשּׁוֹמֵמִים

שֶׁנִּמְצְאוּ אַחֲרֵי כֵן בַּמְּעָרוֹת וּבַבּוֹרוֹת נֶהֶרְגוּ בְלִי רַחֲמִים. יוֹתֵר מֵחֲצִי מִלְיוֹן יְהוּדִים נִשְׁמְדוּ בִימֵי הַמֶּרֶד, וּרְבָבוֹת אֲחֵרִים נִמְכְּרוּ לַעֲבָדִים, וְכָל אֶרֶץ יְהוּדָה נֶחְרְבָה שֵׁנִית.

בַּר כּוֹכְבָא בְּעַצְמוֹ נָפַל בַּמִּלְחָמָה הָאַחֲרוֹנָה בִּרְחוֹבוֹת בֵּיתָר. מְסֻפָּר, כִּי הָרוֹמָאִים לֹא יָכְלוּ לְהַאֲמִין, כִּי גִבּוֹר־הַפֶּלֶא הַזֶּה נָפַל בִּידֵי אָדָם, וּכְשֶׁמָּצְאוּ אֶת גּוּפוֹ בֵּין הַחֲלָלִים רָאוּ אָמְנָם, כִּי נָחָשׁ הָיָה כָרוּךְ עַל צַוָּארוֹ.

זֹאת הָיְתָה מִלְחֶמֶת הַיְהוּדִים הָאַחֲרוֹנָה. כִּשְׁתֵּי מֵאוֹת שָׁנָה (מִימֵי פּוֹמְפֵּיוּס, 133 לִפְנֵי הַחֻרְבָּן, עַד בַּר כּוֹכְבָא, 65 אַחֲרֵי הַחֻרְבָּן) נִלְחֲמוּ הַיְהוּדִים עִם הַנֶּשֶׁר הָרוֹמָאִי וְלֹא נִכְנְעוּ לוֹ, עַד שֶׁתַּמּוּ גִבּוֹרֵי הָעָם עַד אֶחָד.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

גְּזֵרוֹת אַדְרִיָּנוּס

יְרוּשָׁלַיִם–אֶלְיָה קַפִּיטוֹלִינָה

אַחֲרֵי חֻרְבַּן בֵּיתָר נִמְלְטוּ שְׂרִידֵי הַמּוֹרְדִים לְאַרְצוֹת בָּבֶל וַעֲרָב, וְאֶרֶץ יְהוּדָה הַשּׁוֹמֵמָה שָׁקְטָה מִמִּלְחָמָה. אָז הֵחֵל אַדְרִיָּנוּס לַעֲשׂוֹת בִּיהוּדָה נְקָמוֹת אֲחֵרוֹת. בִּמְקוֹם יְרוּשָׁלַיִם צִוָּה לִבְנוֹת עִיר יְוָנִית וּלְהָקִים בָּהּ הֵיכְלֵי אֱלִילִים, פְּסִילִים וְצַלְמֵי חֲזִירִים. אֶת הָעִיר הַחֲדָשָׁה הַזֹּאת צִוָּה לִקְרֹא בְּשֵׁם „אֶלְיָה קַפִּיטוֹלִינָה". אֶלְיָה–עַל שְׁמוֹ, וְקַפִּיטוֹלִינָה–עַל שֵׁם

הַקַּפִּיטוֹלְיוֹן בְּרוֹמָא

הַקַּפִּיטוֹלְיוֹן, הֵיכַל יֻפִּיטֶר בְּרוֹמָא. אַדְרִיָּנוּס הוֹשִׁיב בְּתוֹךְ הָעִיר הַחֲדָשָׁה רוֹמָאִים, יְוָנִים וּבְנֵי נֵכָר אֲחֵרִים, וְעַל הַיְהוּדִים אָסַר לָגֶשֶׁת אֶל חוֹמַת עִיר קָדְשָׁם בִּגְזֵרַת עֹנֶשׁ מָוֶת.

הַגְּזֵרוֹת עַל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְווֹת

מִלְּבַד זֹאת גָּזַר אַדְרִיָּנוּס עַל הַיְהוּדִים שֶׁלֹּא יָמוּלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְלֹא יִשְׁמְרוּ אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת כָּל מִצְווֹת הַתּוֹרָה הָאֲחֵרוֹת, וְלֹא יִלְמְדוּ אֶת הַתּוֹרָה. הוּא הִפְקִיד עַל הַיְהוּדִים אַלְפֵי מְרַגְּלִים, וְצִוָּה לָהֶם לַהֲרֹג אֶת כָּל מִי שֶׁיְּקַיֵּם אַף מִצְוָה קַלָּה מִן הַתּוֹרָה. אַנְטִיוֹכֶס אֶפִּיפָנֶס הֶחָדָשׁ חָשַׁב, כִּי אַחֲרֵי שֶׁהֻכּוּ הַיְהוּדִים מַכָּה רַבָּה כָּזֹאת, יוּכַל לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כְּאַוַּת נַפְשׁוֹ. אַךְ הוּא טָעָה טָעוּת גְּדוֹלָה. הַיְהוּדִים לֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת גְּזֵרוֹתָיו שֶׁל אַדְרִיָּנוּס הָרָשָׁע, וְכֻלָּם כְּאִישׁ אֶחָד הָיוּ נְכוֹנִים לִמְסֹר אֶת נַפְשָׁם בְּעַד תּוֹרָתָם וּמִנְהֲגֵי אֲבוֹתֵיהֶם. מְרַגְּלֵי אַדְרִיָּנוּס תָּפְסוּ אַלְפֵי יְהוּדִים, שָׂמוּ אוֹתָם בְּבֵית הַכֶּלֶא, וְאַחֲרֵי כֵן הוֹצִיאוּם וְהָרְגוּ אוֹתָם בְּמִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת וְנוֹרָאוֹת. הַיְהוּדִים הַנִּשְׁאָרִים הָיוּ

בְּבֵית הַכֶּלֶא

בְּצַעַר וְיָגוֹן אַךְ כֻּלָּם הוֹסִיפוּ לְהִתְחַזֵּק בְּתוֹרָתָם וְלֹא חָפְצוּ לָסוּר מִמֶּנָּה.

חַכְמֵי הַתּוֹרָה יָרְאוּ פֶּן יֹאבְדוּ כָּל הַיְּהוּדִים בַּגְּזֵרוֹת הָרָעוֹת הָאֵלֶּה, וְלָכֵן הֶחֱלִיטוּ, כִּי עַל כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה יַעֲבֹר הַיְּהוּדִי וְאַל יֵהָרֵג, מִלְּבַד עֲבוֹדָה זָרָה וּשְׁפִיכוּת דָּמִים שֶׁעֲלֵיהֶן יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. אֲבָל הָעָם לֹא שָׁמַע הַפַּעַם לַעֲצַת הַחֲכָמִים וּמָסְרוּ אֶת נַפְשָׁם עַל כָּל מִצְוָה קַלָּה. סוֹפְרֵי הַדּוֹר הַהוּא מְסַפְּרִים: שׁוֹאֲלִים אֶת הָאֶחָד: מַדּוּעַ אַתָּה יוֹצֵא לְהֵהָרֵג?–עַל שֶׁנָּטַלְתִּי אֶת הַלּוּלָב. שׁוֹאֲלִים אֶת הַשֵּׁנִי:

הָעָם מַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ

קְרוֹבֵי הַהֲרוּגִים

מַדּוּעַ אַתָּה יוֹצֵא לְהִתָּלוֹת?–עַל שֶׁאָכַלְתִּי מַצָּה בְּפֶסַח, וְכֵן עוֹד.

מָשָׁלוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא

בְּיִחוּד מָסְרוּ הַחֲכָמִים אֶת נַפְשָׁם בְּעַד תַּלְמוּד הַתּוֹרָה. יַבְנֶה חָרְבָה, גַּם כָּל הַיְשִׁיבוֹת הָאֲחֵרוֹת חָרְבוּ, אֲבָל הַחֲכָמִים הָיוּ מַקְהִילִים קְהִלּוֹת בְּכָל מָקוֹם, בַּבָּתִּים גַּם בָּרְחוֹבוֹת, וּמְלַמְּדִים תּוֹרָה. וְגַם בָּזֶה הָיָה רַבִּי

מַדּוּעַ אַתָּה יוֹצֵא לְהֵהָרֵג?

עֲקִיבָא לְמוֹפֵת. פַּעַם שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ, אִם אֵין הוּא יָרֵא מִפְּנֵי הַמַּלְכוּת. עָנָה רַבִּי עֲקִיבָא: מָשָׁל לְשׁוּעָל, שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל שְׂפַת הַנָּהָר, וְרָאָה דָגִים, שֶׁהָיוּ רָצִים לְכָאן וּלְכָאן. אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹרְחִים? אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי הָרְשָׁתוֹת, שֶׁמְּבִיאִים עָלֵינוּ. אָמַר

מַרְבִּיצֵי תוֹרָה בָּרַבִּים

לָהֶם: רְצוֹנְכֶם שֶׁתַּעֲלוּ לַיַּבָּשָׁה וְנָדוּר אֲנִי וְאַתֶּם, כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּרוּ אֲבוֹתַי וַאֲבוֹתֵיכֶם? אָמְרוּ לוֹ: אַתָּה הוּא שֶׁקּוֹרְאִים לְךָ פִּקֵּחַ שֶׁבַּחַיּוֹת? אֵין אַתָּה אֶלָּא טִפֵּשׁ. אִם בִּמְקוֹם חִיּוּתֵנוּ אָנוּ מִתְיָרְאִים, בִּמְקוֹם מִיתָתֵנוּ לֹא כָל שֶׁכֵּן? וְאַף אָנוּ כַּךְ, הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא. אִם בִּזְמַן שֶׁאָנוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא מְקוֹר חַיֵּינוּ, אָנוּ מִתְיָרְאִים, אִם נִפְסֹק מִדִּבְרֵי תוֹרָה—עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

עֲשָׂרָה הֲרוּגֵי מַלְכוּת

אַדְרִיָּנוּס רָדַף אֶת הַחֲכָמִים בַּחֲרוֹן אַף וְנִשְׁבַּע, שֶׁלֹּא יָנוּחַ וְלֹא יִשְׁקֹט עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת חֲמָתוֹ „בַּזְּקֵנִים הַלָּלוּ". רַבִּים מִגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים נִתְפְּשׂוּ לַמַּלְכוּת בְּזֶה אַחַר זֶה וְהוּמְתוּ בְּעִנּוּיִים קָשִׁים וְנוֹרָאִים, אַךְ כֻּלָּם קִדְּשׁוּ אֶת הַשֵּׁם בְּשִׂמְחָה וְאֹמֶץ לֵב שֶׁאֵין כָּמוֹתוֹ. בֵּין הָרִאשׁוֹנִים לָמוּת מוֹת קְדוֹשִׁים הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף. כְּשֶׁתָּפְשׂוּ אוֹתוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הוֹצִיאוּהוּ לָמוּת וְסָרְקוּ אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. אַךְ תַּחַת יְדֵי הַתַּלְיָן הִתְחִיל ר' עֲקִיבָא לִקְרֹא „שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", וְהָלַךְ וְקָרָא, עַד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּ„אֶחָד". אַחֲרָיו תָּפְשׂוּ אֶת ר' חֲנִינָה בֶּן תְּרַדְיוֹן. שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ: „מַדּוּעַ עָסַקְתָּ בַּתּוֹרָה?" עָנָה: „כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה' אֱלֹהָי". מִיַּד כָּרְכוּ אוֹתוֹ בְּסֵפֶר תּוֹרָה וּשְׂרָפוּהוּ. וְכֵן מֵתוּ עוֹד הַרְבֵּה חֲכָמִים. וּכְדֵי שֶׁלֹּא יָקוּמוּ חֲכָמִים אֲחֵרִים בִּמְקוֹם הַנֶּהֱרָגִים, גָּזַר אַדְרִיָּנוּס, שֶׁכָּל הַסּוֹמֵךְ (אֶת תַּלְמִידוֹ לָרַב)—יֵהָרֵג, וְכָל הַנִּסְמָךְ—יֵהָרֵג, וְכָל עִיר שֶׁסּוֹמְכִים בָּהּ—תֵּחָרֵב. יָשַׁב ר' יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בֵּין שְׁתֵּי עָרִים וְנָתַן סְמִיכָה לְשִׁבְעָה חֲכָמִים. אַךְ גָּמַר ר' יְהוּדָה אֶת מַעֲשֵׂהוּ, וְהָרוֹמָאִים נִרְאוּ מֵרָחוֹק. ר' יְהוּדָה צִוָּה לְהָרַבָּנִים הַצְּעִירִים לְהִמָּלֵט עַל נַפְשָׁם, וְהוּא, זָקֵן וְחַלָּשׁ, נִשְׁאַר בִּמְנוּחָה עַל מְקוֹמוֹ. הָרוֹמָאִים הִתְנַפְּלוּ עָלָיו וְלֹא זָזוּ מִשָּׁם, עַד שֶׁנָּעֲצוּ בְּגוּפוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲנִיתוֹת.

כֵּן מֵתוּ ר' עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו בְּעַד תּוֹרָתָם וְדָתָם, וְזִכְרוֹן הַגִּבּוֹרִים הַקְּדוֹשִׁים הָאֵלֶּה שָׁמוּר בְּתוֹךְ עַמֵּנוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בְּשֵׁם „עֲשָׂרָה הֲרוּגֵי מַלְכוּת".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

רַבָּן שִׁמְעוֹן הַשְּׁלִישִׁי (100–70 אחב"ש בְּעֵרֶךְ)

הַמַּצָּב אַחֲרֵי מוֹת אַדְרִיָּנוּס

שָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחֲרֵי מֶרֶד בַּר כּוֹכְבָא מֵת אַדְרִיָּנוּס, וְכָל גְּזֵרוֹתָיו בָּטְלוּ, מִלְּבַד הַגְּזֵרָה, שֶׁאָסוּר לִיהוּדִי לָבוֹא בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם (אֶלְיָה קַפִּיטוֹלִינָה). כָּל הַיְהוּדִים שֶׁבָּרְחוּ מִיהוּדָה מִפְּנֵי הַגְּזֵרוֹת, הִתְחִילוּ לָשׁוּב לְאַרְצָם, וְהִתְיַשְּׁבוּ בַּגָּלִיל, כִּי אֶרֶץ יְהוּדָה הָיְתָה שְׁמֵמָה כְּמִדְבָּר. אֲבָל גַּם בַּגָּלִיל הָיָה הַמַּצָּב קָשֶׁה מְאֹד בְּשֶׁל הַמִּסִּים הַכְּבֵדִים. הַיְהוּדִים בִּקְשׁוּ מֵאֵת נְצִיב הָרוֹמָאִים, כִּי יָקֵל מֵעֲלֵיהֶם אֶת הַמִּסִּים, אַךְ הוּא

עָנָה לָהֶם: אַתֶּם מְבַקְשִׁים שֶׁאָקֵל מֵעֲלֵיכֶם אֶת מִסֵּי הָאֲדָמָה, וַאֲנִי הָיִיתִי חָפֵץ לָשִׂים עֲלֵיכֶם מַס, גַּם בְּעַד הָאֲוִיר שֶׁאַתֶּם נוֹשְׁמִים.

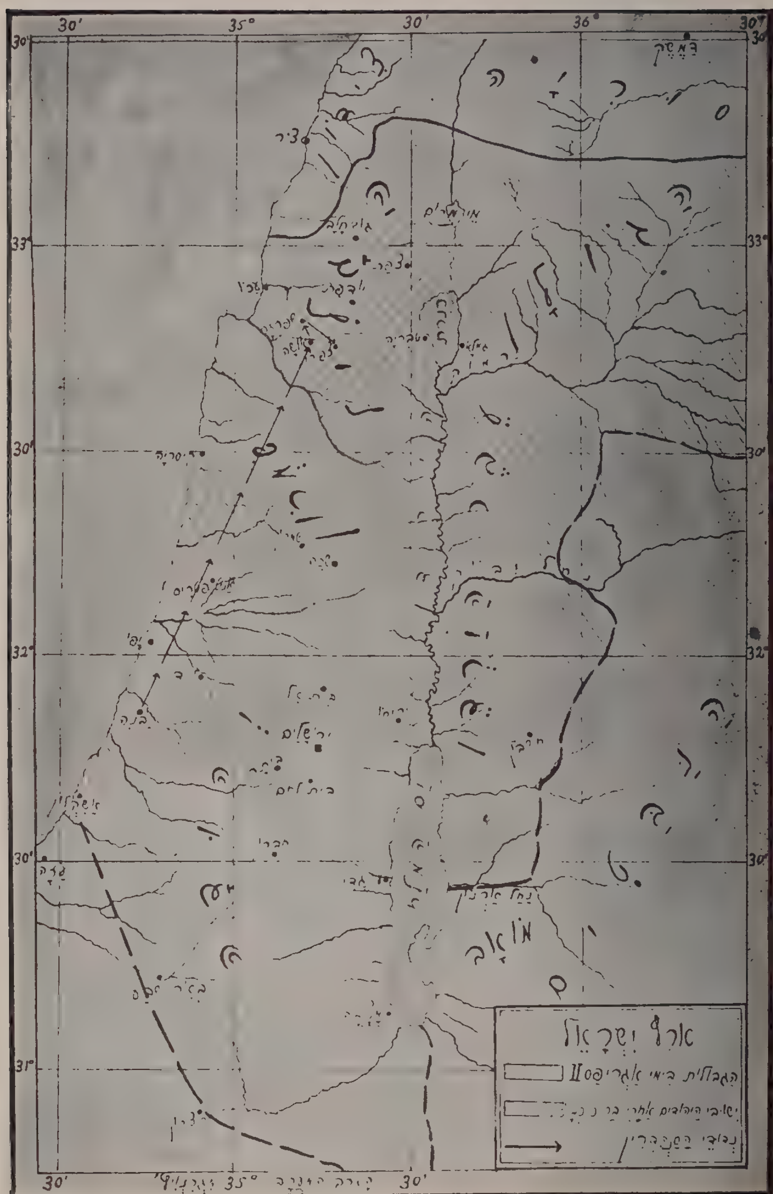

שַׁעַר דַּמֶּשֶׂק בִּירוּשָׁלַיִם

הַסַּנְהֶדְרִין בְּאוּשָׁה

וְהַסַּנְהֶדְרִין בְּבָבֶל

גַּם שְׂרִידֵי חַכְמֵי הַתּוֹרָה שֶׁבָּרְחוּ בִּשְׁעַת הַגְּזֵרוֹת לַאֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת, שָׁבוּ אַחֲרֵי מוֹת אַדְרִיָּנוּס לְאֶרֶץ יְהוּדָה. גַּם הֵם בָּאוּ אֶל הַגָּלִיל, וּבְעִיר אוּשָׁה הֵקִימוּ יְשִׁיבָה גְדוֹלָה וְחִדְּשׁוּ אֶת הַסַּנְהֶדְרִין. אֲבָל אֲחָדִים מִן הַחֲכָמִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ

ארץ ישראל
הגבולות בימי אגריפס II
ישובי היהודים אחרי בר כוכבא
נדודי הסנהדרין
דמשק
צור
גוש חלב
טבריה
קיסריה
יפו
יבנה
ירושלים
בית לחם
חברון
עזה
מואב
35°
36°
33°
32°
31°
30'

בְּבָבֶל, יִסְּדוּ לָהֶם שָׁם סַנְהֶדְרִיָּה אַחֶרֶת, וְאַחְדוּת הָעָם בָּאָה בְסַכָּנָה. וְהִנֵּה מַה שֶּׁמְּסֻפָּר בַּתַּלְמוּד בְּעִנְיָן זֶה: „כְּשֶׁיָּרַד חֲנַנְיָה בֶּן אֲחִי ר׳ יְהוֹשֻׁעַ לַגּוֹלָה, הָיָה מְעַבֵּר שָׁנִים וְקוֹבֵעַ חֳדָשִׁים בְּחוּץ לָאָרֶץ. שָׁלְחוּ (חַכְמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) אֵלָיו שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם, אָמַר לָהֶם: לָמָּה בָּאתֶם? אָמְרוּ לוֹ: לִלְמֹד תּוֹרָה בָּאנוּ. הִכְרִיז עֲלֵיהֶם: אֲנָשִׁים הַלָּלוּ, גְּדוֹלֵי הַדּוֹר הֵם. הִתְחִיל הוּא מְטַמֵּא וְהֵם מְטַהֲרִים, הוּא אוֹסֵר וְהֵם מַתִּירִים. הִכְרִיז עֲלֵיהֶם: אֲנָשִׁים הַלָּלוּ שֶׁל שָׁוְא הֵם, שֶׁל תֹּהוּ הֵם. אָמְרוּ לוֹ (הַשְּׁלִיחִים): כְּבָר בָּנִיתָ, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לִסְתֹּר. אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אֲנִי מְטַמֵּא וְאַתֶּם מְטַהֲרִים, אֲנִי אוֹסֵר וְאַתֶּם מַתִּירִים? אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה מְעַבֵּר שָׁנִים וְקוֹבֵעַ חֳדָשִׁים בְּחוּץ לָאָרֶץ. אָמַר לָהֶם: וַהֲלֹא עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף הָיָה מְעַבֵּר שָׁנִים וְקוֹבֵעַ חֳדָשִׁים בְּחוּץ לָאָרֶץ? אָמְרוּ לוֹ: הַנַּח לְר׳ עֲקִיבָא, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ כְּמוֹתוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא הִנַּחְתִּי כְּמוֹתִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ לוֹ: גְּדָיִים שֶׁהִנַּחְתָּ נַעֲשׂוּ תְיָשִׁים בַּעֲלֵי קַרְנַיִם, וְהֵם שְׁלָחוּנוּ אֶצְלְךָ, וְכַךְ אָמְרוּ לָנוּ: לְכוּ וְאִמְרוּ לוֹ בִּשְׁמֵנוּ; אִם שׁוֹמֵעַ–מוּטָב, וְאִם לַאו–יְהֵא בְנִדּוּי. וְאִמְרוּ לְאַחֵינוּ שֶׁבַּגּוֹלָה; אִם שׁוֹמְעִים–מוּטָב, וְאִם לַאו–יַעֲלוּ לָהָר (וְיִבְנוּ מִקְדָּשׁ), אֲחִיָּה (אֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַדּוֹר בְּבָבֶל) יִבְנֶה מִזְבֵּחַ, חֲנַנְיָה יְנַגֵּן בְּכִנּוֹר, וְיִכְפְּרוּ כֻלָּם וְיֹאמְרוּ: אֵין לָנוּ חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. מִיַּד גָּעָה כָל הָעָם בִּבְכִיָּה וְאָמְרוּ: חַס וְשָׁלוֹם! יֵשׁ לָנוּ חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל״. כֵּן בָּטְלָה הַסַּנְהֶדְרִיָּה בְּבָבֶל עוֹד בְּיָמֶיהָ הָרִאשׁוֹנִים, וְעֵינֵי כָל הָעָם נִפְנוּ שֵׁנִית לַסַּנְהֶדְרִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

לִנְשִׂיא הַסַּנְהֶדְרִין בְּאוּשָׁה נִבְחַר רַבָּן שִׁמְעוֹן הַשְּׁלִישִׁי בֶּן רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשֵּׁנִי. רַבָּן שִׁמְעוֹן הַשְּׁלִישִׁי הָיָה חָכָם בַּתּוֹרָה וְיוֹדֵעַ

רַבָּן שִׁמְעוֹן הַשְּׁלִישִׁי וּבְנֵי דוֹרוֹ

חָכְמָה יְוָנִית, וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת כְּאָבִיו. הוּא הָיָה אוֹמֵר: „עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל הַדִּין, (מִשְׁפַּט צֶדֶק) עַל הָאֱמֶת, וְעַל הַשָּׁלוֹם". חַכְמֵי הַסַּנְהֶדְרִין בְּאוּשָׁא הִמְשִׁיכוּ אֶת עֲבוֹדַת הַסַּנְהֶדְרִין בְּיַבְנֶה, וְעָמְלוּ הַרְבֵּה לְבָאֵר וּלְהַרְחִיב אֶת הַתּוֹרָה וּלְסַדֵּר עַל פִּיהָ אֶת חַיֵּי הָעָם. בְּחָפְצָם לְהַרְחִיק אֶת הָעָם מֵעֲבֵרוֹת, תִּקְנוּ גַּם הַרְבֵּה תַקָּנוֹת חֲדָשׁוֹת וְעָשׂוּ סְיָגִים לַסְּיָגִים הַקּוֹדְמִים. לְמָשָׁל: מִקֹּדֶם גָּזְרוּ הַחֲכָמִים, שֶׁאָסוּר לְאָדָם לִנְגֹּעַ בְּנֵר בְּשַׁבָּת, פֶּן יִשְׁכַּח וְיַדְלִיק. אַחֲרֵי כֵן הוֹסִיפוּ, כִּי אָסוּר גַּם לִקְרֹא לְאוֹר הַנֵּר בְּשַׁבָּת, פֶּן יִשְׁכַּח וְיִגַּע בַּנֵּר לְהַטּוֹתוֹ אֶל הַסֵּפֶר. בְּמָקוֹם אֶחָד מַרְאֶה הַתַּלְמוּד אֶת תּוֹעֶלֶת הַסְּיָגִים וְהַסְּיָגִים־לִסְיָגִים מִן הַמִּקְרֶה הַזֶּה: „אָמַר ר' יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע (אֶחָד מֵעֲשֶׂרֶת הֲרוּגֵי הַמַּלְכוּת): אֲנִי אֶקְרָא וְלֹא אַטֶּה. פַּעַם אַחַת קָרָא וּבִקֵּשׁ לְהַטּוֹת. אָמַר כַּמָּה גְדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: לֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר. ר' נָתָן אוֹמֵר: קָרָא, וְהִטָּה, וְכָתַב עַל פִּנְקָסוֹ: „אֲנִי, יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע, קָרָאתִי וְהִטֵּיתִי נֵר בְּשַׁבָּת; לִכְשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָבִיא חַטָּאת שְׁמֵנָה". בְּכָל זֹאת נִזְהֲרוּ הַחֲכָמִים מֵהַ ר ְ ב וֹ ת בִּסְיָגִים, כִּי אָמְרוּ: „טוֹב (גָּדֵר שֶׁל) עֲשָׂרָה טְפָחִים וְעוֹמֵד מִמֵּאָה אַמָּה וְנוֹפֵל". מֵחַכְמֵי דוֹרוֹ שֶׁל רַבָּן שִׁמְעוֹן הַשְּׁלִישִׁי נַזְכִּיר פֹּה רַק שְׁנַיִם. אֶת הָאֶחָד קָרְאוּ ר' מֵאִיר (שְׁמוֹ הָאֲמִתִּי הָיָה מֹשֶׁה), מִפְּנֵי שֶׁהֵאִיר אֶת עֵינֵי הַחֲכָמִים בַּתּוֹרָה, וְשֵׁם הַשֵּׁנִי הָיָה ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי. שְׁנֵיהֶם הָיוּ בֵּין אֵלֶּה, שֶׁנִּסְמְכוּ בִּשְׁעַת גְּזֵרוֹת אַדְרִיָּנוּס עַל יְדֵי ר' יְהוּדָה בֶּן בָּבָא.

ר' מֵאִיר הָיָה נִכְבָּד מְאֹד בְּעֵינֵי הַחֲכָמִים עַל יְדִיעָתוֹ הָרַבָּה בַּתּוֹרָה, וְחָבִיב לְכָל הָעָם עַל מְשָׁלָיו הַיָּפִים, שֶׁבָּהֶם בֵּאֵר אֶת

סוֹפֵר

ר׳ מֵאִיר וְרַבּוֹ אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה

דְרָשׁוֹתָיו. הוּא הָיָה סוֹפֵר סִפְרֵי תוֹרָה, וּבַעֲבוֹדָתוֹ הַזֹּאת הִרְוִיחַ כִּשְׁלֹשָׁה שְׁקָלִים לְשָׁבוּעַ. שְׁנֵי שְׁקָלִים הָיָה מוֹצִיא לְפַרְנָסַת בֵּיתוֹ, וּבַשֶּׁקֶל הַשְּׁלִישִׁי הָיָה מַחֲזִיק בִּידֵי תַלְמִידָיו הָעֲנִיִּים. ר׳ מֵאִיר הָיָה טוֹב לֵב וְנֶאֱמָן מְאֹד בְּרוּחוֹ. רַבּוֹ אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה, שֶׁהָיָה קֹדֶם אֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים, סָר פִּתְאֹם מִן הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה, הִתְחַבֵּר לְרוֹמָאִים וְלִיוָנִים וְהָיָה מְבַטֵּל אֶת יַלְדֵי הַיְהוּדִים מִלִּמּוּד תּוֹרָה. כָּל הַחֲכָמִים חָשְׁבוּ אוֹתוֹ לְבוֹגֵד, לְ„אַחֵר״, וְהִתְרַחֲקוּ מִמֶּנּוּ. אַךְ ר׳ מֵאִיר לֹא יָכוֹל לַעֲזֹב אֶת רַבּוֹ הַתּוֹעֶה וְהָאֻמְלָל, וְהוֹסִיף לִלְמֹד תּוֹרָה מִפִּיו. אִם שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי מֵאִיר, אֵיךְ הוּא לוֹמֵד תּוֹרָה מִפִּי רָשָׁע כְּ„אַחֵר״, עָנָה: „רִמּוֹן מָצָאתִי. תּוֹכוֹ אָכַלְתִּי, קְלִפָּתוֹ זָרַקְתִּי״. כְּשֶׁחָלָה אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה לָמוּת, נִכְנַס אֵלָיו ר׳ מֵאִיר וְדִבֵּר עַל לִבּוֹ, כִּי יַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה הִתְחִיל לִבְכּוֹת וְכֵן מֵת. שָׂמַח ר׳ מֵאִיר, כִּי הָיָה בָטוּחַ, שֶׁרַבּוֹ חָזַר בִּתְשׁוּבָה, וְהַכֹּל נִסְלַח לוֹ.

בְּרוּרְיָה אֵשֶׁת ר׳ מֵאִיר

בְּרוּרְיָה, אֵשֶׁת ר׳ מֵאִיר, הָיְתָה גַם הִיא בַּעֲלַת נֶפֶשׁ יָפָה וּטְהוֹרָה כְּבַעֲלָהּ. בְּרוּרְיָה הָיְתָה בַּת רַבִּי חֲנִינָה בֶּן תְּרַדְיוֹן, שֶׁנֶּהֱרַג בֵּין עֲשֶׂרֶת הֲרוּגֵי הַמַּלְכוּת. הִיא עָסְקָה בַּתּוֹרָה כְּאַחַד הַחֲכָמִים, וְהִצְטַיְּנָה בֶּאֱמוּנָתָהּ וּבְטְחוֹנָהּ בַּה׳. אֹמֶץ רוּחָהּ לֹא עֲזָבָהּ גַם בְּשָׁעָה, שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָסוֹן גָּדוֹל. פַּעַם, בִּשְׁעַת מַגֵּפָה, חָלוּ שְׁנֵי בָנֶיהָ. בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, אַחֲרֵי שֶׁיָּצָא ר׳ מֵאִיר לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, מֵתוּ הַבָּנִים. הָאֵם הַשַּׁכּוּלָה הֶעֶלְתָה אוֹתָם לַחֲדַר הָעֲלִיָּה, כִּסְּתָה אוֹתָם בְּסָדִין, וְהֶחֱלִיטָה, שֶׁלֹּא תַגִּיד לְבַעֲלָהּ דָבָר, עַד צֵאת הַשַּׁבָּת. בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת שָׁב רַבִּי מֵאִיר לְבֵיתוֹ. בְּרוּרְיָה קִבְּלָה אֶת פָּנָיו בִּמְנוּחָה, כְּאִלּוּ לֹא קָרָה דָבָר, נָתְנָה לְפָנָיו לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן שָׁאֲלָה: רַבִּי, אִישׁ

אֶחָד הִפְקִיד אֶצְלִי פִּקָּדוֹן וְעַכְשָׁו בָּא לִטְלוֹ–הַאַחֲזִיר לוֹ, אִם לֹא? תָּמַה ר' מֵאִיר: בִּתִּי, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פִּקָּדוֹן אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִירוֹ לִבְעָלָיו? מִיַּד הֶעֶלְתָה בְּרוּרְיָה אֶת ר' מֵאִיר לַחֲדַר הָעֲלִיָּה וְהֶרְאֲתָה לוֹ אֶת שְׁנֵי בָנָיו מוּנָחִים מֵתִים עַל הַמִּטָּה. פָּרַץ ר' מֵאִיר בִּבְכִי, אַךְ בְּרוּרְיָה אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, לֹא כַּךְ אָמַרְתָּ לִי, שֶׁאָנוּ צְרִיכִים לְהַחֲזִיר פִּקָּדוֹן לִבְעָלָיו? ה' נָתַן וַה' לָקַח, יְהִי שֵׁם ד' מְבֹרָךְ.

ר' מֵאִיר אָהַב מְאֹד אֶת אֶרֶץ אֲבוֹתָיו, אֲבָל הַגּוֹרָל הֵטִיל עָלָיו לָמוּת בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה. וְכֵן הָיָה הַדָּבָר: רַבָּן שִׁמְעוֹן הַשְּׁלִישִׁי

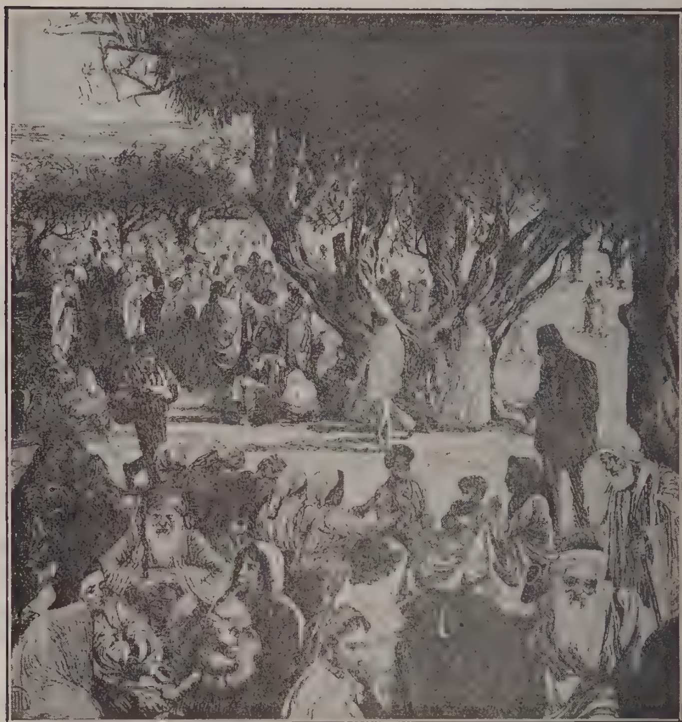
הַנִּדּוּי שֶׁל רַבִּי מֵאִיר

נָהַג אֶת נְשִׂיאוּתוֹ בַּסַּנְהֶדְרִין בְּגָאוֹן, וְדָרַשׁ, שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ כָּבוֹד יוֹתֵר, מֵאֲשֶׁר לַחֲכָמִים הָאֲחֵרִים. הוּא הִנְהִיג, כִּי בְּבוֹא הַנָּשִׂיא אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ יָקוּם לְפָנָיו כָּל הָעָם, עַד שֶׁיֹּאמַר: שֵׁבוּ. לִפְנֵי אַב־בֵּית־דִּין (סְגַן הַנָּשִׂיא) יָקוּמוּ רַק בִּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת, וְלִפְנֵי חָכָם–אֶחָד קָם וְאֶחָד יוֹשֵׁב. הַמִּנְהָג הֶחָדָשׁ הַזֶּה הִרְגִּיז בְּיוֹתֵר אֶת ר' מֵאִיר, וְהוּא נִסָּה לְדַבֵּר עַל לֵב הַחֲכָמִים, שֶׁיּוֹרִידוּ אֶת רַבָּן שִׁמְעוֹן מִנְּשִׂיאוּתוֹ. אָז נִדָּה הַנָּשִׂיא אֶת ר' מֵאִיר, וְהֶחָכָם הַמְנֻדֶּה אָנוּס הָיָה לָצֵאת לְאֶרֶץ נָכְרִיָּה. מְסַפְּרִים, כִּי לִפְנֵי מוֹתוֹ צִוָּה ,כִּי יִקְבְּרוּהוּ עַל שְׂפַת יַם הַתִּיכוֹן, יוֹתֵר קָרוֹב לְאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ הָאֲהוּבָה.

ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי

הֶחָכָם הַשֵּׁנִי שֶׁהִזְכַּרְנוּ, ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, נִתְקַדֵּשׁ בְּעֵינֵי הָעָם מִפְּנֵי הַצָּרוֹת הָרַבּוֹת, שֶׁסָּבַל מִידֵי הָרוֹמָאִים. הוּא שָׂנֵא אֶת הָרוֹמָאִים תַּכְלִית שִׂנְאָה וְתָמִיד הָיָה אוֹמֵר: „טוֹב שֶׁבַּנְּחָשִׁים–רְצֹץ אֶת מֹחוֹ, וְטוֹב שֶׁבָּרוֹמָאִים–הֲרֹג". פַּעַם, מְסַפֶּרֶת הָאַגָּדָה, דָּנוּ אוֹתוֹ הָרוֹמָאִים לְמִיתָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי בָּרַח וְהִתְחַבֵּא בִּמְעָרָה אַחַת. שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה יָשַׁב בַּמְּעָרָה הַהִיא וְעָסַק

בְּתוֹרָה. כְּשֶׁיָּצָא מִשָּׁם, רָאָה בּוֹ הָעָם בַּעַל מוֹפֵת קָדוֹשׁ וְנוֹרָא. אָמְרוּ עָלָיו, שֶׁכָּל מָקוֹם, שֶׁנָּתַן בּוֹ אֶת עֵינָיו, מִיַּד נִשְׂרַף, וְאִם כָּעַס עַל אָדָם, נָתַן בּוֹ אֶת עֵינָיו וַעֲשָׂאוֹ גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת. קִבְרוֹ שֶׁל ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, הַנִּמְצָא עַל יַד הָעִיר צְפַת, נֶחְשָׁב עַד הַיּוֹם לְקֶבֶר קָדוֹשׁ, וּבְיוֹם לַ״ג בָּעֹמֶר נוֹהֲרִים אֵלָיו אַלְפֵי יְהוּדִים וַעֲרָבִים.

עַל קֶבֶר ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי בְּלַ״ג בָּעֹמֶר

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר

רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא

כְּבוֹדוֹ וּמֶמְשַׁלְתּוֹ שֶׁל ר׳ יְהוּדָה הַנָּשִׂיא

אַחֲרֵי מוֹת רַבָּן שִׁמְעוֹן הַשְּׁלִישִׁי הָיָה ר׳ יְהוּדָה בְּנוֹ לְנָשִׂיא הַסַּנְהֶדְרִין. ר׳ יְהוּדָה הָיָה הָאִישׁ הַיּוֹתֵר גָּדוֹל בְּדוֹרוֹ גַּם בְּחָכְמָה וְגַם בְּעֹשֶׁר וְכָבוֹד, וְאֶצְלוֹ מָצְאוּ „תּוֹרָה וּגְדוּלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד". הוּא הָיָה נִכְבָּד מְאֹד בְּעֵינֵי הָרוֹמָאִים, וְתָמִיד הִצְלִיחַ לְהַטּוֹת אֶת לִבָּם לְטוֹבַת הַיְהוּדִים. אֶת נְשִׂיאוּתוֹ עַל הָעָם נָהַג בְּכָבוֹד גָּדוֹל וּבְיָד רָמָה. הוּא עַצְמוֹ הָיָה מְמַנֶּה דַּיָּנִים וּמוֹרִים לְכָל הַקְּהִלּוֹת בִּיהוּדָה וּבַגָּלוּת. הוּא עַצְמוֹ הָיָה מְמַנֶּה אֶת זִקְנֵי הַסַּנְהֶדְרִין, וְאִישׁ מִן הַחֲכָמִים לֹא הֵעֵז לַעֲשׂוֹת דָּבָר גָּדוֹל אוֹ קָטָן נֶגֶד רְצוֹנוֹ שֶׁל ר׳ יְהוּדָה. כְּבוֹד הַנָּשִׂיא הָלַךְ וְגָדַל, וְהַכֹּל הִתְחִילוּ לִקְרֹא לוֹ „רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ", אוֹ „רַבִּי" סְתָם, כְּאִלּוּ לֹא הָיָה רַבִּי אַחֵר מִלְּבַדּוֹ.

מֵאוּשָׁה לְצִפּוֹרִי

כְּבוֹד הַסַּנְהֶדְרִיָּה גָּדַל מְאֹד בִּימֵי רַבִּי, וּמִסְפַּר חֲבֵרֶיהָ הִגִּיעַ עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד, כְּמוֹ בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם. הַסַּנְהֶדְרִיָּה עָבְרָה מֵאוּשָׁא לְצִפּוֹרִי, כִּי רַבִּי הָיָה אִישׁ חוֹלֶה, וְהָרוֹפְאִים צִוּוּהוּ לָדוּר בְּמָקוֹם אֲוִיר הָרִים. עַל דְּבַר מַחֲלָתוֹ שֶׁל רַבִּי מְסַפֶּרֶת הָאֲגָדָה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: פַּעַם אַחַת הוֹלִיכוּ עֵגֶל לִשְׁחִיטָה. בָּרַח הָעֵגֶל וְהִכְנִיס אֶת רֹאשׁוֹ תַּחַת כְּנַף בִּגְדוֹ שֶׁל רַבִּי וְגָעָה בְּקוֹל מַר, כְּמִי שֶׁאוֹמֵר: הַצִּילֵנִי!... אָמַר לוֹ רַבִּי: „לֵךְ, כִּי לְכַךְ נוֹצַרְתָּ". אָמְרוּ (בַּשָּׁמַיִם): הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְרַחֵם–

יָבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִים. וְחָלָה רַבִּי. מֵאָז הָיָה רַבִּי מְרַחֵם עַל כָּל בַּעֲלֵי הַחַיִּים. פַּעַם אַחַת הָיְתָה שִׁפְחָתוֹ שֶׁל רַבִּי מְכַבֶּדֶת אֶת הַבַּיִת. הָיוּ בְּנֵי חֻלְדָּה מוּטָלִים שָׁם, וְכִבְּדָה אוֹתָם בְּמַטְאֲטֵא שֶׁבְּיָדָהּ. אָמַר לָהּ רַבִּי: הַנִּיחִי אוֹתָם, „וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו" כָּתוּב.

צִפּוֹרִי

מִדּוֹתָיו שֶׁל ר' יְהוּדָה הַנָּשִׂיא

וְאָמְנָם, הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל וְהַמֶּמְשָׁלָה הָרַבָּה לֹא קִלְקְלוּ אֶת מִדּוֹתָיו שֶׁל ר' יְהוּדָה הַנָּשִׂיא. הוּא הָיָה רַחְמָן, בַּעַל צְדָקָה וְעָנָו גָּדוֹל בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָם נוֹגְעִים אֶל הַנְּשִׂיאוּת. הוּא הָיָה אוֹמֵר: „הַרְבֵּה לָמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וְיוֹתֵר מֵחֲבֵרַי, וְיוֹתֵר מִכֻּלָּם מִתַּלְמִידַי". בְּעָשְׁרוֹ הָרַב הָיָה תּוֹמֵךְ בִּידֵי חֲכָמִים וְתַלְמִידֵי־חֲכָמִים עֲנִיִּים. בִּשְׁנוֹת רָעָב הָיָה פּוֹתֵחַ

עָנִי.

אֶת אוֹצְרוֹתָיו הָרַבִּים וּמְכַלְכֵּל אֶת עֲנִיֵּי הָעָם בְּלֶחֶם בְּיָד נְדִיבָה.

סִדּוּר הַמִּשְׁנָה וַחֲתִימָתָהּ

רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא הֵקִים לוֹ מַצֶּבֶת עוֹלָם עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה גָּדוֹל וְחָשׁוּב מְאֹד. הוּא אָסַף לְסֵפֶר אֶחָד וְסִדֵּר בְּסֵדֶר אֶחָד אֶת כָּל הַדִּינִים וְהַתַּקָּנוֹת, שֶׁנִּקְבְּעוּ מִימֵי אַנְשֵׁי הַכְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וְעַד יָמָיו, וְאֶת הַסֵּפֶר הַגָּדוֹל הַזֶּה קָרָא בְּשֵׁם „מִשְׁנָה". כְּבָר לָמַדְנוּ, כִּי ר' עֲקִיבָא הִתְחִיל לְסַדֵּר אֶת הַהֲלָכוֹת, וְאַחֲרָיו עָשׂוּ כָּמֹהוּ גַּם רַבִּי מֵאִיר וְר' שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְעוֹד חֲכָמִים אֲחֵרִים. אֲבָל כָּל אֶחָד מֵאֵלֶּה סִדֵּר בְּסֵדֶר אַחֵר וְלֹא אֶת כָּל הַהֲלָכוֹת, וְלָכֵן לֹא הָיְתָה עֲבוֹדָתָם שְׁלֵמָה. הַמִּשְׁנָה שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הִשְׁלִימָה אֶת עֲבוֹדַת הַחֲכָמִים הַקּוֹדְמִים וְגָמְרָה אוֹתָהּ. רַבִּי יְהוּדָה חָ תַ ם אֶת הַמִּשְׁנָה. הַמִּשְׁנָה הִנֶּהָ אוֹצָר שֶׁל דִּינִים, תַּקָּנוֹת, וְדִבְרֵי מוּסָר שֶׁל יוֹתֵר מִמֵּאָה חֲכָמִים–תַּנָּאִים. (בְּשֵׁם „תַּנָּאִים" נִקְרְאוּ הַחֲכָמִים שֶׁדִּבְרֵיהֶם נִכְנְסוּ אֶל הַמִּשְׁנָה). הַמִּשְׁנָה נֶחְלֶקֶת לְשִׁשָּׁה סְדָרִים (שַׁ"ס): 1) סֵפֶר זְרָעִים–לְדִינִים הַתְּלוּיִים בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וּלְדִינֵי תְּפִלּוֹת וּבְרָכוֹת. 2) סֵדֶר מוֹעֵד–לְדִינֵי שַׁבָּת וּמוֹעֲדִים. 3) סֵדֶר נָשִׁים–לְדִינֵי הַנִּשּׂוּאִים וְהַגִּטִּים. 4) סֵדֶר נְזִיקִין–לְדִינֵי מָמוֹנוֹת וְדִינֵי נְפָשׁוֹת. 5) סֵדֶר קָדָשִׁים–לְדִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת וְדִינֵי כָּשֵׁר וּטְרֵפָה. 6) סֵדֶר טָהֳרוֹת–לְדִינֵי שְׁמִירַת נִקָּיוֹן וְטָהֳרָה לַכֹּהֲנִים וּלְכָל הַיְּהוּדִים. כָּל סֵדֶר נֶחְלָק לְ„מַסֶּכְתּוֹת" וְכָל מַסֶּכְתָּא–לִפְרָקִים, וְכָל פֶּרֶק–לְמִשְׁנָיוֹת.

וְהִנֵּה מִשְׁנָיוֹת אֲחָדוֹת לְדֻגְמָה:

„כֵּיצַד מְבָרְכִין עַל הַפֵּרוֹת? עַל פֵּרוֹת הָאִילָן אוֹמֵר: בּוֹרֵא

פְּרִי הָעֵץ, חוּץ מִן הַיַּיִן, שֶׁעַל הַיַּיִן הוּא אוֹמֵר: בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן. וְעַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ אוֹמֵר: בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, חוּץ מִן הַפַּת, שֶׁעַל הַפַּת אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. עַל הַיְרָקוֹת אוֹמֵר: בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: בּוֹרֵא מִינֵי דְשָׁאִים."

(מסכתה „ברכות" פרק ששי)

„בֵּרַךְ עַל פֵּרוֹת הָאִילָן „בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה"—יָצָא, וְעַל פֵּרוֹת הָאֲדָמָה „בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ"—לֹא יָצָא. וְעַל הַכֹּל אִם אָמַר: „שֶׁהַכֹּל נִהְיֶה בִּדְבָרוֹ"—יָצָא."

(מסכתה „ברכות" פרק ששי)

„לֹא יֵצֵא הָאִישׁ (בְּשַׁבָּת) לֹא בְסַיִף, וְלֹא בְקֶשֶׁת, ...וְאִם יָצָא חַיָּב חַטָּאת. ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר—תַּכְשִׁיטִים הֵם לוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָן אֶלָּא לִגְנַאי, שֶׁנֶּאֱמַר: „לֹא יִשָּׂא גוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב, וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה."

(מסכתה „שבת" פרק ששי)

„הַמֵּנִיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָא אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ—פָּטוּר. וְאִם הֻזַּק בָּהּ, בַּעַל הֶחָבִית (הַכַּד) חַיָּב בְּנִזְקוֹ."

(מסכתה „בבא קמא" פרק שלישי)

„אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ (אֶת דְּמֵי נִזְקוֹ), אֵין נִמְחָל לוֹ, עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ... וְאִם לֹא מָחַל לוֹ, הוּא אַכְזָרִי."

(מסכתה „בבא קמא" פרק שמיני)

„מַרְחִיקִים אֶת הַנְּבֵלוֹת, וְאֶת הַקְּבָרוֹת, וְאֶת הַבֻּרְסְקִי מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְאֵין עוֹשִׂים בֻּרְסְקִי אֶלָּא לְמִזְרַח הָעִיר."

(מסכתה „בבא בתרא" פרק שני)

רַבִּי יְהוּדָה עָמַד בִּנְשִׂיאוּתוֹ 40 שָׁנָה. לִפְנֵי מוֹתוֹ (140 אחב"ש) צִוָּה, שֶׁלֹּא יִתְאַבְּלוּ עָלָיו יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְלֹא יְבַטְּלוּ אֶת

משניות

סדר טהרות

עם

שבע ושלשים הוספות חדשות

שנוספו

על כל המפרשים והגהות שנדפסו בו עד כה.

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם

שנת המלמד לאדם דעת לפ"ק

מוֹת רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא

הָעָם מִלִּמּוּד תּוֹרָה. אֲבָל הַחֲכָמִים וְכָל הָעָם עָשׂוּ לוֹ אֵבֶל גָּדוֹל מְאֹד, כִּי הַכֹּל יָדְעוּ שֶׁאֲבֵדָה גְדוֹלָה אָבְדָה לָהֶם. הַכֹּל הִרְגִּישׁוּ, כִּי בְּמוֹת רַבִּי יָסוּר כְּבוֹד הַתּוֹרָה וְהַנְּשִׂיאוּת מֵאֶרֶץ יְהוּדָה.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

תְּקוּפַת אֱמוֹרָאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (140–355 אחב"ש)

אַחֲרֵי מוֹת רַבִּי עָבְרָה נְשִׂיאוּתוֹ לִבְנוֹ, רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי, (140–160 אחב"ש) וּמִמֶּנּוּ–לִבְנוֹ ר' יְהוּדָה הַשֵּׁנִי (160–216). רַבָּן

רַבִּי יְהוּדָה הַשֵּׁנִי

גַּמְלִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי לֹא הִצְטַיֵּן הַרְבֵּה, אֲבָל ר' יְהוּדָה הַשֵּׁנִי הָיָה לְעַמּוֹ לִבְרָכָה רַבָּה. קֵיסַר רוֹמָא (אֲלֶכְּסַנְדֶּר סֶוֶרוּס) כִּבֵּד אוֹתוֹ מְאֹד וְגַם הוֹקִיר אֶת תּוֹרַת הַיְהוּדִים. בְּאַרְמוֹן הַקֵּיסָר הַזֶּה עָמְדָה בֵּין יֶתֶר הַתְּמוּנוֹת גַּם תְּמוּנַת אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְעַל שַׁעֲרֵי הָאַרְמוֹן הָיוּ חֲרוּתִים דִּבְרֵי הִלֵּל הַזָּקֵן: מַה שֶּׁשָּׂנוּא עָלֶיךָ, לֹא תַעֲשֶׂה לַחֲבֵרְךָ". ר' יְהוּדָה הַשֵּׁנִי נָהַג אֶת בֵּיתוֹ בְּעֹשֶׁר גָּדוֹל, וְלָכֵן שָׂם עַל הָעָם מִסִּים כְּבֵדִים. אַךְ בִּכְלָל הָיָה ר' יְהוּדָה אִישׁ טוֹב וְנָשִׂיא טוֹב. בְּיִחוּד דָּאַג לְטוֹבַת בָּתֵּי הַסֵּפֶר, כִּי יָדַע שֶׁרַק לִמּוּד הַתּוֹרָה יִשְׁמֹר עַל חַיֵּי הָעָם. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כִּי חִנּוּךְ הַבָּנִים גָּדוֹל מִבִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

בִּישִׁיבָתוֹ שֶׁל ר' יְהוּדָה הַשֵּׁנִי הוֹסִיפוּ הַחֲכָמִים לְהַרְחִיב אֶת הַתּוֹרָה, כִּי עִם חֲתִימַת הַמִּשְׁנָה לֹא פָּסְקָה עֲבוֹדַת חַכְמֵי הַתּוֹרָה.

הָאֱמוֹרָאִים יוֹצְרֵי הַתַּלְמוּד

מִפַּעַם לְפַעַם הוֹפִיעוּ שְׁאֵלוֹת חֲדָשׁוֹת, וְהַחֲכָמִים הִתְחִילוּ לְפָרֵשׁ אֶת הַמִּשְׁנָה, כְּדֵי לִמְצֹא תְּשׁוּבוֹת

נְכוֹנוֹת עַל הַשְּׁאֵלוֹת הָאֵלֶּה. חַכְמֵי הַתּוֹרָה שֶׁאַחֲרֵי הַמִּשְׁנָה נִקְרְאוּ בְּשֵׁם „אֲמוֹרָאִים", זֹאת אוֹמֶרֶת, מְבָאֲרִים, שֶׁבֵּאֲרוּ אֶת דִּבְרֵי הַתַּנָּאִים. בֵּאוּרֵי הָאֲמוֹרָאִים עַל הַמִּשְׁנָה הָלְכוּ וְרַבּוּ, וְנִלְמְדוּ לָרִאשׁוֹנָה בְּעַל פֶּה, וְאַחֲרֵי כֵן נִסְדְּרוּ לְסֵפֶר „הַתַּלְמוּד" (אוֹ „גְּמָרָא" בַּאֲרָמִית).

תְּחִלַּת שִׂנְאַת הַנּוֹצְרִים לַיְּהוּדִים

מַעֲשֵׂי הַנְּשִׂיאִים, שֶׁקָּמוּ אַחֲרֵי ר' יְהוּדָה הַשֵּׁנִי, הָיוּ מְעַטִּים וּבִלְתִּי חֲשׁוּבִים, אֲבָל כְּבוֹד הַנְּשִׂיאוּת לֹא יָרַד, עַד שֶׁקָּמוּ הַנּוֹצְרִים לִמְשֹׁל בָּאָרֶץ. הַדָּת הַנּוֹצְרִית נֶחְשְׁבָה לָרִאשׁוֹנָה לְדָת יְ ה וּ דִ י ת חֲדָשָׁה, וְהַנּוֹצְרִים קִיְּמוּ אֶת כָּל מִצְווֹת הַתּוֹרָה, שָׁמְרוּ אֶת הַשַּׁבָּת וְחָגְגוּ אֶת חַג הַפֶּסַח יַחַד עִם כָּל הַיְּהוּדִים. אַחֲרֵי כֵן, כַּאֲשֶׁר הִתְחִילוּ הָרְדִיפוֹת עַל הַיְּהוּדִים, נִפְרְדוּ הַנּוֹצְרִים מֵעַל אֲחֵיהֶם הַנִּרְדָּפִים וְעָבְרוּ עַל צַד רוֹדְפֵיהֶם. בַּמֵּאָה הַשְּׁלִישִׁית אַחֲרֵי הַחֻרְבָּן קִבֵּל קָנְסְטַנְטִינוּס מֶלֶךְ רוֹמָא אֶת הַדָּת הַנּוֹצְרִית, וּמֵאָז הִתְחִילוּ הַנּוֹצְרִים לְהָפִיץ אֶת תּוֹרָתָם הַחֲדָשָׁה בְּכֹחַ הַמֶּמְשָׁלָה. עוֹבְדֵי הָאֱלִילִים קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדָּת הַנּוֹצְרִית בְּרָצוֹן, אוֹ שֶׁלֹּא בְרָצוֹן, אַךְ הַיְּהוּדִים עָמְדוּ בְּפָנֶיהָ כְּסֶלַע אֵיתָן. לָכֵן שָׂמוּ הַנּוֹצְרִים עַל הַיְּהוּדִים מִסִּים כְּבֵדִים, אָסְרוּ עֲלֵיהֶם לְקַבֵּל גֵּרִים וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. אֶת יוֹם מְנוּחַת הַשַּׁבָּת דָּחוּ הַנּוֹצְרִים לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁבוּעַ וְשִׁנּוּ גַּם אֶת זְמַן חַג הַפֶּסַח, כְּדֵי לְהִבָּדֵל מִן הַיְּהוּדִים „הַטְּמֵאִים" בְּכָל דָּבָר.

הִתְקוֹמְמוּת יְהוּדֵי צִפּוֹרִי וְעוֹד

מַצַּב הַיְּהוּדִים הָלַךְ וְרַע, וְהַמִּסִּים הָלְכוּ וְרַבּוּ. אֶחָד מֵחַכְמֵי הַדּוֹר הַהוּא מְסַפֵּר, כִּי טֶרֶם הִסְפִּיק הַיְּהוּדִי לְשַׁלֵּם מַס אֶחָד, וּכְבָר תָּבְעוּ מִמֶּנּוּ מַס אַחֵר. כְּמִי שֶׁמְּהַלֵּךְ בְּתוֹךְ הַקּוֹצִים: עוֹדֶנּוּ מוֹצִיא אֶת כְּנַף בִּגְדוֹ הָאֶחָת, וְהִנֵּה נֶאֶחְזָה הַכָּנָף הַשְּׁנִיָּה. הַיְּהוּדִים הָיוּ מֻכְרָחִים לְהַחֲזִיק בְּבָתֵּיהֶם

טְבֶרְיָה

אֶת חַיָּלֵי הָרוֹמָאִים, וְלֶאֱפוֹת לֶחֶם בִּשְׁבִילָם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וַאֲפִילוּ בְּחַג הַפֶּסַח. יְהוּדֵי צִפּוֹרִי הִתְקוֹמְמוּ. פַּעַם, בְּלֵיל חֹשֶׁךְ, הִתְנַפְּלוּ עַל גְּדוּדֵי הָרוֹמָאִים וְהָרְגוּ אוֹתָם עַד אֶחָד. כִּיהוּדֵי צִפּוֹרִי עָשׂוּ גַם יוֹשְׁבֵי טְבֶרְיָה וְעוֹד עָרִים אֲחֵרוֹת, אֲבָל מִיַּד בָּאוּ מַחֲנוֹת הָרוֹמָאִים וְדִכְּאוּ אֶת הַמֶּרֶד. אַלְפֵי יְהוּדִים נֶהֶרְגוּ וְנִמְכְּרוּ לַעֲבָדִים, צִפּוֹרִי וְטִבֶרְיָה נֶחֶרְבוּ, וְהַמַּצָּב בְּכָל הָאָרֶץ הוּרַע עוֹד יוֹתֵר.

הַתִּקְוָה הָאַחֲרוֹנָה בִּימֵי יוּלְיָנוּס קֵיסָר

הַקֵּיסָר יוּלְיָנוּס „הַכּוֹפֵר" (הוּא כָּפַר בֶּאֱמוּנַת הַנּוֹצְרִים) הֵסִיר מֵעַל הַיְּהוּדִים אֶת כָּל הַמִּסִּים הַקָּשִׁים וּבִטֵּל אֶת הַגְּזֵרוֹת שֶׁל הַקֵּיסָרִים הַקּוֹדְמִים. יוּלְיָנוּס הִבְטִיחַ לַיְּהוּדִים לִבְנוֹת לָהֶם אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמִיַּד צִוָּה לְהַתְחִיל בָּעֲבוֹדָה. וַיְהִי, כַּאֲשֶׁר הִתְחִילוּ הַפּוֹעֲלִים לַחְפֹּר בִּיסוֹד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְפָּרְצוּ אֵדִים מִתּוֹךְ הָאֲדָמָה וּפוֹעֲלִים אֲחָדִים נִשְׂרְפוּ. הָעֲבוֹדָה נִפְסְקָה וּבֵינְתַיִם מֵת יוּלְיָנוּס אַחֲרֵי מָלְכוֹ רַק שְׁתֵּי שָׁנִים (291—293 אחב"ש).

מֶמְשֶׁלֶת בִּיצַנְץ וּבִטּוּל הַנְּשִׂיאוּת

אַחֲרֵי מוֹת יוּלְיָנוּס הִתְחַלְּקָה מַמְלֶכֶת רוֹמָא לִשְׁנֵי חֲלָקִים: לְרוֹמָא הַמַּעֲרָבִית (אִיטַלְיָה וּבִירָתָהּ רוֹמָא), וּלְרוֹמָא הַמִּזְרָחִית (מֶמְשֶׁלֶת בִּיצַנְץ וּבִירָתָהּ קָנְסְטַנְטִינָפּוֹל). אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאָה תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת מַלְכֵי בִּיצַנְץ, וְהַיְּהוּדִים בָּאוּ בְצָרָה גְדוֹלָה. כֹּהֲנֵי הַנּוֹצְרִים רָדְפוּ אוֹתָם בְּחֵמָה עַזָּה, וְהֵקִימוּ עֲלֵיהֶם אֶת הֶהָמוֹן לְהַכּוֹתָם, וּלְגָזְלָם, וְלִשְׂרֹף אֶת בָּתֵּי תְפִלָּתָם. כַּאֲשֶׁר נִסָּה הַנָּשִׂיא רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַשִּׁשִּׁי לִבְנוֹת בָּתֵּי כְנֶסֶת חֲדָשִׁים, הוֹרִיד אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ מִנְּשִׂיאוּתוֹ, וְהַסַּנְהֶדְרִיָּה בִּיהוּדָה בָּטְלָה בִּשְׁנַת 355 אחב"ש. מֵאָז הִתְחִילוּ הַיְּהוּדִים לְקַדֵּשׁ אֶת הַחֹדֶשׁ וְלִקְבֹּעַ אֶת זְמַן הַחַגִּים עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן הַזְּמַנִּים (לוּחַ),

רומא המזרחית
רומא המערבית
הים השחור
אסיה הקטנה
ארמניה
אלנים
סרמטיה

שֶׁנִּסְדַּר עַל יְדֵי אַחַד הַנְּשִׂיאִים הַקּוֹדְמִים (הִלֵּל הַשֵּׁנִי, 250—295 אחב"ש).

רָאִינוּ אֵיפֹה, כִּי שְׁתֵּי מֵאוֹת וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרוּ מִמּוֹת „רַבִּי" עַד בִּטּוּל הַנְּשִׂיאוּת (140—355 אחב"ש), הָיוּ תְקוּפָה אֲרֻכָּה אַחַת שֶׁל צָרוֹת וּפְגָעִים. אַךְ לַמְרוֹת הַצָּרוֹת הָאֵלֶּה הִמְשִׁיכוּ

אֶרֶץ יְהוּדָה בִּידֵי זָרִים

חֲתִימַת הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי

הָאֲמוֹרָאִים אֶת עֲבוֹדָתָם בְּיָדַיִם אֱמוּנוֹת. מִסְפַּר הַבֵּאוּרִים לַמִּשְׁנָה הָלַךְ וְגָדַל, עַד שֶׁקָּשֶׁה הָיָה לִלְמֹד אֶת כֻּלָּם בְּעַל פֶּה. אָז הִתְחִילוּ הַחֲכָמִים לֶאֱסֹף וּלְסַדֵּר אֶת דִּבְרֵי הָאֲמוֹרָאִים הַשּׁוֹנִים, וּלְאַט לְאַט נִסְדַּר הַסֵּפֶר הַגָּדוֹל, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם „תַּלְמוּד". זְמַן מוּעָט לִפְנֵי בִּטּוּל הַנְּשִׂיאוּת חָתְמוּ אֶת הַתַּלְמוּד שֶׁל אֲמוֹרָאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם „תַּלְמוּד

תלמוד
ירושלמי
מסכת
ברכות
ווילנא
בדפוס והוצאת
האלמנה והאחים ראם
ירושלים הלויה
לפ״ק

יְרוּשַׁלְמִי", לְהַבְדִּילוֹ מִן „הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי„, שֶׁנִּסְדַּר אַחֲרֵי כֵן בְּבָבֶל עַל יְדֵי אֱמוֹרָאֵי בָּבֶל. אַחֲרֵי חֲתִימַת הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי וְאַחֲרֵי בִטּוּל הַנְּשִׂיאוּת נֶעֶשְׂתָה בָּבֶל לְמֶרְכַּז הַיְהוּדִים שֶׁבְּכָל הָאֲרָצוֹת. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִשְׁאֲרָה עֲזוּבָה וְשׁוֹמֵמָה בִּידֵי זָרִים. הָעַמִּים הַזָּרִים לֹא אָהֲבוּ אֶת הָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה וְלֹא דָאֲגוּ לִשְׁלוֹמָהּ וְלִכְבוֹדָהּ. הֵם רַק נִלְחֲמוּ עָלֶיהָ, וְהֶחֱרִיבוּ אוֹתָהּ יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וַעֲשׂוּהָ שִׁמְמַת עוֹלָם.

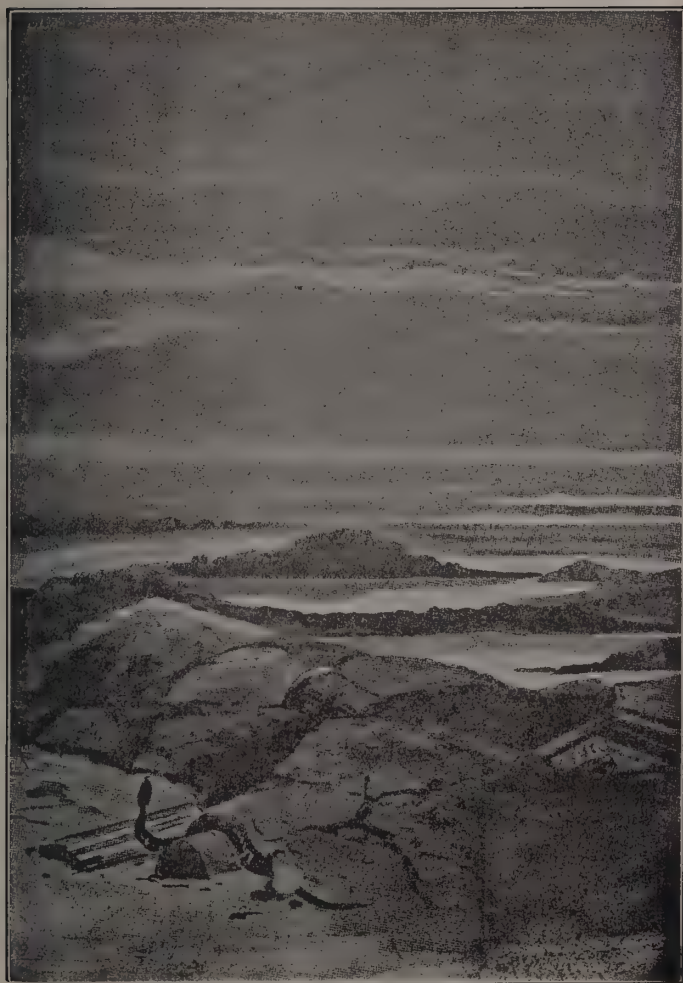
פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

חַיֵּי הַיְהוּדִים בְּבָבֶל

לִפְנֵי שֶׁנַּתְחִיל בְּתוֹלְדוֹת הַיְהוּדִים בְּמֶרְכָּזָם הֶחָדָשׁ, בְּבָבֶל, כְּדַאי לָנוּ לִרְאוֹת תְּחִלָּה, מִי הָיוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת וּמֶה הָיוּ מִנְהֲגֵיהֶם.

הַפַּרְסִים, דָּתָם וּמִנְהֲגֵיהֶם

אֶרֶץ בָּבֶל נִכְבְּשָׁה עַל יְדֵי הַפַּרְסִים בִּימֵי כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וּמָדַי (רְאֵה חֵלֶק רִאשׁוֹן עָמוּד 50). מֵאָז הִתְיַשְּׁבוּ הַרְבֵּה פַּרְסִים בְּבָבֶל וְהִנְהִיגוּ בָהּ אֶת הַדָּת הַפַּרְסִית. הַדָּת הַפַּרְסִית נוֹסְדָה בְּיָמִים קַדְמוֹנִים עַל יְדֵי תּוֹרַת זַרַטוּסְטְרָה, נְבִיא הַפַּרְסִים, וְהִיא מְלַמֶּדֶת, כִּי שְׁנֵי כֹחוֹת שֶׁל שְׁנֵי אֵלִים שׁוֹנִים מוֹשְׁלִים בָּעוֹלָם: הַכֹּחַ הַטּוֹב שֶׁל אֱלִיל הַטּוֹב וְהָאוֹר הוּרְמִיז, וְהַכֹּחַ הָרַע שֶׁל אֱלִיל הָרַע וְהַחֹשֶׁךְ אַהֲרִימוֹן. שְׁנֵי הָאֵלִים הָאֵלֶּה נִלְחָמִים בֵּינֵיהֶם מִלְחָמָה קָשָׁה וּמָרָה, כִּי כָל אֶחָד מֵהֶם חָפֵץ לִמְשֹׁל יְחִידִי בָּעוֹלָם. הַפַּרְסִים הֶאֱמִינוּ, כִּי הַמִּלְחָמָה הַזֹּאת וַדַּאי תִּגָּמֵר בְּנִצְחוֹן הַטּוֹב עַל הָרַע, וְחוֹבַת

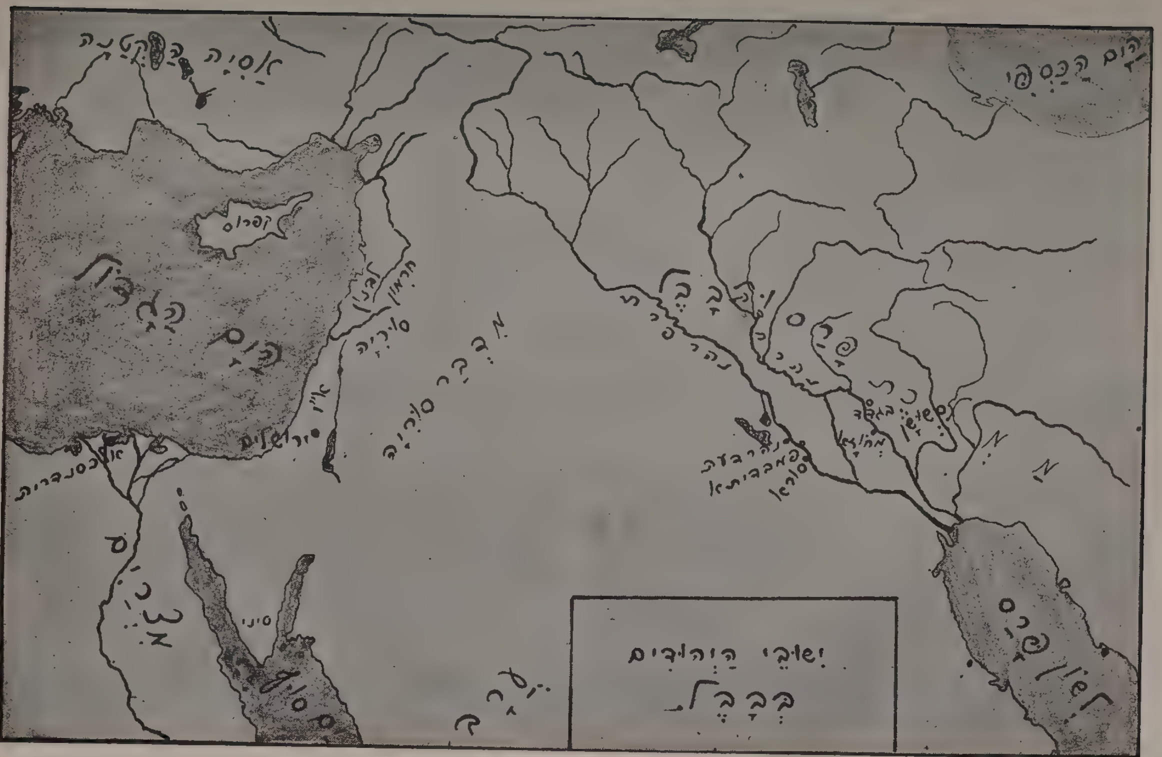
מִמַּרְאוֹת אֶרֶץ בָּבֶל

הָאָדָם הִיא לְהָחִישׁ אֶת הַנִּצָּחוֹן הַזֶּה. כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת יְדֵי הוֹרְמִיז וּלְהָחִישׁ אֶת נִצְחוֹנוֹ עַל אַהֲרִימוֹן, צָרִיךְ הָאָדָם לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדָתוֹ בַּחֲרִיצוּת יָדַיִם, לִנְהֹג כָּבוֹד וִידִידוּת בָּאֲנָשִׁים וּבַחַיּוֹת הַמּוֹעִילוֹת, לִשְׁמֹר עַל נִקְיוֹן הַגּוּף עַל יְדֵי טְבִילוֹת רַבּוֹת וְעַל טַהֲרַת הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי תְּפִלּוֹת רַבּוֹת. סֵמֶל הַטָּהֳרָה הָיְתָה הָאֵשׁ, וְלָהּ עָבְדוּ הַפַּרְסִים בְּתוֹךְ בָּתֵּי מִקְדָּשׁ נֶהְדָּרִים, בְּעָרְכָם עַל הַמִּזְבֵּחַ אֵשׁ גְּדוֹלָה. בִּימֵי הַחַגִּים לִכְבוֹד הָאֵשׁ אָסוּר הָיָה לַפַּרְסִי לְהַדְלִיק אֵשׁ בְּבֵיתוֹ, כִּי כָל הָאֵשׁ הָיְתָה אָז קֹדֶשׁ לֵאלֹהֵי הָאֵשׁ. הַפַּרְסִים הַקַּדְמוֹנִים הָיוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת וְרוּחַ נְכוֹנָה וְכִבְּדוּ מִדּוֹת וּמִנְהָגִים שֶׁל אַנְשֵׁי דָתוֹת אֲחֵרוֹת. אֲבָל מִשֶּׁבָּאוּ הַפַּרְסִים (כִּשְׁתֵּי מֵאוֹת שָׁנָה לפחב"ש) וּפָרְשׂוּ מֶמְשֶׁלֶת דָּת חֲדָשָׁה עַל כָּל אַרְצוֹת פָּרַס, לָמְדוּ גַם הַפַּרְסִים לְקַנֵּא לְדָתָם. וּכְשֶׁפָּרְקוּ הַפַּרְסִים מֵעֲלֵיהֶם אֶת עֹל הַפַּרְתִּים (בִּשְׁנַת 226 לְמִנְיַן אֻמּוֹת הָעוֹלָם–156 אחב"ש) וְחִדְּשׁוּ אֶת עֲבוֹדַת הָאֵשׁ, הִתְחִילוּ גַם כֹּהֲנֵי הָאֵשׁ (הָאַמְגּוּשִׁים) לְהָצִיק לִפְעָמִים לִבְנֵי דָתוֹת אֲחֵרוֹת.

עַכְשָׁו נִרְאֶה נָא, אֵיךְ נַעֲשְׂתָה אֶרֶץ בָּבֶל לְמֶרְכָּז יְהוּדִי חָשׁוּב.

אֵיךְ נַעֲשְׂתָה בָּבֶל מֶרְכָּז יְהוּדִי

כַּאֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת הַיְהוּדִים בָּבֶלָה, נָתַן לָהֶם שָׂדוֹת וּכְרָמִים, וְהַגּוֹלִים נֶאֶחְזוּ בְּבָבֶל. בִּימֵי כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עָלוּ לְאֶרֶץ יְהוּדָה רַק כְּאַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף, וְיֶתֶר הַגּוֹלִים נִשְׁאֲרוּ לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ גָּלוּתָם. יוֹשְׁבֵי הַיְהוּדִים בְּבָבֶל הָלְכוּ וְגָדְלוּ, כִּי בְכָל עֵת צָרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ אַלְפֵי יְהוּדִים נִמְלָטִים מִשָּׁם בָּבֶלָה. כֵּן הָיָה בִּימֵי גְזֵרוֹת אַנְטִיוֹכֶס אֶפִּיפַנֶּס, בִּימֵי הוֹרְדוֹס וְהַנְּצִיבִים, בִּימֵי מִלְחֶמֶת הַחֻרְבָּן וּבִימֵי גְזֵרוֹת אַדְרִיָּנוּס. בְּבָבֶל יָשְׁבוּ הַיְהוּדִים בִּמְנוּחָה וְכָבוֹד, וְקֶשֶׁר חָזָק הָיָה תָמִיד בֵּינֵיהֶם וּבֵין אֶרֶץ הָאָבוֹת. בִּזְמַן

ישובי היהודים
בבבל
הים הכספי
אסיה הקטנה
קפרוס
הים הגדול
לבנון
חרמון
סוריה
מדבר סוריה
ירושלים
אלכסנדריה
מצרים
סיני
ים סוף
ים ערב
נהר פרת
בבל
נהרדעא
פומבדיתא
סורא
מחוזא
בגדאד
פרס
מפרץ פרס

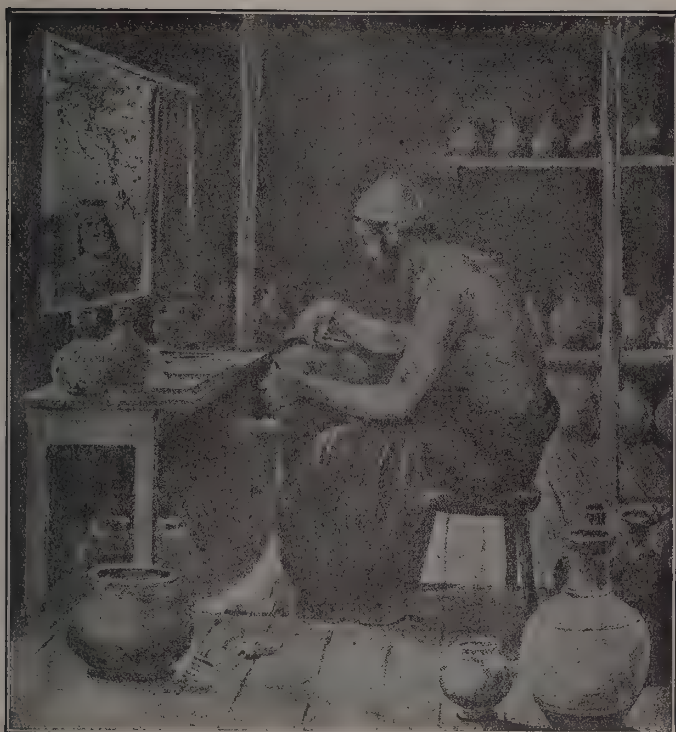
שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ עוֹד הָיָה קַיָּם, הָיוּ יְהוּדֵי בָּבֶל שׁוֹלְחִים שָׁמָּה אֶת קָרְבְּנוֹתֵיהֶם וְאֶת נִדְבוֹת כַּסְפָּם וְעוֹלִים לְרֶגֶל מִזְּמָן לִזְמָן. אַחֲרֵי הַחֻרְבָּן הָיוּ יְהוּדֵי בָּבֶל שׁוֹלְחִים אֶת נִדְבוֹתֵיהֶם לַסַּנְהֶדְרִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמְקַבְּלִים מִשָּׁם תְּשׁוּבוֹת עַל כָּל שְׁאֵלוֹתֵיהֶם. בְּנֵי בָּבֶל הָיוּ עוֹלִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶל הַיְשִׁיבוֹת הַגְּדוֹלוֹת לִלְמֹד שָׁם תּוֹרָה. כֵּן הָיְתָה בָּבֶל קְשׁוּרָה וּתְלוּיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָמִים רַבִּים. אוּלָם מִימֵי אַדְרִיָּנוּס וָהָלְאָה, אַחֲרֵי מוֹת רַבִּי, וּבְיִחוּד בִּימֵי מֶמְשֶׁלֶת הַקֵּיסָרִים הַנּוֹצְרִיִּים, הָלְכוּ הַיְהוּדִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמָעֲטוּ, וּבְבָבֶל הָלְכוּ וְרַבּוּ, עַד שֶׁעָבַר שָׁמָּה כָּל הַמֶּרְכָּז, וּבָבֶל נַעֲשְׂתָה לַיְהוּדִים לְמוֹלֶדֶת שְׁנִיָּה.

פַּרְנָסַת יְהוּדֵי בָּבֶל

יְהוּדֵי בָּבֶל יָשְׁבוּ בְּעָרֵי סוּרָא, נְהַרְדְּעָא, פֻּמְבְּדִיתָא וְעוֹד, וְגַם בִּכְפָרִים רַבִּים. יוֹשְׁבֵי הֶעָרִים עָסְקוּ בִּמְלָאכָה וּמִסְחָר, וּבֵין הַסּוֹחֲרִים הָיוּ עֲשִׁירִים גְּדוֹלִים מְאֹד. יוֹשְׁבֵי הַכְּפָרִים עָסְקוּ בַּעֲבוֹדַת שָׂדֶה וָכֶרֶם כְּכָל הַבַּבְלִים. אַדְמַת בָּבֶל הָיְתָה אָז פּוֹרִיָּה מְאֹד, וּבְכָל זֹאת הָיוּ הָאִכָּרִים עֲנִיִּים, כִּי הַמִּסִּים הָרַבִּים אָכְלוּ אֶת כָּל פְּרִי עֲבוֹדָתָם. אִם לֹא הִשִּׂיגָה יַד הָאִכָּר לְשַׁלֵּם אֶת הַמִּסִּים בִּזְמַנָּם, לָקְחוּ מִמֶּנּוּ פְּקִידֵי הַמֶּלֶךְ אֶת אַדְמָתוֹ, וּנְתָנוּהָ לְאַחֵר. מִפְּנֵי הַתְּנָאִים הַקָּשִׁים הָאֵלֶּה נֶאֶנְסוּ הַרְבֵּה יְהוּדִים לַעֲזֹב אֶת עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וְלַעֲסֹק בִּמְלָאכָה וּמִסְחָר.

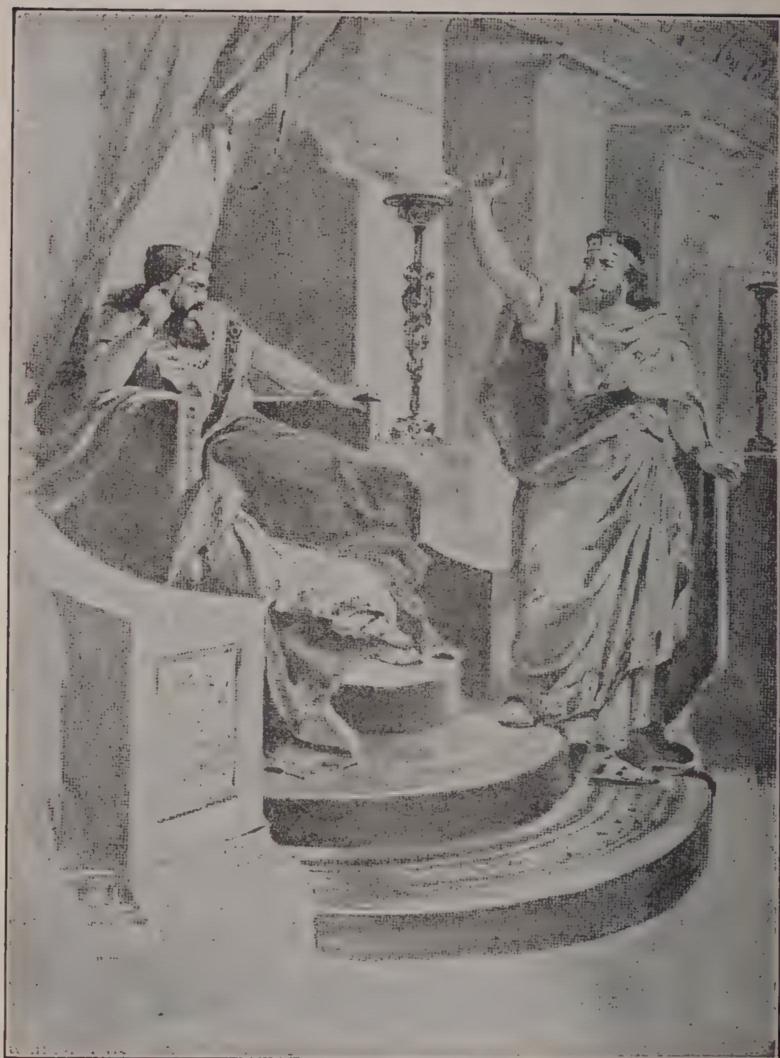
מִשְׂרַת רָאשֵׁי הַגּוֹלָה

מוֹשְׁלֵי בָּבֶל הִרְשׁוּ לַיְהוּדִים לְנַהֵל אֶת קְהִלּוֹתֵיהֶם וְלִשְׁמֹר אֶת דָּתָם כִּרְצוֹנָם. בְּרֹאשׁ יְהוּדֵי בָּבֶל עָמְדוּ רָאשֵׁי הַגּוֹלָה, שֶׁהָיוּ מִזֶּרַע בֵּית דָּוִד. רָאשֵׁי הַגּוֹלָה הָיוּ אוֹסְפִים מִן הָעָם אֶת מִסֵּי הַמֶּמְשָׁלָה, מְמַנִּים דַּיָּנִים לְכָל הַקְּהִלּוֹת, וְשׁוֹפְטִים בְּעַצְמָם בְּכָל דָּבָר חָשׁוּב. מִשְׂרַת רֹאשׁ הַגּוֹלָה עָבְרָה

קַדָּר

בִּירוּשָׁה מֵאָב לִבְנוֹ, וְלָכֵן הָיוּ לִפְעָמִים גַּם רָאשֵׁי גוֹלָה בִּלְתִּי הֲגוּנִים, שֶׁגָּזְלוּ אֶת הָעָם וְהִטּוּ מִשְׁפָּט. אַךְ עַל פִּי רֹב הָיוּ רָאשֵׁי הַגּוֹלָה דּוֹאֲגִים לִשְׁלוֹם הָעָם וּלְטוֹבָתוֹ. מֵעָשְׁרָם הָרַב. הָיוּ מְכַלְכְּלִים עֲנִיִּים וִיתוֹמִים, מַכְנִיסִים כַּלּוֹת עֲנִיּוֹת לְחֻפָּה וּפוֹדִים שְׁבוּיִים.

בְּבֵית רֹאשׁ הַגּוֹלָה

כְּבוֹד רָאשֵׁי הַגּוֹלָה הָיָה גָּדוֹל מְאֹד. כִּי נֶחְשְׁבוּ בֵּין גְּדוֹלֵי שָׂרֵי הַמַּלְכוּת. יָשׁוֹב יָשְׁבוּ בְּאַרְמוֹנוֹת וְהֵיכָלִים נֶהְדָּרִים,

כְּבוֹד רֹאשׁ הַגּוֹלָה

וַעֲשָׂרוֹת עֲבָדִים וּמְשָׁרְתִים עָמְדוּ תָמִיד לְשָׁרְתָם וְלַעֲשׂוֹת אֶת כָּל חֶפְצָם. בְּלֶכֶת רֹאשׁ הַגּוֹלָה לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, הָיָה לוֹבֵשׁ בִּגְדֵי מֶשִׁי, וְחוֹגֵר חֲגוֹרַת זָהָב, וְעוֹבֵר בָּעִיר בְּמֶרְכֶּבֶת זָהָב, וְשׁוֹמְרֵי רֹאשׁוֹ רָצִים לְפָנָיו. גְּדוֹלֵי הַשָּׂרִים בִּקְּרוּ בְּבֵיתוֹ, וְהוּא בִּקֵּר בְּבֵיתָם. בְּבֵית הַכְּנֶסֶת חָלְקוּ לוֹ כְּבוֹד מְלָכִים, כִּי בְחָפְצוֹ לִקְרֹא בַתּוֹרָה, הָיוּ מַעֲלִים אֶת הַתּוֹרָה לִמְקוֹם שִׁבְתּוֹ, וְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה לִוּוּהוּ כָּל הָעָם עַד בֵּיתוֹ. עִם כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה צָרִיךְ הָיָה כָּל רֹאשׁ גּוֹלָה לְהִכָּנֵעַ לִפְנֵי חֻקֵּי הַתּוֹרָה וְלֹא לָסוּר מֵהֶם יָמִין וּשְׂמֹאל. בְּכָל דָּבָר קָשֶׁה צָרִיךְ הָיָה לְהִוָּעֵץ עִם חַכְמֵי הַתּוֹרָה.

לָרִאשׁוֹנָה הָיוּ חַכְמֵי הַתּוֹרָה בְּבָבֶל מְעַטִּים. מִי שֶׁחָפֵץ לְהִסָּמֵךְ לְ„רַבִּי", לְחָכָם, הָיָה צָרִיךְ לַעֲלוֹת אֶל אַחַת הַיְשִׁיבוֹת שֶׁל

מַצַּב הַתּוֹרָה בְּבָבֶל

הַתַּנָּאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הֲמוֹנֵי הַיְהוּדִים בְּבָבֶל לֹא עָסְקוּ בְתוֹרָה וְלֹא יָדְעוּ אֶת כָּל חֻקֵּי דָתָם. אִשָּׁה הָיְתָה שׁוֹאֶלֶת אֶת שְׁכֶנְתָּהּ כַּמָּה חָלָב צְרִיכִים לִיצֹק אֶל הַקְּדֵרָה לְבַשֵּׁל בָּהּ לִטְרָה בָשָׂר. אוּלָם כְּשֶׁהִתְחִילוּ חַכְמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּבֶלָה הִתְחִילָה יְדִיעַת הַתּוֹרָה לְהִתְפַּשֵּׁט גַּם בֵּין יְהוּדֵי בָבֶל. בְּיִחוּד גָּדַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה בְּבָבֶל בִּימֵי הַחֲכָמִים רַב וּשְׁמוּאֵל.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

רַב וּשְׁמוּאֵל

יְשִׁיבַת רַב בְּסוּרָא

רַב וּשְׁמוּאֵל הָיוּ יְלִידֵי בָּבֶל, אַךְ אֶת יְדִיעוֹתֵיהֶם בַּתּוֹרָה קִבְּלוּ בִּישִׁיבַת רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא הָרִאשׁוֹן. כַּאֲשֶׁר נִסְמְכוּ לְרַבָּנִים, חָזְרוּ שְׁנֵיהֶם בָּבֶלָה, וְהִתְחִילוּ לְהָפִיץ אֶת הַתּוֹרָה בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתָּם. הֵם הָיוּ הָאֲמוֹרָאִים הָרִאשׁוֹנִים בְּבָבֶל וּמְיַסְּדֵי הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי. רַב יִסֵּד יְשִׁיבָה בְּסוּרָא (149) וּשְׁמוּאֵל בִּנְהַרְדְּעָא. רַב הָיָה חָכָם גָּדוֹל וּמוֹרֶה מְצֻיָּן, וְעַד מְהֵרָה הִתְאַסְּפוּ אֶל יְשִׁיבָתוֹ כְּאֶלֶף וּשְׁתֵּי מֵאוֹת תַּלְמִידִים. בֵּית הַיְשִׁיבָה הָיָה צַר מֵהָכִיל אֶת כֻּלָּם, וְרַבִּים הָיוּ לוֹמְדִים בַּגַּן הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה מִסָּבִיב לַיְשִׁיבָה. אֲבָל רַב לֹא הִסְתַּפֵּק בָּזֶה. הוּא חָפֵץ לְהָפִיץ אֶת יְדִיעַת הַתּוֹרָה גַּם בֵּין הָאִכָּרִים וּבַעֲלֵי הַמְּלָאכָה, הָעֲסוּקִים תָּמִיד בַּעֲבוֹדָתָם וְאֵינָם יְכוֹלִים לָבוֹא אֶל הַיְשִׁיבָה. בִּשְׁבִיל הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה סִדֵּר רַב שִׁעוּרִים מְיֻחָדִים בְּחָדְשֵׁי נִסָּן וֶאֱלוּל, שֶׁהָעֲבוֹדָה בָּהֶם מְעַטָּה. אֶל הַשִּׁעוּרִים הָאֵלֶּה הָיוּ בָּאִים הֲמוֹנִים, הֲמוֹנִים מִכָּל קְצוֹת הָאָרֶץ, עַד כִּי צָרָה הָעִיר מֵהָכִיל אֶת כֻּלָּם, וְרַבִּים יָשְׁבוּ בְּאֹהָלִים וּבְסֻכּוֹת מִחוּץ לָעִיר.

בִּישִׁיבָתוֹ הָיָה רַב מְבָאֵר וּמַרְחִיב אֶת דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה, וְאֶת הֲמוֹנֵי הָעָם הָיָה מְלַמֵּד, אֵיךְ לְקַיֵּם אֶת חֻקֵּי הַתּוֹרָה וְדִינֵי הַמִּשְׁנָה.

מָה וְאֵיךְ לִמֵּד רַב אֶת הָעָם

הוּא יָדַע, כִּי יְהוּדֵי בָּבֶל רְגִילִים לְהָקֵל בְּמִנְהֲגֵי הַיְּהוּדִים, וּכְדֵי לְהָסִיר אוֹתָם מִן הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת,

בְּסֻכּוֹת מִחוּץ לָעִיר

דָּרַשׁ, כִּי יְקַיְּמוּ מִצְוָה קַלָּה כַּחֲמוּרָה. הָעָם אָהַב וְכִבֵּד אֶת רַב עַד לִמְאֹד, וְלָכֵן קִבֵּל בְּרָצוֹן אֶת כָּל דְּבָרָיו. וְאִישׁ כִּי נִכְשַׁל וְעָבַר עֲבֵרָה, הֶרְאָה לוֹ רַב דֶּרֶךְ תְּשׁוּבָה, כִּי אָמַר: „עָבַר אָדָם עֲבֵרָה וּמִתְבַּיֵּשׁ בָּהּ, מוֹחֲלִים לוֹ:" רַב הָיָה בֶּן מִשְׁפָּחָה חֲשׁוּבָה וַעֲשִׁירָה, וּבְכָל זֹאת הָיָה עוֹבֵד בְּעַצְמוֹ אֶת שָׂדֵהוּ. כָּל עֲבוֹדָה הָיְתָה נִכְבָּדָה בְּעֵינָיו, וְכֵן הָיָה אוֹמֵר: פְּשֹׁט נְבֵלָה בַּשּׁוּק, וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, וְלֹא תֹאמַר כֹּהֵן אֲנִי, אָדָם גָּדוֹל אֲנִי". כִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה עָמַד רַב בְּרֹאשׁ הַיְשִׁיבָה בְּסוּרָא, וּבְמוֹתוֹ הִתְאַבֵּל עָלָיו הָעָם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁמִּתְאַבְּלִים עַל אָב וָאֵם.

שְׁמוּאֵל, חֲבֵרוֹ שֶׁל רַב, הִצְטַיֵּן בְּיוֹתֵר בְּתוֹרַת הַמִּשְׁפָּטִים. בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת וְדִינֵי מָמוֹנוֹת קִבְּלוּ הַחֲכָמִים תָּמִיד אֶת דַּעְתּוֹ.

שְׁמוּאֵל הֶחָכָם, הַתּוֹכֵן וְהָרוֹפֵא

הוּא דָרַשׁ מִן הָעָם לְכַבֵּד אֶת דִינֵי הַמַלְכוּת, כִּי „דִינָא דְמַלְכוּתָא–דִינָא". תָּמִיד הָיָה מַזְכִּיר לָעָם

עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל

אֶת דִבְרֵי יִרְמְיָהוּ הַנָבִיא: „דִרְשׁוּ אֶת שְׁלוֹם הָעִיר אֲשֶׁר הִגְלֵיתִי אֶתְכֶם שָׁמָּה, כִּי בִשְׁלוֹמָהּ יִהְיֶה (גַם) לָכֶם שָׁלוֹם". מִלְבַד חָכְמָתוֹ

בַּתּוֹרָה הִצְטַיֵּן שְׁמוּאֵל גַּם בְּחָכְמַת הַתְּכוּנָה וְחָכְמַת הָרְפוּאָה. הוּא גַּם הִמְצִיא רְפוּאָה לְמַחֲלַת הָעֵינַיִם.

פְּרִי עֲבוֹדַת רַב וּשְׁמוּאֵל

עֲבוֹדַת רַב וּשְׁמוּאֵל עָשְׂתָה פֶּרִי. יְדִיעַת הַתּוֹרָה חָדְרָה גַּם אֶל אַרְמוֹן רֹאשׁ הַגּוֹלָה וְגַם אֶל בֵּיתוֹ הַדַּל שֶׁל הָאִכָּר הַיְּהוּדִי. כָּל הַיְּהוּדִים צְרִיכִים הָיוּ לָדַעַת אֶת דִּינֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּשְׁנָה, כִּי הַשֵּׁם „עַם הָאָרֶץ" הָיָה לְחֶרְפָּה בְּעֵינֵי הַכֹּל, וְתַלְמִידֵי הַחֲכָמִים נִכְבְּדוּ יוֹתֵר מֵעֲשִׁירִים וּמְשָׂרִים. תַּלְמִידֵי רַב וּשְׁמוּאֵל הִמְשִׁיכוּ אֶת עֲבוֹדַת רַבּוֹתֵיהֶם בְּהַצְלָחָה רַבָּה, וָאֱמוֹרָאֵי בָּבֶל הִתְחִילוּ לַעֲלוֹת בְּחָכְמָה עַל אֱמוֹרָאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. פֵּרוּשֵׁי אֱמוֹרָאֵי בָּבֶל עַל הַמִּשְׁנָה נַעֲשׂוּ יוֹתֵר רְחָבִים וְיוֹתֵר חֲשׁוּבִים.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר

רַב הוּנָא

בֵּין יֶתֶר אֱמוֹרָאֵי בָּבֶל הִצְטַיְּנוּ: רַב הוּנָא, אַבַּיֵּי, רָבָא וְעוֹד אֲחֵרִים. בִּנְעוּרָיו הָיָה רַב הוּנָא עוֹבֵד אֶת חֶלְקַת אַדְמָתוֹ הַקְּטַנָּה.

רַב הוּנָא עוֹבֵד הָאֲדָמָה

כְּשֶׁנּוֹדְעָה חָכְמָתוֹ בְּרַבִּים, וַאֲנָשִׁים הִתְחִילוּ לִשְׁאֹל אֶצְלוֹ דִּין־תּוֹרָה, הָיָה רָגִיל לַעֲנוֹת: „תְּנוּ לִי אִישׁ בִּמְקוֹמִי לְהַשְׁקוֹת אֶת אַדְמָתִי, וַאֲדִין אֶת דִּינְכֶם". הָיָה שָׁם עָשִׁיר גָּדוֹל אֶחָד, שֶׁהָיָה יָדוּעַ וּמְהֻלָּל בְּמַעֲשֵׂי צִדְקָתוֹ. בְּבֵיתוֹ שֶׁל הֶעָשִׁיר הַזֶּה הָיוּ אַרְבָּעָה פְּתָחִים, וְכָל עָנִי שֶׁנִּכְנַס דֶּרֶךְ פֶּתַח אֶחָד רָעֵב, יָצָא דֶּרֶךְ פֶּתַח שֵׁנִי שָׂבֵעַ. בְּלֶכְתּוֹ בַחוּץ לֹא זָזָה יָדוֹ מִכִּיס כַּסְפּוֹ, שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ הָעֲנִיִּים לְחַכּוֹת לְנִדְבָתוֹ. בִּשְׁנוֹת

נוֹטֵעַ וּמַשְׁקֶה

בְּצָרַת הָיָה הֶעָשִׁיר הַנָּדִיב הַזֶּה מַשְׁאִיר עַל יַד בֵּיתוֹ שַׂקֵּי חִטִּים, וְהָעֲנִיִּים שֶׁהִתְבַּיְּשׁוּ לָקַחַת נְדָבוֹת בַּיּוֹם, הָיוּ בָּאִים וְלוֹקְחִים אֶת שַׂקֵּי הַחִטִּים בַּלַּיְלָה. פְּעָמִים אֲחָדוֹת פָּגַשׁ הֶעָשִׁיר בַּעַל הַצְּדָקָה אֶת רַב הוּנָא בַּעַל הַתּוֹרָה בְּשׁוּבוֹ מִן הַשָּׂדֶה לְבֵיתוֹ. בִּקֵּשׁ הֶעָשִׁיר

לַעֲזֹר לוֹ לָשֵׂאת אֶת מַחֲרַשְׁתּוֹ, אַךְ רַב הוּנָא לֹא הָיָה נוֹתֵן לוֹ, בְּאָמְרוֹ: אֵין אַתָּה רָגִיל בְּכַךְ.

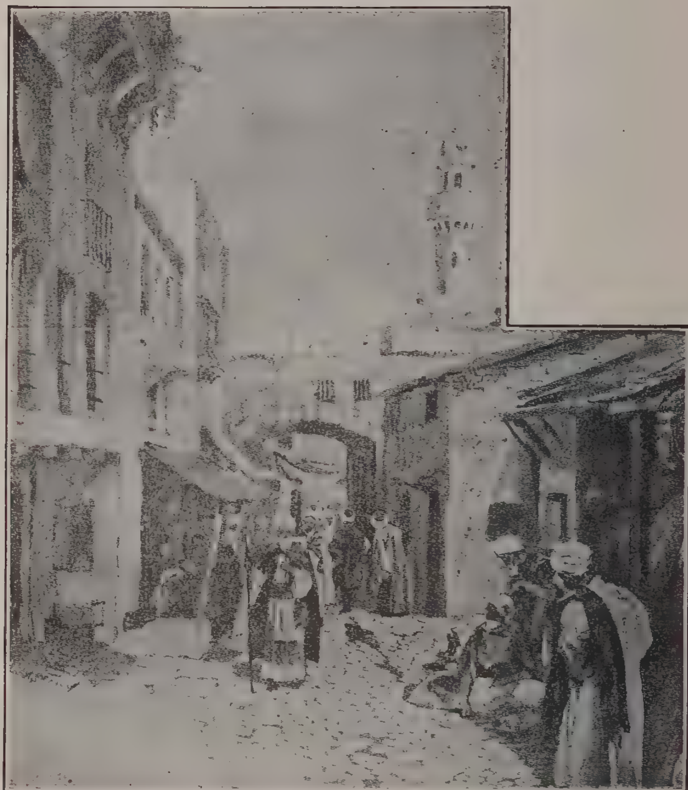

עָשִׁיר מְחַלֵּק נְדָבוֹת לַעֲנִיִּים

רַב הוּנָא רֹאשׁ יְשִׁיבַת סוּרָא

אַחֲרֵי כֵן הֶעֱשִׁיר רַב הוּנָא, וְהָיוּ לוֹ שָׂדוֹת וּכְרָמִים וַעֲדָרִים רַבִּים. אַחֲרֵי מוֹת רַב נִבְחַר רַב הוּנָא לְרֹאשׁ יְשִׁיבָה בְּסוּרָא, אַךְ הוּא נִשְׁאַר עָנָו כְּמִקֹּדֶם. חֵלֶק גָּדוֹל מֵעָשְׁרוֹ הָיָה מוֹצִיא לְמַעֲשֵׂי צְדָקָה. אִם בָּא רוּחַ סַעַר מִמִּדְבַּר סוּרְיָה, וְהָרַס בָּתִּים בָּעִיר, הָיָה רַב הוּנָא יוֹצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, סוֹבֵב בִּרְחוֹבוֹת הָעִיר, וּמְצַוֶּה לְתַקֵּן אֶת כָּל בָּתֵּי הָעֲנִיִּים עַל חֶשְׁבּוֹנוֹ. בִּשְׁעַת אֲרוּחַת הַצָּהֳרַיִם הָיוּ מְשָׁרְתָיו עוֹמְדִים עַל פִּתְחֵי בֵּיתוֹ וְקוֹרְאִים: „כָּל הָרָעֵב יָבוֹא וְיֹאכַל". תַּלְמִידָיו הָיוּ אוֹכְלִים

עַל שֻׁלְחָנוֹ כָּל יְמֵי שִׁבְתָּם בִּישִׁיבָתוֹ, וּמִסְפַּר תַּלְמִידָיו הָיָה גָּדוֹל מְאֹד. בְּהַעֲלוֹת הָרוּחַ עַמּוּדֵי אָבָק בָּעִיר הָיוּ בְּנֵי הָעִיר אוֹמְרִים:

רַב הוּנָא יוֹצֵא בָעִיר

„תַּלְמִידֵי רַב הוּנָא קָמִים מִמִּשְׁנָתָם וּמְנַעֲרִים אֶת הָאָבָק מִבִּגְדֵיהֶם". רַב הוּנָא דִּבֵּר עַל לֵב יְהוּדֵי בָּבֶל לְחַבֵּב אֶת אֶרֶץ

מוֹשָׁבָם כְּאֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַךְ הוּא עַצְמוֹ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ, שֶׁיִּקְבְּרוּהוּ בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ. אֲמוֹרָאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ לִקְרַאת אֲרוֹנוֹ וֶהֱבִיאוּהוּ לִקְבוּרָה בְּכָבוֹד גָּדוֹל.

אַבַּיֵּי וְרָבָא

בַּדּוֹר הַשְּׁלִישִׁי לַאֲמוֹרָאֵי בָּבֶל הִצְטַיְּנוּ הַחֲכָמִים אַבַּיֵּי וְרָבָא. הֵם נִזְכָּרִים תָּמִיד יַחַד, כִּי תָּמִיד הִתְוַכְּחוּ זֶה עִם זֶה בְּדִבְרֵי תוֹרָה. כִּמְעַט בְּכָל דַּף וְדַף שֶׁל הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי נִמְצָאִים וִכּוּחֵיהֶם חֲרִיפֵי הַשֵּׂכֶל, הַנִּקְרָאִים „הֲוָיוֹת אַבַּיֵּי וְרָבָא". הַוִּכּוּחִים הָאֵלֶּה הוֹעִילוּ לְבָרֵר הַרְבֵּה דְּבָרִים קָשִׁים וּלְהַרְחִיב אֶת הַתַּלְמוּד, וְלָכֵן נֶחְשָׁבִים אַבַּיֵּי וְרָבָא לְרָאשֵׁי בּוֹנֵי הַתַּלְמוּד. כְּיֶתֶר חַכְמֵי הַתּוֹרָה לִמְּדוּ גַּם הֵם אֶת הָעָם לֶאֱהֹב עֲבוֹדָה וּלְהַחֲזִיק בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת.

הַצֹּרֶךְ לֶאֱסֹף וּלְסַדֵּר

כֵּן עָבְרוּ שְׁתֵּי מֵאוֹת שָׁנָה מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר רַב וּשְׁמוּאֵל הֵבִיאוּ אֶת הַתּוֹרָה בָּבֶלָה. שְׁתֵּי מֵאוֹת שָׁנָה עָמְלוּ מֵאוֹת אֲמוֹרָאִים לְבָאֵר וּלְבָרֵר אֶת דִּבְרֵי מִשְׁנַת רַבִּי יְהוּדָה, וּמִסְפַּר הַתַּקָּנוֹת וְהַהֲלָכוֹת הַחֲדָשׁוֹת גָּדַל מְאֹד. הִגִּיעָה הַשָּׁעָה לֶאֱסֹף אֶת כֻּלָּן וּלְסַדְּרָן בְּסֵדֶר קָבוּעַ, כִּי אִם תִּשָּׁכַחְנָה, לֹא יֵדְעוּ הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ. הָעֲבוֹדָה הַגְּדוֹלָה וְהַקָּשָׁה הַזֹּאת הִתְחִילָה בְּאֶמְצַע הַמֵּאָה הָרְבִיעִית לְחֻרְבָּן עַל יְדֵי רַב אַשִׁי.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר

רַב אַשִׁי וְרָבִינָא

סִדּוּר הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי

כְּבֶן עֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה רַב אַשִׁי, וּכְבָר הָיָה לְרֹאשׁ הַיְשִׁיבָה בְּסוּרָא, כִּי עָלָה עַל כָּל חַכְמֵי דוֹרוֹ גַּם בְּחָכְמָתוֹ, גַּם בְּזִכְרוֹנוֹ וְגַם בְּשִׂכְלוֹ הֶחָרִיף. בְּיָמָיו גָּדַל כְּבוֹד הַיְשִׁיבָה בְּסוּרָא, כְּמוֹ בִּימֵי רַב מְיַסְּדָהּ, (סוּרָא נַעַשְׂתָה מֵאָז גַּם לְעִיר מוֹשַׁב רָאשֵׁי הַגּוֹלָה בִּמְקוֹם נְהַרְדְּעָא אוֹ פְּמְבַּדִיתָא). וּמִכָּל קְצוֹת הָאָרֶץ נָהֲרוּ שָׁמָּה מֵאוֹת תַּלְמִידִים. אָז הִתְחִיל רַב אַשִׁי לְסַדֵּר לְתַלְמִידָיו שִׁעוּרִים כָּאֵלֶּה: הוּא לָקַח אֶת הַמַּסֶּכְתָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל הַמִּשְׁנָה, וְלִמֵּד אֶת הַתַּלְמִידִים אֶת הַמִּשְׁנָה הָרִאשׁוֹנָה. אַחֲרֵי הַמִּשְׁנָה מָסַר רַב אַשִׁי לְתַלְמִידָיו אֶת כָּל הַדֵּעוֹת וְהַוִּכּוּחִים שֶׁל הָאֲמוֹרָאִים עַל דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה. כֵּן עָשָׂה לַמִּשְׁנָה הַשֵּׁנִית, הַשְּׁלִישִׁית, וּכְשֶׁגָּמַר אֶת הַמַּסֶּכְתָּה הָרִאשׁוֹנָה, הִתְחִיל אֶת הַמַּסֶּכְתָּה הַשְּׁנִיָּה, וְאַחֲרֶיהָ אֶת הַשְּׁלִישִׁית וְכֵן הָלְאָה. בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה גָּמַר רַב אַשִׁי לְסַדֵּר אֶת כָּל שֵׁשֶׁת סִדְרֵי הַמִּשְׁנָה יַחַד עִם בֵּאוּרֵי הָאֲמוֹרָאִים, זֹאת אוֹמֶרֶת, אֶת הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי. בְּעַד מַעֲשֵׂהוּ הַגָּדוֹל הַזֶּה נִכְבַּד רַב אַשִׁי בְּעֵינֵי כָּל הָעָם וְנִקְרָא בְּפִי הַכֹּל בְּשֵׁם „רַבֵּנוּ" סְתָם, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרָא ר' יְהוּדָה בְּשֵׁם „רַבִּי" סְתָם עַל סַדְּרוֹ אֶת הַמִּשְׁנָה. סֵדֶר הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי הִנֵּהוּ, אֵיפוֹא, כָּזֶה: כָּל הַתַּלְמוּד נֶחְלָק לְשִׁשָּׁה סְדָרִים (שַׁ"ס) כָּל סֵדֶר–לְמַסֶּכְתּוֹת, כָּל מַסֶּכְתָּה–לִפְרָקִים, כָּל פֶּרֶק–לְמִשְׁנָיוֹת, וְאַחֲרֵי כָּל מִשְׁנָה יָבוֹאוּ דִּבְרֵי הָאֲמוֹרָאִים.

חֲתִימַת הַתַּלְמוּד עַל יְדֵי רָבִינָא

אַחֲרֵי מוֹת רַב אַשִׁי (357 אחב"ש) הָיָה רָבִינָא, הָאֲמוֹרָאִי הָאַחֲרוֹן, לְרֹאשׁ הַיְשִׁיבָה בְּסוּרָא. בְּיָמָיו הִתְחִילוּ כֹּהֲנֵי הַפַּרְסִים (הָאַמְגוּשִׁים) לְהָצִיק לְכָל מִי שֶׁלֹּא עָבַד לֶאֱלִיל הָאֵשׁ כְּמוֹתָם. הָאַמְגוּשִׁים אָסְרוּ עַל הַיְהוּדִים לִשְׁמֹר אֶת הַשַּׁבָּת, לְהַדְלִיק אֵשׁ בְּבָתֵּיהֶם בִּימֵי חַגֵּי הַפַּרְסִים לִכְבוֹד הָאֵשׁ, וְעוֹד. רֹאשׁ הַגּוֹלָה בַּיָּמִים הָהֵם וּשְׁנֵי אֲמוֹרָאִים הוּמְתוּ, הַיְשִׁיבוֹת נִסְגְּרוּ (אָמְנָם, לִזְמַן קָצָר), הַתַּלְמִידִים נִתְפְּסוּ לַעֲבוֹדַת הַדָּת הַפַּרְסִית, וִיהוּדִים רַבִּים עָזְבוּ אֶת בָּבֶל וּבָרְחוּ לְאֶרֶץ עֲרָב הַקְּרוֹבָה. בִּרְאוֹת רָבִינָא, כִּי יָמִים קָשִׁים הוֹלְכִים וּבָאִים עַל יְהוּדֵי בָּבֶל, נָתַן אֶת לִבּוֹ לְהַשְׁלִים אֶת עֲבוֹדַת רַב אַשִׁי. הוּא אָסַף אֶת כָּל הַהֲלָכוֹת וְהַתַּקָּנוֹת, שֶׁלֹּא הִסְפִּיק רַב אַשִׁי לְסַדֵּר, הוֹסִיף אוֹתָן עַל הַתַּלְמוּד וְחָתַם אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עָלָיו וְלֹא לִגְרֹעַ מִמֶּנּוּ. סִדּוּר הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי הָיָה, אֵיפֹה, בִּימֵי רַב אַשִׁי, וַחֲתִימָתוֹ הָיְתָה שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אַחֲרֵי כֵן, בִּשְׁנַת 429 לַחֻרְבָּן. רָבִינָא מֵת בִּשְׁנַת חֲתִימַת הַתַּלְמוּד.

תֹּכֶן הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי

הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי מֵכִיל בְּקִרְבּוֹ אֶת עֲבוֹדַת חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ אֶלֶף שָׁנָה, מִימֵי עֶזְרָא וְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה עַד אַחֲרוֹן אֲמוֹרָאֵי בָּבֶל. בַּתַּלְמוּד הַבַּבְלִי בָּאִים כָּל הַדִּינִים וְהַתַּקָּנוֹת וְהַוִּכּוּחִים שֶׁל הָאֲמוֹרָאִים. בֵּין הַהֲלָכוֹת פְּזוּרִים הַרְבֵּה בֵּאוּרִים עַל פְּסוּקֵי הַתַּנַ"ךְ, אִמְרֵי מוּסָר וּפִתְגָּמִים, אֲגָדוֹת וְסִפּוּרִים עַל חַיֵּי הַתַּנָּאִים וְהָאֲמוֹרָאִים וְעַל מִקְרִים חֲשׁוּבִים בְּתוֹלְדוֹת הָעָם, מִכַּאן אָנוּ רוֹאִים, כִּי הַתַּלְמוּד הִנֵּהוּ גַּם סֵפֶר תּוֹרַת הָעָם, וְגַם סֵפֶר חַיֵּי הָעָם בַּיָּמִים הָהֵם. הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי יוֹתֵר מָלֵא מִן הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי, וְהַיְהוּדִים לָמְדוּ וְלוֹמְדִים כִּמְעַט רַק בּוֹ.

מסכת
שבת
מן
תלמוד בבלי
עם כל המפרשים כאשר נדפס מקדם ועם
הוספות חדשות כמבואר בשער השני .
ווילנא
בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם
שנת תער״ב לפ״ק

וְהִנֵּה קֶטַע לְדֻגְמָה מִן הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי, מִמַּסֶּכֶת בָּבָא מְצִיעָא, פֶּרֶק שֵׁנִי דַּף כ"ה עָמוּד ב':

„מִשְׁנָה: מָצָא אַחַר הַגָּפָה אוֹ אַחַר הַגָּדֵר גּוֹזָלוֹת מְקֻשָּׁרִים, אוֹ בַּשְּׁבִילִים שֶׁבַּשָּׂדוֹת, הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶם (אַל יַחְשֹׁב אוֹתָם לַאֲבֵדָה, שֶׁכָּל אִישׁ חַיָּב עַל פִּי הַתּוֹרָה לְקַחְתָּהּ וּלְהַכְרִיז עָלֶיהָ). מָצָא כְּלִי בְּאַשְׁפָּה, אִם מְכֻסֶּה—לֹא יִגַּע בּוֹ, אִם מְגֻלֶּה—נוֹטֵל וּמַכְרִיז".

„גְּמָרָא: מַה טַּעַם?" (מַדּוּעַ לֹא יִקַּח אֶת הַגּוֹזָלוֹת לְהַכְרִיז עֲלֵיהֶם?).

„כִּי אוֹמְרִים אָנוּ: אוֹתוֹ הָאִישׁ (בַּעַל הַגּוֹזָלוֹת) הִנִּיחַ אוֹתָם לְהַסְתִּירָם, וְאִם יִקַּח אוֹתָם (הַמּוֹצֵא, וְיַכְרִיז עֲלֵיהֶם), אֵין לְבַעְלָם סִמָּן בָּהֶם."

„מַדּוּעַ? יִהְיֶה הַקֶּשֶׁר סִמָּן?" (הַקֶּשֶׁר שֶׁהַגּוֹזָלוֹת קְשׁוּרִים בּוֹ).

„אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא, אָמַר רַב: (הַמִּשְׁנָה מְדַבֶּרֶת בְּגוֹזָלוֹת) קְשׁוּרִים בְּ כַ נְ פֵ י הֶ ן, שֶׁכָּל הָעוֹלָם מְקַשֵּׁר אוֹתָם כֵּן".

„וְיִהְיֶה הַמָּקוֹם סִמָּן?" (הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצְאוּ הַגּוֹזָלוֹת).

„אָמַר רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא: בִּמְדַדִּים" (הַמִּשְׁנָה מְדַבֶּרֶת, וּבְקָפְצָם, הִתְרַחֲקוּ מִמְּקוֹם הַנּוּחָם וְאָבַד סִמַּן הַמָּקוֹם).

„אִם בִּמְדַדִּים, (הֲלֹא יֵשׁ לֵאמֹר, כִּי) מֵרָחוֹק בָּאוּ (וַאֲבוּדִים הֵם, וְסִמָּן אֵין בָּהֶם) וּמֻתָּרִים" (הֵם לְקַחְתָּם)?.

„יֵשׁ לֵאמֹר: מֵרָחוֹק בָּאוּ, וְיֵשׁ לֵאמֹר: אִישׁ הִסְתִּירָם וַהֲרֵי הֵם סְפֵק הִנּוּחַ, (סְפֵק אִבּוּד), וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא, אָמַר רַב: כָּל סְפֵק הִנּוּחַ—לְכַתְּחִלָּה לֹא יִטּוֹל, וְאִם נָטַל, לֹא יַחֲזִיר" (אִם אֵין בּוֹ סִמָּן).

כאבני בית קולים מהו ת"ש דתניא מצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו כאבני בית קולים חייב להכריז ואלו הן *אבני בית קולים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן תנו רבנן המוצא סלע בשוק ומצאו חבירו ואמר לו שלי היא חדשה היא נירונית היא של מלך פלוני היא לא אמר כלום ולא עוד אלא אפילו שמו כתוב עליה לא אמר כלום לפי שאין סימן למטבע דאמר דלמא אפוקי אפקה ומאיניש אחרינא נפל: **מתני'** מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרים או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן *מצא כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו אם מגולה נוטל ומכריז: **גמ'** מאי טעמא דאמרינן הני אינש אצנעינהו (א) ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו ואמאי לִיהוי *קשר סימנא אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב במקושרין בכנפיהן דכולי עלמא הכי מקטרי להו ולהוי מקום סימן אמר רב עוקבא בר חמא במדדין אי במדדין מעלמא אתו ומותרין איכא למימר מעלמא אתו ואיכא למימר אינש אצנעינהו והוה ליה ספק הינוח *ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול ואם נטל לא יחזיר: מצא כלי באשפה מכוסה לא יגע בו מגולה נוטל ומכריז: ורמינהו מצא כלי טמון באשפה נוטל ומכריז שכן דרך אשפה לפנות אמר רב זביד לא קשיא הא בכובי וכסי הא בסכיני והמניק בכובי וכסי לא יגע בסכיני והמניק נוטל ומכריז רב פפא אמר הא והא בכובי וכסי ולא קשיא כאן באשפה העשויה לפנות כאן באשפה שאינה עשויה לפנות אשפה העשויה לפנות אבידה מדעת היא אלא *באשפה שאינה עשויה לפנות ונמלך עליה לפנותה בשלמא לרב פפא היינו דקתני שכן דרך אשפה לפנות אלא לרב זביד מאי שכן דרך אשפה לפנות שכן דרך אשפה לפנות לה כלים קטנים: **מתני'** מצא בגל ובכותל ישן *הרי אלו שלו מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית אם היה משכירו לאחרים אפילו (ג) *בתוך הבית הרי אלו שלו: **גמ'** תנא מפני שיכול לומר לו של אמוריים הן אטו אמורים מצנעי ישראל לא מצנעי לא צריכא דשתיך

כאבני בית קולים · מרקולים והיא שם ע"ז ולקמיה מפ' היכי עבדי: אחת מכאן ואחת מכאן · והשלישית תליה על זה ותליה על זה: נירונית היא · נירון קיסר כתוב עליה: **מתני'** מצא אחר הגפה [או אחר הגדר] גוזלות מקושרין · גפה סתימת כותל של טין או של קנים: גדר · של אבנים: לא יגע בהן · טעמא מפ' בגמרא: מכוסה לא יגע בו · דאין זו אבידה שהרי מוזהר עליה בלא תוכל להתעלם דמשתמר הוא: **גמ'** במדדין · ממקום למקום: מעלמא אתו · ואין זה הינוח ואין לאין בהן סימן · נימא הרי הן שלו: ואיכא למימר אינש אצנעינהו · ואזיל ומקושרין: ספק הינוח · בדבר שאין בו סימן וק"ש ודאי הינוח: לכתחילה לא יטול · דאי שקלת לה ליכא למרייהו סימנין למיתב בהו ויפסיד הלכך לא יטול והבעלים יזכרו ויבאו ויטלום: ואם נטל לא יחזיר · דהא ליכא דיהיב סימנא: שכן דרך אשפה ליפנות · ואי לא שקיל ליה האי השתא לכשיפנה יטלנה נכרי או ישראל משום הלכך אבידה היא ומוזהר עליה: כובי וכסי · עמונים מדעת הוא ולא יגע בהן: סכיני והמניק · שכן כלים קטנים אבדה הן שהשליכם שם עם *האשפה שהוציאם מן הבית ולקמן פריך מאי שכן דרך אשפה לפנות: אבידה מדעת היא · דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שיפנוה: היינו דקתני שכן דרך אשפה לפנות · שהבעלים נמלכים לפנות: לפנות לה כלים קטנים · מן הבית שלא מדעת: **מתני'** מצא בגל · גל אבנים מחומה שנפלה: הרי אלו שלו · בגמרא מפרש: מחציו ולחוץ · באחד מחורי כותל הסמוכים לרשות הרבים מצאה מחצי עוביו של כותל ולחוץ שלו דאמרינן אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכח ואע"ג דאמרן לעיל ספק הינוח לא יטול והאי ודאי הינוח הוא הא מוקמי' למתני' בגמרא דשתיך ספי דליכא יאוש בעלים: ואפילו מצא בתוך הבית ס' · דלא ידוע דמאן נינהו ובעליו טלאו: **גמ'** תנא · גבי גל וכותל ישן: שיכול לומר לו · לבעל הגל או לבעל הכותל: של אמוריים · שהורישו אבותינו היו: ישראל לא מצנעי · ומחציו ולפנים אמאי שלו הרי בעל הבית זה משתמש בה זה כמה שנים: דשתיך

באבני בית קולים · מכאן אר"ת דאין שם ע"ז מרקולים אלא קולים כדאמרינן הכא והא דקרי ליה בעלמא מרקולים היינו תילוף קילוס דהם קורים קילוס לשון שבח וחכמים החליפו לגנאי לשון לעג וקלס (תהלים מד) ומר הוא חילוף כמו מר דמתומה דפרק גיד הנשה (חולין דף צד·) ומר דפרולא דהגוזל בתרא (ב"ק קיג:)*:

אחר הגפה · מקום שמשתמרות קצת אבל מצא במקום שאין משתמר כלל ודאי אבידה היא ונתייאשו הבעלים כיון שאין בה סימן ולא מיירי הכא במשתמר לגמרי מדפריך בגמרא ולהוי קשר סימן כלומר ויטול ויכריז ובמקום המשתמר אפי' יש בו סימן לא יגע בו דהא תנן מצא כלי טמון באשפה לא יגע בו וביש בו סימן מיירי מדקאמר ואם מגולה נוטל ומכריז וכן לעיל (דף כד·) אמר מצא אבידה אם רוב ישראל חייב להכריז א"כ ביש בה סימן מיירי ומוקי לה בטמון באשפה ונמלך עליה לפנותה אבל אם לא נמלך לא יגע בה ולרבה דאמר מקום הוי סימן נקט דוקא גוזלות דמדדין אבל דבר אחר לא דהוי מקום סימן ויטול ויכריז כיון דאינו משתמר לגמרי ולרבה דאמר מקום לא הוי סימן נקט נחלות לאשמועינן דאע"ג דהוי ספק הינוח דאיכא למימר דמעלמא אתו לא יגע בהן:

ואמר ר' אבא בר זבדא אמר רב ספק הינוח לכתחילה לא יטול · כדמפרש לעיל דלמא איניש אצנעינהו: ואם נטל לא יחזיר · יש מפרש דהיינו · דוקא כשנטלה והוליכו לביתו דיש לחוש שמא באו בעלים בתוך כך ולא מצאו מה שהניחו שם ושוב לא יחזרו לבקשה לכך לא יחזיר למקום שנטל אבל אם נטלו ולא זז משם ורואה שלא באו בעלים בתוך כך יחזיר וכן יש בירושלמי שבדא ברבי אבא בר זבדא גופיה דקאמר רבי אבא בר זבדא אשכח חמרא מכוסה בחפיסה ונסביה אתא ושאיל בבי רב · אמרו ליה לאו יאות עבדת אמר להו אהדריה א"ל לא דלמא אתא מריה ולא אשכחיה ואת אם מיניה ומיהו אם נטל לא יחזיר משמע רק שנטלה ואע"ג דלא הוליכה לשום מקום לא יחזיר ויש לפרש דמיירי הכא בספק אבידה דלאפי' הניחה בעלים שם מדעת דומה ששכחוהו דבלא משתמר כ"כ קאמר מיירי דומיא דמתני' דעל מתני' קאי רבי אבא ולכך אם נטל לא יחזיר דהשתא אבידה היא ושכחוה הבעלים וכיון שאם היה יודע שהיא אבידה היה מחויב בהשבתה בלא שום הגבהה אם הוא יודע של מי הוא דכיון שאינו משתמר קצת לא ימייאשו הבעלים הלכך דהגביה הוי מחויב בשמירתה מספק לרבה הוי שומר חנם ולרב יוסף שומר שכר עד שתבא ליד הבעלים ולא דמי לזקן ואינה לפי כבודו דאמר רבה בפרקין* הכישה נתחייב בה ואמרינן בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פח·) איתמר דאמר רבה בבעלי חיים דאנקטינהו עגרי ברייתא אבל בשאר דברים לא היינו משום דזקן לא מיחייב בהשבה כלל ולכך כי יחזיר למקומה אינו חייב בשמירתה וכן גלוחית דפרק הספינה (שם דף פז:) לא מיחייב כלל בנטילה דאבידה מדעת היא ואינו חייב כלל בהשבתה אבל הכא אם היה יודע שהיא אבידה היה חייב ליקחנה ולהשיבה לבעלים אם היה יודע של מי (ג) הם עתה שהוא ספק אם הגביה חייב בשמירתה כדין אבידה ממש וכן משמע בפרק הספינה (שם) דקאמר לגלוחית אבידה מדעת היא משמע דאם לא היתה אבידה מדעת א"ש דמחייב בנטילתה ועובדא דירושלמי דקאמר דלימור אתא מריה ולא אשכחיה מיירי שמא אינו במקום שמשתמר לגמרי שלא היתה אבידה ואינה בת השבה ולכך אי לא הוה לן למיחש לאתא מריה יחזיר שפיר וכן משמע דסתם חפיסה יש בו סימן ואי לא הוה משתמר לגמרי א"כ שפיר עשה שנטלה ואמאי אמר דלאו יאות עבד וכן הא דתניא לקמן (דף כו·) מצא טליה או קורדום בצד גדר אין זו אבידה ולא יגע בו אפילו יש בו סימן מיירי במקום המשתמר אי נמי התם לדעת אינח שם ולא יגע בו אפילו יש בו סימן דדרך פועלים שמניחים טליתן או קורדומם בצד גדר של אותה שדה ולפירוש רש"י דפירש דלא יחזיר דליכא איניש דיהיב סימנא קשה דפשיטא דלא יחזירנו לשום אדם שאינו יודע מי הם הבעלים כיון שאין בו סימן: דשתיך

עין משפט נר מצוה

סא א ב מיי' פט"ו מהל' אבדה הלכה ב סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסב סעיף יג:

[ועי' תוס' סנהדרין סד. ד"ה מרקולים ותו"ח ג. ד"ה אבני]

סב ג ד מיי' שם פי"ד הלכה י סמג שם טוש"ע שם סעיף יג:

סג ה מיי' שם פט"ז הל' ו ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רס סעיף י:

סד ו מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעי' יא:

סה ז ח' מיי' שם הל' ו טוש"ע שם סעיף י:

סו ט מיי' שם הל"א ועי' בהשגות טוש"ע שם סעיף ט:

סז י מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף יא:

סח כ מיי' שם פי"א הל' יא סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רסא סעיף ד:

סט ל מיי' שם פט"ו הלכה ז טוש"ע ח"מ סי' רס סעיף יא:

ע מ נ מיי' שם פט"ז הלכה ט ועיין בהשגות ובמ"מ שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ח:

לפי דברי מהרש"ל ד"ה ואם נטל

עא ס מיי' שם הל' יא ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

בחציבה זה למעלה מזה במקום *) מרודר. בסלם נתונים כסדר בארץ והפירש ביניהן. חיכי מכריז אם היו עשוים כמגדלים. אמר רבינא מיבעיא מכריז ויבא בעליהם ויתן סימנם ויטלם. אבני בית קולים בית ע"ז ששמה מרקולים עבודתו נריקת אבנים ועיקרו ג' אבנים שתים זו בצד זו ואחד על גביהם. ואם מצא מטבעות כי האי גוונא חייב להכריז: ת"ר המוצא סלע בשוק ואמר לו חבירו שלי היא נירונית היא פי' במטבע נירון קיסר היא כו' עד ולא עוד אמר' שמו כתוב עליה לא אמר כלום שאין סימן למטבע דאמרי' אפוקי אפקה ומאחרינא נפל: מתני' מצא אחר הגפה. פי' הגפה סגירת מלשון יתיצו תרלתות ונתתנן מן האבן ולפנים. גוזלות מקושרות או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן ואוקימנא בגוזלות בחד סימן המדדין דאיכא למימר מעלמא אתו ואיכא למימר אינש אצנעינהו הוי ליה ספק הינוח ולכ ספק הינוח לכתחלה לא יטול ואם נטל לא יחזיר. תלמוד ארץ ישראל ר' אבא בר זבדא אשכח חמר מכוסה בחפיסה [illegible] שאיל אמר ליה לא עבדת יאות אמר ליה אהדרית אמר ליה לא

מסורת הש"ס

[פ"ח נ:]

[לעיל כד.]

[לקמן כו:]

[לעיל כה.]

[פי' תוס' ע"ז נד. ד"ה אדם]

[גי' רי"ף ורא"ש ורמ"א מצא בסיפה [illegible]]

[לקמן נ:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' פי' אינש אצנעינהו הבא ולי:

(ב) שם בהמ"ס אפילו מצא בתוך הבית:

(ג) תוס' ד"ה ואם וכו' אם היה יודע של מי הוא ותוס:

[illegible] אשכחיה ונתיאש מיניה. פי' מדדין מהלכין מעט מעט כדכתיב אדדם עד בית אלהים. ותנן נמי האשה מדדה את בנה. מצא כלי טמון באשפה לא יגע בו. איני והתניא נוטל ומכריז. [illegible] בהמנק וסכין דאיכא למימר בסאמא שקלינהו [illegible] דביתא וזרקינהו לאשפה ולא ידע שכן דרך בני אדם לכבד הבית ולהשליך [illegible] כלי שיש בו שני ראשים כגון המזלג שיש לו ג' שינים ודרך בני יון להחזיק חתיכת הבשר ולחתוך עם הסכין ולאכול [illegible]

*) פי' מבות ערך מצב אי שכתב זה לנפלא מזה במקום מורד עכ"ל. [illegible] כדברי רבינו ועי"ש עוד פי' אחר.

וְכֵן דָּנִים הָאֲמוֹרָאִים גַּם עַל הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי שֶׁל הַמִּשְׁנָה, עַל כְּלִי שֶׁנִּמְצָא בְאַשְׁפָּה. אֵלֶּה שׁוֹאֲלִים וְאֵלֶּה מְשִׁיבִים, וְדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה מִתְבָּרְרִים וּמִתְרַחֲבִים. אֲנַחְנוּ הֵבֵאנוּ פֹּה עִנְיָן קָצָר וְקַל, אַךְ יֵשׁ בַּתַּלְמוּד הַרְבֵּה עִנְיָנִים קָשִׁים וַאֲרֻכִּים שֶׁלִּמּוּדָם דּוֹרֵשׁ הַרְבֵּה זְמַן וְהַרְבֵּה עָמָל. נִפְנֶה, אֵיפֹה, אֶל אֲגָדוֹת הַתַּלְמוּד וְנִרְאֶה, מַה נּוּכַל לִלְמֹד מֵהֶן עַל חַיֵּי הָעָם וְעַל רוּחוֹ בַּיָּמִים הָהֵם.

פֶּרֶק שְׁמֹנָה עָשָׂר

חַיֵּי הָעָם, מִדּוֹתָיו וְדֵעוֹתָיו בִּימֵי הַתַּלְמוּד

א) בִּימֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבַחַגִּים.

הַסּוֹחֲרִים וּבַעֲלֵי הַמְּלָאכָה

יְהוּדֵי בָּבֶל, שֶׁגָּרוּ בֶּעָרִים הַגְּדוֹלוֹת (סוּרָא, מְחוֹזָא, נְהַרְדְּעָא, פֻּמְבְּדִיתָא וְעוֹד), עָסְקוּ בְּמִסְחָר וּבִמְלָאכָה. בֵּין הַסּוֹחֲרִים הָיוּ עֲשִׁירִים גְּדוֹלִים, שֶׁשָּׁלְחוּ סְפִינוֹת טְעוּנוֹת צֶמֶר, פִּשְׁתָּן, חִטִּים וְיַיִן לְאַרְצוֹת הוֹדּוּ, סוּרְיָה, יָוָן וְעוֹד. הַסּוֹחֲרִים הָעֲשִׁירִים הָאֵלֶּה, וְגַם יֶתֶר גְּדוֹלֵי הַיְּהוּדִים בְּבָבֶל, חָיוּ חַיֵּי עֹשֶׁר וּגְדוּלָּה, כְּכָל אֲצִילֵי פָּרַס בַּיָּמִים הָהֵם. בְּאַרְמוֹנוֹת וְהֵיכָלִים יָשְׁבוּ; בִּכְלֵי כֶסֶף וְזָהָב אָכְלוּ וְשָׁתוּ; מַחֲלָצוֹת לָבְשׁוּ, וְאֶת נְשֵׁיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם קִשְּׁטוּ בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת. הַסּוֹחֲרִים הַקְּטַנִּים וּבַעֲלֵי הַמְּלָאכָה מָצְאוּ גַּם הֵם אֶת פַּרְנָסָתָם בְּרֶוַח, וְחָיוּ בִמְנוּחָה וּבְכָבוֹד. כָּל עֲבוֹדָה וְכָל מְלָאכָה הָיְתָה טוֹבָה וּכְשֵׁרָה, וְחַכְמֵי הַתַּלְמוּד אָמְרוּ: „גְּדוֹלָה מְלָאכָה מִזְּכוּת אָבוֹת", „פְּשֹׁט נְבֵלָה בַּשּׁוּק וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת", כִּי „הַמְּצַפֶּה לְשֻׁלְחַן חֲבֵרוֹ, עוֹלָם חָשַׁךְ בַּעֲדוֹ".

פַּרְנָסַת הַיְהוּדִים הָאִכָּרִים הָיְתָה קָשָׁה וְדַלָּה מִפְּנֵי מִסֵּי הַמֶּמְשָׁלָה, אֲשֶׁר רַבּוּ לִפְעָמִים מִנְּשֹׂא. בְּכָל זֹאת עָבְדוּ יְהוּדֵי

בַּת עָשִׁיר

חִבַּת עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה

הַכְּפָרִים אֶת אַדְמַת בָּבֶל בַּחֲרִיצוּת רַבָּה, כַּאֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיהֶם אֶת אַדְמַת אֶרֶץ מוֹלַדְתָּם מֵאוֹז

בַּשָּׁנִים. חַכְמֵי הַתַּלְמוּד שִׁבְּחוּ אֶת הָאִכָּרִים וְאֶת חֲרִיצוּתָם, וְרַבִּים מֵהֶם הָיוּ בְּעַצְמָם לְמוֹפֵת. רַב וּשְׁמוּאֵל, לְמָשָׁל, עָבְדוּ גַּם הֵם אֶת הָאֲדָמָה. רַב יָדַע, אָמְנָם, כִּי הַמִּסְחָר מַעֲשִׁיר לִפְעָמִים יוֹתֵר מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה. וּפַעַם אַחַת „נִכְנַס בֵּין הַשִּׁבֳּלִים, וְרָאָה שֶׁהֵן מִתְנוֹפְפוֹת. אָמַר: אֲפִילוּ אִם תִּתְנוֹפְפוּ וְתִתְנוֹפְפוּ–לְהַפֵּךְ בִּסְחוֹרָה טוֹב מִכֶּן". בְּכָל זֹאת הָיָה הוּא עַצְמוֹ עוֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה, וְגַם לִבְנוֹ צִוָּה: „טוֹב קַב מִן הָאֲדָמָה וְלֹא כּוֹר מִן הַגַּג". שְׁמוּאֵל עָבַד גַּם הוּא אֶת הָאֲדָמָה, וְרָגִיל הָיָה לֵאמֹר: „כָּל הַמְּסַיֵּר אֶת נְכָסָיו בְּכָל יוֹם, מוֹצֵא סֶלַע" רַב אַסִּי הָיָה מְסַיֵּר נְכָסָיו בְּכָל יוֹם. אָמַר: כָּל אוֹתָם הַסְּלָעִים שֶׁל מַר שְׁמוּאֵל הֵיכָן הֵם? פַּעַם אַחַת רָאָה, כִּי זֶרֶם מַיִם בָּא מִן הַנָּהָר לִשְׁטֹף אֶת שָׂדֵהוּ. הֵרִים אֶת קוֹלוֹ, וּבָאוּ בְּנֵי אָדָם וְגָדְרוּ בְּעַד הַמַּיִם. אָמַר: מָצָאתִי כָּל אוֹתָם הַסְּלָעִים שֶׁל מַר שְׁמוּאֵל. אַבַּיֵּי הָיָה מְסַיֵּר אֶת נְכָסָיו בְּכָל יוֹם וָיוֹם. פַּעַם אַחַת פָּגַע בַּאֲרִיסוֹ טָעוּן חֲבִילָה שֶׁל עֵצִים. אָמַר לוֹ: הַלָּלוּ לְהֵיכָן? אָמַר לוֹ: לְבֵית מַר. אָמַר לוֹ אַבַּיֵּי: כְּבָר קְדָמוּךָ חֲכָמִים.

כְּבוֹד שַׁבָּת הַמַּלְכָּה

יְהוּדֵי בָּבֶל הָיוּ זְהִירִים מְאֹד בִּשְׁמִירַת הַשַּׁבָּת. הָעֲשִׁירִים כִּבְּדוּ אֶת הַשַּׁבָּת כְּפִי עָשְׁרָם, וְהָעֲנִיִּים גַּם הֵם הוֹצִיאוּ לְצָרְכֵי הַשַּׁבָּת (לְבִגְדֵי שַׁבָּת, לְנֵרוֹת שַׁבָּת, לְיֵין קִדּוּשׁ, לְשָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת) אֶת הַחֵלֶק הַיּוֹתֵר גָּדוֹל מִשְּׂכַר עֲבוֹדַת הַשָּׁבוּעַ. הָעֵסֶק בַּהֲכָנַת הַשַּׁבָּת נֶחְשַׁב לְמִצְוָה גְדוֹלָה, וַחֲסִידֵי הָעָם דָּאֲגוּ לְצָרְכֵי הַשַּׁבָּת מִיּוֹם רִאשׁוֹן בַּשָּׁבוּעַ. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים חָפְצוּ לִזְכּוֹת בְּמִצְוָה זוֹ, וְכָל אֶחָד מֵהֶם קָבַע לוֹ עֲבוֹדָה יְדוּעָה לִכְבוֹד שַׁבָּת, כְּמוֹ בְּקִיעַת עֵצִים, עֲרִיכַת אֵשׁ, מְלִיחַת דָּגִים, הֲכָנַת נֵרוֹת וְעוֹד. בְּעֶרֶב שַׁבָּת הָיָה כָּל אֶחָד מַקְדִּים וְרוֹחֵץ

בְּמַיִם חַמִּים, לוֹבֵשׁ וּמִתְעַטֵּף בְּגְדֵי שַׁבָּת וּמֵכִין אֶת עַצְמוֹ מִתּוֹךְ שִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה לְקַבֵּל אֶת פְּנֵי שַׁבָּת הַמַּלְכָּה. הַהֲכָנוֹת לְשַׁבָּת, קַבָּלַת פְּנֵי הַשַּׁבָּת כִּפְנֵי כַלָּה, הַנִּקָּיוֹן וְהַסֵּדֶר הַיָּפֶה בַּבַּיִת, מְנוּחַת הַשָּׁלוֹם וְהַבְּרָכָה בַּבַּיִת וּבָרְחוֹב, מִנְהֲגֵי הַשַּׁבָּת הַמְיֻחָדִים בְּכָל דָּבָר וּבְכָל מָקוֹם, וּבְיִחוּד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת–כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

בִּשְׁעַת קָצִיר

הוֹלִידוּ בְנֶפֶשׁ הַיְּהוּדִי רֶגֶשׁ קָדוֹשׁ, וְנָעִים, וְחָבִיב – „נְשָׁמָה יְתֵרָה". הַתַּלְמוּד מֵעִיד, כִּי „לֹא דוֹמֶה (הָיָה) אוֹר פָּנָיו שֶׁל אָדָם בְּכָל

יְמֵי הַשַּׁבָּת לְאוֹר פָּנָיו בְּשַׁבָּת". הַיְהוּדִים (בֵּין בְּבָבֶל וּבֵין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) הִתְגָּאוּ בְּשַׁבַּתָּם לִפְנֵי כָּל הָעַמִּים: „רַבֵּנוּ עָשָׂה סְעוּדָה לְאַנְטוֹנִינוּס קֵיסָר בְּשַׁבָּת וְהֵבִיא לְפָנָיו תַּבְשִׁילִים צוֹנְנִים. אָכַל מֵהֶם וְעָרְבוּ לוֹ. עָשָׂה לוֹ (אַנְטוֹנִינוּס לְרַבִּי) סְעוּדָה בַּחוֹל וְהֵבִיא לְפָנָיו תַּבְשִׁילִים רוֹתְחִים. אָמַר אַנְטוֹנִינוּס: אוֹתָם (הַתַּבְשִׁילִים הַצּוֹנְנִים, שֶׁאָכַל בְּבֵית רַבִּי בְּשַׁבָּת) עָרְבוּ לִי מֵאֵלוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי: תֶּבֶל אֶחָד הֵם חֲסֵרִים: אָמַר לוֹ: וְכִי יֵשׁ אוֹצַר הַמֶּלֶךְ חָסֵר כְּלוּם? אָמַר לוֹ: שַׁבָּת הֵם חֲסֵרִים, יֵשׁ לְךָ שַׁבָּת?"

הַזְּהָרוֹת הַתַּלְמוּד עַל הַשַּׁבָּת

מִפְּנֵי עֶרְכָּה הָרַב שֶׁל הַשַּׁבָּת, הִזְהִירוּ עָלֶיהָ חַכְמֵי הַתַּלְמוּד הַזְהָרוֹת רַבּוֹת. „הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת אֵינוֹ רוֹאֶה סִמַּן בְּרָכָה לְעוֹלָם". „אִם פָּחַת אָדָם (לְהוֹצָאוֹת הַשַּׁבָּת) פּוֹחֲתִים לוֹ, וְאִם הוֹסִיף מוֹסִיפִים לוֹ". „אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, לְווּ עָלַי, וְקַדְּשׁוּ קְדוּשַּׁת הַיּוֹם, וְהַאֲמִינוּ בִי–וַאֲנִי פּוֹרֵעַ". „ר' יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְלַוִּים לוֹ לְאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵיתוֹ, אֶחָד טוֹב וְאֶחָד רָע. וּכְשֶׁבָּא לְבֵיתוֹ וּמָצָא נֵר דּוֹלֵק, וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ, וּמִטָּה מוּצַעַת, מַלְאָךְ טוֹב אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת כַּךְ, וּמַלְאָךְ רַע עוֹנֶה „אָמֵן" בְּעַל כָּרְחוֹ. וְאִם לַאו–מַלְאָךְ רַע אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת כַּךְ, וּמַלְאָךְ טוֹב עוֹנֶה „אָמֵן" בְּעַל כָּרְחוֹ.

הָיוּ אָמְנָם אֲנָשִׁים, שֶׁלֹּא יָדְעוּ לִשְׁמֹר אֶת הַשַּׁבָּת כְּהִלְכָתָהּ, אֲבָל הַחֲכָמִים הָיוּ בְטוּחִים, כִּי בִזְמַן מִן הַזְּמַנִּים יִלְמְדוּ הַכֹּל לְהִזָּהֵר בְּמִצְוָה זוֹ: „בָּעוֹלָם הַזֶּה (בְּיָמֵינוּ) אָדָם לוֹקֵט תְּאֵנִים בְּשַׁבָּת–אֵין הַתְּאֵנָה אוֹמֶרֶת לוֹ כְּלוּם, אֲבָל לֶעָתִיד לָבֹא צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: שַׁ בָּ ת הַ יּ וֹ ם!

שִׂמְחַת הַחַגִּים

וּכְשֵׁם שֶׁיָּדְעוּ הַיְהוּדִים לָנוּחַ בְּשַׁבָּת, כֵּן יָדְעוּ לִשְׂמֹחַ בַּחַגִּים. וְגַם עַל זֶה מַזְהִיר הַתַּלְמוּד: „חַיָּב אָדָם לְשַׂמֵּחַ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנֵי בֵיתוֹ בָּרֶגֶל". „אֲנָשִׁים (מְשַׂמְּחִים אֶת עַצְמָם) בְּיַיִן, וְנָשִׁים בְּבִגְדֵי צִבְעוֹנִים". אִכָּרֵי הַכְּפָרִים הָיוּ מִתְאַסְּפִים אֶל

בַּעַל הַשָּׂדֶה נַאֲרִיסוֹ

הֶעָרִים הַקְּרוֹבוֹת לְבַלּוֹת שָׁם אֶת יְמֵי הַחַגִּים הַגְּדוֹלִים. בְּעַרְבֵי הַחַגִּים הָיוּ מַחֲנוֹת אִכָּרִים עוֹזְבִים אֶת עֲבוֹדָתָם הַקָּשָׁה וְאֶת בֵּיתָם הַדַּל, עוֹלִים הָרִים וְיוֹרְדִים עֲמָקִים, דֶּרֶךְ יְעָרוֹת וְדֶרֶךְ נְהָרוֹת, כְּדֵי לָנוּחַ מְעַט וְלִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת הֶחָג יַחַד עִם אַנְשֵׁי הָעִיר. בָּעִיר הָיוּ מְבַלִּים אֶת הַבְּקָרִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שׁוֹמְעִים לִקְרִיאַת הַתּוֹרָה

וְלִדְרָשַׁת הַחֲכָמִים, וְאַחֲרֵי הַצָּהֳרַיִם הָיוּ יוֹצְאִים לְשִׁירִים וְלִמְחוֹלוֹת.

רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים נִקְבְּעוּ בִּימֵי הַתַּלְמוּד לְ„יָמִים נוֹרָאִים", לְ„יְמֵי הַדִּין". בַּיָּמִים הָאֵלֶּה, לִמֵּד הַתַּלְמוּד אֶת הָעָם, יַעַמְדוּ כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לְמִשְׁפָּט לִפְנֵי בֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְהֵם נִכְתָּבִים וְנֶחְתָּמִים לַשָּׁנָה הַבָּאָה אִישׁ, אִישׁ לְפִי מַעֲשָׂיו. אֲבָל אַף־עַל־פִּי שֶׁהַדִּין הוּא לְמַעְלָה, אֵין יְמֵי הַדִּין נִקְבָּעִים אֶלָּא עַל יְדֵי בֵית דִּין שֶׁל מַטָּה (הַסַּנְהֶדְרִין, שֶׁקָּבְעָה אֶת זְמַן הַחַגִּים), וְהַיְהוּדִים הִתְגָּאוּ בָזֶה מְאֹד, מְאֹד: „ר' פִּנְחָס וְר' חִלְקִיָּה בְּשֵׁם ר' סִימוֹן אָמְרוּ: מִתְכַּנְּסִים כָּל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵימָתַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: לִי אַתֶּם שׁוֹאֲלִים? אֲנִי וְאַתֶּם נִשְׁאַל לְבֵית דִּין שֶׁל מַטָּה". „שָׁנָה רַב הוֹשַׁעְיָה: גָּזְרוּ בֵית דִּין שֶׁל מַטָּה וְאָמְרוּ: „הַיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה", הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת: הַעֲמִידוּ בִימָה, וְיַעַמְדוּ סַנֵּיגוֹרִים, וְיַעַמְדוּ קַטֵּיגוֹרִים, שֶׁאָמְרוּ בָנַי: הַיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה. נִמְלְכוּ בֵית דִּין שֶׁל מַטָּה לְעַבְּרָה לְמָחָר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת: הַעֲבִירוּ בִימָה, וְיַעַבְרוּ סַנֵּיגוֹרִים, וְיַעַבְרוּ קַטֵּיגוֹרִים, שֶׁנִּמְלְכוּ בָנַי לְעַבְּרָה לְמָחָר. וּמַה טַּעַם? „כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל, הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב", וְאִם אֵינוֹ חֹק לְיִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב".

מִי קוֹבֵעַ אֶת יְמֵי הַדִּין

וְכֵן מְצַיֵּר הַתַּלְמוּד אֶת דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט בִּימֵי הַדִּין בְּבֵית הַדִּין שֶׁל מַעְלָה: „אָמַר ר' יוֹחָנָן שְׁלֹשָׁה סְפָרִים נִפְתָּחִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. אֶחָד שֶׁל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, וְאֶחָד שֶׁל רְשָׁעִים גְּמוּרִים, וְאֶחָד שֶׁל בֵּינוֹנִים. צַדִּיקִים גְּמוּרִים

רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּבֵית הַדִּין שֶׁל מַעְלָה

נִכְתָּבִים וְנֶחְתָּמִים לְאַלְתָּר לְחַיִּים; רְשָׁעִים גְּמוּרִים נִכְתָּבִים וְנֶחְתָּמִים לְאַלְתָּר לְמִיתָה; בֵּינוֹנִים תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים. זָכוּ (חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה)–נִכְתָּבִים לְחַיִּים, לֹא זָכוּ–נִכְתָּבִים לְמִיתָה". (לָכֵן נִקְרָאִים הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים „עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה").

הָעִירָה לִימֵי הַחַגִּים

יוֹם סְלִיחָה וּמְחִילָה

יוֹם הַכִּפּוּרִים נֶחְשַׁב לְיוֹם סְלִיחָה, מְחִילָה וְכַפָּרָה. אֲבָל „הָאוֹמֵר: אֶחְטָא וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר–אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עָלָיו. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרוֹ". (מִכַּאן הַמִּנְהָג, שֶׁכָּל יְהוּדִי צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ

סְלִיחָה מֵאִישׁ רִיבוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים). אֲבָל אִם הַכֹּל מוֹחֲלִים זֶה לָזֶה וְעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה בְּלֵב שָׁלֵם, אֵין כָּל רָעָה יְכוֹלָה לִשְׁלֹט בָּהֶם: „אַתָּה מוֹצֵא: „הַ שָּׂ טָ ן" בְּגִמַּטְרִיָּה שס"ד, כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה חָסֵר אֶחָד. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה יֵשׁ רְשׁוּת לַשָּׂטָן לְהַשְׂטִין עַל יִשְׂרָאֵל חוּץ מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין לְךָ רְשׁוּת לִגַּע בָּהֶם, אַף־עַל־פִּי כֵן לֵךְ וּרְאֵה בְּמָה הֵם עֲסוּקִים. כֵּיוָן שֶׁהוֹלֵךְ וּמוֹצֵא אוֹתָם כֻּלָּם בְּתַעֲנִית וּבִתְפִלָּה, לְבוּשִׁים בִּבְגָדִים לְבָנִים וּמְעֻטָּפִים כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, מִיַּד חוֹזֵר בְּבוּשָׁה וּבִכְלִמָּה. אוֹמֵר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַה מָּצָאתָ בְּבָנַי? אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי הֵם כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. מִיַּד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹבֵל אוֹתוֹ וּמְבַשֵּׂר לָהֶם: סָ לַ חְ תִּ י".

פֶּ רֶ ק תְּ שְׁ עָ ה עָ שָׂ ר

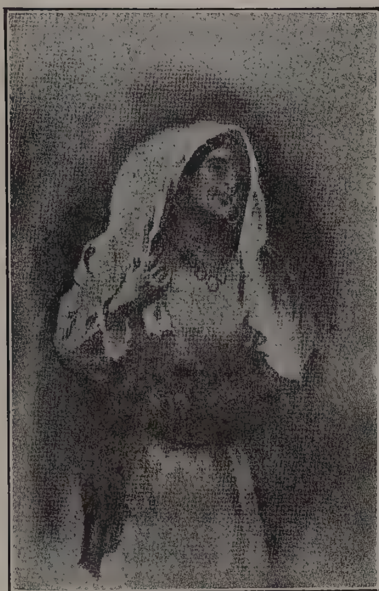
חַיֵּי הָעָם, מִדּוֹתָיו וְדֵעוֹתָיו בִּימֵי הַתַּלְמוּד

ב) עִנְיְנֵי מִשְׁפָּחָה וְחִנּוּךְ הַבָּנִים

חַיֵּי הַמִּשְׁפָּחָה אֵצֶל הַיְהוּדִים הָיוּ מְלֵאִים עֲבוֹדָה, אַהֲבָה וְשָׁלוֹם. לְפִי הַתַּלְמוּד צָרִיךְ הָיָה כָּל אִישׁ לִדְאֹג לְפַרְנָסַת בֵּיתוֹ, וְלֹא לְהַטִּיל אֶת הַחוֹבָה הַזֹּאת עַל אִשְׁתּוֹ, כִּי „הַמְצַפֶּה לִשְׂכַר אִשְׁתּוֹ אֵינוֹ רוֹאֶה סִמַּן בְּרָכָה לְעוֹלָם". חוֹבַת הָאִשָּׁה הָיְתָה לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת הַבַּיִת וּלְגַדֵּל אֶת הַיְלָדִים. כֵּן הִזְהִיר הַתַּלְמוּד גַּם עַל כְּבוֹד הָאִשָּׁה וְעַל שְׁלוֹם הַבַּיִת: „לְעוֹלָם יְהְיֶה אָדָם זָהִיר בִּכְבוֹד אִשְׁתּוֹ, שֶׁאֵין בְּרָכָה

שְׁלוֹם בַּיִת
וּכְבוֹד הָאִשָּׁה

מְצוּיָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל אָדָם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ". „הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ. וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: „וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ". וּבְשָׁעָה שֶׁהָאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ חַיִּים בְּשָׁלוֹם, הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בֵּינֵיהֶם. הַתַּלְמוּד מְצַוֶּה גַם לֶאֱהֹב אֶת קְרוֹבֵי הַמִּשְׁפָּחָה וְלַעֲזֹר לָהֶם בְּכָל דָּבָר.

אִשָּׁה בְּתַכְשִׁיטֶיהָ

מַצַּב הַחִנּוּךְ

חִנּוּךְ הַבָּנִים הָיָה חָשׁוּב מְאֹד בְּעֵינֵי הַיְהוּדִים, וְהַתַּלְמוּד נוֹתֵן כְּלָלִים רַבִּים, שֶׁעַל פִּיהֶם צָרִיךְ אָדָם לְגַדֵּל אֶת בָּנָיו. „אַל יַטִּיל אָדָם אֵימָה יְתֵרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ". „אַל יְאַיֵּם עַל

אָב וּבְנוֹ בִּמְלַאכְתָּם

הַתִּינוֹק". „תִּינוֹק–תְּהֵא שְׂמֹאל דוֹחָה (אוֹתוֹ) וְיָמִין מְקָרֶבֶת". וְאַל יִמְסֹר אָדָם אֶת בְּנוֹ לִמְלַמֵּד לִפְנֵי הֱיוֹתוֹ בֶּן שֵׁשׁ שָׁנִים. הַמְּלַמֵּד צָרִיךְ הָיָה לְהִתְנַהֵג עִם תַּלְמִידָיו הַקְּטַנִּים בְּאַהֲבָה וּבְחִבָּה, וְלִמְשֹׁךְ אֶת לִבָּם אֶל לִמּוּדָם בִּדְבָרִים טוֹבִים וּבְמַתָּנוֹת. וַאֲפִילוּ אִם הַיֶּלֶד קָשֶׁה וָרַע, צְרִיכִים הָאָב וְהַמְּלַמֵּד לְהִתְגַּלְגֵּל עִמּוֹ עַד הֱיוֹתוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס הַיֶּלֶד לְבֵית הַסֵּפֶר, הִתְחִילוּ לְלַמְּדוֹ מִדּוֹת טוֹבוֹת, וּמִתּוֹךְ הָאָלֶף־בֵּית כְּבָר לָמְדוּ הַתִּינוֹקוֹת אֶת תּוֹרַת

אָלֶף בֵּית לַתִּינוֹקוֹת

הַיַּהֲדוּת: אָלֶף, בֵּית–אַלֵּף בִּינָה, גִּמֶל, דָּלֶת–גְּמֹל דַּלִּים. וּמַה טַּעַם רַגְלוֹ שֶׁל גִּמֶל פְּשׁוּטָה כְּלַפֵּי דָּלֶת? שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל גּוֹמֵל חֲסָדִים לָרוּץ אַחֲרֵי דַלִּים. וּמַה טַּעַם פָּנָיו שֶׁל דָּלֶת הֲפוּכִים מִגִּמֶל? שֶׁיִּתֵּן לוֹ בְּצִנְעָה, שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ. קוֹף–קָדוֹשׁ, רֵישׁ–רָשָׁע. מַה טַּעַם פָּנָיו שֶׁל קוֹף הֲפוּכִים מֵרֵישׁ? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אֲנִי יָכוֹל לְהִסְתַּכֵּל בְּרָשָׁע. שִׁין–שֶׁקֶר, תָּיו–אֱמֶת. וּמַה טַּעַם „שֶׁקֶר" עוֹמֵד עַל רֶגֶל אַחַת וֶ„אֱמֶת" מְלֻבֶּנֶת (כָּל אוֹתִיּוֹתֶיהָ מְרֻבָּעוֹת כִּלְבֵנִים)? כִּי אֱמֶת עוֹמֶדֶת וְשֶׁקֶר אֵינוֹ עוֹמֵד.

אַךְ לֹא רַק תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים לִמְּדוּ אֶת הַיְלָדִים, כִּי אִם גַּם לַעֲבֹד: „כְּשֵׁם שֶׁחַיָּב לְלַמְּדוֹ (הָאָב אֶת בְּנוֹ) תּוֹרָה, כֵּן חַיָּב

חוֹבַת לִמּוּד עֲבוֹדָה

לְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת", וְ„כָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ אוּמָּנוּת, כְּאִלּוּ מְלַמְּדוֹ לִסְטוּת.

מִצְוַת כִּבּוּד אָב וָאֵם הָיְתָה גְּדוֹלָה מְאֹד בְּעֵינֵי הַיְּהוּדִים: „שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: בִּזְמַן שֶׁאָדָם מְכַבֵּד אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ אוֹמֵר

כִּבּוּד אָב וָאֵם

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶם וְכִבְּדוּנִי". וּ„בִזְמַן שֶׁאָדָם מְצַעֵר אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, אוֹמֵר

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָפֶה עָשִׂיתִי, שֶׁלֹּא דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, שֶׁאִלְמָלֵי דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, צִעֲרוּנִי". „ר' יוֹסֵף כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ קוֹל רַגְלֶיהָ שֶׁל אִמּוֹ, אָמַר: אֶעֱמֹד מִפְּנֵי שְׁכִינָה שֶׁבָּאָה". „אִמּוֹ שֶׁל ר' יִשְׁמָעֵאל בָּאָה וְקָבְלָה עָלָיו לְרַבּוֹתֵינוּ. אָמְרָה לָהֶם: גַּעֲרוּ בְיִשְׁמָעֵאל בְּנִי, שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בִּי כָּבוֹד. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְכַּרְכְּמוּ פְּנֵיהֶם שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ. אָמְרוּ: אֶפְשָׁר אֵין ר' יִשְׁמָעֵאל נוֹהֵג כָּבוֹד בַּאֲבוֹתָיו? אָמְרוּ לָהּ: מָה הוּא עוֹשֶׂה לָךְ? אָמְרָה: כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, אֲנִי מְבַקֶּשֶׁת לִרְחֹץ אֶת רַגְלָיו, וְאֵינוֹ נוֹתֵן לִי". „עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וָאֵם? צְאוּ וּרְאוּ, מַה שֶּׁעָשָׂה נָכְרִי אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן, שֶׁהָיְתָה אִמּוֹ חַסְרַת דַּעַת, וְהָיְתָה מַכָּה אוֹתוֹ בְּסַנְדָּלָהּ בִּפְנֵי כָל גְּדוֹלֵי הָעִיר, וְלֹא הָיָה אוֹמֵר לָהּ אֶלָּא: „דַּיֵּךְ אִמִּי". וּכְשֶׁנָּפַל סַנְדָּלָהּ מִיָּדָהּ, הוֹשִׁיטוֹ לָהּ, שֶׁלֹּא תִּצְטָעֵר. וּפַעַם אַחַת בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים סְחוֹרָה בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא, וְהָיָה מַפְתֵּחַ מוּנָּח מִתַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו, וְלֹא צִעֲרוֹ".

וְכָל מַה שֶּׁאָדָם עוֹשֶׂה לְטוֹבַת אֲבוֹתָיו, הוּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת רַק מִתּוֹךְ כָּבוֹד גָּדוֹל, כִּי „יֵשׁ מַאֲכִיל לְאָבִיו פַּטּוּמוֹת וְיוֹרֵשׁ גֵּיהִנֹּם, וְיֵשׁ מַטְחִינוֹ בָּרֵחַיִם וְיוֹרֵשׁ גַּן עֵדֶן. כֵּיצַד מַאֲכִילוֹ פַּטּוּמוֹת וְיוֹרֵשׁ גֵּיהִנֹּם? מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהָיָה מַאֲכִיל לְאָבִיו תַּרְנְגוֹלִים פְּטוּמִים. פַּעַם אַחַת אָמַר לוֹ אָבִיו: בְּנִי, הַלָּלוּ מִנַּיִן לְךָ? אָמַר לוֹ: סָבָא, סָבָא! אֱכֹל וּשְׁתֹק. נִמְצָא מַאֲכִיל אֶת אָבִיו פַּטּוּמוֹת וְיוֹרֵשׁ גֵּיהִנֹּם. כֵּיצַד מַטְחִינוֹ בָּרֵחַיִם וְיוֹרֵשׁ גַּן עֵדֶן? מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהָיָה טוֹחֵן בְּרֵחַיִם. שָׁלַח הַמֶּלֶךְ לְהָבִיא טוֹחֲנִים לַעֲבוֹדָתוֹ. אָמַר לְאָבִיו: אַבָּא, הִכָּנֵס וּטְחַן תַּחְתַּי, וַאֲנִי אֵלֵךְ לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ. אִם יַגִּיעַ לִידֵי בִזָּיוֹן, אֶתְבַּזֶּה אֲנִי וְלֹא אַתָּה, וְאִם לִידֵי מַלְקוֹת אֶלְקֶה אֲנִי וְלֹא אַתָּה. נִמְצָא מַטְחִינוֹ בָּרֵחַיִם וְיוֹרֵשׁ גַּן עֵדֶן".

פֶּרֶק עֶשְׂרִים

חַיֵּי הָעָם, מִדּוֹתָיו וְדֵעוֹתָיו בִּימֵי הַתַּלְמוּד

ג) חַיֵּי הַצִּבּוּר.

מַנְהִיגֵי הָעִיר וְחוֹבוֹתֵיהֶם

לָמַדְנוּ כְבָר, כִּי מַלְכֵי הַפַּרְסִים, מוֹשְׁלֵי אֶרֶץ בָּבֶל, לֹא הִתְעָרְבוּ בְּחַיֵּי הַצִּבּוּר הַיְהוּדִי. כָּל קְהִלָּה בָּחֲרָה בְּוַעַד שֶׁל „שִׁבְעָה טוּבֵי הָעִיר", וְהֵם דָּאֲגוּ לְכָל צָרְכֵי הַקְּהִלָּה: לְבָתֵּי הַתְּפִלָּה, לְבָתֵּי הַדִּין, לְבָתֵּי הַצְּדָקָה וְעוֹד. הָרַבָּנִים שֶׁהָיוּ בְּכָל עִיר, עָמְדוּ תָמִיד לְעֶזְרַת הַוַּעַד הַזֶּה, וְיַחַד עִמּוֹ חִלְּקוּ אֶת הַמַּס עַל כָּל בְּנֵי הָעִיר, קָבְעוּ אֶת הַמְּחִירִים לְצָרְכֵי אֹכֶל וְהִשְׁתַּדְּלוּ לְהָגֵן עַל הַפּוֹעֲלִים, שֶׁלֹּא יוֹנוּ וְלֹא יִלָּחֲצוּ אוֹתָם. הִנֵּה מִקְרֶה כָּזֶה: „רַבָּה בַּר בַּר־חָנָה שָׁבְרוּ לוֹ כַּתָּפִים חָבִית שֶׁל יַיִן. נָטַל בִּגְדֵיהֶם. בָּאוּ (הַכַּתָּפִים) וְאָמְרוּ לְרַב. אָמַר לוֹ: הַחֲזֵר לָהֶם בִּגְדֵיהֶם. אָמַר לוֹ: הַדִּין כַּךְ? אָמַר לוֹ: כֵּן, „לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים". אָמְרוּ לוֹ (הַכַּתָּפִים לְרַב) עֲנִיִּים אָנוּ וְטָרַחְנוּ כָּל הַיּוֹם, וּרְעֵבִים אָנוּ וְאֵין לָנוּ כְלוּם. אָמַר לוֹ רַב: לֵךְ וְתֵן לָהֶם שְׂכָרָם. אָמַר לוֹ: הַדִּין כַּךְ? אָמַר לוֹ: הֵן, „וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר".

בָּתֵּי הַתְּפִלָּה

בָּתֵּי תְפִלָּה הָיוּ בְּכָל עִיר וָעִיר, וּבֶעָרִים הַגְּדוֹלוֹת הָיוּ בָּתֵּי תְפִלָּה רַבִּים. בְּכָל בֵּית תְּפִלָּה נִמְצְאוּ אֲרוֹן קֹדֶשׁ עִם סִפְרֵי תוֹרָה, בִּימָה וְסַפְסָלִים לִישִׁיבָה. הַשַּׁמָּשׁ הָיָה מַשְׁגִּיחַ עַל נִקְיוֹן הַבַּיִת, וְכָל הַיְּהוּדִים הָיוּ זְהִירִים מְאֹד בִּכְבוֹד בֵּית

תְּפִלָּתָם: „בָּתֵּי הַכְּנֵסִיּוֹת אֵין נוֹהֲגִים בָּהֶם קַלּוּת רֹאשׁ, אֵין אוֹכְלִים בָּהֶם וְאֵין שׁוֹתִים בָּהֶם, וְאֵין נִכְנָסִים בָּהֶם בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה, וְלֹא בַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים", וְ„הָרוֹקֵק בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּאִלּוּ רוֹקֵק בְּבָבַת עֵינוֹ".

בַּעַל הַשָּׂדֶה מְשַׁלֵּם לְפוֹעֲלָיו

תְּפִלַּת חוֹל וּמוֹעֵד

תְּפִלָּה בְּצִבּוּר (בְּ„מִנְיָן") נָהֲגָה בְּכָל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ וְנֶחְשְׁבָה לְחוֹבָה. וּ„מַעֲשֶׂה בְּר' אֱלִיעֶזֶר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְלֹא מָצָא עֲשָׂרָה, שִׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה". בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁעָבַר מִימֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי עַד חֲתִימַת

הַתַּלְמוּד, כְּבָר נִקְבְּעָה בָּעָם הַדֵּעָה, כִּי „גְּדוֹלָה תְּפִלָּה יוֹתֵר מִן הַקָּרְבָּנוֹת", כִּי כֹּחַ הַתְּפִלָּה גָּדוֹל לְהַצִּיל אֶת הָאִישׁ מִכָּל רָעָה: „אֲפִילוּ חֶרֶב חַדָּה מוּנַחַת עַל צַוָּארוֹ שֶׁל אָדָם, אַל יִמְנַע עַצְמוֹ מִן הָרַחֲמִים" (אַל יֶחְדַּל מֵהִתְפַּלֵּל). בַּשַּׁבָּת וּבַחַגִּים הָיְתָה הַתְּפִלָּה חֲגִיגִית וְנֶהְדָּרָה. הַמִּתְפַּלְּלִים יָשְׁבוּ בְּסֵדֶר יָדוּעַ; אֲנָשִׁים לְבַד וְנָשִׁים לְבַד, וַחֲשׁוּבֵי הָעִיר יָשְׁבוּ בָּרֹאשׁ (עַל יַד הַכֹּתֶל הַמִּזְרָחִי). מִלְּבַד הַתְּפִלָּה קָרְאוּ בַּתּוֹרָה, הִפְטִירוּ בַּנְּבִיאִים, הַחֲכָמִים דָּרְשׁוּ לִפְנֵי הָעָם בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּלְסוֹף הָיָה אַחַד הַכֹּהֲנִים עוֹלֶה עַל הַבִּימָה וּמְבָרֵךְ אֶת הָעָם. הַהַשְׁגָּחָה עַל כָּל עִנְיְנֵי בֵּית הַתְּפִלָּה הָיְתָה בִּידֵי אֲנָשִׁים, שֶׁנִּבְחֲרוּ לְשֵׁם זֶה מֵאֵת כָּל הַקְּהִלָּה, וְנִקְרְאוּ בְּשֵׁם „גַּבָּאִים" (גּוֹבִים, שֶׁגָּבוּ אֶת תְּרוּמוֹת הַמִּתְפַּלְּלִים לְצָרְכֵי בֵּית הַתְּפִלָּה).

מִנְהֲגֵי הַצְּדָקָה

בְּבָתֵּי הַתְּפִלָּה הָיוּ מְאַסְּפִים גַּם נְדָבוֹת לְעִנְיְנֵי צְדָקָה, כְּמוֹ: לְפַרְנָסַת עֲנִיֵּי הָעִיר, לְעֶזְרַת חוֹלִים, לְבָתֵּי הַכְנָסַת אוֹרְחִים עֲנִיִּים וְעוֹד. אֶת כֶּסֶף הַצְּדָקָה אָסְפוּ וְחִלְּקוּ אֲנָשִׁים נֶאֱמָנִים, שֶׁנִּקְרְאוּ בְּשֵׁם „גַּבָּאֵי צְדָקָה". עֲשִׂיַּת צְדָקָה הָיְתָה בְּעֵינֵי הַיְהוּדִים מִצְוָה גְדוֹלָה וַחֲשׁוּבָה מְאֹד, שֶׁכֹּחָהּ יָפֶה לְהַצִּיל אַף מִמָּוֶת: „אָמְרוּ עָלָיו עַל בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק, שֶׁהָיָה מְמֻנֶּה עַל קֻפָּה שֶׁל צְדָקָה. פַּעַם אַחַת בָּאָה אִשָּׁה לְפָנָיו בִּשְׁנַת בַּצֹּרֶת וְאָמְרָה לוֹ: רַבִּי, פַּרְנְסֵנִי! אָמַר לָהּ: הָעֲבוֹדָה, שֶׁאֵין בְּקֻפַּת הַצְּדָקָה כְּלוּם. אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, אִם אֵין אַתָּה מְפַרְנְסֵנִי, הֲרֵי אִשָּׁה וְשִׁבְעַת בָּנֶיהָ מֵתִים. עָמַד וּפִרְנְסָהּ מִשֶּׁלּוֹ. לְיָמִים חָלָה וְנָטָה לָמוּת. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה אָמַרְתָּ: „כָּל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא", וּבִנְיָמִין הַצַּדִּיק, שֶׁהֶחֱיָה אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָנֶיהָ, יָמוּת בְּשָׁנִים מוּעָטוֹת

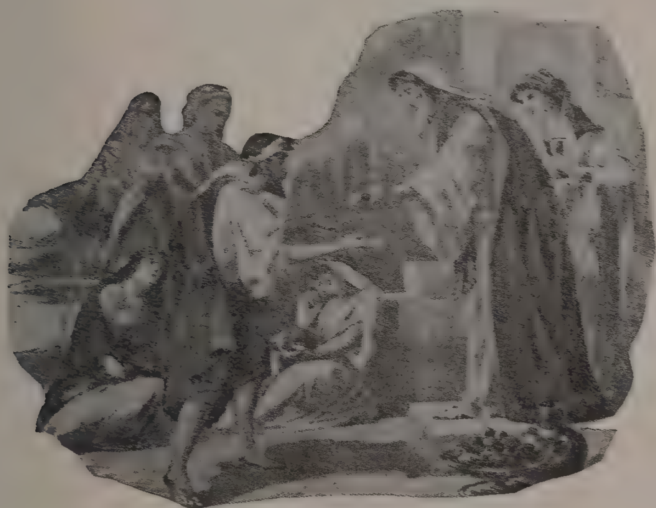
קֻפַּת צְדָקָה

הֲלָלוּ? מִיָּד קָרְעוּ לוֹ גְּזַר דִּינוֹ וְהוֹסִיפוּ לוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה".

כְּבָר בִּימֵי הַתַּלְמוּד הִתְהַלְּכָה בָּעָם הַדֵּעָה, כִּי צְדָקָה בְּדִבְרֵי יְדִידוּת וְחִבָּה לֶעָנִי, גְּדוֹלָה מִצְּדָקָה בְּכֶסֶף: „הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לֶעָנִי, מִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְהַמְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים, מִתְבָּרֵךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת". לָכֵן צָרִיךְ אָדָם לָתֵת אֶת נִדְבָתוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת „שֶׁאִם נָתַן אָדָם לַחֲבֵרוֹ כָּל מַתָּנוֹת טוֹבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם

מַדְרֵגוֹת בִּצְדָקָה

וּפָנָיו זְעוּמוֹת וּכְבוּשׁוֹת בָּאָרֶץ, מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ לֹא נָתַן לוֹ כְלוּם. אֲבָל הַמְקַבֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, אֲפִילוּ לֹא נָתַן לוֹ כְלוּם, מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ נָתַן לוֹ כָּל מַתָּנוֹת טוֹבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם". בְּיִחוּד גְּדוֹלָה צְדָקָה בְסֵתֶר: „גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה בְסֵתֶר יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ". וְהָיוּ רוֹפְאִים בִּזְמַן הַתַּלְמוּד,

בִּשְׁנַת בַּצֹּרֶת

שֶׁהָיָה לָהֶם מָקוֹם צָנוּעַ מִבַּחוּץ לְהַטִּיל בּוֹ אֶת הַכֶּסֶף הַנִּתָּן לָרוֹפֵא. מִי שֶׁהָיָה לוֹ כֶסֶף הָיָה מַטִּיל בּוֹ, וּמִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ, הָיָה בָא וְיוֹשֵׁב וְאֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ.

בְּכָל עִיר וָעִיר הָיָה בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה שׁוֹפְטִים, שֶׁשָּׁפְטוּ אֶת הָעָם מִבְּלִי לְקַבֵּל שָׂכָר בְּעַד עֲבוֹדָתָם הַזֹּאת. הַשּׁוֹפְטִים נִבְחֲרוּ

שׁוֹפְטִים וְחוֹבוֹתֵיהֶם

מִבֵּין הַסּוֹחֲרִים, בַּעֲלֵי הַמְּלָאכָה וְעוֹבְדֵי הָאֲדָמָה, אִם רַק יָדְעוּ אֶת חֻקֵּי הַמִּשְׁפָּט הָעִבְרִי. הָעָם דָּרַשׁ מִן הַשּׁוֹפְטִים, שֶׁיִּהְיוּ אֲנָשִׁים יְשָׁרִים, מְתוּנִים וַעֲנָוִים, כִּי „פַּרְנָס הַמִּתְגָּאֶה עַל הַצִּבּוּר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹכֶה עָלָיו". הַשּׁוֹפֵט נִצְטַוָּה, שֶׁלֹּא יִשָּׂא פָּנִים לְמִי שֶׁהוּא; שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַּעַל־דִּין אֶחָד לִפְנֵי שֶׁיָּבוֹא הַשֵּׁנִי; שֶׁאִם הָאֶחָד לָבוּשׁ מַחֲלָצוֹת וְהַשֵּׁנִי קְרָעִים, יָכוֹל הַשּׁוֹפֵט לְבַקֵּשׁ מֵהֶם, שֶׁיָּבוֹאוּ לְפָנָיו לְבוּשִׁים בְּגָדִים שָׁוִים; שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד; שֶׁלֹּא יִתֵּן לְאֶחָד לְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ וְלַשֵּׁנִי יֹאמַר: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ, וְכַדּוֹמֶה. בְּיִחוּד נִזְהֲרוּ הַשּׁוֹפְטִים לְתַקֵּן אֶת מַעֲשֵׂיהֶם תְּחִלָּה לִפְנֵי שֶׁהֵם בָּאִים לְתַקֵּן מַעֲשֵׂי אֲחֵרִים. וּ„מַעֲשֶׂה בְּר' יַנַּאי, שֶׁהָיָה לוֹ אִילָן נָטוּעַ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וַעֲנָפָיו נָטוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְהָיָה שָׁם אָדָם אֶחָד, שֶׁהָיָה אַף לוֹ אִילָן נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְסוֹגֵר אֶת הַדֶּרֶךְ בִּפְנֵי עוֹבְרִים

לִפְנֵי הַשּׁוֹפְטִים

וְשָׁבִים. הֵבִיאוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי ר׳ יַנַּאי. אָמַר לוֹ: לֵךְ הַיּוֹם וּבֹא לְמָחָר. בַּלַּיְלָה שָׁלַח ר׳ יַנַּאי אֶת פּוֹעֲלָיו וְקִצֵּץ אֶת שֶׁלּוֹ. לְמָחָר בָּא אוֹתוֹ הָאִישׁ לְפָנָיו. אָמַר לוֹ ר׳ יַנַּאי: לֵךְ קְצֹץ. אָמַר לוֹ: וַהֲרֵי אִילָן שֶׁלְּךָ?... אָמַר לוֹ: צֵא וּרְאֵה".

לְתַקָּנַת הָרַבִּים דָּרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים, שֶׁלֹּא יִשְׁפְּכוּ מַיִם, זְכוּכִית אוֹ אֲבָנִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים; שֶׁלֹּא יְגַדְּלוּ כְּלָבִים רָעִים; שֶׁיָּאִירוּ מִתּוֹךְ הַבָּתִּים לָרְחוֹבוֹת הָאֲפֵלִים וְעוֹד דְּבָרִים כָּאֵלֶּה:

פֶּרֶק עֶשְׂרִים וְאֶחָד

חַיֵּי הָעָם, מִדּוֹתָיו וְדֵעוֹתָיו בִּימֵי הַתַּלְמוּד

ד) תּוֹרָה, מִדּוֹת וְדֶרֶךְ אֶרֶץ.

אַחֲרֵי שֶׁרָאִינוּ אֶת חַיֵּי הַיְּהוּדִי בְּחוֹלוֹ וּבְשַׁבַּתּוֹ, בְּבֵיתוֹ וּבַחֶבְרָה, נִרְאֶה נָא עַכְשָׁו מֶה הָיוּ מִדּוֹתָיו וְדֵעוֹתָיו בִּכְלָל; אֶת מָה אָהַב וְאֶת מַה שָּׂנֵא, לְמַה קִוָּה וּלְמַה שָּׁאַף.

יוֹתֵר מִכֹּל אָהַב הָעָם אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּבוֹד לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה הָיָה כָּל כַּךְ גָּדוֹל, עַד שֶׁאָמְרוּ, כִּי „חָכָם קוֹדֵם לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל", כִּי

תַּלְמוּד תּוֹרָה

„גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל". מִפְּנֵי מָה? כִּי „תַלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹסְקִים בְּבִנְיַן הָעוֹלָם כָּל יְמֵיהֶם וּמַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם". לְשֵׁם לִמּוּד הַתּוֹרָה הָיוּ צְעִירִים וּזְקֵנִים עוֹזְבִים אֶת בָּתֵּיהֶם, גּוֹלִים לִמְקוֹם יְשִׁיבָה גְדוֹלָה, סוֹבְלִים רָעָב וּמַחְסוֹר, וּבִלְבַד שֶׁיַּעַסְקוּ בַּתּוֹרָה: „רַב יוֹסֵף, בְּנוֹ שֶׁל רָבָא, שְׁלָחוֹ אָבִיו לְבֵית מִדְרָשׁ לִפְנֵי רַב יוֹסֵף. פָּסְקוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים.

כְּשֶׁעָבְרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְהִגִּיעַ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, אָמַר: אֵלֵךְ וְאֶרְאֶה אֶת בְּנֵי בֵיתִי. שָׁמַע אָבִיו, נָטַל מַקֵּל וְיָצָא לִקְרָאתוֹ. אָמַר לוֹ: יוֹנָתְךָ נִזְכַּרְתָּ? נִטְרְדוּ שְׁנֵיהֶם בִּדְבָרִים וְלֹא אָכְלוּ סְעוּדָה הַמַּפְסֶקֶת". „אָמְרוּ עָלָיו עַל דּוֹרוֹ שֶׁל ר' יְהוּדָה בַּר' אֶלְעָאִי (בֶּן דּוֹרוֹ שֶׁל ר' מֵאִיר), שֶׁהָיוּ שִׁשָּׁה תַלְמִידִים מִתְכַּסִּים בְּטַלִּית אַחַת וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁלָּמְדוּ מִתּוֹךְ שִׂמְחָה רַבָּה: „גּוֹי אֶחָד רָאָה לְר' יְהוּדָה בַּר' אֶלְעָאִי, שֶׁפָּנָיו צְהֻבִּים, וְחָשַׁב אוֹתוֹ לְשִׁכּוֹר. אָמַר ר' יְהוּדָה: אֲפִילוּ כְּשֶׁאֲנִי שׁוֹתֶה אַרְבַּע כּוֹסוֹת בְּפֶסַח, אֲנִי חָשׁ בְּרֹאשִׁי מִפֶּסַח עַד עֲצֶרֶת. אָמַר לוֹ: וְלָמָּה פָּנֶיךָ צְהֻבִּים? אָמַר לוֹ: הַתּוֹרָה מְאִירָה פָּנָי".

הַיְסוֹד וְהַבִּנְיָן

הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְהַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הָיוּ כְּבָר אָז לְתוֹרָה אַחַת בְּעֵינֵי כָל הָעָם. הַכֹּל הֵבִינוּ כִּי הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב הִיא רַק הַיְסוֹד לַבִּנְיָן הַגָּדוֹל וּרְחַב הַיָּדַיִם שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בְּלִי הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה תִּהְיֶה כִּיסוֹד בְּלִי בִנְיָן עָלָיו. וְכֵן אָמְרוּ חַכְמֵי הַתַּלְמוּד: „כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, לֹא נְתָנָהּ, אֶלָּא כְּחִטִּים לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה סֹלֶת, וּכְפִשְׁתָּן לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בֶּגֶד.

מָה הוּא צַדִּיק אַף אַתָּה צַדִּיק

רָאִינוּ, אֵיפוֹא, כִּי לִמּוּד הַתּוֹרָה הָיָה עִקָּר גָּדוֹל בְּחַיֵּי הָעָם. בְּכָל זֹאת חָשְׁבוּ הַכֹּל, כִּי תוֹרָה בְּלִי מַעֲשִׂים טוֹבִים אֵינֶנָּה מִתְקַיֶּמֶת. כִּי מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו „דּוֹמֶה לְמִי, שֶׁחָצֵר אֵין לוֹ, וְשַׁעַר לֶחָצֵר הוּא עוֹשֶׂה", אוֹ „לְאִילָן, שֶׁעֲנָפָיו מְרֻבִּים וְשָׁרָשָׁיו מוּעָטִים, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקַרְתּוֹ וְהוֹפַכְתּוֹ עַל פָּנָיו". וְלָכֵן, אִם חָפֵץ אָדָם שֶׁתּוֹרָתוֹ תִּתְקַיֵּם בְּיָדָיו, עָלָיו לְתַקֵּן אֶת מַעֲשָׂיו וְלִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂי ה': „מַה הוּא צַדִּיק, אַף אַתָּה צַדִּיק; מַה הוּא רַחוּם וְחַנּוּן, אַף אַתָּה רַחוּם וְחַנּוּן".

הֱוֵי גוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה

אַהֲבָה וְכָבוֹד לַבְּרִיּוֹת

עִקַּר הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים הֵם אַהֲבָה וְרַחֲמִים וְכָבוֹד לַבְּרִיּוֹת: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּנַי, כְּלוּם חָסַרְתִּי דָבָר שֶׁאֲבַקֵּשׁ מִכֶּם? אֶלָּא מַה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם? שֶׁתִּהְיוּ אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה וּמְכַבְּדִים זֶה אֶת זֶה". מִפְּנֵי אַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת וּכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת הִזְהִיר הַתַּלְמוּד: „לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם מְדַבֵּר שָׁלוֹם עִם כָּל אָדָם, וַאֲפִילוּ עִם נָכְרִי בַּשּׁוּק". „יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ." „הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים". „אִם נָתַן לוֹ אָדָם שָׁלוֹם וְלֹא הֶחֱזִיר, נִקְרָא גַּזְלָן" וְעוֹד, וְעוֹד.

גֶּזֶל הַגּוֹי וַאֲבֵדַת הַגּוֹי

כָּל יְהוּדִי הָיָה מְצֻוֶּה לְהִתְנַהֵג עִם חֲבֵרוֹ, יְהוּדִי אוֹ גוֹי, בְּצֶדֶק וּבְיֹשֶׁר. הַמְרַמֶּה אֶת הַגּוֹי מְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם וְהָעוֹשֶׂה צְדָקָה לְגוֹי מְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם. וְהִנֵּה, לְמָשָׁל, שְׁנֵי סִפּוּרִים מִסִּפּוּרֵי הַתַּלְמוּד בְּעִנְיָן זֶה: „אָמַר אֵלִיָּהוּ: פַּעַם אַחַת בָּא לְפָנַי אָדָם אֶחָד וְאָמַר לִי: רַבִּי! מַעֲשֶׂה הָיָה בִי, שֶׁמָּכַרְתִּי לְגוֹי אַרְבָּעָה כּוֹרִים שֶׁל תְּמָרִים, וּמְכַרְתִּים לוֹ בְּבַיִת אָפֵל מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה. אָמַר לִי הַגּוֹי: אַתָּה וְהָאֱלֹהִים שֶׁבַּשָּׁמַיִם יוֹדְעִים בְּמִדָּה שֶׁאַתָּה מוֹדֵד לִי. אַחֲרֵי כֵן נָטַלְתִּי הַמָּעוֹת, וְקָנִיתִי בָהֶן כַּד שֶׁל שֶׁמֶן, וְהִנַּחְתִּיו בַּמָּקוֹם שֶׁמָּכַרְתִּי אֶת הַתְּמָרִים. נִקְרַע הַכַּד וְנִשְׁפַּךְ הַשֶּׁמֶן. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי! בָּרוּךְ הַמָּקוֹם, שֶׁאֵין לְפָנָיו מַשּׂא פָּנִים". „ר' שְׁמוּאֵל עָלָה לְרוֹמִי. אָבְדוּ לַמַּלְכָּה תַּכְשִׁיטֶיהָ וּמְצָאָם. הוֹצִיאָה כְרוּז בַּמְּדִינָה: מִי שֶׁיַּחֲזִיר תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם יִטֹּל כָּךְ וְכָךְ, לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם—יַתִּיזוּ אֶת רֹאשׁוֹ. לֹא הֶחֱזִירָם תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם הֶחֱזִירָם. אָמְרָה לוֹ: לֹא הָיִיתָ בַּמְּדִינָה? אָמַר לָהּ: הֵן. אָמְרָה לוֹ: וְלֹא שָׁמַעְתָּ קוֹל הַכְּרוּז? אָמַר לָהּ: הֵן. אָמְרָה לוֹ: וְלָמָּה לֹא הֶחֱזַרְתָּ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם? אָמַר לָהּ: שֶׁלֹּא תֹאמְרִי „בִּשְׁבִיל מוֹרָא שֶׁלָּךְ עָשִׂיתִי, אֶלָּא בִּשְׁבִיל מוֹרָא שָׁמַיִם. אָמְרָה לוֹ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵי הַיְּהוּדִים".

מִדַּת הָעֲנָוָה

בֵּין יֶתֶר הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת יְשָׁרָה בְּעֵינֵי הָעָם גַּם מִדַּת הָעֲנָוָה וְהַצְּנִיעוּת: „ר' מֵאִיר אוֹמֵר: הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָל אָדָם" ר' לְוִיטַס אוֹמֵר: מְאֹד, מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ". „הַבַּיִת הַזֶּה ,אִם אֵין לוֹ מִפְתָּן הוּא נִרְאֶה כְּחָסֵר, אַף אַתָּה, אֲפִילוּ אַתָּה מֻשְׁלָם בְּכָל הַמִּדּוֹת, אִם אֵין בְּךָ עֲנָוָה אַתָּה חָסֵר". „הַסְּנֶה, הַסְּנֶה! לֹא מִשּׁוּם שֶׁאַתָּה גָּבֹהַּ מִכָּל הָאִילָנוֹת הִשְׁרָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

לְעֶזְרַת חוֹלִים

שְׁכִינָתוֹ עָלֶיךָ, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁאַתָּה נָמוּךְ מִכָּל הָאִילָנוֹת הִשְׁרָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁכִינָתוֹ עָלֶיךָ".

וּכְשֵׁם שֶׁדָּאֲגוּ הַיְהוּדִים לְמִדּוֹת הַנֶּפֶשׁ וּלְצָרְכֵי הַנֶּפֶשׁ, כֵּן דָּאֲגוּ גַּם לְמִדּוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ וּלְצָרְכֵי הַגּוּף. הַיְהוּדִים הִקְפִּידוּ עַל בִּגְדֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ נְקִיִּים, תְּפוּרִים כְּהֹגֶן וּלְבוּשִׁים כְּהֹגֶן. חֵלֶק הַשֻּׁלְחָן שֶׁאָכְלוּ עָלָיו צָרִיךְ הָיָה לִהְיוֹת מְכֻסֶּה בְּמַפָּה לְבָנָה.

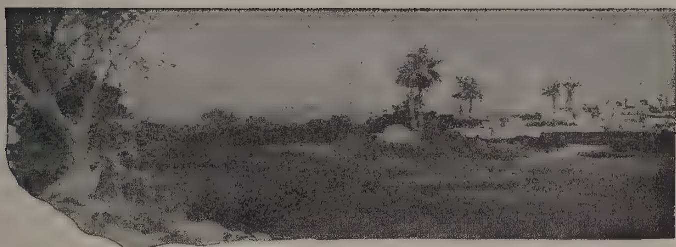
מִנְהֲגֵי דֶּרֶךְ אֶרֶץ

הַסּוֹעֲדִים צְרִיכִים הָיוּ לֶאֱכֹל בְּנִמּוּס וְלִשְׁתּוֹת בְּנִמּוּס. אִם מִי שֶׁהוּא רָחַץ בַּבַּיִת, נָהֲגוּ לִסְגֹּר אֶת הַדֶּלֶת, וּמִי שֶׁמָּצָא אֶת דֶּלֶת חֲבֵרוֹ סְגוּרָה לֹא נִכְנַס, אֶלָּא אִם דָּפַק תְּחִלָּה וְקִבֵּל רְשׁוּת לְהִכָּנֵס. וְעוֹד דְּבָרִים כָּאֵלֶּה.

כָּל יְהוּדִי הָיָה מְצֻוֶּה לְהִזָּהֵר מְאֹד בִּבְרִיאוּת גּוּפוֹ וּבְנִקְיוֹנוֹ, כִּי „כָּל הַמְּזַלְזֵל בִּשְׁמִירַת גּוּפוֹ, מְזַלְזְלִים בּוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וְאוֹמְרִים לוֹ: הוּא עַל חַיָּיו לֹא חָס, וַאֲנִי אָחוּס עָלָיו?" „בְּחַיֵּי הַבְּרִיּוֹת" בַּתַּלְמוּד אָנוּ מוֹצְאִים כְּלָלִים רַבִּים, שֶׁנָּהֲגוּ בָעָם בְּעִנְיְנֵי שְׁמִירַת הַגּוּף, כְּמוֹ: אָסוּר לָדוּר בְּעִיר שֶׁאֵין בָּהּ רוֹפֵא, שֶׁאֵין בָּהּ מֶרְחָץ, שֶׁאֵין בָּהּ יְרָקוֹת וְעוֹד; צָרִיךְ אָדָם לְהִתְרַגֵּל בִּרְחִיצַת הַגּוּף בֵּין בַּקַּיִץ וּבֵין בַּחֹרֶף וּלְהִזָּהֵר בְּנִקְיוֹן הָאָזְנַיִם וְהַחֹטֶם וּבִנְטִילַת יָדַיִם לִפְנֵי הָאֲכִילָה; אָסוּר לְהַרְבּוֹת בִּישִׁיבָה, כִּי יְשִׁיבָה קָשָׁה לַקֵּיבָה, וְצָרִיךְ לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה מַיִם בִּשְׁעַת הָאֲכִילָה; כָּל אָדָם צָרִיךְ לִישֹׁן דֵּי הַצֹּרֶךְ, וּמִי שֶׁאוֹמֵר „שְׁבוּעָה, שֶׁלֹּא אִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים, מַלְקִים אוֹתוֹ וְיִישַׁן לְאַלְתַּר". אֲפִילוּ בְּעִנְיְנֵי בֵּית הָרַחֲצָה נוֹתֵן הַתַּלְמוּד כְּלָלִים רַבִּים וּמוֹעִילִים, כִּי כָל דָּבָר מִצָּרְכֵי הַחַיִּים הָיָה חָשׁוּב וְנִכְבָּד בְּעֵינֵי חַכְמֵי הַתּוֹרָה: „פַּעַם אַחַת אָמַר לוֹ רַב הוּנָא לְרַבָּה בְנוֹ: מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה מָצוּי לִפְנֵי רַב חִסְדָּא? אָמַר לוֹ: מַה לִּי לָלֶכֶת אֶצְלוֹ? כְּשֶׁאֲנִי בָּא אֶצְלוֹ, הוּא עוֹסֵק עִמִּי בִּדְבָרִים שֶׁל מַה בְּכָךְ. אוֹמֵר לִי: מִי שֶׁנִּכְנָס לְבֵית הָרַחֲצָה לֹא יֵשֵׁב כַּךְ וְלֹא יַעֲשֶׂה כַּךְ... אָמַר לוֹ אָבִיו: הוּא עוֹסֵק בְּחַיֵּי הַבְּרִיּוֹת, וְאַתָּה אוֹמֵר בִּדְבָרִים שֶׁל מַה בְּכַךְ?"

הִנֵּה כִּי כֵן אֲנַחְנוּ רוֹאִים, כִּי חַכְמֵי הַתַּלְמוּד לֹא הִנִּיחוּ דָּבָר גָּדוֹל אוֹ קָטָן בְּחַיֵּי הָעָם, שֶׁלֹּא סִדְּרוּ אוֹתוֹ וְלֹא הֶעֱמִידוּהוּ עַל

דִּבְרֵי הַתּוֹרָה. הֵם עָשׂוּ אֶת הַתּוֹרָה לְתוֹרַת חַיִּים הַדּוֹאֶגֶת לְכָל צָרְכֵי הַחַיִּים שֶׁל הָאָדָם, וְלָכֵן לֹא נִתְרַחֲקוּ חַיֵּי הַיְהוּדִים מִן הַתּוֹרָה, כִּי אִם נִקְשְׁרוּ בָהּ קֶשֶׁר חָזָק וְקַיָּם.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם

חַיֵּי הָעָם, מִדּוֹתָיו וְדֵעוֹתָיו בִּימֵי הַתַּלְמוּד

ה) אַהֲבַת הַיְהוּדִי לְעַמּוֹ וּלְאַרְצוֹ.

אַהֲבַת הָעָם לְעַמּוֹ וּלְאַרְצוֹ הָיְתָה תָּמִיד חֲזָקָה מְאֹד, וְהַתַּלְמוּד מָלֵא סִפּוּרִים וּמַאֲמָרִים עַל הָאַהֲבָה הַנִּפְלָאָה הַזֹּאת, וְעַל הַתִּקְווֹת הַמַּזְהִירוֹת הַנִּשְׁקָפוֹת לָעָם וְלָאָרֶץ בֶּעָתִיד.

תּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, מִי קוֹדֵם

הַתַּלְמוּד מוֹסֵר לָנוּ, כִּי כָל יְהוּדִי הָיָה חָבִיב עַל הָעָם, כִּי „יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא, יִשְׂרָאֵל הוּא". וְכָל יְהוּדִי הָיָה נָכוֹן לִבְחֹר בְּמָוֶת, מֵאֲשֶׁר לְהִבָּדֵל מֵעַמּוֹ. וְרָגִיל הָיָה בְּפִי הָעָם לֵאמֹר: „אוֹ יְהוּדִי אוֹ צָלוּב". הָיוּ אֲנָשִׁים, שֶׁלֹּא יָדְעוּ אֶת מַה הֵם אוֹהֲבִים יוֹתֵר, אֶת הָעָם אוֹ אֶת הַתּוֹרָה:

„אָמַר אֵלִיָּהוּ: פַּעַם אַחַת הָיִיתִי עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. בָּא לְפָנַי אָדָם אֶחָד וְהָיָה שׁוֹאֲלֵנִי בְּדִבְרֵי תוֹרָה. אָמַר לִי: רַבִּי, שְׁנֵי דְבָרִים יֵשׁ לִי בִלְבָבִי, וַאֲנִי אוֹהֲבָם אַהֲבָה גְדוֹלָה–תּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ, אֵיזֶה מֵהֶם קוֹדֵם. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנֵי אָדָם אוֹמְרִים: תּוֹרָה קְדוּמָה לַכֹּל; אֲבָל אֲנִי הָיִיתִי אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים קוֹדְמִים.

„הֵ־ן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן"

הַתַּלְמוּד הִשְׁתַּדֵּל לְחַזֵּק בְּלֵב הָעָם אֶת הַדֵּעָה, כִּי עַם יִשְׂרָאֵל נִבְדָּל מִכָּל הָעַמִּים הָאֲחֵרִים. כֵּן, לְמָשָׁל, דָּרְשׁוּ אֶת הַפָּסוּק „הֵ ן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן": כָּל הָאוֹתִיּוֹת מִתְחַבְּרוֹת אוֹ לַעֲשָׂרָה (א"ט, ב"ח...) אוֹ לְמֵאָה (י"צ, כ"פ...) וְרַק ה"ן עוֹמְדוֹת לְעַצְמָן. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כְּשֵׁם שֶׁשְּׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת הַלָּלוּ אֵינָן מִתְחַבְּרוֹת עִם כָּל הָאוֹתִיּוֹת, כַּךְ אֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לְהִתְחַבֵּר עִם כָּל הָאֻמּוֹת. שֶׁאֲפִילוּ גּוֹזְרִים עֲלֵיהֶם לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, אוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, הֵם נֶהֱרָגִים וְאֵינָם מִתְעָרְבִים בָּהֶם. וּמַה מַּבְדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים? הַתּוֹרָה. כִּי „אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם: יֵשׁ חָכְמָה בַּגּוֹיִם, תַּאֲמִין–יֵשׁ תּוֹרָה בַּגּוֹיִם, אַל תַּאֲמִין".

הַסַּפִּיר בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד

אֲבָל אִם יַעַמְדוּ הַיְּהוּדִים כַּצָּר נֶגֶד כָּל הָעַמִּים הָרַבִּים, אֵיךְ יוּכְלוּ לְהִתְקַיֵּם? הַיְּהוּדִים יוּכְלוּ, כִּי „סַפִּיר גִּזְרָתָם"–אָמַר ר' פִּנְחָס: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד, שֶׁהָלַךְ לִמְכֹּר סַפִּיר בְּרוֹמָא. אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ: עַל מְנָת לְבָדְקוֹ אֶקָּחֶנּוּ. נְתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַסְּדָן וְהִתְחִיל מַקִּישׁ עָלָיו בַּפַּטִּישׁ. נִבְקַע הַסְּדָן וְנֶחְלַק הַפַּטִּישׁ, וְהַסַּפִּיר בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד." וְכֵן גַּם אֵין לַחֲשֹׁב, כִּי יְרִידַת הָעָם הַגְּדוֹלָה הִיא יְרִידָה עוֹלָמִית, כִּי „אֻמָּה זוֹ מְשׁוּלָה לְעָפָר וּמְשׁוּלָה לְכוֹכָבִים: כְּשֶׁהִיא יוֹרֶדֶת–יוֹרֶדֶת עַד עָפָר,

וּכְשֶׁהִיא עוֹלָה–עוֹלָה עַד לַכּוֹכָבִים". וּמְשׁוּלָה אֻמָּה זוֹ לְגֶפֶן: מַה הַגֶּפֶן הַזּוֹ בַּתְּחִלָּה נִרְמֶסֶת בָּרֶגֶל, וְאַחַר כַּךְ מַעֲלִים אוֹתָהּ עַל שֻׁלְחֲנוֹת מְלָכִים, אַף כַּךְ יִשְׂרָאֵל סוֹף כְּבוֹדוֹ לָבוֹא.

חִבַּת הָאָרֶץ

וּכְמוֹ שֶׁחִבֵּב הַיְּהוּדִי אֶת עַמּוֹ, כֵּן חִבֵּב גַּם אֶת אֶרֶץ אֲבוֹתָיו, וַחֲכְמֵי הַתַּלְמוּד הָיוּ אוֹמְרִים: „מוּטָב לָלִין בְּמִדְבָּרִיּוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא לָלִין בְּאַרְמוֹנוֹת שֶׁל חוּץ לָאָרֶץ. וּמַעֲשֶׂה בִּשְׁלֹשָׁה חֲכָמִים, שֶׁהָלְכוּ לְבָבֶל לִלְמֹד שָׁם תּוֹרָה. כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְצִידוֹן זָכְרוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהִתְחִילוּ לִבְכּוֹת. קָרְאוּ אֶת הַמִּקְרָא „וִ י שַׁ בְ תֶּ ם בָּהּ וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים" וְאָמְרוּ: יְ שִׁ י בַ ת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְווֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. חָזְרוּ וְהָלְכוּ לִמְקוֹמָם. הַחֲכָמִים שֶׁלֹּא זָכוּ לִחְיוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הָיוּ מְצַוִּים לִפְנֵי מוֹתָם לָשֵׂאת אֶת אֲרוֹנָם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְקָבְרָם שָׁם. חַכְמֵי הַתַּלְמוּד דָּאֲגוּ הַרְבֵּה לְיִשּׁוּב הָאָרֶץ, וּכְדֵי לְהָקֵל לַיְּהוּדִים לִקְנוֹת בָּתִּים וְשָׂדוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, תִּקְנוּ, כִּי הַקּוֹנֶה בַּיִת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כּוֹתְבִים לוֹ שְׁטָר קְנִיָּה אֲפִילוּ בְּשַׁבָּת (עַל יְדֵי נָכְרִי).

שְׁכִינָה בַּגָּלוּת

הַתִּקְוָה, כִּי בִּזְמַן מִן הַזְּמַנִּים יִגָּאֵל עַם יִשְׂרָאֵל וְיָשׁוּב לְאֶרֶץ אֲבוֹתָיו, לֹא אָבְדָה מִלֵּב הָעָם אַף לְשָׁעָה קַלָּה. הַכֹּל הָיוּ בְּטוּחִים, כִּי ה' לֹא שָׁכַח וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת עַמּוֹ, כִּי הוּא עַצְמוֹ, כִּבְיָכוֹל, גָּלָה מִכִּסֵּא כְבוֹדוֹ יַחַד עִם עַמּוֹ. „אָמַר ר' יוֹסֵי: פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְנִכְנַסְתִּי לְחֻרְבָּה אַחַת מֵחֻרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם לְהִתְפַּלֵּל. בָּא אֵלִיָּהוּ, זָכוּר לַטּוֹב, וְשָׁמַר לִי עַל הַפֶּתַח, עַד שֶׁסִּיַּמְתִּי תְּפִלָּתִי. לְאַחַר שֶׁסִּיַּמְתִּי תְּפִלָּתִי, אָמַר לִי: שָׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי! אָמַרְתִּי לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמוֹרִי. אָמַר לִי: מִפְּנֵי מַה נִכְנַסְתָּ לְחֻרְבָּה זֹאת? אָמַרְתִּי לוֹ: לְהִתְפַּלֵּל.

בִּסְבִיבוֹת צִידוֹן

אָמַר לִי: הָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ. אָמַרְתִּי לוֹ: מִתְיָרֵא הָיִיתִי, שֶׁמָּא יַפְסִיקוּנִי עוֹבְרֵי דְרָכִים... אָמַר לִי: בְּנִי, מַה שָּׁמַעְתָּ בְּחָרְבָּה זוֹ? אָמַרְתִּי לוֹ שֶׁשָּׁמַעְתִּי בַּת קוֹל מְנַהֶמֶת כְּיוֹנָה וְאוֹמֶרֶת:

אוֹי, שֶׁהֶחֱרַבְתִּי אֶת בֵּיתִי,
וְשָׂרַפְתִּי אֶת הֵיכָלִי,
וְהִגְלֵיתִי אֶת בָּנַי לְבֵין הָאֻמּוֹת!

אָמַר לִי: חַיֶּיךָ וְחַיֵּי רֹאשְׁךָ! לֹא שָׁעָה זוֹ בִּלְבַד אוֹמֶרֶת כַּךְ, אֶלָּא בְּכָל יוֹם וָיוֹם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אוֹמֶרֶת כַּךְ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא בְּכָל

שָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְעוֹנִים: „אָמֵן, יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ" הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּבְיָכוֹל, מְנַעֲנֵעַ רֹאשׁ וְאוֹמֵר:

אוֹי לָהֶם לַבָּנִים, שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם
וּמַה לוֹ לָאָב, שֶׁהִגְלָה אֶת בָּנָיו?"

פֶּרֶק עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה

חַיֵּי הָעָם, מִדּוֹתָיו וְדֵעוֹתָיו בִּימֵי הַתַּלְמוּד

ו) הַמָּשִׁיחַ.

„חַכֵּה לוֹ, כִּי בוֹא יָבוֹא"

תִּקְוַת הַגְּאוּלָּה חִזְּקָה בְּלֵב הָעָם אֶת הָאֱמוּנָה בְּבִיאַת הַגּוֹאֵל הַמָּשִׁיחַ, וְכָל הָעָם חִכָּה לוֹ מִתּוֹךְ גַּעֲגוּעִים עַזִּים וּקְדוֹשִׁים. הָאֱמוּנָה הַזֹּאת הָיְתָה תִּקְוַת הָעָם הַיְחִידָה, וְלָכֵן הֶחֱזִיקוּ בָהּ כָּל הַיְהוּדִים בְּכָל כֹּחוֹתֵיהֶם. כָּל מַה שֶּׁרַבּוּ צָרוֹת הַגָּלוּת, כֵּן גָּדַל הָרָצוֹן לְהִגָּאֵל וְכֵן יָקְרָה וְחָזְקָה הָאֱמוּנָה בְּמָשִׁיחַ. „אָמַר ר' יוֹחָנָן: אִם רָאִיתָ דוֹר שֶׁמִּתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ – חַכֵּה לוֹ". „אִם רָאִיתָ דוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוּ עָלָיו – חַכֵּה לוֹ". „וְאִם יִתְמַהְמֵהַּ – חַכֵּה לוֹ, כִּי בוֹא יָבוֹא". אֲחָדִים מֵחַכְמֵי הַתַּלְמוּד אָמְרוּ, כִּי הַמָּשִׁיחַ יָבוֹא פִּתְאֹם, בְּדֶרֶךְ פֶּלֶא, וַאֲחֵרִים חָשְׁבוּ, כִּי יָבוֹא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע. „ר' חִיָּא וְר' שִׁמְעוֹן הָיוּ מְהַלְּכִים בְּבִקְעַת אַרְבֵּל וְרָאוּ אֶת הַשַּׁחַר שֶׁבָּקַע אוֹרוֹ. אָמַר ר' חִיָּא לְר' שִׁמְעוֹן: רַבִּי, כַּךְ הִיא גְאוּלָּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל – בַּתְּחִלָּה קִמְעָה, קִמְעָה, וְכָל מַה שֶּׁהִיא (קְרֵבָה), הִיא רַבָּה וְהוֹלֶכֶת".

יִסּוּרֵי הַגּוֹאֵל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִגְאוֹל

אֲגָדוֹת הַתַּלְמוּד מְסַפְּרוֹת, כִּי יוֹתֵר מִשֶּׁהָעָם חָפֵץ לְהִגָּאֵל, הַמָּשִׁיחַ חָפֵץ לִגְאֹל, אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן לֹא הֻכְשַׁר הַדּוֹר. וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא חָפֵץ לִגְאֹל וְאֵינוֹ יָכוֹל, הוּא עַצְמוֹ סוֹבֵל יִסּוּרִים קָשִׁים וְנוֹרָאִים. חָבוּשׁ הוּא בְּבֵית הָאֲסוּרִים בְּחשֶׁךְ וַאֲפֵלָה, עֵינָיו כֵּהוֹת מִצַּעַר, עוֹרוֹ דָּבֵק לְעַצְמוֹתָיו, וּלְשׁוֹנוֹ לְחִכּוֹ, וְקוֹמָתוֹ כְּפוּפָה, כְּאִלּוּ נָתְנוּ עָלָיו קוֹרוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. וְהוּא צוֹעֵק וּבוֹכֶה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כַּמָּה יְהֵא כֹּחִי, כַּמָּה יְהֵא רוּחִי? לֹא בָּשָׂר־וָדָם אֲנִי? אוֹמֵר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מְשִׁיחַ צִדְקִי! מִיּוֹם שֶׁהֶחֱרִיבוּ אֶת בֵּיתִי, וְשָׂרְפוּ אֶת הֵיכָלִי, וְהֶגְלוּ אֶת בָּנַי לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, חַיֶּיךָ וְחַיֵּי רֹאשִׁי, שֶׁלֹּא נִכְנַסְתִּי לְכִסֵּא שֶׁלִּי. עַכְשָׁו יְהֵא צַעַר שֶׁלְּךָ כְּצַעַר שֶׁלִּי. מִיָּד הַמָּשִׁיחַ אוֹמֵר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עַכְשָׁו נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתִּי. דַּיּוֹ לְעֶבֶד שֶׁיִּהְיֶה כְּרַבּוֹ.

„אַשְׁרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל מַה גָּנוּז לָהֶם!"

וּ„לְפִי הַצַּעַר – הַשָּׂכָר". בְּהַגִּיעַ הַשָּׁעָה הַגְּדוֹלָה, וּמְשִׁיחַ הַצֶּדֶק יִגָּאֵל וְיֵצֵא לִגְאֹל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל וּלְתַקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּמַלְכוּת צֶדֶק, מִשְׁפָּט וְרַחֲמִים – אָז תִּמָּלֵא הָאָרֶץ שִׂמְחַת עוֹלָם וְעַם יִשְׂרָאֵל יִשְׂמַח שִׁבְעָתַיִם. וְכֵן מְצַיְּרוֹת אֲגָדוֹת הַתַּלְמוּד אֶת הַיּוֹם הַגָּדוֹל לֶעָתִיד לָבוֹא:

„בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי שֶׁיָּבוֹא הַמָּשִׁיחַ, בָּא אֵלִיָּהוּ וְעוֹמֵד עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל וּבוֹכֶה, וּמַסְפִּיד עֲלֵיהֶם, וְאוֹמֵר: הָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל! עַד מָתַי אַתֶּם עוֹמְדִים בְּחֻרְבָּן וּשְׁמָמָה? וְקוֹלוֹ נִשְׁמָע מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר לָהֶם: בָּא שָׁלוֹם לָעוֹלָם".

„בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי בָּא וְעוֹמֵד עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר: בָּאָה טוֹבָה לָעוֹלָם".

„בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּא וְאוֹמֵר: בָּאָה יְשׁוּעָה לָעוֹלָם".

„בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מַרְאֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת כְּבוֹדוֹ וּמַלְכוּתוֹ לְכָל בָּאֵי עוֹלָם, וְגוֹאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל וְנִגְלֶה בְּרֹאשָׁם”.

„שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: בְּשָׁעָה שֶׁמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ נִגְלֶה, הוּא בָּא וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמַשְׁמִיעַ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר: עֲנָוִים, הִגִּיעַ זְמַן גְּאוּלַתְכֶם! וְאִם אֵין אַתֶּם מַאֲמִינִים לִי, רְאוּ בָאוֹר שֶׁזָּרַח עֲלֵיכֶם”.

„קוּמִי אוֹרִי, כִּי בָא אוֹרֵךְ, וּכְבוֹד ה׳ עָלַיִךְ זָרַח”.

„וּמַלְבִּישׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִמְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ לְבוּשׁ, שֶׁזִּיווֹ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְיִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּמְּשִׁים לְאוֹרוֹ וְאוֹמְרִים: אַשְׁרֵי הַשָּׁעָה, שֶׁבָּהּ נִבְרָא! אַשְׁרֵי עַיִן, שֶׁחִכְּתָה לוֹ, וְאַשְׁרֵי הַדּוֹר, שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת אוֹתוֹ! שֶׁמִּפְתַּח שְׂפָתָיו–בְּרָכָה וְשָׁלוֹם, וְהִרְהוּר לִבּוֹ–בֶּטַח וְשַׁלְאֲנָן, שֶׁדְּבָרָיו–סְלִיחָה וּמְחִילָה וּתְפִלָּתוֹ–טָהֳרָה וּקְדוּשָּׁה”.

„מִיַּד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ לַמָּשִׁיחַ שֶׁבַע חֻפּוֹת שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וּזְמָרַגְדִּין. וְכָל חֻפָּה וְחֻפָּה, נִמְשָׁכִים מִתּוֹכָהּ אַרְבָּעָה נְהָרוֹת שֶׁל יַיִן, וְשֶׁל דְּבַשׁ, וְשֶׁל חָלָב, וְשֶׁל אֲפַרְסְמוֹן טָהוֹר. וּמְחַבְּקוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּפְנֵי הַצַּדִּיקִים וּמַכְנִיסוֹ לַחֻפָּה, וְרוֹאִים אוֹתוֹ כָּל הַצַּדִּיקִים. אוֹמֵר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַצַּדִּיקִים: צַדִּיקֵי עוֹלָם! עֲדַיִן לֹא נָטַל מְשִׁיחַ צִדְקִי חֲצִי צַעֲרוֹ”.

„אוֹתָהּ שָׁעָה מֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵלִיָּהוּ וּמָשִׁיחַ, וְנִקְבָּצִים כָּל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵיהֶם, וּשְׁכִינָה לִפְנֵיהֶם וּנְבִיאִים מֵאַחֲרֵיהֶם, וְתוֹרָה מִימִינָם וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִשְּׂמֹאלָם, וּמוֹלִיכִים אוֹתָם לְעֵמֶק יְהוֹשָׁפָט (לִמְשֹׁחַ שָׁם אֶת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ) וְנִקְבָּצִים כָּל הַגּוֹיִם שָׁם”.

„בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְאוֹמֵר:

יַעַבְרוּ עַל גֶּשֶׁר גֵּיהִנֹּם!—וְעוֹבְרִים. וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעִים שָׁם—יְהְיֶה לִפְנֵיהֶם כְּחוּט, וְנוֹפְלִים בְּגֵיהִנֹּם. מִיַּד יִשְׂרָאֵל מִתְיָרְאִים וְאוֹמְרִים לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! תֹּאמַר, כְּשֵׁם שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֵלּוּ, תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ?... אוֹמֵר לָהֶם: מִי אַתֶּם? אוֹמְרִים לוֹ: אֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ יִשְׂרָאֵל. אוֹמֵר לָהֶם: מִי מֵעִיד? אוֹמְרִים לוֹ: אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב".

„קוֹרֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם וְאוֹמֵר לוֹ: מֵעִיד אַתָּה, שֶׁהֵם עַמִּי וַאֲנִי אֱלֹהֵיהֶם? אוֹמֵר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! לֹא כַךְ אָמַרְתָּ לִי: „וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי"? אוֹמֵר לָהֶם: מִי מֵעִיד יוֹתֵר? אוֹמְרִים לוֹ: יִצְחָק. קוֹרֵא לְיִצְחָק וְאוֹמֵר לוֹ: מֵעִיד אַתָּה, שֶׁהֵם עַמִּי וַאֲנִי אֱלֹהֵיהֶם? אוֹמֵר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! לֹא כַךְ אָמַרְתָּ לִי: כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל"? אוֹמֵר לָהֶם: מִי מֵעִיד יוֹתֵר? אוֹמְרִים לוֹ: יַעֲקֹב. קוֹרֵא לְיַעֲקֹב וְאוֹמֵר לוֹ: מֵעִיד אַתָּה, שֶׁהֵם עַמִּי וַאֲנִי אֱלֹהֵיהֶם? אוֹמֵר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! לֹא כַךְ אָמַרְתָּ לִי: „לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים", וְהֵם אָמְרוּ: „שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ, וּמַבְהִיק זִיוָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ."

„אוֹמֵר גַּבְרִיאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! יָבוֹאוּ עוֹבְדֵי הָאֱלִילִים וְיִרְאוּ בְּטוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מִיַּד נִפְתְּחָה גֵּיהִנֹּם, וְיוֹצְאִים כָּל עוֹבְדֵי הָאֱלִילִים, וְרוֹאִים בְּטוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים: כַּמָּה נָאֶה אָדוֹן זֶה, וְכַמָּה נָאָה אֻמָּה זוֹ! אַשְׁרֵי הָעָם, שֶׁכָּכָה לּוֹ!"

„אַשְׁרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל, מַה גָּנוּז לָהֶם!"

הָאֲגָדוֹת הָאֵלֶּה שֶׁל זֹהַר, נֶחָמָה וְגָאוֹן יָקְרוּ לָעָם מִכָּל יְקָרוֹת

בְּאַחֲרִית הַיָּמִים

הַחַיִּים. הַיְהוּדִים הֶאֱמִינוּ, כִּי אַף הַמָּוֶת, הַגּוֹזֵל מִן הָאָדָם אֶת כָּל יִקְרוֹת הַחַיִּים, לֹא יוּכַל לִגְזֹל מֵהֶם אֶת הַתִּקְוָה הַקְּדוֹשָׁה לִרְאוֹת „בְּטוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל". הֵם הֶאֱמִינוּ, כִּי לֶעָתִיד לָבוֹא יָקוּמוּ כָּל שׁוֹכְנֵי הֶעָפָר מִקִּבְרֵיהֶם וְיִחְיוּ „תְּחִיַּת הַמֵּתִים". עַל פִּי הָאֱמוּנָה הַזֹּאת הָיָה הַיְהוּדִי מַשְׁאִיר בְּמוֹתוֹ אֶת כָּל חֶמְדּוֹתָיו, אֲבָל אֶת אוֹצָרוֹ הַיּוֹתֵר יָקָר, אֶת תִּקְוָתוֹ לֶעָתִיד לָבוֹא, הָיָה לוֹקֵחַ אִתּוֹ אֶל קִבְרוֹ בְּתֹם לֵבָב. „ר' יִרְמְיָה צִוָּה: הַלְבִּישׁוּנִי כֵּלִים לְבָנִים וּפֻזְמְקָאוֹת נָאוֹת, תְּנוּ סַנְדָּלִים בְּרַגְלַי וּמַקֵּל בְּיָדִי, וְהַשְׁכִּיבוּנִי עַל צִדִּי. אִם יָבוֹא מָשִׁיחַ—הֲרֵינִי מוּכָן".

———

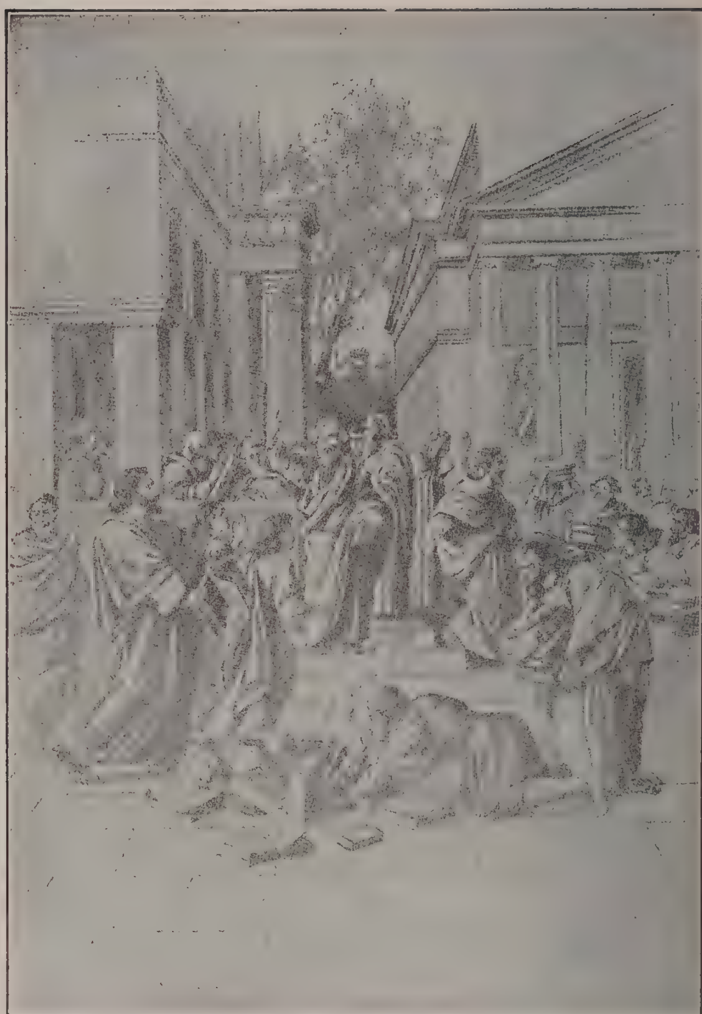
נִרְאֶה נָא עַכְשָׁו בְּקִצּוּר, מֶה הָיוּ הַמִּדּוֹת וְהַדֵּעוֹת שֶׁל הָעָם הַיְהוּדִי בִּימֵי הַתַּלְמוּד: 1) אַהֲבַת עֲבוֹדָה וַחֲרִיצוּת. 2) נִקָּיוֹן וּשְׁמִירַת הַגּוּף. 3) חַיֵּי מִשְׁפָּחָה יָפִים וּשְׁקֵטִים. 4) אַהֲבָה וְכָבוֹד לַבְּרִיּוֹת. 5) עֲשִׂיַּת צְדָקָה. 6) צֶדֶק וְיֹשֶׁר וְרַחֲמִים בְּכָל דָּבָר. 7) אַהֲבַת תּוֹרָה וְחָכְמָה. 8) אַהֲבָה עַזָּה לְעַם יִשְׂרָאֵל וּלְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. 9) תִּקְוָה גְדוֹלָה וּמַזְהִירָה, כִּי לֶעָתִיד לָבוֹא „כָּל הָרִשְׁעָה כְּרֶגַע תֹּאבֵד", וּמַלְכוּת צֶדֶק וּמִשְׁפָּט תִּוָּסֵד עַל הַר צִיּוֹן וְתִתְפַּשֵּׁט עַל כָּל הָעוֹלָם. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נִכְנְסוּ אֶל הַתַּלְמוּד מִתּוֹךְ חַיֵּי הָעָם, מִדְּבָרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו; מִדַּפֵּי הַתַּלְמוּד נִכְנְסוּ הַדְּבָרִים אֶל לֵב לוֹמְדֵי הַתַּלְמוּד בְּכָל הַדּוֹרוֹת, וְעַל פִּיהֶם הָיוּ הַיְהוּדִים מְסַדְּרִים אֶת חַיֵּיהֶם עַד יָמֵינוּ. נִמְצָא, שֶׁמִּצַּד אֶחָד הַתַּלְמוּד הִנֵּהוּ *פְּרִי* חַיֵּי הַיְהוּדִים שֶׁהָיוּ לְפָנָיו וּבִזְמַנּוֹ, וּמִצַּד שֵׁנִי הִנֵּהוּ גַם *הַשֹּׁרֶשׁ* שֶׁמִּמֶּנּוּ צָמְחוּ חַיֵּי הַיְהוּדִים שֶׁהָיוּ אַחֲרָיו. בְּעָבְרֵנוּ לְסַפֵּר אֶת תּוֹלְדוֹת הַיְהוּדִים בִּימֵי הַבֵּינַיִם וְאַחֲרֵיהֶם, נִרְאֶה לֹא פַּעַם, כִּי כָּל הַיָּמִים הָיוּ חַיֵּי הַיְהוּדִים אֲחוּזִים בַּתַּלְמוּד כַּעֲנָפִים בְּשָׁרְשֵׁיהֶם.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה

מַצַּב הַיְהוּדִים בְּאַרְצוֹת בִּיזַנְץ

רְדִיפוֹת מִצַּד הַנּוֹצְרִים

מִשְּׁנַת חֲתִימַת הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי (355 אחב"ש, בְּעֵרֶךְ) עַד שְׁנַת חֲתִימַת הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי (429 אחב"ש) עָבְרוּ כְּשִׁבְעִים וְאַרְבַּע שָׁנָה. הַיְהוּדִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְסוּרְיָה, תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת בִּיזַנְץ הָרְשָׁעָה, סָבְלוּ כָּל הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה צָרוֹת וּרְדִיפוֹת, שֶׁהָלְכוּ וְגָבְרוּ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה. הַכֹּהֲנִים הַנּוֹצְרִיִּים דִּבְּרוּ עַל לֵב הָעָם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר, כִּי כָּל הַיְהוּדִים רָעִים וְחַטָּאִים, וּמִצְוָה גְדוֹלָה הִיא לְהָרַע לָהֶם. דִּבְרֵי הַכֹּהֲנִים הָאֵלֶּה נָתְנוּ מָקוֹם לְכָל נָבָל וּבֶן־בְּלִיַּעַל לַעֲשׂוֹת בַּיְהוּדִים כְּאַוַּת נַפְשָׁם הַנִּשְׁחָתָה. מִפַּעַם לְפַעַם הָיוּ מִתְנַפְּלִים עַל בָּתֵּיהֶם וּבָתֵּי תְפִלָּתָם, הוֹרְסִים אוֹתָם וְשׂוֹרְפִים אֶת סִפְרֵיהֶם הַקְּדוֹשִׁים בְּרֹאשׁ חוּצוֹת, וְלִפְעָמִים הָיוּ גַּם גּוֹזְלִים וְרוֹצְחִים בְּלִי מַפְרִיעַ. הַקֵּיסָרִים וְשׁוֹפְטֵי הָאָרֶץ נִשְׁמְעוּ גַּם הֵם לַכֹּהֲנִים, וְלֹא חָפְצוּ לְהָגֵן עַל הַיְהוּדִים מִפְּנֵי גּוֹזְלֵיהֶם וְרוֹצְחֵיהֶם. הַיְהוּדִים עַצְמָם הָיוּ מְעַטִּים וַחֲלָשִׁים, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד עַל נַפְשָׁם, אַךְ רוּחַ הַגְּבוּרָה וְאַהֲבַת הַחֹפֶשׁ עוֹד לֹא נִכְרְתָה מִקִּרְבָּם; לִפְעָמִים הָיוּ מִתְקוֹמְמִים נֶגֶד הַנּוֹצְרִים לוֹחֲצֵיהֶם, וּבְמָקוֹם שֶׁיָּדָם הָיְתָה עַל הָעֶלְיוֹנָה, נָקְמוּ בָהֶם נְקָמוֹת רַבּוֹת. אַךְ שִׂמְחַת הַנְּקָמָה נֶהֶפְכָה תָמִיד לְאֵבֶל, כִּי גְדוּדֵי צָבָא הָיוּ בָאִים לְעֶזְרַת הַנּוֹצְרִים, מַכְנִיעִים אֶת הַיְהוּדִים וְנוֹקְמִים בָּהֶם שִׁבְעָתַיִם.

שְׂרֵפַת סְפָרִים בַּחוּצוֹת

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ לְעַם יִשְׂרָאֵל, נִתְקַדְּשָׁה גַּם בְּעֵינֵי הַנּוֹצְרִים, מִפְּנֵי הֱיוֹתָהּ אֶרֶץ הַמּוֹלֶדֶת שֶׁל יֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי. עַל כָּל

נְזִירִים

הַנּוֹצְרִים–מוֹשְׁלֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

גִּבְעָה יָפָה וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן הֵקִימוּ לָהֶם הַנּוֹצְרִים בָּתֵּי תְפִלָּה וּבָתֵּי נְזִירִים, וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּזִירִים, שֶׁשִּׁמְּשׁוּ בַבָּתִּים הָאֵלֶּה, הֵפִיצוּ אֶת שִׂנְאָתָם לַיְּהוּדִים סָבִיב, סָבִיב.

גַּם בִּרְחוֹבוֹת יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ, עַל הַר הַבַּיִת, עַל הַר הַזֵּיתִים וְעוֹד בִּמְקוֹמוֹת כָּאֵלֶּה נִבְנוּ בָּתֵּי תְּפִלָּה נוֹצְרִים. לַיְּהוּדִים אָסוּר הָיָה לָבוֹא הָעִירָה, וְרַק לִפְעָמִים נִתְּנָה לָהֶם הָרְשׁוּת לָבוֹא שָׁמָּה בְּיוֹם הַתְּשִׁיעִי בְּאָב, לִבְכּוֹת לִפְנֵי הַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי עַל חֻרְבַּן עַמָּם וְאַרְצָם. וְהִנֵּה מַה שֶּׁכּוֹתֵב כֹּהֵן נוֹצְרִי אֶחָד בֶּן הַזְּמַן הַהוּא (הִירוֹנִימוּס): „עַד יָמֵינוּ אֵלֶּה אָסוּר לִבְנֵי הָאָרֶץ הַ זָּ ר י ם (לַיְּהוּדִים) לָבֹא יְרוּשָׁלַיְמָה; הֵם צְרִיכִים לִקְנוֹת בְּכֶסֶף אֶת הָרְשׁוּת לִבְכּוֹת עַל חֻרְבַּן מַלְכוּתָם. מִן הַיּוֹם שֶׁנָּפְלָה יְרוּשָׁלַיִם בִּידֵי הָרוֹמָאִים, אַתָּה רוֹאֶה אֶת הָעָם הָאֻמְלָל הַזֶּה, זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת אֲבֵלִים, נִכְלָמִים וּלְבוּשֵׁי קְרָעִים, מִתְאַסְּפִים וּבָאִים עַל חָרְבוֹת קָדְשֵׁיהֶם לִבְכּוֹת וּלְהִתְאַבֵּל. שַׂעֲרוֹתֵיהֶם פְּרוּעוֹת, יְדֵיהֶם רוֹעֲדוֹת וְעֵינֵיהֶם שׁוֹפְכוֹת דְּמָעוֹת עַל מִקְדָּשָׁם שֶׁנִּשְׂרַף, עַל מִגְדְּלֵיהֶם שֶׁנֶּהֶרְסוּ וְעַל עָרֵיהֶם שֶׁנֶּחֶרְבוּ. וַעֲלֵיהֶם עוֹמְדִים חַיָּלֵי הַמִּשְׁמָר, מְקַבְּלִים מֵהֶם כֶּסֶף וּמַרְשִׁים לָהֶם לִבְכּוֹת עוֹד מְעַט... עַל הַר הַזֵּיתִים מִתְרוֹמֵם הַצֶּלֶב הַקָּדוֹשׁ לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת, וּפֹה עוֹמֵד עַל חָרְבָנוֹ עַם אֻמְלָל אַךְ בִּ לְ תִּ י רָ א וּ י לְ רַ חֲ מִ י ם.

חֻקֵּי יוּסְטִינְיָנוּס

„בִּלְתִּי רָאוּי לְרַחֲמִים"–זֶה הָיָה הַמִּשְׁפָּט, שֶׁהוֹצִיאוּ הַנּוֹצְרִים עַל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל. וּפַעַם אַחַת (בִּימֵי הַקֵּיסָר זֵינָה, 404 אחב"ש) הִתְנַפְּלוּ הַנּוֹצְרִים בְּאַנְטְיוֹכְיָה עַל יְהוּדֵי הָעִיר הַזֹּאת, הָרְגוּ מֵהֶם הַרְבֵּה, שָׂרְפוּ אֶת בָּתֵּיהֶם וְהִשְׁלִיכוּ בָּאֵשׁ אֶת חַלְלֵי הַהֲרוּגִים. כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לַקֵּיסָר, אָמַר: „הַנּוֹצְרִים בְּאַנְטְיוֹכְיָה רְאוּיִים לְעֹנֶשׁ, כִּי שָׂרְפוּ אֶת הַיְּהוּדִים מֵתִים וְלֹא חַיִּים". הַקֵּיסָר יוּסְטִינְיָנוּס (457 אחב"ש) אָסַף לְסֵפֶר אֶחָד אֶת כָּל הַגְּזֵרוֹת הָרָעוֹת, שֶׁגָּזְרוּ הַקֵּיסָרִים הַקּוֹדְמִים עַל הַיְּהוּדִים, הוֹסִיף עֲלֵיהֶם מִשֶּׁלּוֹ, וְנָתַן לָהֶם כֹּחַ שֶׁל חֻקִּים. הַחֻקִּים הָאֵלֶּה

ספר
מדרש רבה
חלק ראשון
ווילנא
שנת תרמ"ה לפ"ק
בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראם

נָטְלוּ מִן הַיְהוּדִים אֶת כָּל זְכוּיוֹת הָאֶזְרָחִים וְהִטִּילוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל חוֹבוֹת הַמִּסִּים לְהוֹצָאוֹת הָעִיר וְהָאָרֶץ. וְכֵן כָּתַב יוּסְטִינְיָנוּס בְּסֵפֶר הַחֻקִּים הַזֶּה: „יֵאָנְחוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה (הַיְהוּדִים) תַּחַת עֹל הַמִּסִּים הַכְּבֵדִים, אַךְ אַל נָא יַעֲלוּ לְכָל מִשְׂרָה כְבוּדָה: עֲלֵיהֶם לְהִשָּׁאֵר בְּאוֹתוֹ הַמַּצָּב הַשָּׁפֵל, שֶׁבּוֹ הִשְׁקִיעוּ הֵם עַצְמָם אֶת נַפְשָׁם הַחוֹטֵאת".

כֵּן גַּם גָּזַר יוּסְטִינְיָנוּס עַל הַיְהוּדִים, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ אֶת הַמִּשְׁנָה וְאֶת הַתַּלְמוּד, אַךְ הַגְּזֵרָה הַזֹּאת לֹא נִתְקַיְּמָה. הַיְהוּדִים לָמְדוּ מִשְׁנָה וְתַלְמוּד, וּבָעִיר טְבֶרְיָה הָיְתָה גַם יְשִׁיבַת חֲכָמִים, שֶׁעָסְקוּ בְּסִדּוּר הָאֲגָדוֹת הָרַבּוֹת, שֶׁנֶּאֶמְרוּ מִפִּי חֲכָמִים שׁוֹנִים עַל עִנְיָנִים שׁוֹנִים. הָאֲגָדוֹת הָאֵלֶּה נִסְדְּרוּ בִּסְפָרִים אֲחָדִים הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם „מִדְרָשִׁים" כְּמוֹ, מִדְרַשׁ רַבָּה, מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא וְעוֹד.

סִדּוּר הַמִּדְרָשִׁים

פֶּרֶק עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה

תְּקוּפַת הַסְּבוֹרָאִים

עִם חֲתִימַת הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי נִגְמְרָה תְּקוּפַת הָאֱמוֹרָאִים, שֶׁנִּמְשְׁכָה כְּשָׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה (מִמּוֹת „רַבִּי" בִּשְׁנַת 140 עַד מוֹת רָבִינָא בִּשְׁנַת 429), וְהִתְחִילָה תְּקוּפַת הַסְּבוֹרָאִים. בְּשֵׁם „סְבוֹרָאִים" נִקְרְאוּ הַחֲכָמִים, שֶׁלָּמְדוּ אֶת הַתַּלְמוּד אַחֲרֵי חֲתִימָתוֹ. תּוֹךְ כְּדֵי לִמּוּדָם תִּקְנוּ הַחֲכָמִים הָאֵלֶּה אֶת הַשְּׁגִיאוֹת, שֶׁנָּפְלוּ בַּתַּלְמוּד, וּבֵאֲרוּ אֶת דְּבָרָיו הַקָּשִׁים עַל

תִּקּוּן הַשְּׁגִיאוֹת בַּתַּלְמוּד

פִּי סְ בָ רָ תָ ם (דַעְתָּם) הֵם, וְלָכֵן נִקְרְאוּ בְּשֵׁם „סְבוֹרָאִים". תְּקוּפַת הַסְּבוֹרָאִים נִמְשְׁכָה כְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה.

מֶרֶד מַר זוּטְרָא

הַתְּקוּפָה הַזֹּאת הָיְתָה קָשָׁה מְאֹד לִיהוּדֵי בָּבֶל. הָרְדִיפוֹת מִצַּד הָאַמְגּוּשִׁים הָלְכוּ וְגָבְרוּ, וְהִגִּיעַ הַדָּבָר לִידֵי כַּךְ, שֶׁהֲמוֹן הָעָם הַפַּרְסִי הִתְחִיל בַּעֲצַת הָאַמְגּוּשִׁים לִגְזֹל מֵאֵת הַיְהוּדִים אֶת רְכוּשָׁם, בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם. יְהוּדֵי בָּבֶל לֹא הָיוּ רְגִילִים בְּצָרוֹת כָּאֵלֶּה וּמָרְדוּ. בְּרֹאשׁ הַמֶּרֶד עָמַד רֹאשׁ הַגּוֹלָה בַּיָּמִים הָהֵם, מַר זוּטְרָא, וּמִסָּבִיב לוֹ הִתְאַסְפוּ צְעִירֵי יְהוּדֵי בָּבֶל, וְגֵרְשׁוּ מִגְּבוּל מוֹשַׁב הַיְהוּדִים אֶת גְּדוּדֵי הַפַּרְסִים וְאֶת

גֶּשֶׁר עַתִּיק

הָאֲמְגוּשִׁים. בִּשְׁנַת 442 אחב״ש מָלַךְ מַר זוּטְרָא בָעִיר מְחוֹזָא עַל יְהוּדֵי הָעִיר הַזֹּאת וּסְבִיבוֹתֶיהָ. הַדָּבָר עוֹרֵר בְּלֵב הַיְהוּדִים רוּחַ שִׂמְחָה וְגָאוֹן, וְכֻלָּם חָשְׁבוּ, כִּי־מַמְלֶכֶת יְהוּדִים חֲדָשָׁה תִּוָּסֵד עַל אַדְמַת בָּבֶל. אַךְ תִּקְוַת הַיְהוּדִים לֹא בָאָה. כַּעֲבֹר שֶׁבַע שָׁנִים גָּבְרוּ צִבְאוֹת הַפַּרְסִים עַל הַיְהוּדִים וְעָשׂוּ בָהֶם הֶרֶג רַב. אֶת מַר זוּטְרָא תָּלוּ עַל עֵץ עַל גֶּשֶׁר הָעִיר, עָרִים רַבּוֹת נֶחֶרְבוּ וְהַיְשִׁיבוֹת בְּסוּרָא וּבִפְּמְבַּדִיתָא נִסְגְּרוּ.

כֵּן עָבְרוּ עוֹד כְּשִׁבְעִים שָׁנָה, וּמַצַּב הַיְהוּדִים בְּבָבֶל הוּטַב וְהוּרַע חֲלִיפוֹת, עַד שֶׁמָּלַךְ בְּפָרַס הַמֶּלֶךְ כּוֹזְרוֹ הַשֵּׁנִי (520—558 אחב״ש). הַמֶּלֶךְ הַזֶּה מָשַׁל בְּצֶדֶק וּבְחָכְמָה, וּבְיָמָיו שָׁבוּ רָאשֵׁי גוֹלָה לַעֲמֹד בְּרֹאשׁ הַיְהוּדִים בְּבָבֶל וְהַיְשִׁיבוֹת בְּסוּרָא וּבִפְּמְבַּדִיתָא נִפְתְּחוּ שֵׁנִית.

בִּימֵי כּוֹזְרוֹ הַשֵּׁנִי

כּוֹזְרוֹ הַשֵּׁנִי עוֹרֵר תִּקְווֹת גְּדוֹלוֹת גַּם בְּלֵב יְהוּדֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: כּוֹזְרוֹ עָשָׂה מִלְחָמָה עִם קֵיסַר בִּיזַנְץ, כָּבַשׁ אֶת סוּרִיָּה וְעָבַר אֶל הַגָּלִיל. יְהוּדֵי הַגָּלִיל הִתְעוֹרְרוּ כְּאִישׁ אֶחָד לָצֵאת לְעֶזְרָתוֹ, בְּקַוּוֹתָם, כִּי מֶלֶךְ פָּרַס יָסִיר מֵעֲלֵיהֶם אֶת עֹל הַנּוֹצְרִים, וְיָשִׁיב לָהֶם אֶת אַרְצָם וְחֻפְשָׁתָם. שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ הִתְאַסְּפוּ בְּכֹחַ הַתִּקְוָה הַזֹּאת (וְיֵשׁ לִזְכֹּר, כִּי מִסְפַּר הַיְהוּדִים בְּא״י הָיָה כְבָר אָז מְעַט מְאֹד), וְעָשִׁיר אֶחָד מִטְּבֶרְיָה, ר׳ בִּנְיָמִין, כִּלְכֵּל אֶת כֻּלָּם בְּנֶשֶׁק וּבְמָזוֹן. בְּעֶזְרַת גְּדוּדֵי הַיְהוּדִים כָּבַשׁ כּוֹזְרוֹ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם בִּשְׁנַת 544 אחב״ש. אָז שָׂרְפוּ הַיְהוּדִים בָּאֵשׁ אֶת כָּל בָּתֵּי הַתְּפִלָּה הַנּוֹצְרִיִּים, שֶׁהָיוּ בִירוּשָׁלַיִם וּבְיֶתֶר הֶעָרִים, וְהָרְגוּ בַנּוֹצְרִים כְּתִשְׁעִים אֶלֶף אִישׁ (לְפִי דִבְרֵי הַסּוֹפְרִים הַנּוֹצְרִיִּים). אוּלָם כַּעֲבֹר עֶשֶׂר שָׁנִים, נוֹכְחוּ הַיְהוּדִים לָדַעַת, כִּי תִקְוָתָם הָיְתָה לַשָּׁוְא. כּוֹזְרוֹ לֹא חָשַׁב

הַמֶּרֶד הָאַחֲרוֹן (544) וְאַחֲרִיתוֹ

לְהָשִׁיב לַיְהוּדִים אֶת אַרְצָם, וּפְקִידָיו הֶעָרִיצִים לָחֲצוּ אוֹתָם בְּמִסִּים כְּבֵדִים. בֵּינְתַיִם הִתְחִיל מֶלֶךְ בִּיצַנְץ (הֵירַקְלִיוּס) לְדַבֵּר עַל לֵב הַיְהוּדִים, כִּי יַעַזְרוּ לוֹ לְגָרֵשׁ אֶת הַפַּרְסִים מִן הָאָרֶץ

טִבֶרְיָה (בְּצַד יַם כִּנֶּרֶת)

וְהִבְטִיחַ לָהֶם בִּשְׁבוּעַת מֶלֶךְ, כִּי בִּשְׂכַר זֶה יֵיטִיב אֶת מַצָּבָם וְיָקֵל מֵעֲלֵיהֶם אֶת הַמִּסִּים. אָז עָבְרוּ הַיְהוּדִים עַל צַד מֶלֶךְ בִּיצַנְץ, וְהַפַּרְסִים גֹּרְשׁוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (558) אַחֲרֵי מָשְׁלָם בָּהּ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. אַךְ הַמֶּלֶךְ לֹא קִיֵּם אֶת שְׁבוּעָתוֹ לַיְהוּדִים. כֹּהֲנֵי הַנּוֹצְרִים דָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, כִּי יַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְהוּדִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהֵם, הַכֹּהֲנִים, יִקְבְּעוּ שִׁבְעָה יְמֵי צוֹם בְּשָׁנָה, לְכַפֵּר עַל הַחֵטְא, שֶׁיֶּחֱטָא בְּחִלּוּל הַשְּׁבוּעָה. הַמֶּלֶךְ שָׁמַע בְּקוֹלָם, וִיהוּדֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶהֶרְגוּ עַל יְדֵי הַנּוֹצְרִים הֲמוֹנִים, הֲמוֹנִים, וְרַק מִסְפָּר קָטָן מֵהֶם נִמְלַט וּבָרַח מִצְרַיְמָה.

אַחֲרֵי מוֹת כּוֹזְרוֹ הַשֵּׁנִי קָמוּ בְּפָרַס מְהוּמוֹת רַבּוֹת. הַמְּלָכִים עָלוּ וְיָרְדוּ, וּמַצַּב יְהוּדֵי בָּבֶל הוּרַע גַּם הוּא. אוּלָם אַחֲרֵי שָׁנִים אֲחָדוֹת עָלוּ הָעַרְבִים לִכְבּשׁ אֲרָצוֹת לְתוֹרַת מַחֲמֶד הַחֲדָשָׁה, וְכָבְשׁוּ אֶת סוּרִיָּה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִידֵי הַנּוֹצְרִים, וְאֶת כָּל אַרְצוֹת פָּרַס מִידֵי הַפַּרְסִים.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה

הַיְּהוּדִים בְּאֶרֶץ עֲרָב

אֵיךְ בָּאוּ הַיְּהוּדִים לְאֶרֶץ עֲרָב

מָתַי הִתְחִילוּ הַיְּהוּדִים לְהִתְיַשֵּׁב בְּאֶרֶץ עֲרָב (בַּחֲצִי־הָאִי הָעֲרָבִי הַנִּמְצָא בֵּין אַפְרִיקָה וְאַסְיָה, וּבֵין אַרְצוֹת מִצְרַיִם, סוּרִיָּה וּבָבֶל) אֵין אִישׁ יוֹדֵעַ בְּדִיּוּק. מְשַׁעֲרִים, כִּי שְׂרִידֵי הַקַּנָּאִים, שֶׁנִּמְלְטוּ מֵחֶרֶב הָרוֹמָאִים בִּימֵי הַמִּלְחָמָה עִם טִיטוּס, בָּרְחוּ לְאֶרֶץ עֲרָב וְהִתְיַשְּׁבוּ בֵּין הָעַרְבִים, הַקְּרוֹבִים לָעָם הָעִבְרִי עַל פִּי מוֹצָאָם (כִּי הָעַרְבִים נֶחְשָׁבִים לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אָבִינוּ) וְגַם עַל פִּי שְׂפָתָם. עַל הַיִּשּׁוּבִים הָאֵלֶּה נוֹסְפוּ מִדֵּי פַּעַם בְּפַעַם הַיְּהוּדִים, שֶׁבָּרְחוּ מִסּוּרִיָּה וּמֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי רְדִיפוֹת הַנּוֹצְרִים, וְהַיְּהוּדִים שֶׁבָּרְחוּ מִבָּבֶל מִפְּנֵי רְדִיפוֹת הָאַמְגּוּשִׁים, הָחֵל מִימֵי רָבִינָא וָהָלְאָה. בֵּין הַמִּתְיַשְּׁבִים הַחֲדָשִׁים הָאֵלֶּה הָיוּ גַּם חַכְמֵי הַתּוֹרָה, שֶׁלִּמְּדוּ אֶת הַמִּתְיַשְּׁבִים הָרִאשׁוֹנִים לִשְׁמֹר אֶת מִנְהֲגֵי הַיְּהוּדִים.

הָעַרְבִים נֶחְלְקוּ לִשְׁבָטִים, שְׁבָטִים. הַשְּׁבָטִים שֶׁיָּשְׁבוּ בִּצְפוֹן עֲרָב, מִסָּבִיב לָעִיר מְדִינָה, חָיוּ חַיֵּי רוֹעִים נוֹדְדִים (בֵּדוּאִים),

ערב
וסביבותיה
הים השחור
ארמניה
סוריה
אשור
פרס
מדבר ערב
ים סוף
מכה

סִדְרֵי חַיֵּי הָעַרְבִים

וְאֵלֶּה שֶׁיָּשְׁבוּ בִּדְרוֹם עֲרָב, מִסָּבִיב לָעִיר מֶקָּה וּבִמְדִינַת תֵּימָן, חָיוּ חַיֵּי יִשּׁוּב וְסָחֲרוּ עִם אַרְצוֹת הוֹדוּ, פָּרַס וּבִיזַנְץ. בְּרֹאשׁ כָּל שֵׁבֶט עָמַד אֲבִי הַמִּשְׁפָּחָה, הַ„שֵּׁיךְ", וְכָל בְּנֵי הַשֵּׁבֶט נִשְׁמְעוּ לוֹ כְּאִישׁ אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁהָיָה נָהוּג גַּם אֵצֶל הָעִבְרִים בִּימֵי הָאָבוֹת. לִפְעָמִים קְרוֹבוֹת הָיוּ הַשְּׁבָטִים נִלְחָמִים זֶה בָּזֶה, כִּי הָעַרְבִים הָיוּ אוֹהֲבֵי קְרָבוֹת וַחֲרֵדִים מְאֹד לְחָפְשָׁתָם וְלִכְבוֹדָם. מִנְהַג גְּאוּלַּת הַדָּם (הַמִּנְהָג, כִּי כָל בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁל אִישׁ נִרְצָח חַיָּבִים „לִגְאֹל אֶת דָּמוֹ" וְלִנְקֹם בְּמִשְׁפַּחַת הָרוֹצֵחַ) הֵבִיא גַּם הוּא לִידֵי מִלְחָמוֹת רַבּוֹת בֵּין הַשְּׁבָטִים הַשּׁוֹנִים.

הַיְהוּדִים בַּעֲרָב הַדְּרוֹמִית הִתְיַשְּׁבוּ בֵּין עַרְבֵי הַמָּקוֹם הַהוּא, וּכְמוֹהֶם עָסְקוּ בְּמִסְחָר. יְהוּדֵי עֲרָב הַצְּפוֹנִית נֶחְלְקוּ גַּם הֵם

סִדְרֵי חַיֵּי הַיְהוּדִים בַּעֲרָב

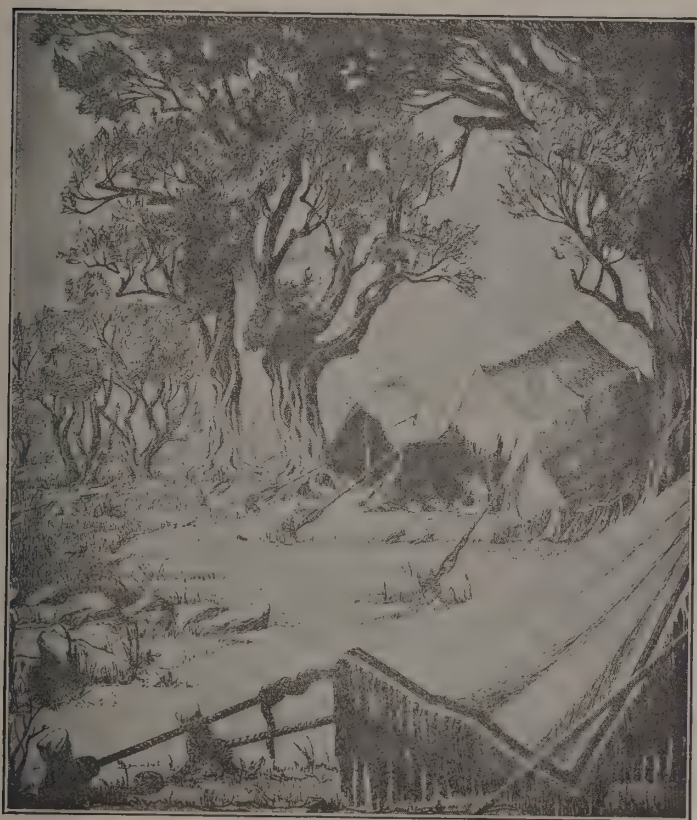
לִשְׁבָטִים, שְׁבָטִים, בָּנוּ לָהֶם עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים כְּפָרִים בְּצוּרִים, מִגְדָּלִים וְטִירוֹת, וְעָסְקוּ בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וּבְגִדּוּל צֹאן. כָּל יְהוּדֵי עֲרָב הִצְטַיְּנוּ גַּם הֵם בְּרוּחַ חֹפֶשׁ, גְּבוּרָה וֶאֱמוּנָה, וּבְרוּחַ אַהֲבָה לְשִׁירִים יָפִים. הֵם הוֹצִיאוּ מִקִּרְבָּם גִּבּוֹרֵי מִלְחָמָה וּמְשׁוֹרְרִים, שֶׁקָּנוּ לָהֶם שֵׁם גָּדוֹל, וְכָל הָעַרְבִים שָׁרוּ לִכְבוֹדָם שִׁירֵי תְהִלָּה.

אַחַד הַמְשׁוֹרְרִים הָאֵלֶּה הָיָה שְׁמוּאֵל אִבְּן עֲדָיָה (430—480) שֶׁיָּשְׁרוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ הָיוּ לְמָשָׁל. „נֶאֱמָן כִּשְׁמוּאֵל" הָיוּ הָעַרְבִים

שְׁמוּאֵל הַנֶּאֱמָן

אוֹמְרִים. שִׁירֵי הָעָם הָעַרְבִים מְסַפְּרִים עָלָיו אֶת הַדָּבָר הַזֶּה: אֶחָד מִגְּדוֹלֵי עֲרָב, אַמְרוּ־אַלְקִישׁ, הִפְקִיד בִּידֵי שְׁמוּאֵל בֶּן בְּרִיתוֹ אֶת כָּל כְּלֵי זֵינוֹ הַיְקָרִים. שׂוֹנְאֵי אַמְרוּ־אַלְקִישׁ הִקִּיפוּ אֶת אַרְמוֹן שְׁמוּאֵל וְדָרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, כִּי יִמְסֹר לִידֵיהֶם אֶת כְּלֵי הַזַּיִן הָאֵלֶּה, אַךְ שְׁמוּאֵל לֹא חָפֵץ. אָז תָּפְשׂוּ הָעַרְבִים אֶת

בֶּן שְׁמוּאֵל הַקָּטָן, שָׂמוּ מַאֲכֶלֶת עַל צַוָּארוֹ וְאָמְרוּ לִשְׁמוּאֵל, שֶׁעָמַד עַל הַחוֹמָה, כִּי אִם לֹא יַעֲשֶׂה אֶת חֶפְצָם יִשְׁחֲטוּ אֶת הַיֶּלֶד

אָהֳלֵי הַבֵּידוּאִים

לְעֵינָיו. שְׁמוּאֵל הַנֶּאֱמָן עָנָהוּ „אֲנִי בְּבֶן בְּרִיתִי לֹא אֶבְגֹּד". הָעַרְבִים שָׁחֲטוּ אֶת הַיֶּלֶד וְהָלְכוּ.

יְהוּדֵי עֲרָב לֹא יָדְעוּ אֶת כָּל מִצְווֹת תּוֹרַת הַיְהוּדִים, אֲבָל אֶת הַמִּצְווֹת שֶׁיָּדְעוּ קִיְּמוּ בֶּאֱמוּנָה רַבָּה. מְנוּחַת הַשַּׁבָּת הָיְתָה קְדוֹשָׁה מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם, וְגַם בִּשְׁעַת מִלְחָמָה בֵּין הַשְּׁבָטִים הַשּׁוֹנִים הָיוּ שִׁבְטֵי הַיְהוּדִים פּוֹסְקִים מִמִּלְחָמָה בַּשַּׁבָּת. כֵּן שָׁמְרוּ גַּם אֶת הַחַגִּים הָאֲחֵרִים וּבְיִחוּד אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים. בִּשְׁעַת תְּפִלָּתָם הָיוּ פּוֹנִים לְצַד יְרוּשָׁלַיִם, כְּכָל הַיְהוּדִים. בְּמְדִינָה הָיְתָה יְשִׁיבָה לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁנּוֹסְדָה וַדַּאי עַל יְדֵי חַכְמֵי הַתּוֹרָה. שֶׁבָּאוּ מִבָּבֶל, אַךְ כָּל יְהוּדֵי עֲרָב לֹא עָסְקוּ הַרְבֵּה בְּתוֹרָה וְלֹא יָדְעוּ אוֹתָהּ, וְסִפּוּרֵי הַתּוֹרָה נִתְעָרְבוּ אֶצְלָם עִם אֲגָדוֹת עַרְבִיּוֹת.

מַצַּב הַתּוֹרָה בֵּין יְהוּדֵי עֲרָב

הַהֶבְדֵּל הַיּוֹתֵר חָשׁוּב בֵּין יְהוּדֵי עֲרָב וְהָעַרְבִים הָיְתָה הָאֱמוּנָה בְּאֵל אֶחָד, שֶׁבָּהּ הֶחֱזִיקוּ יְהוּדֵי עֲרָב כְּכָל הַיְהוּדִים. הָאֱמוּנָה הַזֹּאת הִתְחִילָה לִמְשֹׁךְ אַחֲרֶיהָ אֶת לֵב הָעַרְבִים, וּבְמֶשֶׁךְ הַזְּמַן הִתְגַּיְּרוּ שְׁבָטִים שְׁלֵמִים. שִׁבְטֵי הַגֵּרִים הָאֵלֶּה בַּעֲרָב הַדְּרוֹמִית, בְּתֵימָן, יִסְּדוּ גַּם מְלוּכָה יְהוּדִית, שֶׁהִתְקַיְּמָה כַּחֲמִשִּׁים שָׁנָה. מֶלֶךְ הַגֵּרִים הָאֵלֶּה, שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם יוֹסֵף, שָׁמַע, כִּי הַנּוֹצְרִים מְצִיקִים מְאֹד לַיְהוּדִים, הַיּוֹשְׁבִים בְּתוֹכָם, וְהֶחְלִיט לִנְקֹם בָּהֶם. תָּפַשׂ אֶת חֲשׁוּבֵי הַנּוֹצְרִים, שֶׁיָּשְׁבוּ בְּאַרְצוֹ, וְאֶת הַסּוֹחֲרִים הַנּוֹצְרִיִּים, שֶׁעָבְרוּ דֶרֶךְ אַרְצוֹ, וְצִוָּה לְהָרְגָם. אָז לָקַח מֶלֶךְ כּוּשׁ (אַבִּיסִינְיָה) הַנּוֹצְרִי חַיִל רַב וְעָצוּם, וּבְמִצְוַת מוֹשְׁלֵי בִּיצַנְץ עָלָה לְמִלְחָמָה עַל יוֹסֵף. אַנְשֵׁי יוֹסֵף נִגְּפוּ בַּמִּלְחָמָה, וּבִרְאוֹת יוֹסֵף, כִּי בָא קִצּוֹ, קָפַץ עִם סוּסוֹ מֵרֹאשׁ סֶלַע רָם אֶל תּוֹךְ גַּלֵּי הַיָּם וְטָבַע. כֵּן נָפְלָה מְלוּכַת הַיְהוּדִים בַּעֲרָב, וִיהוּדֵי תֵימָן – מֵהֶם נֶהֶרְגוּ, מֵהֶם נִשְׁבּוּ וּשְׂרִידֵיהֶם בָּרְחוּ לַעֲרָב הַצְּפוֹנִית.

מַמְלֶכֶת הָעַרְבִים הַגֵּרִים

רֹאשׁ הַשֵּׁבֶט (שֵׁיךְ)

אֲבָל אֱמוּנַת הַיְהוּדִים בְּאֵל אֶחָד. הוֹסִיפָה לִשְׁלֹחַ שָׁרָשִׁים בְּקֶרֶב הָעַרְבִים, וּמִן הַשָּׁרָשִׁים הָאֵלֶּה צָמְחָה תּוֹרַת מַחֲמֶד, שֶׁהִיא הַדָּת הַשְּׁלִישִׁית, שֶׁהִתְפַּשְּׁטָה בָּעוֹלָם אַחֲרֵי הַדָּת הַיְהוּדִית וְהַדָּת הַנּוֹצְרִית.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה

מַחֲמֶד

תְּחִלַּת הַדָּת הַמַּחֲמָדִית

בְּאֶמְצַע הַמֵּאָה הַשִּׁשִּׁית לַחֻרְבָּן הוֹפִיעַ בֵּין הָעַרְבִים „נָבִיא" חָדָשׁ בְּשֵׁם מַחֲמֶד, אֲשֶׁר יִסֵּד אֶת הַדָּת הַמַּחֲמֶדִית, הַיְדוּעָה בְּשֵׁם „דַּת הָאִישְׁלַם". בִּנְעוּרָיו לָמַד מַחֲמֶד מִפִּי יְהוּדֵי עֲרָב אֶת סִפּוּרֵי הַתּוֹרָה, אֶת הָאֱמוּנָה בְּאֵל אֶחָד, אֶת מִדַּת הַצֶּדֶק וְהַיֹּשֶׁר וְעוֹד. אַחֲרֵי כֵן הִכְרִיז אֶת עַצְמוֹ לְנָבִיא וְאָמַר, כִּי ה׳ שְׁלָחוֹ לְלַמֵּד אֶת בְּנֵי הָאָדָם, כִּי „אֵין אֱלֹהַּ בִּלְעֲדֵי אֱלֹהַּ, וּמַחֲמֶד הוּא נְבִיאוֹ".

מַחֲמָד וְהַיְּהוּדִים לָרִאשׁוֹנָה

לָרִאשׁוֹנָה חָשַׁב מַחֲמֶד, כִּי יוּכַל לִמְשֹׁךְ אַחֲרָיו אֶת יְהוּדֵי עֲרָב, וְלָכֵן הִטָּה לָהֶם חֶסֶד רַב. הוּא הִלֵּל אֶת הַיְּהוּדִים, „אַנְשֵׁי הַכְּתָב" (אַהֲלוּ׳ל כִּתַּאב), בְּאָזְנֵי מַאֲמִינָיו, וְצִוָּה לָהֶם לָצוּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּלְהַפְנוֹת אֶת פְּנֵיהֶם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה לְצַד יְרוּשָׁלַיִם, עִיר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (בֵּית־אֶל־מַקְדַּשׁ). אֲבָל הַיְּהוּדִים חָשְׁבוּ אֶת מַחֲמֶד לִנְבִיא שֶׁקֶר וְצָחֲקוּ לוֹ. וּכְשֶׁדָּרַשׁ מַחֲמֶד מֵאַחַד שִׁבְטֵי הַיְּהוּדִים, כִּי יְקַבְּלוּ אֶת תּוֹרָתוֹ וְיִשְׁלְחוּ „מִנְחָה לֵאלֹהִים", עָנוּהוּ זִקְנֵי הַשֵּׁבֶט: „וְכִי דַלִּים הָאֱלֹהִים כָּל כַּךְ, שֶׁהֵם צְרִיכִים לְמַתָּנוֹת?"

בִּרְאוֹת מַחֲמֶד, כִּי הַיְּהוּדִים מְבַזִּים אוֹתוֹ, קָצַף עֲלֵיהֶם וְהִתְחִיל לְרָדְפָם. מֵאָז לִמֵּד אֶת מַאֲמִינָיו, כִּי הַיְּהוּדִים הֵם „אִי־

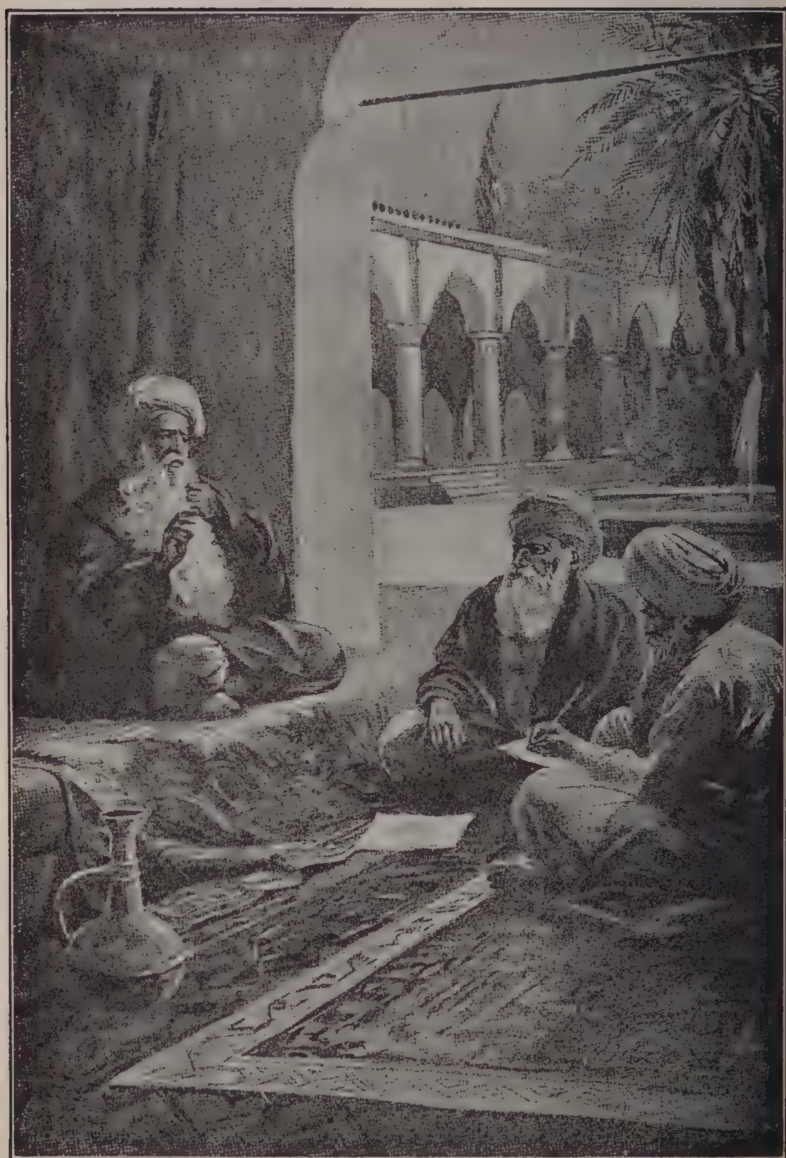
מַחֲמָד וְהַיְּהוּדִים לָאַחֲרוֹנָה

מַאֲמִינִים" וְחוֹטְאִים; כִּי בַּתּוֹרָה הָיָה כָּתוּב, לְפִי דְבָרָיו, „וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בְּ מַ חֲ מֶ ד", אַךְ הַיְּהוּדִים שִׁנּוּ וְכָתְבוּ „וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד". לָכֵן חָזַר וְצִוָּה,

שְׁנֵי סוֹחֲרִים מִיְּהוּדֵי עֲרָב

שֶׁאֵין לָצוּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְאֵין לְהִתְפַּלֵּל לְצַד יְרוּשָׁלַיִם, כִּי אִם לְצַד מֶקָּה, וְאֵין לִקְבֹּעַ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְיוֹם מְנוּחָה, כִּי אִם אֶת יוֹם הַשִּׁשִּׁי, וְכַדּוֹמֶה. מִדִּינֵי הַיְּהוּדִים קִבֵּל הַמְּחוֹקֵק הֶחָדָשׁ רַק אֶת הָאִסּוּר לֶאֱכֹל בְּשַׂר נְבֵלָה וּבְשַׂר חֲזִיר, כִּי הָאִסּוּר הַזֶּה הָיָה נָהוּג בֵּין הָעַרְבִים מִקֹּדֶם. כַּאֲשֶׁר רַבּוּ מַאֲמִינָיו, הִתְחִיל מַחֲמָד לְהִלָּחֵם בְּשִׁבְטֵי הַיְּהוּדִים וּלְהַכְרִיחָם לְקַבֵּל אֶת תּוֹרָתוֹ.

מְחַמַּד מַקְרִיא אֶת הַקּוֹרָן לְסוֹפְרָיו

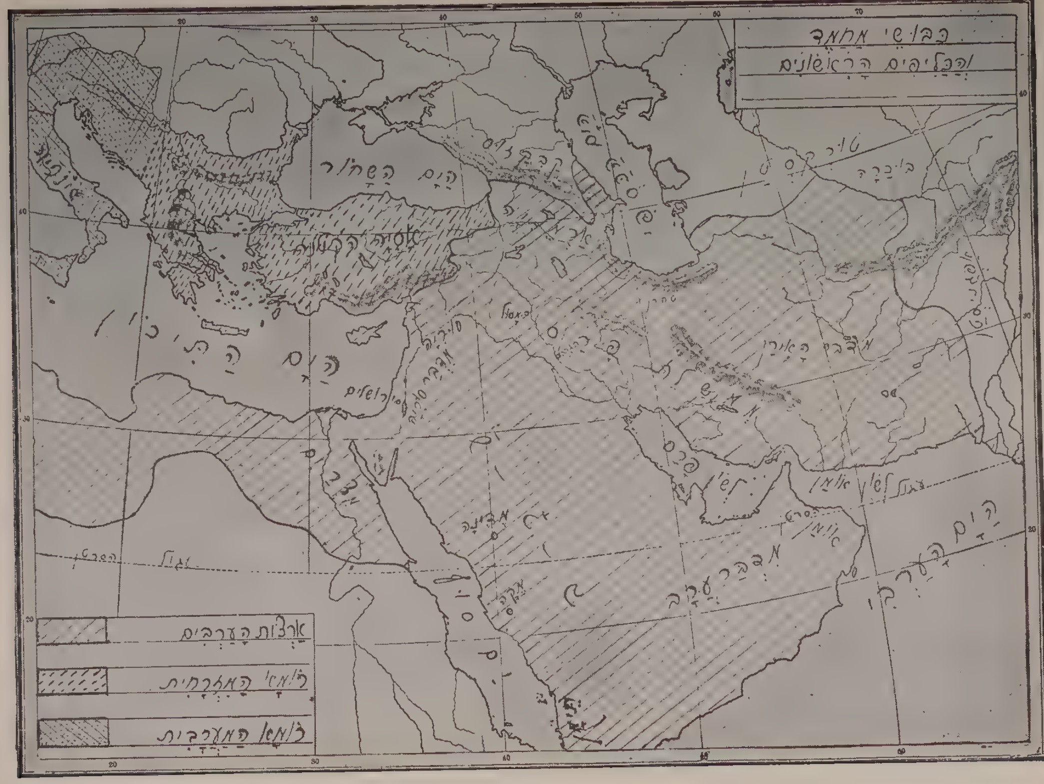
הַיְהוּדִים נִלְחֲמוּ בוֹ בִּגְבוּרָה רַבָּה, אַךְ הַשְּׁבָטִים הַנִּפְרָדִים נָפְלוּ לְפָנָיו אֶחָד, אֶחָד. רַבִּים מִיהוּדֵי עֲרָב נָפְלוּ בַחֶרֶב, רַבִּים קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת דַּת הָאִישְׁלָם וְהָאֲחֵרִים בָּרְחוּ לַאֲשֶׁר בָּרָחוּ.

בְּאַחַת הַמִּלְחָמוֹת הָאֵלֶּה שָׁבָה מַחֲמֶד נַעֲרָה יְהוּדִית יָפָה מְאֹד וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה. הַשְּׁבוּיָה בִּקְשָׁה לִנְקֹם בְּמַחֲמֶד אֶת נִקְמַת בְּנֵי עַמָּהּ, וּבְאַחַד הַיָּמִים שָׂמָה רַעַל בְּמַאֲכָלוֹ וְהִגִּישָׁה לְפָנָיו. אֶחָד מִקְּרוֹבֵי מַחֲמֶד, מֵאוֹכְלֵי שֻׁלְחָנוֹ, הִקְדִּים לֶאֱכֹל וָמֵת, וּמַחֲמֶד עוֹד הִסְפִּיק לְהוֹצִיא אֶת הָאֹכֶל מִפִּיו. שָׁאַל מַחֲמֶד אֶת הַנַּעֲרָה, לָמָּה עָשְׂתָה לוֹ כֵּן, וְהִיא עָנְתָה לוֹ: „אַתָּה הֵבֵאתָ עַל עַמִּי צָרוֹת רַבּוֹת וְנוֹרָאוֹת, וְלָכֵן אָמַרְתִּי בְּלִבִּי: אִם אִישׁ פָּשׁוּט אַתָּה, אַרְעִיל אוֹתְךָ וְאֵיטִיב לְעַמִּי, אַךְ אִם נָבִיא אַתָּה, יוֹדִיעֲךָ אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר בִּלְבָבִי, וְתִנָּצֵל". מִיָּד צִוָּה מַחֲמֶד לְהוֹצִיאָהּ וּלְהָרְגָהּ.

מַחֲשֶׁבֶת נָקָם

מֵאָז הוֹסִיף מַחֲמֶד לִשְׂנֹא אֶת הַיְּהוּדִים וְצִוָּה לִכְתֹּב בְּסֵפֶר תּוֹרָתוֹ, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם „הַקּוֹרָן" (אֶל־קוֹרַאן), כִּי טוֹב לְהִבָּדֵל מִן הַיְּהוּדִים בְּכָל דָּבָר, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת לָהֶם טוֹבוֹת וְלִכְרֹת בְּרִית אִתָּם, כִּי „חֲמַת אַלַּה" שְׁפוּכָה עֲלֵיהֶם. עַל אֱמוּנַת הַיְּהוּדִים אָמַר מַחֲמֶד, כִּי אֵינֶנָּה הָאֱמוּנָה הַטְּהוֹרָה בְּאֵל יָחִיד, כִּי הַיְּהוּדִים חוֹשְׁבִים אֶת עֶזְרָא הַסּוֹפֵר לְבֶן הָאֱלֹהִים, כְּמוֹ שֶׁהַנּוֹצְרִים חוֹשְׁבִים אֶת יֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי.

כֵּן אָבְדוּ גַם לִיהוּדֵי עֲרָב חַיֵּי חָפְשָׁם וּמְנוּחָתָם.

כבושי מחמד
והכליפים הראשונים
ארצות הערבים
רומי המזרחית
רומי המערבית
הים השחור
הים התיכון
אסיה הקטנה
ירושלים
מדבר ערב
הים הערבי

פֶּרֶק עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה

בִּימֵי הַכַּלִּיפִים הָרִאשׁוֹנִים

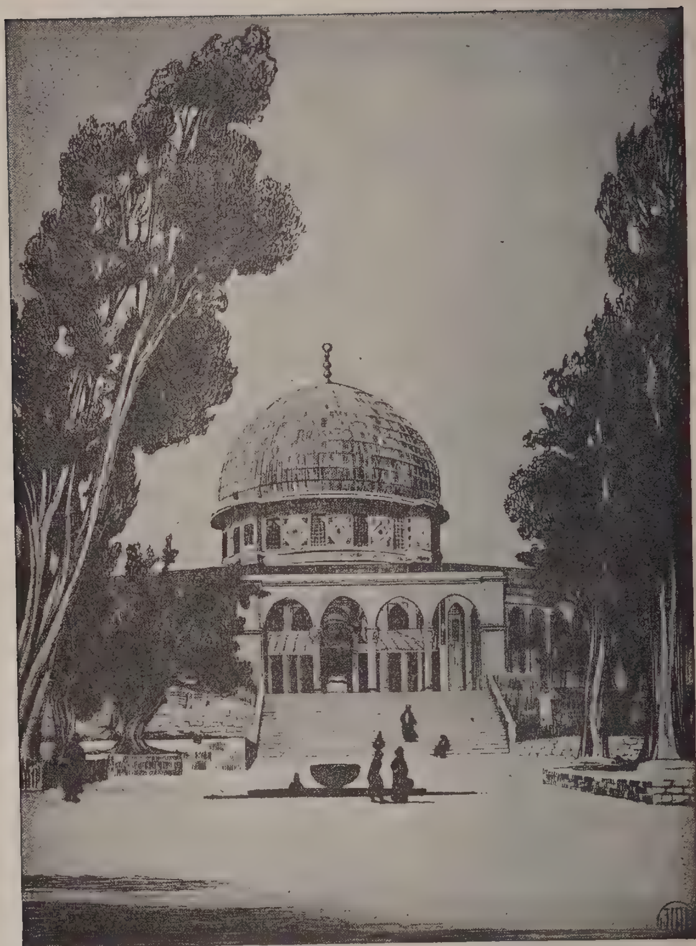
אַחֲרֵי מוֹת מַחֲמֶד (562) עָמְדוּ שָׂרֵי צִבְאוֹתָיו בְּרֹאשׁ הַ„מַּאֲמִינִים" וְנִקְרְאוּ בְּשֵׁם „כַּלִּיפִים", זֹאת אוֹמֶרֶת: מְמַלְּאֵי מְקוֹם הַנָּבִיא. הַכַּלִּיפִים הָאֵלֶּה עָלוּ כְּרוּחַ סַעַר עַל כָּל אַרְצוֹת אַסְיָה הַקְּדוּמָה, וְכֻלָּן מָלְאוּ צִלְצוּל חֲרָבוֹת וְקוֹל קְרִיאַת „אֵין אֱלֹהַּ בִּלְעֲדֵי אֱלֹהַּ, וּמַחֲמֶד הוּא נְבִיאוֹ". בְּמֶשֶׁךְ שָׁנִים אֲחָדוֹת כָּבְשׁוּ הָעַרְבִים אֶת מִצְרַיִם, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְסוּרְיָה, אֶת בָּבֶל וְאֶת פָּרַס, וּתְקוּפָה, חֲדָשָׁה הִתְחִילָה בְּתוֹלְדוֹת הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה, „הַתְּקוּפָה הָעַרְבִית".

הִתְפַּשְׁטוּת הַדָּת הַמֻּחַמָּדִית

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִכְבְּשָׁה עַל יְדֵי הַכַּלִּיף עוֹמַר בִּשְׁנַת 566 לַחֻרְבָּן. הַיְּהוּדִים הַמְעַטִּים שֶׁהָיוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׂמְחוּ לִקְרָאתוֹ מְאֹד, וְעָזְרוּ לוֹ לְגָרֵשׁ מִן הָאָרֶץ אֶת חֵיל הַבִּיצַנְתִּים. כַּאֲשֶׁר נִכְנַס עוֹמַר יְרוּשָׁלַיְמָה, צִוָּה לִבְנוֹת בִּמְקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִסְגָּד מַחֲמֶדִי, וּמֵאָז נִתְקַדְּשָׁה יְרוּשָׁלַיִם גַּם בְּעֵינֵי הַמֻּשְׁלְמָנִים (בְּנֵי דַת הָאִישְׁלַם). אֲבָל יְהוּדֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא נוֹשְׁעוּ גַּם אָז. עוֹמַר גַּם הוּא אָסַר עַל הַיְּהוּדִים לְהִתְיַשֵּׁב בִּירוּשָׁלַיִם (הָאִסּוּר הַזֶּה בֻּטַּל אַחֲרֵי כֵן), וְגַם הוֹצִיא חֻקִּים אֲחָדִים לְרָעַת הַיְּהוּדִים וְהַנּוֹצְרִים גַּם יַחַד, לְהַשְׁפִּיל אֶת כְּבוֹדָם בְּעֵינֵי הַמֻּשְׁלְמָנִים.

הַכַּלִּיף עוֹמַר כּוֹבֵשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

גַּם אֶרֶץ בָּבֶל נִכְבְּשָׁה לִפְנֵי עוֹמַר (568) בְּעֶזְרַת הַיְּהוּדִים.

מִסְגַּד עוֹמַר

עוֹמַר כּוֹבֵשׁ אֶת בָּבֶל

מַלְכֵי פָּרַס הָאַחֲרוֹנִים לָחֲצוּ אֶת הָעָם בְּיָד חֲזָקָה, וְלָכֵן עָבְרוּ הַיְּהוּדִים לְצַד הַכַּלִיפִים. בְּעַד הָעֶזְרָה הַזֹּאת הִרְשָׁה עוֹמַר לְהַנְהִיג מֵחָדָשׁ אֶת מֶמְשֶׁלֶת רֹאשׁ הַגּוֹלָה וְחַכְמֵי הַתּוֹרָה בְּכָל עִנְיְנֵי הַיְּהוּדִים. רֹאשׁ הַגּוֹלָה הָרִאשׁוֹן בִּימֵי הַכַּלִיפִים הָיָה בָּסְתְּנָאִי. עַל חַיָּיו וּמַעֲשָׂיו אֵין אִישׁ יוֹדֵעַ דָּבָר מִלְּבַד הָאַגָּדָה הַזֹּאת:

הָאַגָּדָה עַל בָּסְתְּנָאִי

מֶלֶךְ אֶחָד צִוָּה לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל מִשְׁפַּחַת רֹאשׁ הַגּוֹלָה. בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה הַזֹּאת נִתְפְּשׂוּ אֶחָד, אֶחָד וְנֶהֶרְגוּ, וְרַק אַלְמְנַת רֹאשׁ הַגּוֹלָה נִשְׁאֲרָה בַּחַיִּים. אַךְ הִנֵּה נִתְפְּשָׂה גַּם הִיא בִּידֵי פְּקִידֵי הַמֶּלֶךְ. בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה חָלַם הַמֶּלֶךְ, כִּי הוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבֻּסְתָּן וְכוֹרֵת בְּגַרְזֶן אֶת עֵצָיו הַנֶּחְמָדִים. כְּשֶׁהֵנִיף אֶת גַּרְזִנּוֹ עַל הַנֶּטַע הָאַחֲרוֹן, הוֹפִיעַ לְפָנָיו אִישׁ שֵׂיבָה, וְהִכָּהוּ בְּגַרְזִנּוֹ עַל פָּנָיו עַד שְׁפָךְ־דָּם. הִתְחִיל הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן לִפְנֵי הַזָּקֵן, שֶׁלֹּא יְמִיתֶנּוּ, וְנִשְׁבַּע לוֹ לִשְׁמֹר אֶת הַנֶּטַע הָאַחֲרוֹן כְּאֶת בָּבַת עֵינוֹ. כַּאֲשֶׁר הֵקִיץ הַמֶּלֶךְ מִשְּׁנָתוֹ, מָצָא עַל מִצְחוֹ סִמָּנֵי דָם. קָרָא לְחָכָם יְהוּדִי וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לִפְתֹּר לוֹ אֶת חֲלוֹמוֹ. אָמַר הַיְּהוּדִי: הַגַּן שֶׁכָּרַתָּ, הוּא בֵּית דָּוִד הַמֶּלֶךְ; הַנֶּטַע הָאַחֲרוֹן הוּא הַיֶּלֶד, אֲשֶׁר אֵשֶׁת רֹאשׁ הַגּוֹלָה הַמֵּת צְרִיכָה לָלֶדֶת, וְאִישׁ הַשֵּׂיבָה הוּא דָּוִד בֶּן יִשַׁי, אֲשֶׁר נָקֹם יִנְקֹם בַּמֶּלֶךְ, אִם יְאַבֵּד אֶת הַנִּיר הָאַחֲרוֹן לְבֵיתוֹ. אָז צִוָּה הַמֶּלֶךְ לְהָבִיא אֶת אַלְמְנַת רֹאשׁ הַגּוֹלָה אֶל אַרְמוֹנוֹ וּלְשָׁמְרָהּ מִכָּל רָע. כְּשֶׁיָּלְדָה בֵּן, קָרָא לוֹ הַמֶּלֶךְ בָּסְתְּנָאִי, לְזֵכֶר הַבֻּסְתָּן, שֶׁרָאָה בַחֲלוֹמוֹ. כַּאֲשֶׁר גָּדַל הַיֶּלֶד, מִנָּה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ לְרֹאשׁ גּוֹלָה עַל הַיְּהוּדִים וְנָתַן לוֹ חוֹתָם מְיֻחָד. עַל הַחוֹתָם הַזֶּה מְסַפֶּרֶת הָאַגָּדָה כָּזֹאת: כַּאֲשֶׁר גָּדַל בָּסְתְּנָאִי חָפֵץ הַמֶּלֶךְ לִרְאוֹתוֹ וְצִוָּה לַהֲבִיאוֹ לְפָנָיו. עָמַד בָּסְתְּנָאִי

לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכָבוֹד גָּדוֹל וְלֹא הֵנִיעַ יָד אוֹ רֶגֶל. עָמַד לוֹ זְבוּב עַל מִצְחוֹ וּנְשָׁכָהוּ עַד שְׁפָךְ־דָּם, אַךְ הַנַּעַר לֹא נָע וְלֹא זָע. שָׁאַל אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ, מַדּוּעַ אֵינֶנּוּ מַבְרִיחַ אֶת הַזְּבוּב, וּבְסִתְנָאִי עָנָהוּ, כִּי אֵין לְהָרִים יָד בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ. עַל הַתְּשׁוּבָה הַמְּחֻכָּמָה הַזֹּאת נָתַן לוֹ הַמֶּלֶךְ טַבַּעַת־חוֹתָם, שֶׁצּוּרַת זְבוּב הָיְתָה חֲקוּקָה בָּהּ.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה

כְּבוֹד רָאשֵׁי הַגּוֹלָה

סֵדֶר מִנּוּיֵי ראש גוֹלָה

מִשְׂרַת ראש הַגּוֹלָה עָבְרָה בִּירוּשָּׁה מֵאָב לִבְנוֹ, כִּלְפָנִים. אֲבָל כָּל ראש גּוֹלָה חָדָשׁ הָיָה צָרִיךְ לְהַסְכָּמַת הַגְּאוֹנִים וְזִקְנֵי הָעָם (רָאשֵׁי הַיְשִׁיבוֹת בְּסוּרָא וּבְפוּמְבְּדִיתָא נִקְרְאוּ בִּימֵי הַכַּלִּיפִים בְּשֵׁם „גְּאוֹנִים" כְּמוֹ שֶׁנִּרְאֶה בַּפֶּרֶק הַבָּא), וְהֵם מִנּוּ אֶת הַבֵּן לָשֶׁבֶת עַל כִּסֵּא אָבִיו. מִנּוּיֵי ראש גּוֹלָה חָדָשׁ נַעֲשׂוּ בְּכָבוֹד גָּדוֹל וּבְהָדָר וְנִמְשְׁכוּ יָמִים אֲחָדִים. אֶחָד מֵחַכְמֵי תְּקוּפַת הַגְּאוֹנִים (ר' נָתָן הַבַּבְלִי) מְסַפֵּר לָנוּ עַל סֵדֶר מִנּוּיֵי ראש גּוֹלָה וְעַל חַיָּיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: „אִם הִסְכִּימָה דַּעַת הַקָּהָל לְמַנּוֹתוֹ, מִתְקַבְּצִים שְׁנֵי רָאשֵׁי הַיְשִׁיבוֹת וְתַלְמִידֵיהֶם וְזִקְנֵי הַקָּהָל אֶל בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי בַּשָּׁבוּעַ, וּמְבָרְכִים אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִים יָד עָלָיו, וְתוֹקְעִים בְּשׁוֹפָר לְהַשְׁמִיעַ אֶת כָּל הָעָם מִגָּדוֹל וְעַד קָטָן. וּכְשֶׁשּׁוֹמְעִים הַדָּבָר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַקָּהָל שׁוֹלֵחַ לוֹ מִנְחָה לְפִי כֹחוֹ, וְרָאשֵׁי הַקָּהָל וְהָעֲשִׁירִים שׁוֹלְחִים לוֹ בְּגָדִים נָאִים, וְתַכְשִׁיטִים יָפִים, וּכְלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב, כָּל אִישׁ וְאִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ. ראש הַגּוֹלָה גַּם הוּא עוֹרֵךְ בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי וּבַיּוֹם

הַשִּׁשִּׁי סְעוּדוֹת רַבּוֹת בְּכָל מִינֵי מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּבְכָל מִינֵי מְתִיקָה.

„יוֹם שַׁבָּת בַּבֹּקֶר הוֹלֵךְ רֹאשׁ הַגּוֹלָה אֶל בֵּית הַכְּנֶסֶת וְכָל גְּדוֹלֵי הָעָם אַחֲרָיו. וּכְבָר הֵכִינוּ לוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מֵאֶתְמוֹל בִּימַת בְּשַׁבַּת הַמְּנוּיִים עֵץ מְכֻסָּה כֻּלָּה בְּמַרְבַדִּים נָאִים מִן הַמֶּשִׁי, וּמִן

מִשְׁתֶּה בְּאַרְמוֹן רֹאשׁ הַגּוֹלָה

הַתְּכֵלֶת, וּמִן הָאַרְגָּמָן, וּמִתּוֹלַעַת הַשָּׁנִי. עַל הַבִּימָה נִמְצֵאת סֻכָּה קְטַנָּה, וּבָהּ יוֹשֵׁב רֹאשׁ הַגּוֹלָה עַד שְׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה. מִסָּבִיב לַבִּימָה עוֹמֶדֶת מַקְהֵלָה שֶׁל בַּחוּרִים מִבְּנֵי גְדוֹלֵי הָעָם, בַּעֲלֵי צוּרָה יָפָה וְקוֹל נָעִים, וְעוֹזֶרֶת לַחַזָּן בִּתְפִלָּתוֹ. לִפְנֵי קְרִיאַת

הַתּוֹרָה יוֹצֵא רֹאשׁ הַגּוֹלָה מִסֻּכָּתוֹ וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי הָעָם. כָּל הַקָּהָל עוֹמֵד עַל רַגְלָיו, וְהַגָּאוֹן מִסּוּרָא נִגָּשׁ, מִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וְיוֹשֵׁב לִימִינוֹ. אַחֲרָיו נִגָּשׁ הַגָּאוֹן מִפֻּמְבַּדִיתָא, מִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וְיוֹשֵׁב לִשְׂמֹאלוֹ. אַחֲרֵיהֶם יוֹשֵׁב כָּל הָעָם, וְהַחַזָּן פּוֹנֶה אֶל הַבִּימָה, וּמְבָרֵךְ אֶת רֹאשׁ הַגּוֹלָה בִּבְרָכוֹת נָאוֹת, שֶׁהִתְקִינוּ לוֹ מֵאֶתְמוֹל שִׁלְשֹׁם, וּמַקְהֵלַת הַבַּחוּרִים עוֹנָה אָמֵן עַל כָּל בִּרְכוֹתָיו. אַחֲרֵי הַבְּרָכוֹת דּוֹרֵשׁ רֹאשׁ הַגּוֹלָה לִפְנֵי הָעָם, אוֹ שֶׁהַגָּאוֹן מִסּוּרָא דּוֹרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ. וּכְשֶׁהוּא דּוֹרֵשׁ, הוּא סוֹתֵם אֶת עֵינָיו וּמִתְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ, וְאֵין מִן הַקָּהָל פּוֹצֶה אֶת פִּיו וּמְדַבֵּר דָּבָר. וּכְשֶׁיַּרְגִּישׁ בְּאָדָם שֶׁמְּדַבֵּר, פּוֹתֵחַ אֶת עֵינָיו, וְנוֹפֵל עַל הַקָּהָל אֵימָה וּרְעָדָה. אַחֲרֵי הַדְּרָשָׁה קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה, מִתְפַּלְלִים תְּפִלַּת מוּסָף וְיוֹצְאִים".

„וּכְשֶׁיּוֹצֵא רֹאשׁ הַגּוֹלָה, יוֹצְאִים כָּל הַמִּתְפַּלְלִים לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, וְאוֹמְרִים לְפָנָיו דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת, עַד שֶׁהוּא

צֵאת רֹאשׁ הַגּוֹלָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת

מַגִּיעַ לְבֵיתוֹ. רָאשֵׁי הַיְשִׁיבוֹת אֵינָם הוֹלְכִים עַד בֵּיתוֹ, אֲבָל יֶתֶר גְּדוֹלֵי הָעָם הוֹלְכִים אִתּוֹ וְיוֹשְׁבִים בְּבֵיתוֹ עַד שִׁבְעָה יָמִים. מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם וָהָלְאָה אֵין רֹאשׁ הַגּוֹלָה יוֹצֵא מִפֶּתַח בֵּיתוֹ. וְהָעָם מִתְאַסֵּף לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ בֵּין בְּחוֹל, בֵּין בְּשַׁבָּת וּבֵין בְּיָמִים טוֹבִים".

„אִם הוּא צָרִיךְ לָצֵאת לַעֲשׂוֹת אֶת צָרְכֵי הַצִּבּוּר, הוּא לוֹבֵשׁ בְּגָדִים נָאִים וְרוֹכֵב בְּמֶרְכָּבָה כְּמֶרְכֶּבֶת שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ. חֲמִשָּׁה עָשָׂר

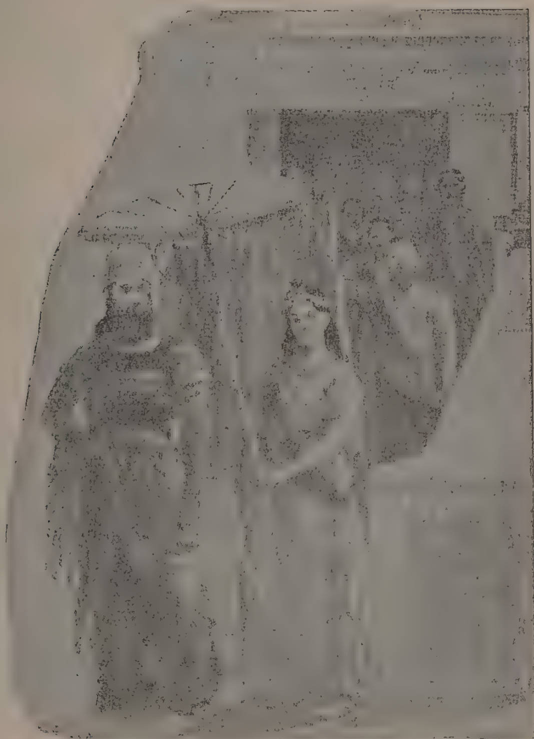
כְּשֶׁהוּא עוֹבֵר בָּרְחוֹב

אִישׁ מְלַוִּים אוֹתוֹ, וַעֲבָדָיו רָצִים לְפָנָיו, וְכָל יְהוּדִי, הַנִּפְגָּשׁ בַּדֶּרֶךְ, הוֹלֵךְ אַחֲרֵי מֶרְכַּבְתּוֹ עַד הַמָּקוֹם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ שָׁמָּה. וְכֵן בַּחֲזִירָתוֹ לְבֵיתוֹ.

וּכְשֶׁהוּא רוֹצֶה לְהִכָּנֵס לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דָּבָר, הוּא מְבַקֵּשׁ אֶת הַשָּׂרִים לְדַבֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ, שֶׁיִּתֵּן לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס

בּוֹאוֹ וְצֵאתוֹ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ

אֵלָיו. כְּשֶׁהוּא נִכְנָס, רָצִים לְפָנָיו כָּל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ, וְהוּא מְחַלֵּק לָהֶם זְהוּבִים וְזוּזִים, שֶׁהֵכִין בִּשְׁבִילָם,

ראש הַגּוֹלָה יוֹצֵא מִבֵּית הַמֶּלֶךְ

וְהֵם מְכַבְּדִים אוֹתוֹ וְאוֹחֲזִים בְּיָדוֹ, עַד שֶׁהוּא בָּא וְעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. הַמֶּלֶךְ רוֹמֵז לְאַחַד הָעֲבָדִים, וְזֶה לוֹקְחוֹ בְּיָדוֹ וּמוֹשִׁיבוֹ

בַּמָּקוֹם, שֶׁרָמַז עָלָיו הַמֶּלֶךְ. אַחֲרֵי כֵן שׁוֹאֵל הַמֶּלֶךְ לִשְׁלוֹמוֹ וְלִדְבַר בּוֹאוֹ, וְרֹאשׁ הַגּוֹלָה עוֹנֶה לוֹ וּמְבָרֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל הַבְּרָכוֹת, שֶׁהִתְקִין לוֹ מִקֹּדֶם, וּמְבַקְּשׁוֹ בִּדְבָרִים נְעִימִים, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ נוֹתֵן לוֹ אֶת כָּל חֶפְצוֹ. דִּבְרֵי הַמֶּלֶךְ נִכְתָּבִים עַל יְדֵי הַסּוֹפְרִים, וְעִם הַכְּתָב הַזֶּה יוֹצֵא רֹאשׁ הַגּוֹלָה לְבֵיתוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְשָׁלוֹם".

פֶּרֶק שְׁלֹשִׁים

הַגְּאוֹנִים

תְּחִלַּת תְּקוּפַת הַגְּאוֹנִים

כְּעֶשְׂרִים שָׁנָה אַחֲרֵי שֶׁכָּבְשׁוּ הָעַרְבִים אֶת בָּבֶל, תָּפַשׂ עַלִי, הַכַּלִיף הָרְבִיעִי, אֶת הַמֶּמְשָׁלָה בָּאָרֶץ (586). רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה בְּסוּרָא בַּיָּמִים הָהֵם (מַר יִצְחָק) הִבְטִיחַ לְעַלִי בְּשֵׁם הַיְהוּדִים לַעֲזֹר לוֹ נֶגֶד כָּל שׂוֹנְאָיו הָרַבִּים, וְלָכֵן הֵרִים עַלִי אֶת מִשְׂרַת רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה בְּסוּרָא לְמַדְרֵגָה גְּבֹהָה מְאֹד, וְנָתַן לוֹ אֶת שֵׁם הַכָּבוֹד „גָּאוֹן" (הָעָם נָהַג, אָמְנָם, לִקְרֹא בְּשֵׁם „גָּאוֹן" גַּם אֶת רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה בְּפֻמְבְּדִיתָא). מֵאָז הִתְחִילָה בְּתוֹלְדוֹת הַיְהוּדִים תְּקוּפָה חֲדָשָׁה, „תְּקוּפַת הַגְּאוֹנִים", שֶׁנִּמְשְׁכָה כְּאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. (586—970). בִּימֵי הַתְּקוּפָה הַזֹּאת הָיוּ כָּל עִנְיְנֵי הַיְהוּדִים בְּבָבֶל בִּידֵי רָאשֵׁי הַגּוֹלָה וְהַגְּאוֹנִים, רָאשֵׁי הַיְשִׁיבוֹת בְּסוּרָא וּבְפֻמְבְּדִיתָא.

חוֹבוֹת רֹאשׁ הַגּוֹלָה וְהַגְּאוֹנִים

רָאשֵׁי הַגּוֹלָה הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים בְּעַד הָעָם לִפְנֵי הַמַּלְכוּת, אוֹסְפִים אֶת מִסֵּי הַמֶּלֶךְ וּמְמַנִּים רָאשִׁים וְדַיָּנִים לְכָל הַקְּהִלּוֹת, אַךְ עִנְיְנֵי הַדָּת הָיוּ כֻּלָּם בִּידֵי הַגְּאוֹנִים. הַגְּאוֹנִים נִתְמַנּוּ עַל יְדֵי רָאשֵׁי הַגּוֹלָה בְּהַסְכָּמַת חַכְמֵי

הַיְשִׁיבוֹת. לְכַלְכָּלַת מִשְׁפַּחַת רֹאשׁ הַגּוֹלָה וּבָתֵּי הַגְּאוֹנִים וְהַיְשִׁיבוֹת נֶאֶסְפוּ מִסִּים מְיֻחָדִים מִכָּל יְהוּדֵי בָּבֶל, וּנְדָבוֹת פְּרָטִיּוֹת מִיְּהוּדֵי כָּל הָאֲרָצוֹת. עֲבוֹדַת הַגְּאוֹנִים הָיְתָה לְהָפִיץ אֶת יְדִיעַת הַתַּלְמוּד בֵּין כָּל הַיְהוּדִים וּלְבָאֵר לָעָם אֵיךְ לְהִתְנַהֵג עַל פִּיו. כָּל קְהִלּוֹת הַיְהוּדִים בְּאַסְיָה אַפְרִיקָה וְאֵירוֹפָּה (בִּימֵי הַגְּאוֹנִים כְּבָר הָיוּ לַיְהוּדִים קְהִלּוֹת גְּדוֹלוֹת בְּכָל אַרְצוֹת אֵירוֹפָּה) נִשְׁמְעוּ לַ„יְשִׁיבוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת" בְּבָבֶל, וְשָׁלְחוּ אֲלֵיהֶן אֶת כָּל שְׁאֵלוֹתֵיהֶן הַקָּשׁוֹת בְּצֵרוּף נְדָבוֹת וּמַתָּנוֹת. הַשְּׁאֵלוֹת נִמְסְרוּ לִידֵי הַגָּאוֹן, וְהַכֶּסֶף נִפְקַד לִזְמַן מָה בִּידֵי אִישׁ נֶאֱמָן. אַחַת לַחֲצִי שָׁנָה (בְּחָדְשֵׁי אֲדָר וֶאֱלוּל) אָסְפוּ הַגְּאוֹנִים אֶת חַכְמֵי הַתּוֹרָה לָדוּן יַחַד עַל כָּל עִנְיְנֵי הַיְשִׁיבָה, וְאָז נִקְרְאוּ הַשְּׁאֵלוֹת, שֶׁנִּתְקַבְּלוּ בְּמֶשֶׁךְ חֲצִי הַשָּׁנָה, וַאֲסֵפַת הַחֲכָמִים הֶחֱלִיטָה מַה לְהָשִׁיב אֲלֵיהֶן. אַחֲרֵי שֶׁנִּשְׁלְחוּ הַתְּשׁוּבוֹת לַמָּקוֹם הַדָּרוּשׁ, עָבַר הַכֶּסֶף, שֶׁשָּׁלְחוּ בַּעֲלֵי הַשְּׁאֵלוֹת, לִרְשׁוּת הַיְשִׁיבוֹת.

לֹא תָמִיד שָׂבַע הָעָם רָצוֹן מִמֶּמְשֶׁלֶת רֹאשׁ הַגּוֹלָה וְהַגְּאוֹנִים. הָיוּ רָאשֵׁי גוֹלָה, שֶׁלָּחֲצוּ אֶת הָעָם בְּמִסִּים כְּבֵדִים וְהִטּוּ מִשְׁפָּט, וְהָיוּ גְאוֹנִים, שֶׁמָּשְׁלוּ עַל הָעָם בְּיָד חֲזָקָה, וְעַל כָּל עֲבֵרָה קַלָּה עָנְשׁוּ בַּעֲנָשִׁים קָשִׁים. אִם נִסָּה מִי שֶׁהוּא לַמְרוֹת אֶת פִּיהֶם, הִטִּילוּ עָלָיו חֵרֶם וְאָסְרוּ לֶאֱכֹל מִפִּתּוֹ וְלִשְׁתּוֹת מִיֵּינוֹ, לִמְכֹּר לוֹ וְלִקְנוֹת אֶצְלוֹ, לְלַמֵּד אֶת בָּנָיו וּלְקַבֵּר אֶת מֵתוֹ, כְּאִלּוּ נִכְרַת הָאִישׁ מִקֶּרֶב עַמּוֹ.

יָדָם הַחֲזָקָה

מִפְּנֵי הַמַּעֲשִׂים הַקָּשִׁים הָאֵלֶּה הִתְחִילוּ אֲנָשִׁים רַבִּים לִשְׂנֹא אֶת הַגְּאוֹנִים וְלַחְשֹׁב, כִּי הַחֻקִּים הַשּׁוֹנִים, שֶׁהַגְּאוֹנִים מוֹצִיאִים מִן הַתַּלְמוּד, אֵינָם נְכוֹנִים, וְהַגְּאוֹנִים מִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם רַק לִלְחֹץ אֶת הָעָם. מִסְפַּר הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה

הַשִּׂנְאָה הַכְּבוּשָׁה הוֹלֶכֶת וּגְדוֹלָה

הָלַךְ וְגָדַל מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, וְכֵן גָּדְלָה גַּם שִׂנְאָתָם לַגְּאוֹנִים וּלְחֻקֵּי הַתַּלְמוּד שֶׁ לָ הֶ ם. לוּ נִמְצָא אָז אִישׁ גָּדוֹל וְנִכְבָּד בְּעֵינֵי כָל הָעָם, הָיָה יָכוֹל לְהוֹכִיחַ לַכֹּל, כִּי חֻקֵּי הַתַּלְמוּד (הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה) קְדוֹשִׁים לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹעִילִים כְּחֻקֵּי הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. אַךְ

לִפְנֵי מִשְׁפַּט הַגָּאוֹן

אִישׁ כָּזֶה לֹא נִמְצָא וְהַגְּאוֹנִים בַּזְּמַן הַהוּא לֹא הֵבִינוּ אֶת הַמַּצָּב כָּרָאוּי, וְהֵסִירוּ מִלִּבָּם אֶת דִּבְרֵי חֲזַ״ל (חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה), כִּי „טוֹב עֲשָׂרָה טְפָחִים וְעוֹמֵד מִמֵּאָה אַמָּה וְנוֹפֵל״. בִּמְקוֹם לְהָקֵל מֵעַל הָעָם אֶת עֹל הַחֻקִּים הַשּׁוֹנִים, הוֹסִיפוּ הַגְּאוֹנִים לְהַכְבִּיד אוֹתוֹ; בִּמְקוֹם לִמְשֹׁךְ אֶל הַתַּלְמוּד אֶת לֵב שׂוֹנְאָיו בִּדְבָרִים שֶׁל טַעַם וּבְדַרְכֵי שָׁלוֹם, הוֹסִיפוּ לְהַרְחִיק אוֹתָם מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי עֳנָשִׁים קָשִׁים וְנִדּוּיִים.

לֹא אָרְכוּ הַיָּמִים, וּמַחְלֹקֶת גְּדוֹלָה פָּרְצָה בֵּין יְהוּדֵי בָּבֶל, וּמִתְנַגְּדֵי הַגְּאוֹנִים וְהַתַּלְמוּד נִקְרְעוּ מֵעַל עַמָּם קְרִיעָה עוֹלָמִית.

פֶּרֶק שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד

הַקְּרָאִים

בְּסוֹף הַמֵּאָה הַשְּׁבִיעִית לַחֻרְבָּן נִקְרְעוּ מִתְנַגְּדֵי הַתַּלְמוּד מֵעַל הָעָם, וְיִסְּדוּ לָהֶם כִּתָּה מְיֻחֶדֶת, הַנִּקְרֵאת עַד הַיּוֹם בְּשֵׁם כִּתַּת „הַקְּרָאִים". וְכֵן הָיָה הַדָּבָר:

רֹאשׁ הַגּוֹלָה בַּיָּמִים הָהֵם (שְׁלֹמֹה בֶּן חִסְדָּאִי) מֵת עֲרִירִי, וּשְׁנֵי בְּנֵי אָחִיו, עָנָן וַחֲנַנְיָה, הִתְחִילוּ לָרִיב עַל כִּסֵּא הַנְּשִׂיאוּת.

אֵיךְ נוֹסְדָה כִּתַּת הַקְּרָאִים

עָנָן הָיָה גָּדוֹל מֵחֲנַנְיָה בְּשָׁנִים וּבְחָכְמָה, אַךְ הַגְּאוֹנִים יָדְעוּ, כִּי הוּא מֵרָאשֵׁי הַמִּתְנַגְּדִים לַתַּלְמוּד, וְלָכֵן מִנּוּ אֶת חֲנַנְיָה לְרֹאשׁ הַגּוֹלָה, עָמְדוּ יְדִידֵי עָנָן וּמִנּוּ גַּם אוֹתוֹ לְרֹאשׁ גּוֹלָה עֲלֵיהֶם. כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לַכַּלִיף (אַלְמַנְסָר), צִוָּה לְהוֹשִׁיב אֶת עָנָן בְּבֵית הַכֶּלֶא. אֲגָדָה אַחַת מְסַפֶּרֶת, כִּי בִּהְיוֹת עָנָן בְּבֵית הַכֶּלֶא, יָעַץ לוֹ עַרְבִי אֶחָד לְיַסֵּד דָּת חֲדָשָׁה, וְאָז יוּכַל גַּם הוּא לִהְיוֹת רֹאשׁ גּוֹלָה עַל בְּנֵי הַדָּת הַזֹּאת. בִּקֵּשׁ עָנָן לַהֲבִיאוֹ לִפְנֵי הַכַּלִיף וְאָמַר: מוֹשֵׁל רַב חֶסֶד! הַהִמְשַׁלְתָּ אֶת אָחִי עַל בְּנֵי דָת אַחַת, אוֹ עַל בְּנֵי שְׁתֵּי דָתוֹת? אָמַר הַכַּלִיף: עַל בְּנֵי דָת אַחַת. אָז בֵּאֵר עָנָן לַכַּלִיף, כִּי הוּא וִידִידָיו אֵינָם מַאֲמִינִים בַּתַּלְמוּד, וְלָכֵן דָּתָם שׁוֹנָה מִדַּת אָחִיו וְהַגְּאוֹנִים, וְיֵשׁ לָהֶם זְכוּת לִבְחֹר לְעַצְמָם רֹאשׁ גּוֹלָה מְיֻחָד. עָנָן יָצָא חָפְשִׁי, הָלַךְ עִם יְדִידָיו לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (כִּי יָרֵא לַעֲשׂוֹת אֶת מַעֲשֵׂהוּ בְּבָבֶל, מִפְּנֵי הַגְּאוֹנִים), וְשָׁם

הוֹדִיעַ בְּרַבִּים, כִּי הוּא וַאֲנָשָׁיו אֵינָם מַאֲמִינִים בִּקְדוּשַּׁת הַתַּלְמוּד, כִּי אִם בְּסִפְרֵי הַמִּקְרָא (הַתַּנַ"ךְ). אַנְשֵׁי עָנָן קָרְאוּ לְעַצְמָם „בַּעֲלֵי מִקְרָא", אוֹ „קָרָאִים", וּלְיֶתֶר הַיְהוּדִים, הַמַּחֲזִיקִים בְּדִבְרֵי חַכְמֵי הַתַּלְמוּד (הָרַבָּנִים), קָרְאוּ „רַבָּנִיִּים".

מַה בִּקְּשׁוּ הַקָּרָאִים וּמַה מָּצְאוּ

מַטְּרַת הַקָּרָאִים הָיְתָה לְהִשְׁתַּחְרֵר מִכָּל חֻקֵּי הַתַּלְמוּד, שֶׁנִּרְאוּ לָהֶם רַבִּים וַחֲמוּרִים יוֹתֵר מִדַּי, וּלְסַדֵּר לְעַצְמָם חַיִּים קַלִּים וּפְשׁוּטִים עַל פִּי חֻקֵּי הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. אֶת מַחֲצִית מַטְּרָתָם הָרִאשׁוֹנָה, הִשִּׂיגוּ בְּנָקֵל, וְאֶת הַמַּחֲצִית הַשְּׁנִיָּה לֹא הִשִּׂיגוּ לְעוֹלָם. מַהֵר מְאֹד נוֹכְחוּ הַקָּרָאִים לָדַעַת, כִּי דִבְרֵי הַמִּקְרָא אֵינָם פְּשׁוּטִים וְאֵינָם קַלִּים, וּבְלִי פֵרוּשׁ אִי אֶפְשָׁר לְסַדֵּר עַל פִּיהֶם אֶת חַיֵּי הָאָדָם. פָּנוּ הַקָּרָאִים לְעָנָן, „רֹאשׁ הַגּוֹלָה" שֶׁלָּהֶם, וְהוּא יָעַץ לָהֶם: „בַּקְּשׁוּ בַתּוֹרָה הֵיטֵב", כְּדֵי לִמְצֹא פֵרוּשׁ לְכָל דָּבָר קָשֶׁה, וְדֵי חֻקִּים לְכָל צָרְכֵי הַחַיִּים, הִתְחִילוּ הַקָּרָאִים לְבַקֵּשׁ, לַחֲקֹר בַּתּוֹרָה וּלְפָרְשָׁהּ אִישׁ, אִישׁ לְפִי דַעְתּוֹ וְצָרְכּוֹ. עַד מְהֵרָה הָיָה מִסְפַּר הַפֵּרוּשִׁים כְּמִסְפַּר הַקָּרָאִים; קָרָאִי, קָרָאִי וּפֵרוּשׁוֹ. אָז הִתְחִילוּ גַּם חַכְמֵי הַקָּרָאִים (אַחֲרֵי מוֹת עָנָן) לִקְבֹּעַ חֻקִּים וּמִנְהָגִים שָׁוִים לַכֹּל, לְתַקֵּן תַּקָּנוֹת וְלַעֲשׂוֹת סְיָגִים, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ חַכְמֵי הַתַּלְמוּד בִּזְמַנָּם. לְאַט, לְאַט נִסְדְּרָה גַּם אֵצֶל הַקָּרָאִים מִין תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁהָיְתָה קָשָׁה מִן הַתַּלְמוּד, וְלֹא שְׁלֵמָה כָּמוֹהוּ וּבִלְתִּי מַתְאִימָה לְצָרְכֵי הַחַיִּים. לְפִי תּוֹרַת הַקָּרָאִים יוֹצֵא, לְמָשָׁל, כִּי אָסוּר לְהַעֲלוֹת אוֹר בְּעֶרֶב הַשַּׁבָּת (כַּכָּתוּב: „לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם"), וְאָסוּר לְהַטְמִין מַאֲכָלִים חַמִּים מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְשַׁבָּת, וְגַם פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ אֵינוֹ דוֹחֶה שַׁבָּת, וְעוֹד דְּבָרִים כָּאֵלֶּה, שֶׁאֵין צִבּוּר גָּדוֹל יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהֶם. נִמְצָא, שֶׁהַקָּרָאִים רַק

הִפְסִידוּ בְּהִקָּרְעָם מֵעַל עַמָּם. כִּי אֶת דֶּרֶךְ עַמָּם עָזְבוּ, וְאֶת הַדֶּרֶךְ הַקַּלָּה שֶׁבִּקְשׁוּ לֹא מָצָאוּ.

מִלְחֶמֶת הָרַבָּנִים בַּקְּרָאִים וְתוֹעַלְתָּהּ

הַפֵּרוּד וְהַשִּׂנְאָה בֵּין הַקְּרָאִים וְהָרַבָּנִיִּים הָלְכוּ וְגָדְלוּ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, עַד שֶׁנֶּאֱסַר עֲלֵיהֶם לֶאֱכֹל עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, לְהִתְחַתֵּן בֵּינֵיהֶם וְכַדּוֹמֶה. חַכְמֵי הָרַבָּנִיִּים וְחַכְמֵי הַקְּרָאִים נִלְחֲמוּ וְהִתְוַכְּחוּ בֵּינֵיהֶם בְּדִבּוּר וּבִכְתָב, וְכָל אֶחָד מֵהֶם הִשְׁתַּדֵּל לְהַשְׁפִּיל אֶת כְּבוֹד מִתְנַגְּדָיו עַד עָפָר. לָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה יַד הַקְּרָאִים עַל הָעֶלְיוֹנָה, כִּי הַקְּרָאִים עָסְקוּ כָל יְמֵיהֶם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְיָדְעוּ אוֹתָהּ יוֹתֵר מִבַּעֲלֵי הַתַּלְמוּד. אָז הִתְעוֹרְרוּ גַּם חַכְמֵי הָרַבָּנִיִּים לִלְמֹד יוֹתֵר אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת שְׂפָתָהּ, אֶת הַשָּׂפָה הָעִבְרִית הַטְּהוֹרָה, כְּדֵי לָדַעַת מַה לְּהָשִׁיב לַקְּרָאִים. וּכְדֵי לְהָקֵל לְכָל אִישׁ אֶת לִמּוּד הַתּוֹרָה וּלְהַרְחִיק מִשְׁגִּיאוֹת בִּקְרִיאָתָהּ, הִמְצִיאוּ אָז הַחֲכָמִים אֶת הַ„נְּקוּדוֹת”, וְתִקְּנוּ לְנַקֵּד אֶת סִפְרֵי הַתַּנַ"ךְ. אָז גַּם הִתְחִילוּ לַחֲקֹר אֶת דַּרְכֵי הַשָּׂפָה הָעִבְרִית, וּלְסַדֵּר אֶת כְּלָלֵי הַדִּקְדּוּק הָעִבְרִי, וּלְבָאֵר עַל פִּיהֶם אֶת הַמְּקוֹמוֹת הַקָּשִׁים בַּתּוֹרָה. לְמָשָׁל: הַתּוֹרָה מְצַוָּה לָחֹג אֶת חַג הַשָּׁבוּעוֹת חֲמִשִּׁים יוֹם „מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה”, הַמּוּבָא בְּמוֹעֵד הַפֶּסַח. נֶחְלְקוּ הַקְּרָאִים וְהָרַבָּנִיִּים בְּפֵרוּשׁ הַמִּלִּים „מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת”. הַקְּרָאִים אָמְרוּ, כִּי הַתּוֹרָה מְכַוֶּנֶת לְשַׁבָּת מַמָּשׁ, לַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאַחֲרֵי הַפֶּסַח, וְהָרַבָּנִיִּים אָמְרוּ–לְיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח. טָעֲנוּ הַקְּרָאִים כִּי „מִמָּחֳרַת הַ שַּׁ בָּ ת” כָּתוּב, וְלֹא מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח, הִתְחִילוּ הָרַבָּנִיִּים לַחֲקֹר וּמָצְאוּ, כִּי דֶרֶךְ הַשָּׂפָה הָעִבְרִית לִקְרֹא „שַׁבָּת” לְכָל שְׁעַת מְנוּחָה. כֵּן נִקְרָאִים בְּשֵׁם „שַׁבָּת” גַּם יוֹם הַכִּפּוּרִים וּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה. וּמִכֵּיוָן שֶׁהִתְחִילוּ הַחֲכָמִים לַעֲסֹק בַּשָּׂפָה הָעִבְרִית,

נִגְלְתָה יָפְיָה לִפְנֵיהֶם, וּמֵאָז הִתְחִילוּ לִכְתֹּב בְּעִבְרִית שִׁירֵי תְפִלָּה וְשִׁירֵי אֲגָדָה הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם „פִּיּוּטִים". כּוֹתְבֵי הַפִּיּוּטִים נִקְרְאוּ „פַּיְטָנִים". פִּיּוּטֵי הַתְּפִלָּה נֶאֶסְפוּ לְסֵפֶר הַ„מַּחֲזוֹר", שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְפַּלְּלִים הַיְהוּדִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְגַם בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים. חֲכָמִים אֲחֵרִים הִתְחִילוּ לְחַבֵּר סִפְרֵי דִקְדּוּק, פֵּרוּשִׁים עַל הַתַּנַ"ךְ וְעוֹד. אַחֲרֵי כֵן הִתְחִילוּ לְתַרְגֵּם לְעִבְרִית גַּם אֶת סִפְרֵי חַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם; סִפְרֵי פִילוֹסוֹפְיָה, סִפְרֵי רְפוּאָה סִפְרֵי חֶשְׁבּוֹן וּתְכוּנָה וְעוֹד. נִמְצָא, שֶׁמִּלְחֶמֶת הָרַבָּנִיִּים וְהַקָּרָאִים פָּתְחָה תְקוּפָה חֲדָשָׁה בְּתוֹלְדוֹת הַשָּׂפָה הָעִבְרִית.

פֶּרֶק שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם

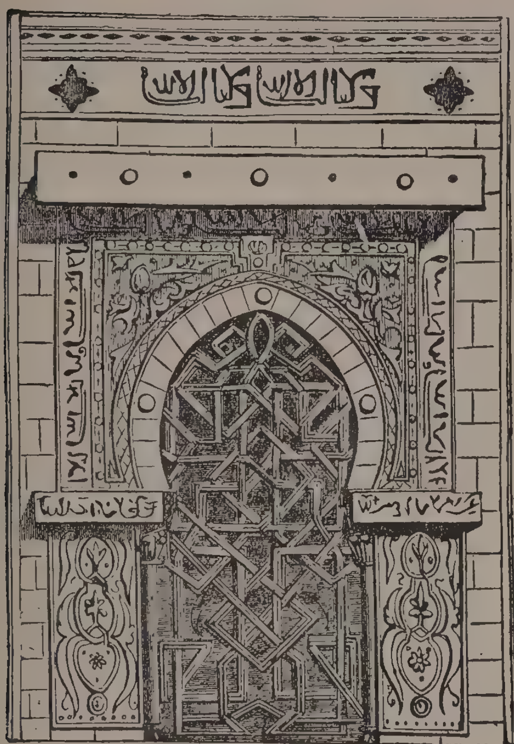
מִלְחֶמֶת הַגְּאוֹנִים בַּחוֹקְרִים

מִלְּבַד הַמִּלְחָמָה בַּקָּרָאִים הָיְתָה לַגְּאוֹנִים עוֹד מִלְחָמָה אַחֶרֶת: מִלְחָמָה נֶגֶד הַחוֹקְרִים (הַפִּילוֹסוֹפִים), שֶׁקָּמוּ לַיְהוּדִים בַּזְּמַן הַהוּא. נִרְאֶה נָא מִי וָמֶה הָיוּ הַחוֹקְרִים הָאֵלֶּה.

הַשְׁפָּעַת הָעַרְבִים עַל הַיְהוּדִים

הַיְהוּדִים יָשְׁבוּ בֵּין הָעַרְבִים, וְחַכְמֵי הַיְהוּדִים יָדְעוּ הֵיטֵב אֶת הַשָּׂפָה הָעַרְבִית וְלָמְדוּ מִפִּי חַכְמֵי הָעַרְבִים אֶת כָּל מַדָּעֵי הַזְּמַן הַהוּא. הָעַרְבִים הָיוּ אָז הָעָם הַיּוֹתֵר מְלֻמָּד וּמַשְׂכִּיל, וְחַכְמֵיהֶם נוֹדְעוּ בָּהִסְטוֹרְיָה לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה. עָבְרוּ יָמִים, וְתַלְמִידֵיהֶם הַיְהוּדִיִּים הִתְחִילוּ גַּם הֵם לְהוֹצִיא מִקִּרְבָּם חֲכָמִים גְּדוֹלִים וְנִכְבָּדִים. מֵהֶם הִצְטַיְּנוּ בְּחָכְמַת הַפִּילוֹסוֹפְיָה, מֵהֶם בְּחָכְמַת הַחֶשְׁבּוֹן וְהַתְּכוּנָה, אַךְ יוֹתֵר מִבַּכֹּל

הִצְטַיְּנוּ הַיְּהוּדִים בְּחָכְמַת הָרְפוּאָה. חָכָם יְהוּדִי אֶחָד בְּמִצְרַיִם (יִצְחָק יִשְׂרְאֵלִי) חִבֵּר תִּשְׁעָה סִפְרֵי רְפוּאָה, שֶׁשִּׁמְּשׁוּ סִפְרֵי לִמּוּד לָרוֹפְאִים אֲחֵרִים בְּמֶשֶׁךְ מֵאוֹת בַּשָּׁנִים.

שַׁעַר עַרְבִי עִם כְּתֹבֶת מֵהַקּוֹרָן

הַפִּילוֹסוֹפִים חָפְצוּ לָדַעַת מַה טּוֹב וּמָה רַע, מָה אֱמֶת וּמַה שֶּׁקֶר. אִם אָמְרוּ לָהֶם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים, כִּי זֶה טוֹב וְזֶה רַע, לֹא

מַה זֶּה „פִּילוֹסוֹפִים"

חָפְצוּ הַפִּילוֹסוֹפִים לְהַאֲמִין, עַד שֶׁיָּבִינוּ אֶת זֹאת בְּשִׂכְלָם. הֵם אָמְרוּ, לְמָשָׁל, כִּי לֹא יָפֶה לְאָדָם בַּעַל שֵׂכֶל לְ הַ אֲ מִ י ן, כִּי טוֹב לִהְיוֹת צַדִּיק, אֶלָּא שֶׁהוּא צָרִיךְ לַחֲקֹר, עַד שֶׁ יָּ בִ י ן מַדּוּעַ טוֹב לִהְיוֹת צַדִּיק. וְכֵן בְּכָל דָּבָר.

מִלְחֶמֶת הָאֱמוּנוֹת וְהַדֵּעוֹת

כָּל זְמַן שֶׁהַפִּילוֹסוֹפִים לֹא נָגְעוּ בְּעִנְיְנֵי הַדָּת, הָיָה הַכֹּל טוֹב וְיָפֶה, אֲבָל אַחֲרֵי כֵן פָּרַץ רִיב גָּדוֹל בֵּין חַכְמֵי הַפִּילוֹסוֹפְיָה וּבֵין חַכְמֵי הַדָּת. הַפִּילוֹסוֹפִים הָעַרְבִיִּים הִתְחִילוּ לַחֲקֹר, אִם נִתְּנָה תּוֹרַת מַחֲמֶד מִן הַשָּׁמַיִם, כְּדִבְרֵי הַמַּאֲמִינִים, אוֹ לֹא; אִם מַעֲשֵׂי הַנִּפְלָאוֹת הַמְּסֻפָּרִים עַל מַחֲמֶד מַעֲשֵׂי אֱמֶת הֵם, אוֹ אֲגָדוֹת; אִם דִּבְרֵי מַחֲמֶד כֻּלָּם נְכוֹנִים וּקְדוֹשִׁים, אוֹ לֹא. הֵם חָקְרוּ לָדַעַת מַה יּוֹתֵר נָכוֹן: הָ אֱ מוּ נוֹ ת, שֶׁאָדָם מַאֲמִין בָּהֶן אֲפִילוּ מִבְּלִי לַהֲבִינָן, אוֹ הַ דֵּ עוֹ ת, שֶׁאָדָם קוֹבֵעַ בְּשִׂכְלוֹ. הַפִּילוֹסוֹפִים הַיְּהוּדִיִּים לָמְדוּ מִן הָעַרְבִיִּים, וְהִתְחִילוּ גַּם הֵם לַחֲקֹר כֵּן בְּדַת יִשְׂרָאֵל וּבְתוֹרָתוֹ. הֵם אָמְרוּ, כִּי אֵינָם מְבִינִים אֵיךְ נִבְקַע הַיָּם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, אֵיךְ יָרַד לָהֶם הַמָּן, וּמַה זֶּה „וַיֵּרֶד ה'," „וַיֵּלֶךְ ה'"? הֲלֹא ה' אֵינֶנּוּ גּוּף, הַצָּרִיךְ לַעֲבֹר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם? לָכֵן קִבְּלוּ הַפִּילוֹסוֹפִים מִן הַתּוֹרָה רַק אֶת הַטּוֹב וְהַנָּכוֹן עַל פִּי שִׂכְלָם, רַק אֶת הָאֱמוּנוֹת, שֶׁאֵינָן מִתְנַגְּדוֹת לְדֵעוֹת הַשֵּׂכֶל. הִתְרַגְּזוּ הַגְּאוֹנִים וְכָל הַנֶּאֱמָנִים לְתוֹרַת יִשְׂרָאֵל, וְעָלוּ עַל הַחוֹקְרִים לְמִלְחָמָה קָשָׁה. הֵם אָמְרוּ, כִּי שֵׂכֶל הָאָדָם בִּכְלָל אֵינֶנּוּ דֵּי גָּדוֹל לְהָבִין כָּל דָּבָר וְדָבָר, לָכֵן אֵין הַשֵּׂכֶל מַשִּׂיג אֶת כָּל מַעֲשֵׂי ה', שֶׁהַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת עֲלֵיהֶם. וְעוֹד אָמְרוּ, כִּי יֵשׁ אֲנָשִׁים בַּעֲלֵי שֵׂכֶל דַּל, וְאִם תִּנָּתֵן הָרְשׁוּת לְכָל אִישׁ וָאִישׁ לְקַבֵּל מִן הַתּוֹרָה רַק אֶת הַטּוֹב עַל פִּי

שַׂר הַמַּלְכוּת בְּעָבְרוֹ בַּחוּץ

שִׂ כְ ל וֹ, אָז תֵּרֵד קְדוּשַּׁת הַתּוֹרָה בְּעֵינֵי כָל הָעָם. מַה יָּכְלוּ הַגְּאוֹנִים וְכָל שׁוֹמְרֵי הַדָּת לַעֲשׂוֹת נֶגֶד הַפִּילוֹסוֹפִים? לֶאֱסֹר עֲלֵיהֶם לְדַבֵּר אֶת דִּבְרֵיהֶם לֹא יָכְלוּ, וּלְבָאֵר עַל פִּי הַשֵּׂכֶל אֶת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהַחוֹקְרִים לֹא הֵבִינוּ, גַּם כֵּן לֹא יָכְלוּ, כִּי חָכָם גָּדוֹל כָּזֶה לֹא נִמְצָא אָז בֵּין חַכְמֵי הַתּוֹרָה. אָז יָצְאוּ הַגְּאוֹנִים לִקְרַאת הַחוֹקְרִים בִּכְלֵי זֵינָם הָרְגִילִים: בָּעֳנָשִׁים, בִּקְלָלוֹת

וּבְנִדּוּיִים. אוּלָם הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה הִזִּיקוּ גַּם הַפַּעַם יוֹתֵר מִשֶּׁהוֹעִילוּ. כִּי בִרְאוֹת הַחוֹקְרִים, כִּי הִרְחִיקוּ אוֹתָם מִכְּלָל יִשְׂרָאֵל, הִתְחִילוּ לִכְפֹּר בְּכָל קָדְשֵׁי הָעָם, בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ וּבִתְחִיַּת הַמֵּתִים, בְּשָׂכָר וָעֹנֶשׁ (שֶׁה׳ מְשַׁלֵּם לַצַּדִּיק כְּצִדְקָתוֹ וְלָרָשָׁע כְּרִשְׁעָתוֹ) וְעוֹד.

יָמִים רַבִּים נִלְחֲמוּ הַגְּאוֹנִים בַּקְּרָאִים מִזֶּה וּבַחוֹקְרִים מִזֶּה וְלֹא יָכְלוּ לָהֶם, עַד שֶׁעָמַד גָּאוֹן לֹא רַק בְּשֵׁם, כִּי אִם בְּחָכְמָה וָדַעַת–הַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָה בֶּן יוֹסֵף.

פֶּרֶק שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה

רַב סְעַדְיָה גָּאוֹן (822–872)

רַב סְעַדְיָה בֶּן יוֹסֵף נוֹלַד בִּשְׁנַת 822 לַחֻרְבָּן בָּעִיר פִּיתוֹם שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלָכֵן נִקְרָא גַּם בְּשֵׁם רַב סְעַדְיָה הַפִּיתוֹמִי.

תְּחִלַּת רַב סְעַדְיָה וּמַפֶּלֶת הַקְּרָאִים

עוֹד בִּהְיוֹתוֹ צָעִיר מְאֹד קָנָה לוֹ יְדִיעָה רַבָּה בַּתּוֹרָה, וּבַתַּלְמוּד, וּבְכָל סִפְרֵי הַחֲכָמִים הָעִבְרִיִּים וְהָעַרְבִיִּים, וְכֵן אָצַר אֶל תּוֹכוֹ אֶת כָּל אוֹצְרוֹת הַמַּדָּעִים וְהַחָכְמָה שֶׁהָיוּ בְיָמָיו. בִּהְיוֹתוֹ בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה סִדֵּר מִלּוֹן עִבְרִי יַחַד עִם כְּלָלֵי הַדִּקְדּוּק הָעִבְרִי. בֶּן עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ חִבֵּר סֵפֶר נֶגֶד הַקְּרָאִים, שֶׁהֵקִים רַעַשׁ גָּדוֹל. הָרַבָּנִיִּים שָׂמְחוּ לִקְרַאת הַסֵּפֶר שִׂמְחָה רַבָּה, וְהַקְּרָאִים רָגְזוּ מִגָּדוֹל וְעַד קָטָן, כִּי הֵבִינוּ, שֶׁגִּבּוֹר מִלְחָמָה קָם עֲלֵיהֶם. גְּדוֹלֵי חַכְמֵי הַקְּרָאִים הִתְחִילוּ לִכְתֹּב מִכְתָּבִים לִמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים, וּבַמִּכְתָּבִים הָאֵלֶּה הִשְׁתַּדְּלוּ לְהַשְׁפִּיל אֶת כְּבוֹד הָרַבָּנִי הַצָּעִיר וּלְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו. אַךְ רַב סְעַדְיָה מִהֵר לַעֲנוֹת לָהֶם עַל כָּל דִּבְרֵיהֶם, וּמִדֵּי פַעַם בְּפַעַם הִכָּם

מַכָּה רַבָּה. מֵאָז הִתְחִילוּ הַקְּרָאִים לָרֶדֶת מַטָּה מָטָּה, עַד שֶׁחָדְלוּ לִתְפֹּס מָקוֹם נִכָּר בְּתוֹלְדוֹת הַיְהוּדִים. (לָרִאשׁוֹנָה הָיָה עִקַּר מוֹשָׁבָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַחֲרֵי כֵן בְּרוּסְיָה, בַּחֲצִי־הָאִי קְרִים, וְשָׁם הֵם נִמְצָאִים גַּם בְּיָמֵינוּ בְּמִסְפָּר קָטָן, הַהוֹלֵךְ וּמִתְמָעֵט מִדּוֹר לְדוֹר).

רַב סְעַדְיָה נוֹדַע בָּעוֹלָם

הַמִּלְחָמָה הַקָּשָׁה בַּקְּרָאִים לֹא גָזְלָה מֵרַב סְעַדְיָה אֶת כָּל זְמַנּוֹ וּמִרְצוֹ. כִּשְׁרוֹנוֹתָיו וִידִיעוֹתָיו הָרַבִּים הִסְפִּיקוּ לוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן לִכְתֹּב עוֹד סְפָרִים רַבִּים וַחֲשׁוּבִים. הוּא תִּרְגֵּם לַעֲרָבִית אֶת סִפְרֵי הַתַּנַ"ךְ וְאֶת סִדְרֵי הַמִּשְׁנָה, חִבֵּר סֵפֶר עַל הַתַּלְמוּד וְעוֹד וְעוֹד. הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה מָשְׁכוּ אֲלֵיהֶם אֶת עֵינֵי הַחֲכָמִים הַיְהוּדִיִּים וְהָעַרְבִיִּים, וְרַב סְעַדְיָה הַפִּיתוֹמִי נוֹדַע לְחָכָם גָּדוֹל וּמְצֻיָּן בְּכָל הָאֲרָצוֹת.

רַב סְעַדְיָה נִבְחַר לְגָאוֹן בְּסוּרָא

בַּיָּמִים הָהֵם מֵת הַגָּאוֹן מִסּוּרָא, וְרֹאשׁ הַגּוֹלָה בַּזְּמַן הַהוּא, דָּוִד בֶּן זַכַּאי, הִזְמִין אֶת רַב סְעַדְיָה הַצָּעִיר (הוּא הָיָה אָז בֶּן שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ) לָבוֹא בָּבֶלָה לָשֶׁבֶת עַל כִּסֵּא הַגָּאוֹן הַמֵּת. רַב סְעַדְיָה שָׂמַח עַל הַכָּבוֹד הָרַב הַזֶּה, וְהֶחֱלִיט לְהַקְדִּישׁ אֶת כָּל כֹּחוֹתָיו לְהַצְלָחַת הַיְשִׁיבָה הָעַתִּיקָה, שֶׁרָאֲתָה בֵּין כְּתָלֶיהָ אֶת כָּל גְּדוֹלֵי חַכְמֵי הַתַּלְמוּד, מֵרַב עַד רַב אַשִׁי וְרָבִינָא. אַךְ בְּבוֹאוֹ בָּבֶלָה נוֹכַח מַהֵר לָדַעַת, כִּי חַכְמֵי הַיְשִׁיבָה בְּדוֹרוֹ לֹא דָאֲגוּ לְטוֹבָתָהּ וְלִכְבוֹד הַתּוֹרָה, כִּי אִם לְטוֹבַת עַצְמָם וְלִכְבוֹד עַצְמָם. לִפְעָמִים גַּם הִטּוּ מִשְׁפָּט בְּמִצְוַת רֹאשׁ הַגּוֹלָה דָּוִד בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיָה אִישׁ זְרוֹעַ וְרוֹדֵף בֶּצַע. רַב סְעַדְיָה גָּאוֹן לֹא יָכוֹל לִרְאוֹת עָוֶל וְלִשְׁתֹּק, וּפַעַם אַחַת פָּרַץ רִיב גָּדוֹל בֵּינוֹ וּבֵין דָּוִד בֶּן זַכַּאי.

וְזֶהוּ דְּבַר הָרִיב: אֲנָשִׁים אֲחָדִים בִּקְשׁוּ מֵרֹאשׁ הַגּוֹלָה לִשְׁפֹּט

הָרִיב בְּשֶׁל מִשְׁפַּט הַיְרוּשָּׁה

בֵּינֵיהֶם בִּדְבַר יְרוּשָּׁה גְדוֹלָה, שֶׁנָּפְלָה לָהֶם. רֹאשׁ הַגּוֹלָה הִטָּה אֶת הַמִּשְׁפָּט לְטוֹבַת הַיּוֹרְשִׁים, שֶׁהִבְטִיחוּ לָתֵת לוֹ מַעֲשַׂר מִנִּכְסֵי הַיְרוּשָּׁה, וְשָׁלַח אֶת הַשְּׁטָרוֹת לִשְׁנֵי הַגְּאוֹנִים, כִּי יַחְתְּמוּ עֲלֵיהֶם. הַגָּאוֹן מִפֻּמְבַּדִיתָא עָשָׂה אֶת מִצְוַת רֹאשׁ הַגּוֹלָה וְחָתַם, אַךְ רַב סְעַדְיָה מֵאֵן לַחְתֹּם, וְשָׁלַח מֵעָלָיו אֶת בַּעַל הַשְּׁטָרוֹת. שָׁלַח דָּוִד בֶּן זַכָּאי אֶת בְּנוֹ אֶל רַב סְעַדְיָה לְצַוּוֹת לוֹ שֵׁנִית, כִּי יַחְתֹּם. אָמַר רַב סְעַדְיָה אֶל הַנַּעַר: „חֲזֹר אֵצֶל אָבִיךָ וֶאֱמֹר לוֹ, כִּי כָתוּב בַּתּוֹרָה: „לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט". הָלַךְ הַנַּעַר וְחָזַר פְּעָמִים אֲחָדוֹת, עַד שֶׁכָּעַס וְקָרָא לְרַב סְעַדְיָה גָאוֹן: „אִם לֹא תַחְתֹּם אֶת הַשְּׁטָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְךָ אָבִי, אָרִים אֶת יָדִי בְךָ"... הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַנַּעַר, וְתַלְמִידֵי רַב סְעַדְיָה מְשָׁכוּהוּ וְהוֹצִיאוּהוּ הַחוּצָה.

הַמַּחְלֹקֶת וְגָלוּת רַב סְעַדְיָה בְּבַגְדָּד

אָז הוֹדִיעַ רֹאשׁ הַגּוֹלָה, כִּי הוּא מוֹרִיד אֶת רַב סְעַדְיָה מִכִּסֵּא הַגְּאוֹנוּת, וְגַם מִנָּה אִישׁ אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ. רַב סְעַדְיָה וְכָל הַנּוֹטִים אַחֲרָיו הוֹדִיעוּ מִצִּדָּם, כִּי הֵם מוֹרִידִים אֶת דָּוִד בֶּן זַכָּאי מִכִּסֵּא רֹאשׁ הַגּוֹלָה, וּבָחֲרוּ בְּאִישׁ אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ. כֵּן נֶחְלְקוּ יְהוּדֵי בָּבֶל לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת עִם שְׁנֵי רָאשֵׁי גוֹלָה וְעִם שְׁנֵי גְאוֹנִים בְּסוּרָא. הַדָּבָר הוּבָא לִפְנֵי הַכַּלִּיף, דָּוִד בֶּן זַכָּאי שִׁחֵד אוֹתוֹ בְּמָמוֹן רַב, וְרַב סְעַדְיָה גֻּלָּה מִסּוּרָא לְבַגְדָּד.

סֵפֶר הָאֱמוּנוֹת וְהַדֵּעוֹת

בְּשִׁבְתּוֹ בְּבַגְדָּד עָזוּב וּבוֹדֵד, כָּתַב רַב סְעַדְיָה הַרְבֵּה סְפָרִים שׁוֹנִים, וּבֵינֵיהֶם אֶת סִפְרוֹ הַיּוֹתֵר גָּדוֹל וְהַיּוֹתֵר חָשׁוּב, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם „סֵפֶר הָאֱמוּנוֹת וְהַדֵּעוֹת". בַּסֵּפֶר הַזֶּה מִשְׁתַּדֵּל רַב סְעַדְיָה לְהַרְאוֹת, כִּי **הַדֵּעוֹת** שֶׁל הַחוֹקְרִים אֵינָן יְכוֹלוֹת לְבַטֵּל אֶת **הָאֱמוּנוֹת** שֶׁל שׁוֹמְרֵי

רַב סְעַדְיָה שׁוֹלֵחַ מֵעָלָיו אֶת בַּעַל הַשְּׁטָרוֹת

הַדָּת. הוּא מַרְאֶה גַם דֶּרֶךְ אֵיךְ לְבָאֵר אֶת אֱמוּנוֹת הַדָּת הַיְהוּדִית עַל פִּי שֵׂכֶל יָשָׁר וְדֵעוֹת נְכוֹנוֹת. „סֵפֶר הָאֱמוּנוֹת וְהַדֵּעוֹת" פָּתַח דֶּרֶךְ לְחַכְמֵי הַיְהוּדִים לַעֲסֹק בְּפִילוֹסוֹפְיָה וְיַחַד עִם זֶה לְהַחֲזִיק בְּתוֹרַת עַמָּם (כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה רַב סְעַדְיָה עַצְמוֹ), וְזֶהוּ עֶרְכּוֹ הַגָּדוֹל וְהַנִּצְחִי שֶׁל הַסֵּפֶר.

שִׁיבַת רַב סְעַדְיָה לְסוּרָא וּמוֹתוֹ

אַרְבַּע שָׁנִים יָשַׁב רַב סְעַדְיָה בְּבַגְדָּד, עַד שֶׁקָּמוּ יְדִידָיו בְּבָבֶל וְדִבְּרוּ עַל לֵב רֹאשׁ הַגּוֹלָה לַהֲשִׁיבוֹ לְכִסֵּא הַגְּאוֹנוּת. הָלַךְ רֹאשׁ הַגּוֹלָה בַּגְּדָדָה, הִשְׁלִים עִם רַב סְעַדְיָה וְנָשַׁק לוֹ וְחִבֵּק אוֹתוֹ לְעֵינֵי כָּל גְּדוֹלֵי הָעָם. חָזַר רַב סְעַדְיָה לְסוּרָא וַיְהִי שֵׁנִית לְרֹאשׁ הַיְשִׁיבָה. אַךְ גַּם הַפַּעַם לֹא לְיָמִים רַבִּים. רֹגֶז הַמַּחְלֹקֶת וַעֲמָלוֹ הָרַב בְּחִבּוּר סְפָרָיו הָרְסוּ אֶת בְּרִיאוּתוֹ, וּבִשְׁנַת 872 מֵת הַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָה בֶּן יוֹסֵף הַפִּיתוֹמִי בִּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים לְחַיָּיו.

פֶּרֶק שְׁלֹשִׁים וְאַרְבָּעָה

סוֹף תְּקוּפַת הַגְּאוֹנִים

בִּטּוּל הַיְשִׁיבָה בְּסוּרָא (878)

אַחֲרֵי מוֹת רַב סְעַדְיָה גָּאוֹן הִתְחִילָה יְשִׁיבַת סוּרָא לָרֶדֶת מַטָּה, מָטָּה. הַמַּחְלְקוֹת הַתְּמִידִיּוֹת בֵּין חַכְמֵי הַיְשִׁיבָה הִשְׁפִּילוּ אֶת כְּבוֹדָהּ בְּעֵינֵי הַכֹּל; הָעָם חָדַל לִשְׁלֹחַ שָׁמָּה אֶת נִדְבוֹתָיו, תַּלְמִידֶיהָ הִתְפַּזְּרוּ, וּבִשְׁנַת 878 (שֵׁשׁ שָׁנִים אַחֲרֵי מוֹת רַב סְעַדְיָה) בָּטְלָה הַיְשִׁיבָה הָעַתִּיקָה, שֶׁהָיְתָה לְכָל הָעָם לְגָאוֹן וּלְתִפְאֶרֶת יוֹתֵר מִשְּׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה. (כְּשִׁשִּׁים שָׁנָה אַחֲרֵי כֵן נִסָּה אַחַד הַחֲכָמִים (שְׁמוּאֵל בֶּן חָפְנִי) לְחַדֵּשׁ אֶת כְּבוֹד

הַיְשִׁיבָה בְּסוּרָא. הוּא פָּתַח אוֹתָהּ וְעָמַד בְּרֹאשָׁהּ עַד יוֹם מוֹתוֹ (964), אַךְ בְּמוֹתוֹ נִסְגְּרָה גַם הַיְשִׁיבָה, וּכְבָר לֹא נִפְתְּחָה יוֹתֵר).

אִגֶּרֶת רַב שְׁרִירָא

בִּשְׁנַת 970 נִסְגְּרָה גַּם הַיְשִׁיבָה בְּפֻמְבְּדִיתָא, אַךְ לִפְנֵי הִסָּגְרָהּ שִׁמְּשׁוּ בָהּ שְׁנֵי גְאוֹנִים, שֶׁשָּׁפְכוּ הַרְבֵּה אוֹר וְכָבוֹד עַל יָמֶיהָ הָאַחֲרוֹנִים. הָאֶחָד הָיָה רַב שְׁרִירָא גָּאוֹן, וְהַשֵּׁנִי הָיָה רַב הַאי בְּנוֹ. שְׁנֵיהֶם הָיוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים וְנִכְבָּדִים, וְכָל הַיְהוּדִים שָׁלְחוּ אֲלֵיהֶם שְׁאֵלוֹת מִשְׁאֵלוֹת שׁוֹנוֹת. בֵּינֵיהֶן הָיְתָה גַם אַחַת עַל סִדּוּר הַמִּשְׁנָה וְהַתַּלְמוּד, וְעַל תּוֹלְדוֹת הַתַּנָּאִים, הָאֲמוֹרָאִים, הַסְּבוֹרָאִים וְהַגְּאוֹנִים. בִּתְשׁוּבָה עַל הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת כָּתַב רַב שְׁרִירָא אֶת חִבּוּרוֹ, הַיָּדוּעַ בְּשֵׁם „אִגֶּרֶת רַב שְׁרִירָא", וּבוֹ הוּא מְסַפֵּר בִּקְצָרָה, אֵיךְ נִסְדְּרוּ הַמִּשְׁנָה וְהַתַּלְמוּד, מִי הָיוּ הַחֲכָמִים הַשּׁוֹנִים וּמֶה הָיוּ מַעֲשֵׂיהֶם. אִגֶּרֶת רַב שְׁרִירָא הִנֶּהָ הַסֵּפֶר הַיּוֹתֵר חָשׁוּב לְחוֹקְרֵי תּוֹלְדוֹת הַיְהוּדִים בִּתְקוּפַת הַגְּאוֹנִים.

רַב הַאי גָּאוֹן, הַגָּאוֹן הָאַחֲרוֹן

שְׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי מוֹתוֹ, בִּהְיוֹתוֹ כְּבֶן מֵאָה שָׁנָה, מָסַר רַב שְׁרִירָא אֶת מִשְׂרַת הַגְּאוֹנוּת לִבְנוֹ רַב הַאי. בְּשַׁבַּת הַמִּנּוּיִים שֶׁל רַב הַאי (אַחֲרֵי מוֹת רַב שְׁרִירָא) קָרְאוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֶת הַפָּרָשָׁה „יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה, אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם, וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם, וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רוֹעֶה". אַחֲרֵי הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה הִפְטִירוּ בִּמְלָכִים א' פֶּרֶק ב', וּכְשֶׁהִגִּיעוּ לַפָּסוּק „וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל כִּסֵּא דָוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכוּתוֹ בְּיָדוֹ", קָרְאוּ: „וְ הַ א י יָשַׁב עַל כִּסֵּא שְׁ רִ י רָ א אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכוּתוֹ בְּיָדוֹ".

יְמֵי רַב הַאי גָּאוֹן הָיוּ יְמֵי הַכָּבוֹד הָאַחֲרוֹנִים לִישִׁיבַת פֻּמְבְּדִיתָא, כִּי הַגָּאוֹן הַזֶּה הָיָה גַּם הוּא גָּדוֹל וְנִכְבָּד עַל כָּל הָעָם. מִן הַשְּׁאֵלוֹת הָרַבּוֹת שֶׁנִּשְׁלְחוּ לְפָנָיו, כְּדַאי לְהַזְכִּיר אֶת זֹאת: שָׁאֲלוּ

אוֹתוֹ, אִם אֱמֶת יֹאמְרוּ אוֹמְרִים, כִּי עַל יְדֵי „שֵׁמוֹת" וּלְחָשִׁים שׁוֹנִים אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת מוֹפְתִים, כְּמוֹ לְהַצִּיל מִסַּכָּנוֹת שׁוֹנוֹת, לְהַשְׁקִיט אֶת סַעֲרַת הַיָּם, לְהָבִיא לִידֵי „קְפִיצַת הַדֶּרֶךְ" וְכַדּוֹמֶה? הַנְּכוֹנִים הֵם הַסִּפּוּרִים, הַמִּתְהַלְּכִים בָּעָם עַל מוֹפְתִים כָּאֵלֶּה? עַל זֹאת עָנָה רַב הַאי, כִּי הַסִּפּוּרִים הָאֵלֶּה הֵם דְּבָרִים בְּטֵלִים, וְכָל הַמַּחֲזִיק בָּהֶם הִנֵּהוּ אוֹ רַמַּאי, אוֹ שׁוֹטֶה, וְעָלָיו נֶאֱמַר: „פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל דָּבָר".

סוֹף תְּקוּפַת הַגְּאוֹנִים (970)

כִּשְׁתֵּי שָׁנִים אַחֲרֵי מוֹת רַב הַאי גָּאוֹן נִסְגְּרָה הַיְשִׁיבָה בְּפֻמְבְּדִיתָא (בִּשְׁנַת 970 אחב"ש) וּתְקוּפַת הַגְּאוֹנִים נִגְמְרָה. הָיוּ גַּם אַחֲרֵי כֵן יְשִׁיבוֹת בְּבָבֶל, (וְכֵן בְּמִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), וְרָאשֵׁיהֶן נִקְרְאוּ גַּם הֵם „גְּאוֹנִים", אַךְ רַק בִּמְקוֹמָם וְלֹא בְּכָל אַרְצוֹת הַגּוֹלָה, וַחֲשִׁיבוּתָם אֵינֶנָּה גְּדוֹלָה בְּתוֹלְדוֹת כָּל הָעָם.

מַדּוּעַ לֹא יָכְלוּ הַיְשִׁיבוֹת בְּבָבֶל לַעֲמֹד יוֹתֵר בְּרֹאשׁ הָעָם?

כִּי מֶרְכָּז חָדָשׁ, יוֹתֵר גָּדוֹל וְיוֹתֵר חָשׁוּב, קָם לַיְהוּדִים בְּאַרְצוֹת אֵירוֹפָּה, וְעֵינֵי כָל הָעָם נִפְנוּ אֶל הַמֶּרְכָּז הַזֶּה. מוּבָן, שֶׁהַדָּבָר לֹא נַעֲשָׂה בְּבַת אַחַת, כִּי אִם לְאַט, לְאַט. בַּתְּחִלָּה הָיוּ יְהוּדֵי אֵירוֹפָּה שׁוֹלְחִים אֶת כָּל שְׁאֵלוֹתֵיהֶם לַיְשִׁיבוֹת בְּבָבֶל, וְעִם הַשְּׁאֵלוֹת שָׁלְחוּ גַּם נְדָבוֹת רַבּוֹת. אַחֲרֵי כֵן הִתְחִילוּ יְהוּדֵי אֵירוֹפָּה לְיַסֵּד לָהֶם יְשִׁיבוֹת מִשֶּׁלָּהֶם. חָכְמַת יְהוּדֵי אֵירוֹפָּה הָלְכָה וְרַבָּה מִדּוֹר לְדוֹר, וְהַשְּׁאֵלוֹת וְהַנְּדָבוֹת לְבָבֶל הָלְכוּ וּמָעֲטוּ. כֵּן עָלְתָה אֵירוֹפָּה מַעְלָה, מָעְלָה, וּבָבֶל יָרְדָה מַטָּה, מָטָּה, וּכְשֶׁנִּסְגְּרוּ יְשִׁיבוֹת סוּרָא וּפֻמְבְּדִיתָא, וּמֶרְכַּז הָעָם בְּבָבֶל חָדַל, כְּבָר הָיָה הַמֶּרְכָּז בְּאֵירוֹפָּה נָכוֹן לָקַחַת אֶת מְקוֹמוֹ.

יְהוּדֵי בָּבֶל הִשְׁתַּדְּלוּ, אָמְנָם, לְהַחֲזִיק מַעֲמָד גַּם אַחֲרֵי הִסָּגֵר

הַיְשִׁיבוֹת בְּסוּרָא וּבְפּוּמְבְּדִיתָא. הֵם הֵקִימוּ לָהֶם מֶרְכָּז חָדָשׁ בְּבַגְדַּד, שֶׁהִתְקַיֵּם כְּמֵאָה שָׁנָה, עַד שֶׁנֶּחֱרַב גַּם הוּא, כַּאֲשֶׁר נִרְאֶה בַּפֶּרֶק הַבָּא.

פֶּרֶק שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה

הַיְּהוּדִים בְּבַגְדַּד

רָאשֵׁי הַגּוֹלָה בְּבַגְדַּד

ראשׁ הַגּוֹלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁלָּמַדְנוּ עָלָיו, הָיָה דָוִד בֶּן זַכַּאי, בִּימֵי רַב סְעַדְיָה גָאוֹן. אַחֲרֵי מוֹתוֹ הָיוּ יְהוּדֵי בָבֶל בְּלִי ראשׁ גּוֹלָה כִּשְׁתֵּי מֵאוֹת שָׁנָה. אֲבָל אַחֲרֵי כֵן, כְּמֵאָה שָׁנָה אַחֲרֵי תְקוּפַת הַגְּאוֹנִים, נוֹסְדוּ בְּבַגְדַּד, מָסוּל וְדַמֶּשֶׂק קְהִלּוֹת גְּדוֹלוֹת וּסְדוּרוֹת יָפֶה, וְשׁוּב הִתְחִילוּ רָאשֵׁי גוֹלָה לַעֲמֹד בְּראשׁ יְהוּדֵי בָּבֶל. ראשׁ הַגּוֹלָה יָשַׁב בְּבַגְדַּד, בִּירַת הַכַּלִּיף הַבַּגְדַּדִי, וְנֶחְשַׁב לְאֶחָד מִגְּדוֹלֵי שָׂרֵי הַכַּלִּיף. הַיְּהוּדִים קָרְאוּ לוֹ: „אֲדוֹנֵנוּ ראשׁ הַגּוֹלָה" וְהָעַרְבִים: „אֲדוֹנֵנוּ בֶּן דָּוִד". בְּעָבְרוֹ בְחוּצוֹת הָעִיר, הָיוּ פָּרָשִׁים רוֹכְבִים לִפְנֵי מֶרְכַּבְתּוֹ הַנֶּהְדָּרָה וְקוֹרְאִים: „פַּנּוּ דֶרֶךְ לַאֲדוֹנֵנוּ בֶּן דָּוִד כָּרָאוּי לוֹ". כָּל רוֹאָיו הָיוּ צְרִיכִים בְּמִצְוַת הַכַּלִּיף לָקוּם וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת לְפָנָיו, וּמִי שֶׁלֹּא מִלֵּא אֶת פְּקוּדַת הַכַּלִּיף הַזֹּאת, לָקָה מֵאָה מַלְקוֹת.

הַגְּאוֹנוּת בְּבַגְדַּד

יְהוּדֵי בַגְדַּד נִסּוּ לְחַדֵּשׁ אֶצְלָם גַּם אֶת כְּבוֹד הַגְּאוֹנוּת. עֶשֶׂר יְשִׁיבוֹת הָיוּ בְּבַגְדַּד, וַעֲשָׂרָה חֲכָמִים עָמְדוּ בְרָאשָׁן. הַגָּדוֹל בֵּינֵיהֶם הָיָה רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּן עֵלִי, שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם גָּאוֹן. הוּא הָיָה עָשִׁיר וְנִכְבָּד מְאֹד, וּכְאַלְפַּיִם תַּלְמִיד בָּאוּ לִשְׁמֹעַ אֶת שִׁעוּרָיו

בַּתַּלְמוּד. מְסֻפָּר, כִּי בַּת רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּן עֵלִי הָיְתָה גַּם הִיא חֲכָמָה גְדוֹלָה בַּתַּלְמוּד, וְגַם לָהּ הָיוּ תַלְמִידִים רַבִּים. הִיא הָיְתָה עוֹמֶדֶת בַּחֲדַר עֲלִיָּתָהּ עַל יַד הַחַלּוֹן הַפָּתוּחַ, שֶׁהָיָה לְמַעְלָה

נַעֲרָה יְהוּדִית מִפָּרַס

מֵרֹאשָׁהּ, וְהַתַּלְמִידִים עָמְדוּ בֶּחָצֵר לְמַטָּה, וְלָמְדוּ מִפִּיהָ מִבְּלִי לִרְאוֹת אֶת פָּנֶיהָ. כִּי לְפִי הַמִּנְהָג, שֶׁקִּבְּלוּ הַיְּהוּדִים מֵאֵת הָעַרְבִים, אָסוּר הָיָה לְאִשָּׁה לְהַרְאוֹת אֶת פָּנֶיהָ לִגְבָרִים זָרִים.

אֲבָל יְמֵי הָאֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד לִיהוּדֵי בַּגְדָּד לֹא אָרְכוּ. בְּסוֹף

הַמֵּאָה הָאַחַת עֶשְׂרֵה לַחֻרְבָּן קָמוּ מְהוּמוֹת בַּכַּלִּיפוּת הַבַּגְדָּדִית, וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת הַקְּטַנּוֹת מָרְדוּ בַּכַּלִּיף, „מוֹשֵׁל כָּל הַמַּאֲמִינִים", בְּזֶה אַחַר זֶה. אָז הִתְעוֹרְרוּ גַּם בְּלֵב הַיְּהוּדִים גַּעֲגוּעֵיהֶם הַנּוֹשָׁנִים לְחַיֵּי חֹפֶשׁ, וְאִישׁ גִּבּוֹר חַיִל וְאַמִּיץ לֵב בְּשֵׁם דָּוִד אַלְרוֹאִי הֶחֱלִיט לִמְרֹד גַּם הוּא בַּכַּלִּיף, וּלְהָשִׁיב לְעַמּוֹ אֶת חֵרוּתוֹ וְאֶת אַרְצוֹ.

הַתִּקְוָה הַנּוֹשָׁנָה

דָּוִד אַלְרוֹאִי הָיָה מִיהוּדֵי פָּרַס הַצְּפוֹנִית, שֶׁהָיוּ אוֹהֲבֵי חֹפֶשׁ וְאַנְשֵׁי מִלְחָמָה. אֲלֵיהֶם הָלַךְ לָרִאשׁוֹנָה וְהֵכִין אוֹתָם לַמֶּרֶד.

מֶרֶד דָּוִד אַלְרוֹאִי

אַחֲרֵי כֵן שָׁלַח מִכְתָּבִים לְכָל קְהִלּוֹת הַיְּהוּדִים בְּפָרַס, בָּבֶל וְסוּרְיָה, וְהוֹדִיעָם, כִּי ה' שְׁלָחָהוּ לְהוֹצִיא אוֹתָם מִגָּלוּתָם, וְלַהֲבִיאָם יְרוּשָׁלַיְמָה לְחַדֵּשׁ אֶת מַמְלֶכֶת יִשְׂרָאֵל. מִיַּד הִתְחִילוּ הַיְּהוּדִים לְהִתְאַסֵּף אֵלָיו מִכָּל קְצוֹת הָאָרֶץ, וְהַמֶּרֶד הָלַךְ וְחָזַק. כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לַשִּׁלְטָן הַפַּרְסִי שָׁלַח לִקְרֹא אֵלָיו אֶת דָּוִד אַלְרוֹאִי. הָלַךְ דָּוִד וְעָמַד לְפָנָיו, וּכְשֶׁשָּׁאַל אוֹתוֹ הַשִּׁלְטָן אִם הוּא, הוּא מֶלֶךְ הַיְּהוּדִים, עָנָה בְּאֹמֶץ רוּחַ: „אָנִי". צִוָּה הַשִּׁלְטָן לְהוֹשִׁיבוֹ בְּבֵית הַסֹּהַר, אַךְ דָּוִד אַלְרוֹאִי בָּרַח מִשָּׁם בְּאֹפֶן בִּלְתִּי יָדוּעַ. הָעָם רָאָה בָּזֶה מוֹפֵת גָּדוֹל וְהִתְחִיל לְהַאֲמִין, כִּי דָּוִד אַלְרוֹאִי הוּא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד.

שָׁלַח הַשִּׁלְטָן אֶל הַכַּלִּיף הַבַּגְדָּדִי לְהוֹדִיעוֹ עַל הַמֶּרֶד וְדָרַשׁ, כִּי רֹאשׁ הַגּוֹלָה וְהַגָּאוֹן מִבַּגְדָּד (שְׁמוּאֵל בֶּן עֵלִי הַנַּ"ל) יְדַבְּרוּ עַל

מוֹת דָּוִד אַלְרוֹאִי

לֵב דָּוִד אַלְרוֹאִי, כִּי יֶחְדַּל מִמֶּרֶד, שֶׁאִם לֹא יֶחְדַּל, יַחֲרִיב הַשִּׁלְטָן אֶת כָּל קְהִלּוֹת הַיְּהוּדִים בְּפָרַס. אוּלָם דָּוִד אַלְרוֹאִי הֶאֱמִין בְּלֵב שָׁלֵם, כִּי שְׁעַת הַגְּאוּלָה קְרוֹבָה לָבוֹא, וְאֵין לִירֹא אֶת חֲמַת הַשִּׁלְטָן, וְלָכֵן הוֹסִיף לְעוֹרֵר אֶת הַיְּהוּדִים לַמֶּרֶד. אָז קָם עָלָיו חוֹתְנוֹ, שֶׁהָיָה חָרֵד לִשְׁלוֹם הַיְּהוּדִים בְּפָרַס, וּבַעֲצַת

דָּוִד אַלְרוֹאִי

שָׂרֵי הַכָּלִיף הָרַג אֶת דָּוִד אַלְרוֹאִי עַל מִשְׁכָּבוֹ בַּלַּיְלָה. זאת הָיְתָה הַפַּעַם הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהַיְּהוּדִים נִסּוּ לְהָשִׁיב לָהֶם אֶת חֵרוּתָם בְּכֹחַ הַחֶרֶב. כְּאֶלֶף וּמֵאָה שָׁנָה עָבְרוּ מִימֵי הַחֻרְבָּן עַד דָּוִד אַלְרוֹאִי, אַךְ כָּל הַתְּלָאוֹת וְהַנְּדוּדִים שֶׁל הַיָּמִים הָרַבִּים הָאֵלֶּה לֹא כִּבּוּ מִלֵּב הָעָם אֶת גַּחֶלֶת הָאַהֲבָה לְחַיֵּי חֹפֶשׁ עַל אַדְמַת אֶרֶץ הָאָבוֹת.

כַּחֲמִשִּׁים שָׁנָה אַחֲרֵי מוֹת דָּוִד אַלְרוֹאִי, הִתְחִילוּ הַמּוֹנְגּוֹלִים (שְׁבָטִים פְּרָאִים, שֶׁעָלוּ אָז מֵעַרְבוֹת אַסְיָה) לְהִתְנַפֵּל עַל אַרְצוֹת פָּרַס וּבָבֶל, וּכְפַעַם בְּפַעַם הֶחֱרִיבוּ אוֹתָן יוֹתֵר וְיוֹתֵר. אָז חָרְבוּ גַּם יִשׁוּבֵי הַיְּהוּדִים בְּבָבֶל וּבְפָרַס. מִשְׂרַת רֹאשׁ הַגּוֹלָה בָּטְלָה, הַיְשִׁיבוֹת נִסְגְּרוּ, וְהַמִּזְרָח הַשָּׂב הוֹרִיד אֶת רֹאשׁוֹ לִפְנֵי הַמַּעֲרָב הַצָּעִיר.

טַבְלָה כְרוֹנוֹלוֹגִית א

טַבְלָה כְּרוֹנוֹלוֹגִית ב

מֶשֶׁךְ הַתְּקוּפוֹת הַשּׁוֹנוֹת.

יְמֵי תְקוּפַת הַסּוֹפְרִים וְהַתַּנָּאִים (מִימֵי אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה עַד מוֹת „רַבִּי"	750
יְמֵי תְקוּפַת אֲמוֹרָאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל	215
יְמֵי תְקוּפַת אֲמוֹרָאֵי בָּבֶל	300
יְמֵי תְקוּפַת הַסְּבוֹרָאִים	150
יְמֵי תְקוּפַת הַגְּאוֹנִים	380
יְמֵי מִלְחֲמוֹת הַיְהוּדִים בָּרוֹמָאִים עַל חֵרוּתָם (מִימֵי פּוֹמְפֵּיוּס עַד אַחֲרֵי בַּר כּוֹכְבָא, וָהָלְאָה, עַד הַמֶּרֶד הָאַחֲרוֹן בִּימֵי כּוֹזְרוֹ הַשֵּׁנִי)	680
יְמֵי מֶמְשֶׁלֶת הָרוֹמָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל	460
יְמֵי מֶמְשֶׁלֶת בִּיצַנְץ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל	240
יְמֵי קִיּוּם הַסַּנְהֶדְרִין	550
יְמֵי קִיּוּם הַיְשִׁיבָה בְּסוּרָא	730
יְמֵי קִיּוּם הַיְשִׁיבָה בְּפֻמְבְּדִיתָא (260—970)	710
יְמֵי מְגוּרֵי הַיְהוּדִים הֲמוֹנִים, הֲמוֹנִים בְּבָבֶל וּסְבִיבוֹתֶיהָ (מִגָּלוּת בָּבֶל עַד חֻרְבַּן הַמֶּרְכָּז בְּבָבֶל)	1800
יְמֵי הֱיוֹת בָּבֶל מֶרְכַּז הָעָם (מִבִּטּוּל הַסַּנְהֶדְרִין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד סוֹף תְּקוּפַת הַגְּאוֹנִים)	615

Div.Sch.
296.09
K84
H673
1925
v. 2